

ELŐSZÓ

A második évezred küszöbén, abban a világban, amelyben egyre inkább az anyagi javak, a pénz, a vagyon megszerzése vált az átlagember vágyainak céljává, mintegy ellentétként mindinkább növekszik azoknak az embereknek a száma, akik a vallásban, ezen belül a buddhista tanításokban keresik kételyeikre a választ és a lelki megnyugvást.

Ennek az igénynek a felismerése vezette dr. Hetényi Ernőt arra az elhatározásra, hogy több évtizedes kutatómunkáját Buddhista lexikon formájában tegye közzé.

Dr. Hetényi Ernő (*Lama Dharmakirti*) orientalista, buddhológus 1912-ben született Budapesten. 1952-ben alapította a magyarországi Buddhista Missziót és a Kőrösi Csoma Sándor Buddhológiai Intézetet. 1956–1989 között az Arya-Maitreya-Mandala rend kelet-európai tartományfőnöke. 1975-ben az Európai Buddhista Unió magyarországi képviselőjévé választották. 1982-ben a Dalai Láma áldásával tüntette ki. A magyar nyelvű buddhista irodalom terjesztésében kimagasló érdemeket szerzett. 24 buddhista szakmunka fordítója és 15 eredeti mű szerzője. Ezek közül kiemelkedő jelentőségűek: *Buddhista szótár* (1985), *Asztrológia és kozmogonia* (1985), *A Vajrayána misztikus ikonográfiája* (1985, 1987), *Buddhizmus a buddhológia tükrében* (1989), *Mudrák és szimbólumok* (1985), *Hindu halottaskönyv* (1994), *Tibeti tanítók titkos tanításai* (1995), *a Nirvána megvalósítása* (1995) stb.

Dr. Hetényi Ernő szakszerkesztésében a Buddhista lexikonban szereplő címszavak azon országok nyelvéből kerültek a gyűjtésbe, amelyekben a buddhizmus számottevően elterjedt: így főleg szanszkrit, kínai és japán eredetűek.

Azoknak, akik tudásuk gyarapítására használják majd e lexikont, útravalóul Lao-ce: *Az út és erény* című könyvéből ajánlom figyelmükbe e pár sort:

„Nem lép ki az ajtón
és világot megismer,
nem néz ki az ablakon
és égi utat megismer;
mennél messzebb megy,
annál kevesebbet ismer;
ezért a bölcs
nem jár, hanem megismer,
nem néz, hanem megnevez,
nem cselekszik, hanem végbevisz.”

dr. Benedekné Lukáts Júlia

RÖVIDÍTÉSEK

j.	japán
p.	páli
sz.	szanszkrit
t.	tibeti
B.	buddhizmus
H.	hinduizmus
T.	taoizmus
Z.	zen

A dőlt szavak külön címszóként is szerepelnek.

A lexikonban található nevek, kifejezések
nem az akadémiai helyesírást követik,
hanem az ezen a területen legáltalánosabban
használt alakban gyűjtötte össze a kötet szerkesztője.

ABHASA-CHAITANYA

H.sz. abhasa = látszat, tükröződés;
chaitanya = tudat; az abszolút tudat (*Chit*)
tükröződése az elmében.

ABHASA-VADA

H.sz. Teória, amely szerint a halandó ember
(*Jiva*) a Brahman megnyilvánulása; a „belső
szerv” (*Antahkarana*) gondolati vetülete.

ABHAVA

H.sz. 1. nem-lét; 2. megváltás

ABHAYA-MUDRA

B.sz.: *mudra*, 5

ABHAYA-VACHANA

H.sz. abhaya - félelemnélküliség;
vachana = szó, beszéd
Szavak, amelyek csak akkor hangozhatnak el,
ha az ember a helyes felismerés révén félel-
meitől megszabadult, melyeknek gyökere a
fizikai testével való azonosulás.

ABHEDA-BODHA-VAKYA

H.sz. abheda = azonosság; bodha = felébre-
dés; vakya = mondás.
A „Végigazságot”, a „Legmagasabbrendű
Szellemiséget” köszöntő formula.

ABHIHIDHAMMIKA

B.p. Az *Abhidhamma* tanulmányozásával fog-
lalkozó buddhista szerzetes.

ABHIHIDHARMA

B.sz. (p. Abhidhamma) = „Különleges Taní-
tás; a buddhista kánon (*Tripiṭaka*) 3. része; fi-
lozófiai és pszichológiai fejtegetések gyűjteménye.

ABHIHIDHARMA-KOSA

B.sz. Az „Abhidharma Kinceskamrája”; a
Szárvasztiváda-iskola legjelentősebb kom-
pendiuma; *Vasubandhu* (i.sz. 5. sz.-ból szár-
mazó) műve. Két része: a 600 versből álló
Abhidharmakósa-Karika, valamint ennek
kommentárja, az Abhidharmakósa-Bhasja.
Csak kínai és tibeti változata ismert.

ABHIHIDHARMAPITAKA

B.sz. (p. Abhidhamma-Pitaka) - „A Különle-
ges Tanítások Kosara”; a buddhista kánon
(*Tripiṭaka*) 3. része.

ABHIJNA

B.sz. (p. Abhinna) Egy Buddha, bodhizattva
vagy *arhat* természetfölötti képességei.
A 6 Abhijna: 1. *Riddhi*, 2. „mennyei hallás”,
3. gondolatolvasás, 4. emlékezés előző létfor-
mákra, 5. „mennyei látás”, 6. a vágyak és szen-
vedélyek kialakulásának felismerése (*Asrava*).

ABHIMANA

H.sz. Góg, önzés; a fizikai testtel azonosuló ego ismérvei.

ABHIMUKTI

H.B.sz. 1. hajlam, hajlandóság; 2. életöröm, létvágy; 3. valami birtoklása utáni makacs törekvés.

ABHIRATI

B.sz. „Az Öröm Birodalma”; *Aksobhja*-Buddha „Keleti” paradicsoma. (A buddhizmusban a mennyei és pokolbeli birodalmak nem helyek hanem tudatállapotok.)

ABHISHEKA

B.sz. „Beavatás, felszentelés, felhatalmazás”. A *guru* által a tanítványnak adott felhatalmazás, amely különleges meditációs gyakorlatok végzésére jogosít. (t. dban-bskur = erőátadás)

ABHYASA

H.sz. „Ismétlés, gyakorlás”; szellemi tanítások közvetítése, átadása. ill. szellemi gyakorlatok végzése.

ACHAMANA

H.sz. „Szájmosás”; megtisztulás, egyrészt a szájon át behatoltak után, másrészt megtisztítása annak, ami a szájon át távozik, tehát a szavaké. E tevékenység a Puja részét képezi.

ACHARYA

H.B.sz. Mester, tanító
H. Tanító, aki nem csupán ismeri az Igazságot, de azt meg is valósította. A szentek nevének toldalékeként is szerepel. Pl. Sankara-csarja (*Sankara*).
B. (p. Acarija) A szellemi tanítók két típusa: 1. A tan (*dharma*) mestere; 2. a rendi előírások oktatója (*Upadhijaja*)

ACHINTAYA-SAKTI

H.sz. Az elgondolhatatlan, az isteni erő a *mantrában*.

ADESHA

H.sz. Parancs, utasítás. A *guru* útmutatása.

ADHARA

H.sz. „Edény”; a tudat otthona. A gondolkodás és érzékelés fizikai-pszichikai eszköze, melynek 5 burka (*kosha*) az abszolút tudatot (*atman*) körülveszi.

ADHARMA

H.sz. Az igazság és erény hiánya, a *dharma* ellentéte. Állapot, amely a nem-tudásból fakad, és restség, tehetetlenség (*tamasz*), valamint mohóság (*rajasz*) uralkodnak benne.

ADHIBUTA

H.sz. = *Adhidaiva*

ADHIDAIVA

H.sz. Az isten és az isteni természet- és érzékeleti aspektusa.

ADHIDEVATA

H.sz. Segítséget kérő fohászokat meghallgató istenség.

ADHIMATRA

H.sz. A „Legfelső-felfoghatatlan”; az abszolútum (*Brahman*).

ADHVARYU

H.sz. = *Jajurvéda*

ADHJAROPA

H.sz. „Megtévesztő elfedés”. A valóságot téves elképzelés takarja el.

ADHJASA

H.sz. Téves észlelés; a valóság nem-látása. Vö. *Vikshepa*

ADHJATMA-RÁMÁJANA

H.sz. Rama isteni lényét kihangsúlyozó munka, a *Rámájana* változata, a Brahmanda-purána (*purána*) része.

ADHJATMA-JÓGA

H.sz. 1. Jógagyakorlat, amely során önismert és önmegvalósítás révén a jógai felismerve, hogy mint *atman* azonos *Brahmannel*, *Jivan-muktává* válik.

2. A *Sankarát* követő filozófiai iskola.

ADHJATMIKA

H.sz. Az ego felismeréséhez vezető út; a hajlandóságból a hallhatatlanságba emelkedő belső átélés.

ADI-BUDDHIA

B.sz. = *Szamanubhadra*

ADI-GRANTH

H.hindi. A sikhek (*sikhizmus*) szentkönyve, Guru Arjan 1604-ben megkezdett és Guru Govind (*Singh*) által 1705-ben befejezett munkája, amely Guru Granth néven vált ismertté. A nagyrészt hindi nyelvű mű 3384 himnusza 15 575 versből áll.

ADITI

H.sz. 1. végtelen Úr, végtelen tudat.
2. a Napistenek anyja (nőnemű: Aditi).

ADITJA

H.sz. Nap vagy Napisten. A Védákban *Savitri* és *Surjaként* is előfordul.

ADITJAVARNA

H.sz. Vízióban látott napfény; a szellemi észlelés bizonyítéka.

ADVAITA

H.sz. „Nem-kettősség”, az abszolútum ismerve. A személyiséghez közötti gondolkodás számára hozzáférhetetlen állapot. (Vö.: *Advaita-Vedanta*).

ADVAITANANDA

H.sz. Az abszolútum felismerésének üdvállapota.

ADVAITA-VEDANTA

H.sz. A Vedanta három rendszerének egyike. Tanítása szerint a jelenségvilág, a lélek és az istenség azonosak egymással.

ADJA-SHAKTI

H.sz. 1. Őserő. 2. Az isteni tudat, nevezetesen az isteni mindenhatóság. 3. Az isteni Anya (*sakti*) jelzője.

AGAMA

H.B.sz. „A Tan Forrása”.

H. 1. Szentíratok. 2. *Sív*hoz vagy *sakti*jához intézett fohász. 3. Szóbeli vagy írásbeli magyarázat.

B. A szanszkrit-kánon (*szutra*) iratai.

A négy Agama: 1. Dirghagama (Terjedelmes Gyűjtemény, mely 30 szutrából áll). 2. Madhjamagama (Közepes-terjedelmű Gyűjtemény, amely metafizikai kérdésekkel foglalkozik). 3. Samjuta-gama (meditációval összefüggő tanítások). 4. Ekottarikagama (Felsorolások Gyűjteménye, amely felöleli a *hínájána* alapvető tanait).

AGAMI-KARMA

H.sz. Jövőbeli *karma*; a jelen cselekedeteinek és vágyainak gyümölcse. Két változata: 1. *Prarabdhakarma* („megkezdett”, a jelenben kiteljesedő karma). 2. *Sanchitakarma* (a múltban fölhalmozódott karma, amelynek kibontakozása a későbbiekben következik be). Az agami-karma különös jelentőséggel bír, amennyiben a jelen cselekedetei és vágyai révén befolyásolható a jövő, a sors.

AGNI

H.sz. Tűz; a *hinduizmus* legősibb és legszentebb jelképe. A Védák egyik istenségének neve.

AGNIHOTRA

H.sz. 1. A reggeli és esti *Agninak* szánt tejáldozat. 2. A szertartás tudatosítása, amennyiben az a kontempláció elősegítését eredményezi.

Agni

AGJO

Z.j. „Célzatos szavak”; a *zen* mester tanítása, a tanítványnak adott feladat. (Vö.: *koan*)

AHAM BRAHMAN ASMI

H.sz. „Én vagyok Brahman!” A *Mahavakják* egyike.

AHAMKARA

H.sz. Ego, éntudat; az Antahkarana része.

AHAMPRATJAJA

H.sz. A gondolkodás egyik formája, amely az én-képzethez vezet.

AHIMSZA

H.B.sz. „Nem-ártás”. Minden élet kímélése, az ölés tilalma.

AISIVARA-JÓGA

H.sz. „Magasztosság”; Ishvara, a személyes istenség hat ismérvének egyike.

AITAREJA

H.sz. Az egyik *Upanisád*, amely az *Atmannal* foglalkozik.

AJANTA

B. Város Indiában, amelynek közelében létesült az i.e. 200 és i.sz. 700 között a 29 buddhista barlangszentély. Freskói, amelyek a történelmi Gautama-Buddha (*Sziddhártha*) életének jeleneteit ábrázolják, világhírűek.

AJAPA-MANTRA

H.sz. Egy *mantra* önkénytelen recitálása. A *hatha-jóga* tanítása szerint a be- és kilégzés hangjai akarattunktól függetlenül fohászt ismételnék: So’Ham (Ő én vagyok) és Ham-sa (Én vagyok Ó).

AJARI

Z.j. A s. *Acharja* j. megfelelője. A j. *tendai*- és *singon*-iskolák (vö.: Mikkyo) kiváló szerzeteseinek jelzője, ill. megszólítása.

AJATASATTU

B.p. (s. *Ajatashatru*). A p. szövegekben említett magadhái király (i.e. 494-462), apja (*Bimbisara*) gyilkosa. *Devadart*ával szövetségbe a Buddha ellen is merényletet tervezett. A későbbiek során megtért és a buddhizmus támogatójává vált.

AJNA-CHAKRA

H.B.sz. = *Csakra*, 6

AJNANA

H.sz. „Nem-tudás” (vö.: *Avidzsza*). Ellentéte a *Jnana*

AKAMA

H.sz. „Vágytalanság”

AKASHA

H.B.sz. A mindeneget betöltő tér.
H. Az éter, az 5 elem közül a legszubtilisabb, a hang hordozója.
B. (p. *Akasa*) Tér. Úr. Két fajtája: 1. A tisztiség által határolt – 2. a határtalan tér.

AKRODHA

H.sz. „Átalakíthatatlan, Megváltoztathatatlan”. A *Brahman* jelzője.

AKSHARA-PURUSHA

H.sz. A mozdulatlan lélek, a közömbös személyiség, amelyet nem befolyásol a természet (:*Prakriti*) változékonysága. A külső befolyásoktól mentes (elválasztott) lény, a történesek közömbös szemlélője.

AKSÓBHIIYA

B.Z.sz. „A Megingathatatlan” Az öt *Dzsáni-Buddha* egyike, a Kelet Paradicsom (*Abhirati*) Ura.

AKU-BJÖDÖ

Z.j. „Hamis-azonosság”. A *zen* tanítása szerint a „mindenek azonosságának” tapasztalása (Bjodo) nem a végcél (megvilágosodás) elérésének bizonyossága, hanem átmeneti állapot, amely megelőzi a tökéletes megvilá-

Aksóbhya

gosodást. Aki a mindennel való azonosságot tapasztalva megáll, az aku-bjodo hibájába esik.

AKUSHALA

B.sz. A *karma* szempontjából „üdvöt-nélkülöző” (kárhozatos) cselekedet vagy szándék. Gyökerei: mohóság (lobha), gyűlölködés (s. *dvesha*, p. *dosa*), elvakultság (moha). Vö.: *Avidzsza* és *Klesha*

AKUSHU-KU

Z.j. „Félreértett tanítás”, nevezetesen az „Üresség” (j. *ku*; sz. *shunyata*) tanának hamis értelmezése. Az „Üresség” ugyanis nem „semmi”, hanem ellenkezőleg minden létezés alapja. A Mahaprajnaparamita-Hridaja-Szutra (j. Maka Hannjaharamita Singio) szerint: „Az alak nem más, mint üresség, az üresség nem más, mint alak”.

ALABHA-BHUMIKATVA

H.sz. A kitartás hiánya: rendszeres gyakorlásra való képtelenség.

ALAMBANA

H.sz. Tartás, támaszték, segítség a koncentráció megvalósítása során. Ilyen az ellenőr-

zött légzés és a megfelelő testtartás, ill. ülés-mód.

ALAJA-VIDZSNYÁNA

B.Z.sz. „Megőrző tudat”, a *jógacsára* iskola központi fogalma. Minden létező alapját képező tudat, a mindenség esszenciája.

ALVAR

H. tamil. dél-indiai *Vaishnava* hívek, ill. e valósi irányzat kimagasló képviselői.

AMANASKA

H.sz. Tartalom-nélküli tudatállapot: álomtalan alvás, eszméletvesztés és *Samadhi*.

AMARAKOSHIA

H.sz. „Halhatatlan Szókincs”; a klasszikus szanszkrit szótára. A buddhista Amara- Simha munkája.

AMARA-PURUSHA

H.sz. Halhatatlan lélek

AMARAVATI

B. Dél-indiai város; a 2-3. sz. folyamán a buddhista művészet jelentős központja.

AMBA

H.sz. „anya”, a *sakti*, mint „istenanya”

AMBEDKAR

B. Bhimrao Ramji (1891-1956) indiai, hindu ügyvéd, a páriák felkarolója. 1956-ban Nagpurban 500 000 „érinhetetlennel” áttér a buddhista hitre. Milliók követték példáját.

AMIDA

B.Z.j. = *Amitábha*

AMITA

B.sz. = *Amitábha*

AMITÁBHA

B.Z.sz. „Mérhetetlen Fény” a *Mahájána* legnépszerűbb (*Dzsani*) Buddhája. A „Nyugati Paradicsom” *Sukhavai* ura. (Vö.: *Amitájus*)

Amitábha

AMITABHA-SZUTRA

B.sz. Amitábha-Buddha Szutrája; a japán és kínai „Tiszta Birodalom”-iskola tanainak alapját képező szentirat. Ismert „Sukhavati-Vjuha” néven is.

AMITAJURDIJANA-SZUTRA

B.sz. *Amitájus*, a „Végtelen Élet Buddhájának Szutrája”. A „Tiszta Birodalom”-iskola alaptanaival foglalkozó szentirat. Csak kínai változatokban maradt fenn. Leghíresebbek a *Kumarajiva* és *Hsiün-tsang* fordítások.

AMITÁJUS

B.sz. A „végtelen Élet” *Amitábha* megjelenési formája.

AMOGHASZIDDHI

B.Z.sz. A „Célját maradéktalanul megvalósító”. Az 5 transzcendens Buddha egyike. Földi vetülete *Maitreja*.

Amitájus

Amoghasziddhi

AMRITA

H.sz. „Halhatatlanság itala”. A Védákban gyakran előforduló kifejezés. (Vö.: *Soma*)

AMRITATVA

H.sz. „Halhatatlanság”. Az anyagi síkon megvalósíthatatlan.

ANABODDHI

Z. A zen 12. patriarchája; *Ashvaghoshaval* azonos.

ANAGAMIN

B.sz.p. „Vissza-nem-térő”, az újrászületés kényszerétől mentes. Olyan *Mahájána*-követő, aki a természetfeletti ösvényt (: *Arja-Marga*; *Arja-Pudgala*) 3. fokozatát megvalósította.

ANAGARIKA

B.p. „Otthontalan”; önként az otthontalanságot választó hívő, aki azonban nem tagja buddhista szerzetesrendnek.

ANAHANA

Z.j. A s. anapana kifejezés s. megfelelője: a légzés megfigyelése. A zen gyakorlásakor a légzést (ellentétben az indiai jógával) nem ellenőrzik, vagy szabályozzák, hanem természetes ritmusát tudatosítják.

ANAHATA-CSAKRA

B.H.sz. = *Csakra*

ANAHATA-SHABDA

H.sz. „Hangtalan-hang”, amely csupán a meditáció bizonyos stádiumában észlelhető. (Vö.: *OM*)

ANANDA

H.B.Z.sz. „Üdvösség”

H. A kettősségen és ellentéteken túli állapot. B.Z. A történelmi Buddha unokafivére és egyik fő tanítványa. Kiváló emlékezőtehetségének köszönhető a tanbeszéd későbbi írásbafoglalása (: Szutta-pitaka). zz. A 2. indiai patriarcha.

ANANDAGIRI

H. *Sankara* híres tanítványa (9. v. 10. sz.) és életrajzírója (: *Shankara-vijaja* = „Shankara Győzelme), amely a *Njaja* tanait is ismerteti

ANANDAMAJA-KOSHIA

H.sz. Az ént körülölelő utolsó burok. (Vö.: *Kosha*)

ANANDAMAJI MA

H. (1896-1982) A brahmin kaszthoz tartozó szülők leánygyermeké. kinek eredeti neve Nirmala Sundari Devi. 12 éves korában férjhez adják. Hat évi intenzív joggyakorlás után eléri a tökéletességet, és Anandamaji Ma („Áldott Anya”) néven tanítani kezd. Hívei 1929-ben Dakkában felépítik első Ashramát (kolostort). 1932-ben Dehradunba költözik, ahol új ashram épül számára. Itt hal meg 1982. augusztus 27-én.

ANANDA-PURUSHA

H.sz. Az *upanisádok* tantétele, amely szerint igazi énünk nem lehet más mint üdvösség.

ANANDATIRTHA

H.sz. = *Madhava*

ANANTA

H.sz. „végtelen”

1. *Visnu* egyik jelzője; 2. A kígyó neve, amelyen nyugszik; 3. Az istenség a hívő szemléletében.

ANATMA-VRITTI-NIRODHA

H.sz. Állhatatlanság a szellemi gyakorlatok végzése során. Annak feltételezése, hogy a *Samadhi* már eléretett.

ANDAJA

H.B.sz. = *Chatur-Joni*

ANGA

H.sz. „Alkatrész”.

1. A *rāja-jóga* 8 fokozata; 2. *Jainizmus* szentiratainak része.

ANGKOR WAT

H.B. Templomcsoport Kambodzsában, a khmer építészeti remeke, amely Surjavarman (1113-1150) uralkodása idején épült. Eredetileg *Visnu* templom, később buddhista szentély. Angkor elpusztítása után, a Khmer- királyok menekülését követően (Thai-háború) a 15. sz.-ban benővi az őserdő és csak a 19. sz.-ban fedezik fel újra.

ANGO

Z.j. „Békében időzni”

Háromnapos szellemi iskolázás egy zen-kolostorban az esős évszak idején.

Ezért másképpen: Ge-Ango = Nyári Ango; vagy U-Ango = Esős-Ango

ANGUTTARA-NIKAJA

B.p. (sz. Ekottaragama vagy Ekottarikagama) „Hozzásorolt Gyűjtemény”; a Szutta-pitaka 4. része, amely 11 fejezetből (Nipata) áll. (Vö.: *Abhidharma*).

ANGJA

Z.j. „Gyalogos vándorlás”; zen szerzetes (*Unsu*) mestert kereső zárandoklata.

ANIMITTA

B.sz.p. „Alaknélküliség”; minden *dharma*k ismertetőjel-hiánya. Az Abszolút Igazság, amely nem ismer megkülönböztetést.

ANIRUDDHA

H.B.sz. *Pradjudma* fia, *Krisna* unokája (Vö.: *Usha*)

B. A történelmi Buddha 10 fő tanítványának egyike.

ANISH

H.sz. „Nem-uralkodó”; a nem-tudás bilincseiben vergődő ember.

ANITYA

H.B.sz. „Állandótlanság”

H. Minden keletkezik és elmúlik. A *májá* ismérve.

B. (p. Anicca) „Mulandóság”. A feltételektől függő létezés jellemzője (Vö.: *Trilakshana*).

ANJA

Z.j. A gyoja szó *zen*-ben alkalmazott változata, amely a sz. acharin megfelelője. Buddhista vándorszerzetes, aki mesterét (*Roshi*) keresi.

ANJALI

H.sz. 1. A *hatha-jóga* jelképes kéztartása. 2. Indiai, összetett kezekkel történő köszönet.

ANJALI-MUDRA

B.sz. = Mudrá. 9

ANJIN

Z.j. vagy Anshin: „Szív-elme nyugalma”; a megvilágosodás ismérve. (Vö.: *Kokoro*)

ANAMAJA-KOSHA

H.sz. Test- vagy Táplálékburk; az egot körülölelő egyik „hüvely”. (Vö.: *Kosha*)

ANAMAJA-PURUSHA

H.sz. Miután az *átman* a táplálékburkot levele, anyagi tudattá, azaz személyiséggé válik.

ANNAPURNA

H.sz. „Táplálékot-adó”; 1. Az Isteni Anya neve, aki a társistennőivel együtt uralkodik *Kashiban*. A második istennő neve: *Vishvanatha*. 2. Hegység neve Nepálban.

ANRAKUDO

Z.j. = *Nehando*

AN SHIH-KAO

B. Az i.sz. 2. sz.-beli parthus szerzetes, aki 148-ban Kínába látogat, és elsőként fordít kínaira buddhista szentiratokat. A *dhjána-buddhizmus* alapítója.

ANSHIN
Z.j. = *Anjin*

ANSHO-NO-ZEN
Z.j. „Tudatlanságot-bizonyító-zen”; zen-gyakorló, aki tévesen véli magát megvilágosodottnak.

ANTAHKARANA
H. vagy Antarindrija, „Belső Szerv” v. „Belső Eszköz”. A gondolkodás, észlelés, emlékezés és megkülönböztetés képessége. Összetevői: *Manas, Chitta, Buddhi és Ahamkara*.

ANTARA-KUMBHAKA
H.sz. A légzés visszatartása a teljes belégzést követően. Vö.: *pránájama; hatha-jóga*

ANTARANGA-SADHANA
H.sz. „Belső, szellemi gyakorlat”. *Patanjali* jóga gyakorlatainak 8 fokozata közül az utolsó 3: *Dharana, Dzsana, Samadhi*.

ANTARATMAN
H.sz. A rejtett, belső ego, az isteni szikra.

ANTARINDRI
H.sz. = *Antahkarana*

ANTARAMUKHA
H.s. A belső történet szemlélése, amely a koncentráció és meditáció segítségét szolgálja.

ANTARJAMIN
H.sz. „Belső vezető”; igazi önvalónk (: *Atman*)

ANUBHAVA
H.sz. „Létesülés, reális lét”. Tapasztalás, megvalósulás, bizonyosság.

ANUBHAVI-GURU
H.sz. „Szemtanú”. A guru úgyszólván szemtanúja a kibontakozó valóságnak, mivel a folyamatot tapasztalatból ismeri.

ANURADHAPURA
B. A 10. sz.-ig Ceylon fővárosa. Itt található a Mahavihara, a *Theravada* egyik főkolostora, valamint az Abhajagiri-Vihara, egy Mahajana-kolostor. A 19. sz.-ban számos templomot, kolostort és sztupát fedeztek fel az őserdőkben.

ANURUDDHIA
B. Neves szingaléz *Theravada*-tudós (8-12. sz. között), a híres Abhidhammattha-Sangaha (Az Abhidharma-magyarázatok Gyűjteménye) szerzője. A munka a Theravada-tanainak részletes feldolgozása.

ANUSHAJA
B.sz. (p. Anusaja): „Hajlam”; A buddhizmus 6 fajtáját különbözteti meg: 1. *Kama* (érzéki vágy); 2. *Drishthi* (undor); 3. *Vichikitsa* (ellenkezés); 4. *Mana* (kétkelkedés); 5. *Bhava* (létszomj); 6. *avidzsá* (nem-tudás).

ANUSHTHANA
H.sz. Vallási gyakorlat, szertartás végzése. Leírás a Védákban (: *Karmakanda*)

ANUSSATI
B.p. Szemlélődés. A *hinajána* szutrákban ismertetett gyakorlatok, amelyek a 3 mérget (mohóság, gyűlölködés és elvakultság) közömbösítik. A szemlélődés 6 tárgya: 1. A Buddha; 2. Dharma; 3. Sangha; 4. Shila (erkölcsei előírások); 5. Dana (adakozás); 6. Deva (istenségek).

ANUTTARA-SAMJAKSAMBODHI
B.sz. „Tökéletes Megvilágosodás”. (Vö.: *Samjak-Sambuddha*)

ANVAJA
H.sz. Tapasztalatnak és logikának nem elmentmondó észlelés

ANZEN
Z.j. „Békés zen”. Helyesen végzett *zazen* eredményezte testi-szellemi nyugalom.

APADANA
B.p. = *Khuddaka-Nikaja*

APARA-PRAKRITI
H.sz. Alacsonyabbrendű természet, amely az anyagi síkon nyilvánul meg. Emberi, állati, növényi, durva-anyagi (élettelen).

APARA-VAJRAGJA
H.sz. A lemondás kezdeti fokozata; a megtisztulás, nyugalom és magány áhítása.

APARA-VIDJA
H.sz. „Csekély tudás”. 1. Relatív, vagy közvetett felismerés, melyet az érzékek és gondolkodás hoznak létre; 2. Másodkézből kapott ismeret. Ellentéte: *Para-Vidja*.

APARIGRAHA
H.sz. „Nem-birtoklás, nem-kívánság”. A *raja-jóga* 5 erényének első foka (*Jama*). A továbbiak: 2. *Satja* (őszinteség); 3. *Ahimsa* (nem-ártás); 4. *Asteja* (nem-lopás); 5. *Brachma-esarja* (önmegtartóztatás) Vö.: *Mahavrata*.

APAROKSHIA
H.sz. „Nem-rejtett, észlelhető, jelenvaló”. Tudat, amely az ébrenlétben, álomban és mély alvásban egyaránt jelen van. Vö.: *Shankara*.

APAJA
B.sz. Kedvezőtlen létforma. A 4 „rossz” születés (*Gatī*): 1. Pokol (Naraka); 2. Szenvedő lelkek világa (*Preta-loka*); 3. Állatvilág (Tirjak); 4. Titánok (*Asura*).

APRAMANA
B.sz. = *Bráhma-vihára*

APRAMATTA
H.sz. „Hanyagság-kerülés”. A nehezen elérhető emberi létforma megbecsülése.

APRASAMKHIJA-NIRODHA
B.sz. Önkénytelen, erőfeszítés nélküli megszüntetés (: *Niro-dha*). A feltételhez-nem-kötött dharmák (: *Asamkrita*) egyike.

Apsara

APRATISHTHITA-NIRVÁNA

B.sz. „Aktív kialvás”. A *mahajána*, a *bodhi-szattva* ideálja lemond a „végső kialvásról” és újraszületést vállal a szenvedő lények üdvéért.

APSARA

H.B.sz. „Hullámokon közlekedő”. H. *Indra* paradicsomának tündérei. Leghíresebb közöttük *Urvashi*. B. Kinában a „Halhatatlanokkal” hozták őket kapcsolatba, valamint buddhista hatásra a néphitben jutottak szerephez.

ARADHANA

H.sz. 1. Isten iránti odaadó szeretet. 2. Imádság; az istenség nevének ismételtetése.

ARAMBHIA-VADA

H.sz. Elmélet, amely szerint a teremtés kauzalitáson alapul, tehát okozat.

ARANJAKA

„Erdőhöz tartozó; erdőbeli; a *brahmanak* része. Erdei remetek olvasmánya.

ARATI

H.sz. vagy Aratrika: esti szertartás (Puja) virág- és füstölő áldozattal.

ARGHJA

H.sz. Áldozatbemutatás (: virág, rizs stb.)

ARHAT

B.Z. (p. Arahata; k. *Lo-han*; j. Rakan) Az *Árja-marga* legmagasabb fokozatát elért buddhista (*hinajána*) szent. Vö.: *Sopadhisheshanirvána*.

ARJAVA

H.sz. Őszinteség, becsületesség; a Daiva-Gunák az isteni tulajdonságok egyike. (Vö.: *Guná*)

ARJUNA

H.sz. „Fehér”; az 5 *Pundava* testvér egyike. (Vö.: *Mahabharata*)

AROPA

H.sz. = *Adhjaopa*

ARPITAMANO-BUDDHI

H.sz. Isten iránti feltétlen odaadást, bizalmat tápláló gondolkodás.

ARTHA

H.sz. Gazdagság, tulajdon. A 4 emberi törekvés egyike. A többi 3: *dharma* (erény), *káma* (érzéki öröm), *moksha* (szabadulás).

ARTIHANA-CHANDATA-KRIJA

H.sz. A 8 okkult jógaerő egyike. Az elhatározás megvalósításának képessége.

ARUNACHALA

H.sz. „Vörös hegy”, a „Fény magaslata”. Szent hegy Dél-Indiában (Tamil-Nadu). A tamil hagyomány szerint öregebb a Himalájánál.

ARUPADHATU

B.sz. = *Triloka*

ARUPALOKA

B.sz. = *Triloka*

ARUPASAMADHI

B.sz.p. A 4 szférafokozat meditációban való átélése.

1. A végtelen tér szférája (*okasha*).
2. A végtelen megismerés szférája (*vijnana*).
3. Az üresség, a semmi szférája (vö.: *shunyatá*).
4. A tudaton és tudattalanon túli szféra.

ARJADEVA

B. *Nagarjuna* tanítványa, több rövidebb *Madhjamaka* tanulmány szerzője. A 3. sz. folyamán Ceylonban született. *Kanadeva* néven a zen 15. indiai patriarchája. Munkái kínai és tibeti fordításokban maradtak fenn.

ARJAMAN

H.sz. 1. Az *Aditjak* egyike. 2. Az igazság ereje, az isteni tudat, mint hajtóerő.

ÁRJA-MÁRGA

B.sz. (p. Arija-Magga): „Szentséges Ösvény”, amelynek 4 fokozata: 1. „Az áramlatba belépő” (*Shrota-Apanna*). 2. „Az egyszer visszatérő” (*Sakridagamin*). 3. „A soha-vissza-nem-térő” (*Anagamin*). 4. A szent (*Arhat*).

ÁRJA-PUDGALA

B.sz. (p. Arija-Puggala): „Nemes”; az *Árja-Márja* vándora.

ÁRJA-SAMAJ

H.sz. Vallásos és szociális reformmozgalom a 19. sz.-ban, Indiában. Alapítója *Dajananda Svami*.

ARJA-SATJA

B.sz. A „Négy Nemes Igazság” (p. Arija-Satta): 1. A szenvedés igazsága (*Dukkha*); 2. A szenvedés keletkezésének igazsága (*Szamadaja*); 3. A szenvedés megszüntetésének igazsága (*Nirodha*); 4. A szenvedés megszüntetéséhez vezető út igazsága (*Ashtangika-Marga*).

ASAMPRAJNATA-SAMADHI

B.sz. (p. Asamkhata) „Feltételhez-nem-kötött; Nem-alakított” A *Samskrita* ellentéte.

ASANA

H.sz. 1. A *hatha-jóga* különböző testtartásai. 2. A jóga gyakorlati ülés-alkalmatossága.

ASANA-JAJA

H.sz. A jóga-ülésmód erőlködéstől mentes fenntartása.

ASANGA

H.B. „Érintetlen, kötetlen, szabad”. H. A szabad lélek állapota; annak tudatosulása, hogy az abszolút tudattal azonos. (Vö.: *Atman*). B. A jógacsára egyik neves alapítója. Az i.sz. 4. sz.-ban született egy brahmin család fiaként a mai Peshvarban. Fivére *Vasubandhu*.

ASAT

H.sz. „Nem-létezés”. A materiális lét alapja.

Asanga

ként a gondolkodás számára felfoghatatlan. (Vö.: *Advaita-Vedanta*)

ASHOKA

B. A Maurja birodalom királya (i.e. 272-231). A véres, Kalingát meghódító háborút (260) követően a buddhizmus híve és pártfogója lesz. Uralkodása idején terjed el a buddhizmus Ceylonban. Fia, *Mahinda* a missziótevékenység irányítója.

ASHRAMA

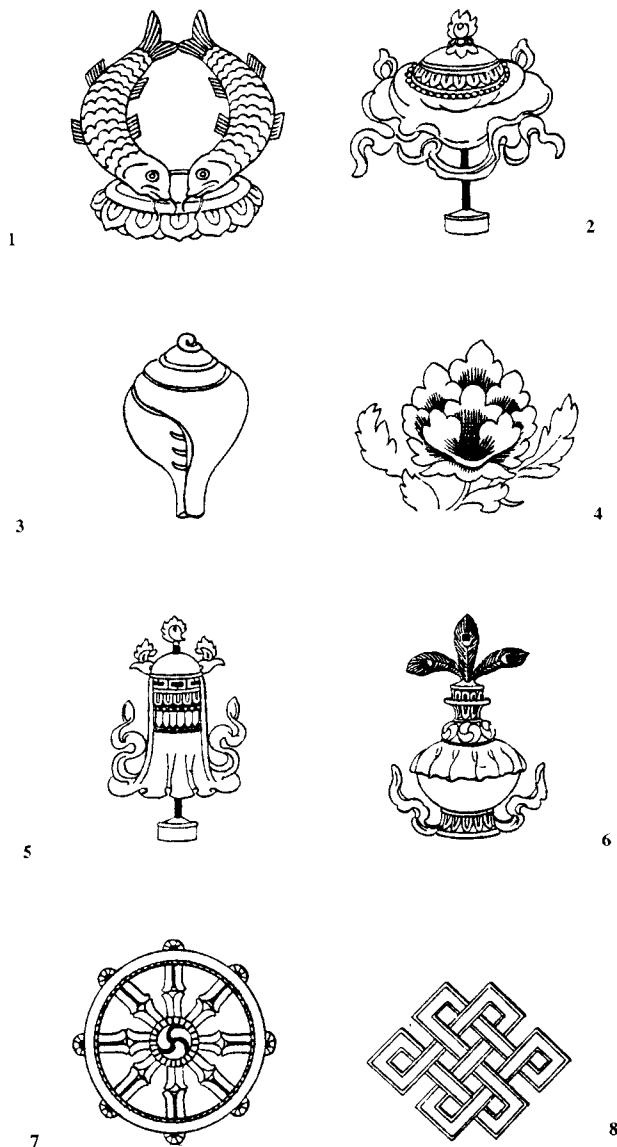
H.sz. vagy Ashram. 1. Meditáció gyakorlására, ill. vallási oktatás céljára szolgáló épület; kolostor vagy remetiség. 2. A 4 életszakasz: *Brahmamnacharya*, *Grihastha*, *Vanaprastha*, *Samjasa*.

ASHRAJA

H.sz. „Tartózkodási hely, menedék”. A tudat, mint a megnyilvánult és meg-nem-nyilvánult dolgok alapja.

ASHITA MANGALA

B.sz. A 8 Drágaság, vagy szerencsejelkép. 1. Két hal (a világralkodó jelképe); 2. Ernyő

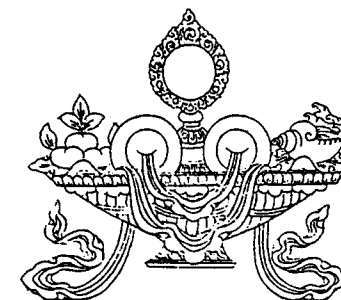

(a királyi méltóság jelképe); 3. Kagyló (a győzelem jelképe); 4. Lótusz (a tisztaság jelképe); 5. Zászló (a vallás győzelmének jelképe); 6. Váza (nektártartó, a hosszú élet jelképe); 7. Kerék (a dharma jelképe); 8. Végtelen csomó (a végtelen lét jelképe)

A 8 szerencsejelpép (t. bKra-shis rTags brGyad) ábrázolása váza formájában is előfordult (t. rTags-brGyad Bum-gzugs). A lótusz fölött az életcsomó, fölötté két hal között a Tankerek; drágakő fölé emelkedik a zászló, melyet a védelmező ernyő borít. Utóbbi koronázza a kagylókürt.

Létezik további nyolcas csoport (t. bKra-shis - rJas-brGyad): tárgyak és az egészséget őrző étkek, melyek, mint a már felsoroltak, a Buddhára emlékeztetnek.

Ezt a csoportozatot táiban elhelyezve ábrázolják festményeken, oltárokon. A tükörben (t. Me-lon) a sors látható, a karma (t. las)

ismerhető meg. A csodagyógyszer (t. Gi-vang), melyet a Kanjur (t. bKa-'gyur) a szemek ápolására ajánl. A következő a savanyított tej (t. Zho), melyet hosszú meditációja után egy fiatal lány nyújtott táplálékul a Buddhának. A ruganyos gyökércsomó (t. rCa-dur-ba) ülésül szolgált a Magasztosnak. A barackok (t. Shin-tog Bir-ba) az életet meghosszabbító gyümölcsök. A kagylókürt (t. Dun-dkar gYas-'khyil) a dharma hirdetésének a jelképe. Az utolsó kettő a cinőberpor (t. Li-khri) és a mustármag (t. Yuns-dKar), melyek szintén csodagyógyszerek.

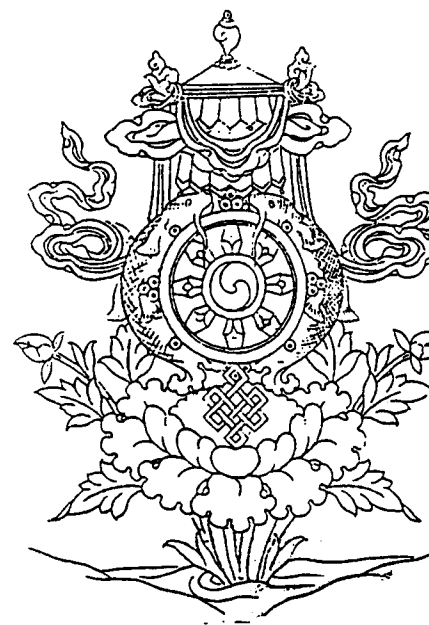
ASHTANGA-JÓGA

H.sz. Nyolctagú jóga, a raja-jóga elnevezése, amely 8 fokozatból (*Anga*) áll.

ASHTANGIKA-MARGA

B.sz. „Nyolcérteű Ösvény” (p. Atthagika-Magga); a szenvedéstől (*Dhukha*) megszabadító út. A 37 megvilágosító-tag (*Bodhipaks-hika-dharma*) egyike, valamint a „Hármas-iskolázás” (*Trishiksha*) alkotórésze. Az „ösvény” 8 fokozata:

1. Helyes felismerés (s. Samjag-Drishti; p. Samma-Ditti).
2. Helyes elhatározás (s. Samjak-Samkalpa; p. Samma-Sankapea).
3. Helyes beszéd (s. Samjag-Vach; p. Samma-Vacha).
4. Helyes cselekvés (s. Samjak-Karmanta; p. Samma-Karmanta).

5. Helyes életvitel (s. Samjag-Ajiva; p. Samma-Ajiva).
6. Helyes igyekezet (s. Samjag-Vjajama; p. Samma-Vajama).
7. Helyes elmélkedés (s. Samjak-Smriti; p. Samma-Sati).
8. Helyes elmélyedés (s. Samjak-Samadhi; p. Samma-Samadhi).

ASHTAVAKRA

H.sz. „Nyolcszoros Nyomorék”. Egy bölcs jelzője, *Kahoda* fia, aki súlyos testi fogyatékosságai ellenére Patanjali mestere, jógaguruja volt.

ASHTA-VIMOKSIIA

B.sz. „A Nyolc Szabadító”. Meditációs gyakorlat, amelynek 8 fokozata van:

1. Külső és belső formák felismerése.
 2. Külső formák felismerése (mivel a vágy a belső formák irányában már legyőzött):
 3. A szép észlelése (annak megkínványa nélkül);
 4. A térvégtelenség átélése;
 5. A tudatvégtelenség átélése;
 6. A semmi (nihil) átélése;
 7. Az észlelésen- és nem észlelésen túli átélése;
 8. Észlelés és érzelem (emóció) kialakása.
- (Vö.: *Nirodha-Sampani*)

ASHUBHIA

H.B.sz. „Alkalmatlan, tisztátalan, csúnya”. A shubha (alkalmas, tiszta, szép) ellentéte.

H. Az ellentétek világára vonatkozó szó-jelkép.

B. A 10 „undortkeltő” szemlélése. A 40 meditációs-gyakorlat (*Bhavana*) egyike, melyet a *Visuddhi-Magga* felsorol.

ASHVAGHOSHA

B. Költő és mahajana-filozófus (1-2. sz.). Leghíresebb művei a Buddha-életrajz (*Buddha-Charita*) és a *Mahajanashradhotpada-Shastra*.

ASHVATTHIA

H.sz. 1. a szent indiai fügefá. 2. életfa

ASHVATTHAMAN

H. A *Kauravák* egyik hadvezére.

(Vö.: *Mahabharata*)

ASHVIN

H.s. „Kocsihajtó”. Nasatja és Dasra istenség-páros; az életerő jelképei. Napfelkelte előtt, lovaktól és madaraktól vontatott kocsijukkal feltűnnek az égboltozaton és az aranyúton (*Hiranjarupa*) a földre hajtanak, hogy a halandókat segítsék.

ASURA

H.B.sz. Démon, gonosz szellem

H. Eredetileg istenség (: *Rigveda*), a későbbiekben az istenségek ellenlábasai.

B. A „titánok”; a 6 létforma (*Gati*) egyike.

ATHARVAVEDA

H.sz. A 4. Veda, a „varázsigék tudománya”.

ATISHA

B. vagy Atisha Dipankara Shrijnana (980,90-1055) királyi származású buddhista tudós. Mint Magadha patriarchája, a Vikramashila kolostor-egyetem professzora meghívást kap Tibetbe, ahol élete utolsó 12 évét tölti. A *kadampa*-iskola megalapítója. Leghíresebb tanítványa Dromtön (1003-1064). Fő műve a Bodhipattha-pradipa („A megvilágosodáshoz vezető út lámpása”).

ATI-JÓGA

B.sz. = *Dzogchen*

ATMABODHA

H.sz. „Az én felismerésem” Az *Advaita-Vedanta* jelentős, 68 slokát (verset) felölelő tanulmánya, amelyet *Sankaranak* tulajdonítanak.

ATMA-CHINTANA

H.sz. Az Önvalóra irányuló gondolatok.

ATMADANA

H.sz. Isten iránti odaadás. (Vö.: *bhakti*)

Buddha fej – 1. század

ATMA-DARSHAN

H.sz. Az Önvaló látása, ill. annak a meditációban való felismerése.

ATMA-DROHA

H.sz. Az *aman* iránti közömbös, vagy ellenséges beállítottság.

ATMA-JNANA

H.sz. Az Önvaló tudása; a valódi én felismerése.

ATMAN

H. Az „Önvaló”, az igazi én, az Abszolút Tudat, amely azonos *Brahmannal*.

B. A buddhizmus az atmannal szemben tagadó álláspontot foglal el.

ATMANANDA

H.sz. Az Önvaló üdve.

ATMAPRASADA

H.sz. „Az Önvaló kristálytisztá nyugalma”, amelyben a testtel és a gondolkodással való azonosulás megszűnt.

ATMARATI

H.sz. „Az Önvaló Békéje”, amely a *szamádhi* állapotában következik be.

ATMASAMARPANA

H.s. Isten mindenhatóságába helyezett feltétlen bizalom.

ATMA-SHAKTI

H.sz. Az emberben látens jelenlévő isteni erő.

ATMAVIRJA

Az ego ereje, amely az istenséggel való azonoság tudatából fakad.

ATMAJAJNA

H.sz. A személyiség feláldozása, amely a sötétségből a világosságba vezet. A halhatatlanság elérésének feltétele.

AUM

H.B.sz. = *OM*

AUPAPADUKA

H.B.sz. = *Chatur-Joni*

AUROBINDO GHOSE

H. Shri Aurobindo (1872-1950) szentéletű indiai guru, számos jógával foglalkozó munka szerzője, a *purna-jóga* mesterc.

AVACHEDA-VADA

H.sz. Felfogás, amely szerint a *Jiva* a *Brahman* megjelenési formája.

AVADANA

B.sz. „Nagy cselekedet”. A *hinajána* és a *mahajána* között átmenetet képező irodalom, amely kihangsúlyozza a *Bodhiszattva*-ideált. Fontosabb művek: *Avadana-Shataka* („Száz hőstett”) és *Divjavadana* („Isteni Cselekedetek”).

AVADHUTA

H.sz. Az isteni felismerés birtokosa; a világi kötöttségektől megszabadult ember.

AVADHUT-GITA

H.sz. „Egy Megvilágosodott Éneke”. *Mahatma Dattatreja* 193 versből álló műve (i.e. 4. század)

AVALOKITÉSVARA

B.Z.sz. A *mahajána* legnépszerűbb *Bodhiszattvája*, „Az Alátekintő Úr”: „A Világosságot teremtő hang” (Vö.: *Om-Mani-Padme-Hum*), másnéven *Mahakaruna* (: Nagy Résztét). Mint *Amitábha* vetülete a világ megváltója. Földi megjelenése a történelmi Buddha, és az ő inkarnációi a mindenkori dalai lámák. Az ikonográfia 108 formában ábrázolja, de a legismertebb a 11 fejű és 1000 kezű forma.

AVARANA

H.sz. „Beburkolás, eltakarás”. A nem tudás (*Avidja*) *Brahmant* eltakaró tulajdonsága. (Vö. *Vikshepa*)

Avalokitésvara

AVASTHA

H.sz. A 4 tudatállapot: 1. *Jagrat* (ébrenlét); 2. *Svapna* (álom); 3. *Sushubti* (mély, álomtalan alvás); 4. *Turiya* („negyedik”). Az 1. (*Jagrat*) a Vadantában mint Vaishvanara fordul elő.

AVATAMSAKA-SZUTRA

B.sz. = *Buddhavatamsaka-Szutra*

AVATARA

H.sz. vagy Avatar („Lejövétel, alászállás”) A világban megjelenő isteni tudat. A hindu hagyomány 10 isteni megtestesülést ismer: 1. Matsja (Hal); 2. Kurma (Teknős); 3. Varaha (Vadkan); 4. Narasimha (Oroszlánember); 5. Vamana (Törpe); 6. Parashu-Rama (Szekercés Rama); 7. Rama (a Ramajana hőse); 8. Krisna; 9. Buddha; 10. Kalki. Utolsó megtestesülésében Visnu nem jelent meg a világban, ez a *kali-jóga* végén fog bekövetkezni.

AVESHA

H.sz. Idegen testekbe való belépés képessége. A haladott jógi egyi jógaereje.

AVIDDZSÁ

H.B.Z. „Nem-tudás”

H. A Vedanta-filozófia fogalma: individuális és kozmikus nem-tudás; téves én-képzet és Maja.

B.Z. (p. Avijja) A Négy Nemes Igazság, a Három Drágaság (*Triratna*) és a *karma*

törvényének nem-tudása. (Vö.: *Asvara*, *Klesha*, *Samsara*, *Samjojana*).

AVIDDZSÁ-MAJA

H.sz. „A nem-felismerés csalódása”; dualista szemléletmód.

AVIVEKA

H.sz. A megkülönböztetőképesség hiánya. A valóságos és nem-valóságos felismerésére való képtelenség.

AVJAKTA

H.sz. A rejtett, a látens; erő, amely annak elenére, hogy nem manifesztálódott, létező.

AVAM-ATMAN BRAHMAN

H.sz. „Ez az ego Brahman”. A Veda sarkalatos tantétele: Önvalóm azonos Brahman-nal!

AYATANA

B.sz.p. A 12 érzék-birodalom:

Az 5 érzékszerv: szem, fül, orr nyelv, test; és az ezeknek megfelelő 5 tárgy: alak, hang, szag, íz, tapintás; végül a gondolkodó szellem (*Manas*) és ennek tárgyai.

AYURVEDA

H.sz. „Az Élet Tudománya”. Az ősi indiai gyógyászat rendszerbe foglalt szentirata. Az *Atharvaveda* későbbi kiegészítő része, ún. *Upaveda*.

BABU

H. hindi, „Úr”; falusi földbirtokos-nemes.

BAHIRANGA-SADHANA

H.sz. A világtól való elfordulás kívánságának felkeltése. A szellemi út kezdete.

BAHIRATMAN

H.sz. A külső ego; test és gondolkodás.

BAHIR-MUKHA

H.sz. „Elfordulás, kifelé irányulás”.

BAHJA-PUJA

H.sz. Istenségek tisztelete. (Vö.: *Karma-Kanda*)

BALA

B.sz.p. „Erő”; az 5 szellemi erő, ill. képesség, amelyek a megvilágosodást elérhetővé teszik: 1. Bizalom (*Sraddha*); 2. Energia (*Virja*); 3. Éberség (*Satipatthana*); 4. Elmélyedés (*Samadhi*); 5. Bölcsesség (*Prajna*). A felsoroltak a *Bodhipakshika-Dharma* részét képezik.

BALARAMA

H. *Krisna* bátyja (Vö.: *Mahabharata*)

BALI

H. vagy Mahabali, Mahabalipura uralkodója,

Daitja király, *Vairocsana* fia, Vindhjávali férje. Egy vesztés csata után választania kellett: száz bolonddal a mennybe, vagy egy bölcs társaságában a pokolba kívánczik-e? Válasza: „Egy bölcs könnyen változtatja a poklot mennyországgá, de száz bolond társaságában a mennyország is pokol!”

BAMIJAN

B. Barlangszentély Afganisztánban. (Keletkezésének éve i.sz. 300-600)

BANA

H. *Bali* legidősebb fia; Siva barátja, Visnu ellensége. (Vö.: *Daitja*)

BANDHA

H.sz. Kötelék, függőség, fogság. A szellemi fejlődés akadályozói. Az érzékek tárgyaihoz való ragaszkodás.

BANKA

Z.j. „Esti szakasz”; a zen kolostor (*Thera*) naponkint este végzett szertartása: szutrarecitálás.

BANKA-SOJI

Z.j. „Banka-tisztogatás”; Az esti szutrarecitálást (*Banka*) megelőző takarítás. (Vö.: *Samu*)

BANKEI EITAKU JOTAKU

Z. vagy Bankei Ko-kushi (1622-1693). a *rindzai* iskola zen mestere.

BANSAN

Z.j. „Esti áhitat” = *Banka*

BANZAN HOSHAKUS

Z.j. = *P'an-shan Pao-chi*

BARDO

B.t. (bar-do) „Kettő között”; átmeneti állapot. Már a 2. sz.-i *hinajána* és *mahajána* irodalomban találhatók utalások egy „állapotról”, amelyet az individuum halála és újrászületése közötti időben átél. A *Vadzsrájánában* ez a koncepció kidolgozva jelenik meg. Erről tanúskodik a *Naro Chôdrug* és a *Bardo thodol*, melyekben 6 „átmeneti állapotról” olvashatunk:

1. A lét átmeneti állapota;
2. Az álom átmeneti állapota;
3. Az elmélyedés átmeneti állapota (*Dhjana*);
4. A halál pillanatának átmeneti állapota;
5. A valóság átélésének átmeneti állapota (*Dharmata*);
6. A létesülés (születés) átmeneti állapota.

A 3 első bardo a fizikai lét állapota, míg a másik 3 az a 49 napos periódus, amely a halál és az újrászületés között létezik. A képen a bardo szimbólumait láthatjuk:

1. Drágakő (Chintamani); 2. Lótusz (padma); 3. Kettős Gyémántjogar (Vishvavajra); 4. Kard (Khadga); 5. Tankerek (dharma-csakra); 6. Oltárcsengő (Ghanta).

BARDO TÖDOL

B.t. (Bar-do-thosz-grol): „Hallás útján való szabadulás az átmeneti állapotban”

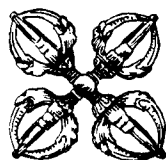
A *Padmaszambhavanak* (t. Pad-ma 'byung-nas) tulajdonított mű tanításokat, utasításokat tartalmaz, melyeket a haldoklónak és a halottnak (feltételezve, hogy azok lényegét már léte során megismerte) emlékeztetébe idéz a felolvasó. A kép a bardóban tartózkodó személy jelképes ábrázolása.

1

2

3

4

5

6

Bardo tödöl

A halál és újrászületés közti folyamatot 3 *bardora* tagolja a „halottaskönyv”:

1. A halál pillanatának bardójában vakító fehér fény kíséretében a *Dharmakaja* nyilvánul meg.
 2. A valóság átélésének bardójában a *Szambhogakaja* nyilvánul meg öt színű fényjelenségek formájában, amelyek az 5 *Buddhakula* mandalájának sugárzásai.
 3. A létesülés bardójában a *Nirmanakaja* nyilvánul meg homályos fényjelenségek kíséretében, amelyek az Életkerék (*Bhavacsakra*) ábrázolta 6 létforma megfelelői.
- A Bardo Thödol végső formáját, mint *Terma* a 14. sz.-ban nyerte el.

BASHASHITA

Z.j. A zen 25. indiai patriarchája

BASHO ESEI

Z.j. = *Pa-chiao-Hui-ch'ing*

BASO DOITSU

Z.j. = *Ma-itsu Tai'i*

BASSUI ZENJI

Z.j. vagy Bassui Tokusho (1327-1387) a japán *rindzai*-iskola zen mestere.

BEN'EN

Z.j. vagy 1. Enni Ben'en; 2. Enju Ben'en; 3. Shichi (Shoitsu) Kokushi (1202-1280) a japán *rindzai* jogi-vonalának zen mestere.

BENGALI NAPTÁR

H. A 19.sz. elején bevezetett, Indiában napjainkig érvényes naptár, amely az évet Holdhónapokra osztja:

1. Vaishakh (ápr. közepétől máj. közepéig);
2. Jaishtha (máj. közepétől június közepéig);
3. Ashad (jún. közepétől júl. közepéig);
4. Shraavan (júl. közepétől aug. közepéig);
5. Bhadra (aug. közepétől szept. közepéig);
6. Ashvin (szept. közepétől okt. közepéig);
7. Kartik (okt. közepétől nov. közepéig);
8. Agrahajan (nov. közepétől dec. közepéig);
9. Pausht (dec. közepétől jan. közepéig);
10. Magh (jan. közepétől febr. közepéig);
11. Falgun (febr. közepétől márc. közepéig);
12. Chaitra (márc. közepétől ápr. közepéig).

BHADRAKALPIKA-SZUTRA

B.sz. „A Boldog-korszak Szutrája”. *Mahajana* szutra, amely a „Boldog-korszak” 1000 Buddhájának legendáit tartalmazza. A felsorolásban az 5. *Sákyamuni* Buddha.

BHAGA

H.sz. 1. Az *Adiija* istenségek egyike. 2. Az emberben rejlő isteni tudat.

BHAGATJAGA-LAKSHANA

H.sz. A megkülönböztetés és elutasítás folyamata; a meditációt bevezető, ill. megelőző gondolatok.

BHAGADGÍTÁ

H.sz. „A Magasztos Éneke”; filozófikus tan-költemény, mondhatni a hinduizmus „Evan-

géliuma”; az i.e. 5. és az i.sz. 2. sz.-ban keletkezett nemzeti eposz. A *Mahabharata* 6. könyve, amely 18 fejezetének 700 versében *Krisna*, az isteni kocsihajtó *Arjunat* oktatja *Kurukshetra* harcemezijén. *Krisna* bevezeti hősét a *jnana-jóga*, *bhakti-jóga*, *kanna-jóga* és *rāja-jóga* tanaiba és gyakorlatába.

BHAGAVAN

H.B.sz. „Magasztos”

H. Istenség, szent, szentéletű guru megszólítása;

B. A történelmi Buddha (*Sákjamuni*) jelzője.

BHAGAVATA-PURANA

H. vagy Bhagavatanam. „A Magasztos (*Visnu*) követőinek Puránája”. A 18 „Ősi beszámoló” (*Purana*) egyike, amely a 10. sz.-ban keletkezett. Szerzője *Vjasa*, vagy fia *Shukadeva*.

BHAGIRATHI

H.sz. = *Ganga*

BHAIRAVA

H.B.sz. „Félelmetes”. H. *Siva* jelzője. B. Istenség neve. Valamilyen tantrikus iskolába (*tantra*) felvételért folyamodó jelzője.

BHAISHAJJAGURU-BUDDHA

B.sz. (t. Manla) „A Gyógyítás Mestere”; ott-hona a Nyugati Paradicsom (*Sukhavati*). Jelképe a gyógyító gyümölcs (myrobalan). A ja-

pán megfelelője Yakushi Nyorai. A Gyógyító Buddhák sorát *Sákjamuni* vezeti be. A tibeti ábrázolások közül három szerepel a képen

1. Bhaishajjaguru Vaidurjaprabharaja (t. sMan-gyi-bla Bai-dur-ya’Od-kyi rGyal-po) az Életlehet Gyógyító Buddhája. (Jelkép: patra és myrobalan szára.)
2. Simhanada (t. rGyal-ba Senge’i Na-ro) a Győzelmes Oroszlánhangú Buddha. (Jelkép: patra, jobbjá abhajamudraban).
3. Ratnasikhin (t. Rin-Chen gCug-tor-can). (Jelkép: myrobalan, balja dhjanamudraban).

BHAJANA

H.sz. vagy Bhajan. Az istenség vagy egy *Avatara* zenével és énekkel kísért szertartása.

BHAKTA

H.sz. A *bhakti-jóga* gyakorlója.

BHAKTI

H.sz. 1. Istenség, választott védőistenség (*Ish-ta-Deva*); 2. Szeretet.

BHAKTI-MARGA

H.sz. Az istenség iránti odaadás révén megvalósított felismerés útja.

BHAKTI-SHASTRA

H.sz. Az istentisztelettel foglalkozó iratok gyűjtőneve.

Bhaishajjaguru-Buddha

BHAKTI-SZUTRA

H.sz. *Narada* 84 szutrából álló műve, amely az istenség iránti odaadó szeretettel foglalkozik.

BHAKTI-JÓGA

H.sz. A jógutak egyike, amely az istenség iránti odaadó szeretet révén kívánja elérni a megvilágosodás állapotát.

BHARATA

H. 1. Királyi hős. *Shakuntala* fia, a Bharata-nemzetség feje. (Vö.: *Bhagavata-Purana*; *Mahabharata*).

BHARATAVARSHA

H.sz. = *Bharata*

BHARATI

H.sz. A bölcsesség, az igazságtudat távlata.

BHARGAVI-VARUNI-VIDJA

H.sz. *Bhrigutól*, Varuna fiától származó. Bhrigu felismerése: „Minden létező Brahman!”

BHASKARA

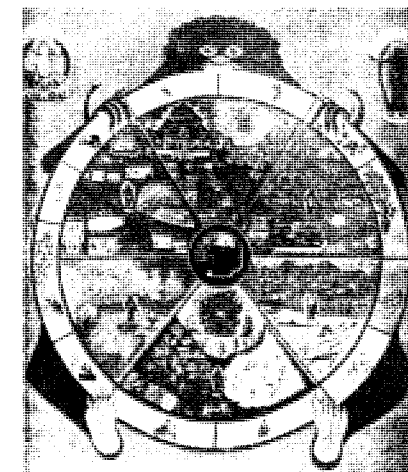
H. I.sz. 900 körül élt indiai filozófus, a *vedanta-szutrák* egyik kommentátora. Munkájának címe: *Bhaskarabhashja*. Vö.: *Dvaitadva-ita-Vedanta*; *Nimbarka*).

BHÁVA

B.sz.p. „Lét, létesülés”. 1. Mindenfajta lét a három világban (*Triloka*); 2. A feltételekhez kötött-keletkezés (*Pratiija-Samutpada*); 3. A *vinjatá* ellentéte.

BHÁVA

H.sz. Eksztázis, érzélem, magatartás, beállítottság. 1. Shanti: az istenség közelségének, jelenlétének érzete. 2. Dasja: a gyermek magatartása szülei iránt. 3. Sakhja: a barátság érzése; 4. Vatsalja: a szülők magatartása gyermekeikkel szemben; 5. Madhura: aszszony érzelme párja irányában; szerelem; 6. *Bhakti-jóga* 2. fokozata.

Életkerék

BHAVA-CSAKRA

B.sz. „Életkerék”. A *übbi buddhizmus* számszara-ábrázolása
A kép 6 szektora: Istenek, titánok és emberek világa (felső félkör); állatok, szenvedő lelkek és poklok világa (alsó félkör). A létforogató világait a Halálistség (*Jama*) tartja karmai között. Az újrászületések körforgásának okait jelképező három állat a központi körben: kakas (érzéki vágy), sertés (nem-tudás), kígyó (gyűlölködés). A külső kerület képei a feltételekhez-kötött-keletkezés (*Pratiija Samutpada*) jelképes ábrázolásai. (Vö.: *OM MANI PADME HUM*)

BHAVAMUKHA

H.sz. A szellem magasztos állapota; a törekvő tudata az abszolút és relatív határmezsgyéjén időzik.

BHÁVANA

B.sz.p. Meditáció két fokozata: 1. A szellem nyugalmának kibontakozása (*szamatha*); 2. A tisztánlátás kibontakoztatása (*Vipashjana*).

BIHAVANA-MARGA

B.sz. = *Jógachara*

BIHÁVA-PRATJAJA

H.sz. Az anyagvilág fölötti uralom, amely a *szamádhí* megvalósításának feltétele.

BIHAVASAGARA

H.sz. „A Lét Óceánja”: a változások világa

BIHÁVA-SZAMÁDHI

H.sz. Az istenség iránti odaadás eredményezte magasrendű szellemi állapot (*szamádhí*).

BIHÁVATARINI

H.sz. „A Mindenség Megváltója”: *Kali* egyik neve.

BIHÁVIVIVEKA

B. vagy Bhavja. A *Madhjamaka* neves képviselője (i.sz. 490-570), a Svantantrika-iskola alapítója. Művei csak kínai és tibeti fordításokban maradtak fenn.

BIHEDA

H.sz. Különbözőség, „másság”: a jelenségek világának (*Namarupa*) fő jellemvonása

BIHEDABIHEDA-VADA

H.sz. = *Dvaitadvaita-vedánta*

BIHERI-NADA

H.sz. Az *OM* (vagy más „csíraszótag”) belső visszhangja.

BIHKKHU

B.sz. (p. Bhikkhu). Buddhista kolduló szerzetes, a történelmi Buddha (*Sákjamuni*) által alapított rendi közösség végső felavatásában részesült tagja. (Vö.: *Sangha*)

BIHKSIIUNI

B.sz. (p. Bhikkhuni). Buddhista apáca, a *Sangha* tagja. A női szerzetesrendet *Mahaprajapati Gauami*, a történelmi Buddha nevelőnője alapította.

BIISIIMA

H. A *Kauravak* és *Pandavak* nevelője, a *Kurukshetra* harcmező egyik hőse. (Vö.: *Mahabharata* és *Bhagavad-gíta*)

BIIOGA

H.sz. 1. Az érzékek tárgyainak élvezése; 2. Az istenségeknek felajánlott ételáldozat.

BIIRANTA

H.sz. Zavarodott, csalogódott, bizonytalan, kétkedő. A hiányzó megkülönböztetőképesség (*Viveka*).

BIIRANTI-DARSIIANA

H.sz. A tévképzetek felismerése.

BIIRIGU

H. *Varuna* fia, a 7 *Maharishi* egyike.

BIIRUMADIJA-DRISITI

H.sz. bhru = szemöldök; madhja = közepen levő; drishti = látás, nézés. Jógagyakorlat: a szemöldökök közötti pontra való koncentráció.

BIUMAN

H.sz. „Teljesség”: az emberi lét főcélja, az abszolút tudat birtoklása.

BIUMI

B.sz. „Birodalom”: a *Bodhiszattva*-út 10 fokozata, ill. állomása (: *Dashabhumika-szutra*; *Bodhiszattva-Bhumi*).

A 10 fokozat:

1. Pramudita-Bhumi (Az Örömi Birodalma);
2. Vimala-Bhumi (A Tisztaság Birodalma);
3. Prabhakari-Bhumi (A Ragyogás Birodalma);
4. Archismati-Bhumi (A Lángoló Birodalma);
5. Sudurjaya-Bhumi (A Nehezen-meghódítható Birodalma);
6. Abhimukhi-Bhumi (A Bölcsesség Birodalma);

7. Durangama-Bhumi (A Terjedelmes Birodalom);

8. Achala-Bhumi (A Megingathatatlan Birodalom);

9. Sadhumati-Bhumi (A Jámorság Birodalma);

10. Dharmamegha-Bhumi (A Tan Felhője Birodalom) vagy Abhisheka-Bhumi (A Beavatás Birodalma).

BIUMISPARSIIA-MUDRA

B.sz. *mudra*, 4

BIUR

H.sz. ún. *Vjāhriti*; a *Gajatri* első szava, amelyet *Prajapati* kimondott, megteremtve a Földet.

BIURLOKA

H.sz. Az anyagvilág.

BIUTA

H.sz. 1. Teremtvény; 2. Az anyagvilág 5. eleme (: *Prakriti*).

BIUTALOKA

H.sz. Alvilág.

BIUTA-SIDDHI

H.sz. Az elemek, ill. a természet feletti uralom.

BIUTATATIATA

B.sz. „Olyanság”. A mahájána-szövegekben az abszolútum, a végső valóság szinonímája (: *Tathata*).

BIUTATMAN

H.sz. „Megtisztult szellemiség”; az emlékező szellem, amely felismerte valódi lényegiségét.

BIUMANESIVARA

H.sz. „Világuralkodó”. 1. *Siva* jelzője; 2. Város (a mai Bhubanesvar), amelyben több nevezetesen *Siva*-szentély található.

BIUVA

H.sz. ún. *Vjāhriti*; a *Gajatri* második szava, melyet *Prajapati* kimondott, megteremtve a levegő-egyet.

BIHUVARLOKA

H.sz. Különböző jelenségek világa, amelyben a vágyak, érzelmek, szenvedélyek keletkeznek. „Földfölötti birodalom”, ahol az istenségekkel való kapcsolatteremtés lehetséges.

BIBIISHANA

H.sz. = *Vibhishana*

BIJA

H.B.sz. „Gyökérszótag”; energia, mag; minden materializáció gyökere. Kimondása erő-koncentrációt eredményez.

BIMBISARA

B. *Sákjamuni* idejében Magadha királya. Harminc éves korában a Buddha egyik tanbeszédének hatására megtér, és a buddhizmus lelkes és bőkezű patronálója lesz. Merénylet áldozatává válik, fia *Ajatasattu* öli meg.

BINDU

H.sz. „Pont”; a megnyilvánulatlan univerzum szimbóluma A *tantrizmusban* a spermát jelenti.

BODAI

Z.j. a sz. *Bodhi* megfelelője: Tökéletes Bölcsesség, Buddháság. (Vö.: *Kokoro*)

BODAI DARUMA

Z.j. = *Bodhidharma*

BODAI SHIN

Z.j. „Megvilágosodás-szellem” (: *Hotsu-Bodai shin*).

BODH-GAJA

A buddhizmus egyik szent városa (Patnától

90 km délre), ahol *Sákjamuni* elérte a megvilágosodást.

Mint a hinduizmus szenthelye: *Gaja*.

BODHI

H.B.Z.sz.p. „Felébredés”

H. Tökéletes Felismerés

B.Z. Eredetileg az *Arja-Marga* 4 fokozatának megvalósítása. A *hinajánában* a megvilágosodás 3 fokozata: *Shravaka*, *Prajéka-Buddha*, *Samjak-Sambuddha* (közös nevén Mahabodhi). A *mahajánában* a *Szamszara* és *Nirvána* azonosságának felismerése (Vö.: *Prajna*, *Bushso*, *súnjata*, *Tathata*)

BODHI-FA

B.Z. (*Ficus religiosa*) fügefá, amely alatt *Siddhartha Gautama* a Tökéletes Megvilágosodást elérte.

BODHIICSITTA

B.sz. „Megvilágosodás-szellem”. A *mahajána* központi eszméje: a megvilágosodás utáni törekvés felkeltése.

BODHIIDARMA

B.Z.sz.k. P'u-t'i-ta-mo vagy Ta-mo; j. Bodai-daruma vagy Daruma (i.sz. 470-543) a zen (k. Ch'an) 28. indiai és 1. kínai patriarchája. A 27. indiai patriarcha *Prajnadhara* (j. Hann-jatara) tanítványa, és *Hui-k'o* a 2. kínai patriarcha mestere. (Vö.: *Denko-rösku*)

BODHIPAKSHIKA-DHARMA

B.sz. (p. *Bodhipakkhija-Dhamma*) „A Megvilágosodáshoz szükséges dolgok”. A 37 (7 tárgykörbe sorolt) feltétel:

1. Az éberség 4 alapja (*Saipathana*);
2. A 4 tökéletes törekvés (s. *Samjak-Prahana*, p. *Samma-Padhana*);
3. A 4 Hatalom-ösvény (*Riddhipada*);
4. Az 5 gyökér (*Indrija*);
5. Az 5 erő (*Bala*);
6. A 7 „megvilágosodás-tag” (*Bodhjanga*);
7. A Nemes 8-rétű Ösvény (*Ashtangika-Marga*).

Bodhisattva

BODHIRUCI

B. Indiai buddhista szerzetes, aki i.sz. 508-ban Kínába utazik, ahol Ratnamati és Buddhásanta segítségével kínaira fordítja a *Dasabhumika-Szutat*. A korai kínai buddhizmus *Ti-lun* irányzatának 1. patriarchája.

BODHISZATTVA

B.Z.sz. „Megvilágosodás-lény”; a *Mahajana* ideálja. Olyan törekvő ember, aki az erények (*paramita*) felhalmozása révén a *Nirvánt* megvalósítja, de annak üdvéről lemond. Önként vállalja az újraszüléseket, mindaddig, míg minden szenvedő segítségével eléri a megszabadulást. Mindenkori cselekvéseit meghatározza a *karuna* (részvét) és a *prajna* (bölcsesség).

BODHISZATTVA-BHUMI

B.sz. *Asanganak* tulajdonított, a Bodhiszattva életútjával (*Bhumi*) foglalkozó mahajána-mű.

BODHISZATTVA-FOGADALOM

B. = *Pranidhana*

BODHISZATTVA-SHILA

B.sz. A Bodhiszattva megtartására vonatkozó erkölcsi előírások, amelyek betartása a buddhista rendtagok számára kötelező, de a világak részére is ajánlott. Felsorolásuk megtalálható a *Brahmajala-szutrán*ban. Az 58 előírás közül a leglényegesebb a 10 tilalom: 1. Ölés; 2. Lopás; 3. Erkölcstelenség; 4. Hazugság; 5. Bódulat; 6. Rágalmazás; 7. Kérkedés; 8. Irigység; 9. Gyűlölködés; 10. A Három Drágaság (*Tritama*) becsmérlése.

BODZSHANGA

B.sz. (p. *Bojjhanga*) „Megvilágosító tagok”. A 6 faktor, melyek a megvilágosodás (*bodhi*) feltételei. A 37 „megvilágosodáshoz tartozó dolog” (*Bodhipakshika-dharma*) 6 fokozata: 1. Éberség (*smriti*); 2. Megkülönböztetőképesség; 3. Energia (*virija*); 4. Öröm (*piti*); 5. Szenvedélyek (*klesha*) legyőzése; 6. Közömbösség (*upekha*).

BOKATSU

Z.j. „Bot (és) kiáltás”; zen-iskolázás, amelyet *Te-shan Hsüen-chien* (j. Tokusan Senkan) és *Lin-chi I-hsüan* (j. Rinzaigen) vezettek be. Lényege az éberséget biztosító botütés (*Kyo-saku*, *Shippei*) és a kiáltás (*Katsu*) alkalmazása.

BOKUJU CHINSONSHUKU

Z.j. = *Mu-chon Ch'en-tsun-su*

BOKUSHU CHINSONSHUKU

Z.j. = *Mu-chon Ch'en-tsun-su*

BOKUSEKI

Z.j. „Tusnyom”. Zen mester kaligráfiája; rendszerint ún. *dharma-szó* (*Hogo*), nevezetesen egy patriarcha (*Soshigata*) kijelentése.

BOKUSHU DOMEI

Z.j. vagy Bokushu Domjo = *Mu-chou Tao-ming*

BOMPU

Z.j. = *Bonpu*

BON

B.t. = *Bön*

BÖN

B.t. „Megidézés, recitálás” Tibet sámánisztikus vallása a buddhizmus bevezetése előtt, amely azonban megváltozott formában napjainkig fennmaradt. Tanai részben befolyást gyakoroltak a *nyingnapa* (t. rNin-ma-pa) iskolára. A napjainkban gyakorolt bön viszont rengeteg buddhista elemet épített rendszerébe, így ma inkább a tibeti buddhizmus egy iskolájáról beszélhetnénk, mintsem külön vallásról.

A bön fejlődésében három fázist különböztethetünk meg:

1. „Kinyilatkoztatott bön”, amely csak hagyományokban él. Írásos feljegyzésekkel nem rendelkezünk.

Bön

2. „Eltérő bön”, amelyben a filozófiai rendszere kiépült és a későbbiek során írásba is foglaltatott.
3. „Változott bön”, amely a buddhista tanokat nagymértékben adaptálta. Irodalma a 8.-10.sz. folyamán keletkezett a lamaista kánon (Kanjur és Tanjur) mintájára. Az utolsó fá-zis idejében élt a bön nagy tanítója Shenrab (t. gShen-rabs-mi-bo).

BONNO

Z.j. „Világi gondok”, amelyektől való megszabadulást fogadja meg a *zen* követője. (Vö.: *Shiguseigan*)

BÖNPO

B.t. A *bön* követője

BONPU

Z.j. vagy Bompu, Bonbu; „Akárki”, nevezetesen a mindennapi ember, aki a vallással szemben közömbös, felismerésre nem törekszik. (Vö.: *Bonpu-no-Joshiki*)

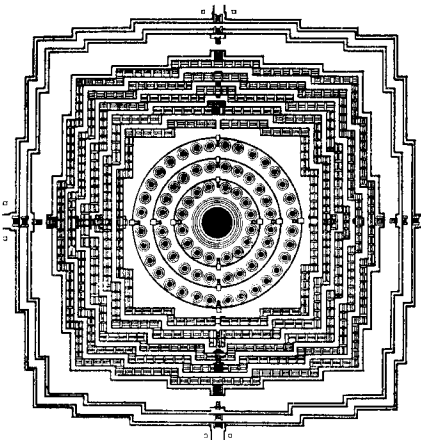
BONPU-NO-JOSHIKI

Z.j. „Akárki-tudat”, a közönséges mindennapi ember igazságot felismerni képtelen szellemi beállítottsága: *Szansára* és *Nirvána* lényegi azonosságát felfogni nem tudó. (Vö.: *Wu-men-kuan; Hei-joshin-kore-do*).

BONPU-ZEN

Z.j. *Kuei-feng Tsung-mi* kínai zen-mester által felállított 5 zen-kategória:

1. Bonpu-zen: a közönséges, mindennapi ember által gyakorolt zazen.
2. *Gedo-zen*: „Külső Út”, a buddhista tanításokat mellőző zazen (Pl. csodaerők megszerzését célzó gyakorlás).
3. *Shojo-zen*: „Kis Jármű” (sz. *hinajána*), amely figyelmen kívül hagyja a *mahajána* tanait.
4. *Daijo-zen*: „Nagy Jármű”, amelynek célja a *Bodhiszattva*-ideál értelmében való megvilágosodás. (Vö.: *Kensho, Satori*).
5. *Saijojo-zen*: „Legmagasabbrendű Jármű”, amelyben az „Út és Cél” egységet képeznek nevezetesen a Buddha-természet (*Bussho*) nyilvánvalóvá válik. (Vö.: *Shikantara; Dogen Zenji*)

Borobudur

BOROBUDUR

Hatalmas sztúpa Jáva szigetén, amely az i.sz. 9.sz.-ban épült. A megvilágosodáshoz vezető utat ábrázolja *mandala* formájában. Öt négyszögletes terasz, azokon három köralakú alapzaton 72 sztupa és egy központi záró-sztupa alkotják a komplexumot.

BOSATSU

B.Z.j. = *Bodhiszattva*

Brahma

BRAHMA

H.sz. (Kambodzsza 10.sz.) A *Trimurti* első istensége, az univerzum teremtetője. Kezdetben ugyanolyan tiszteletnek örvendett, mint a háromság másik két istensége. A mai Indiában azonban a *brahmanizmus* háttérbe szorult a *vaishnavizmus*, *shaivaizmus* és a *shaktizmus* mögött.

BRAHMA-CHAITANJA

H.sz. Brahma-tudat (Turiya). A 4. tudat-felletti állapot, mely csak *Samadhi*-ban elérhető át.

BRAHMACHARI

H.sz. 1. Szellemi gyakorlatokat folytató vál-lásos törekvő. 2. Szerzetes, aki első fogadal-mát letette. 3. A 4 védai életút első fokozatát megvalósító személy (: *Brahmacsaria*).

BRAHMACHARJA

H.B.sz. „Önmegtartóztatás”

H. 1. A Raja-jóga első fokozata 5 erényének egyike (Vö.: *Patanjali, Mahavratas*). 2. Felava-tás, a szerzetes első fogadalomtéttele. 3. A ta-nulás életszakasza (: *Ashrama*).
B. (p. Brahmacarija): 1. A buddhista erkölcsi előírásoknak (*Shila*) megfelelő életvitel. 2. A szerzetes magatartása, kötelező, mindenre ki-terjedő viselkedése. (Vö.: *Vinaja-pitaka*).

BRAHMAJALA-SZUTRA

B.sz. „Brahma-hálója szutra”. *Mahajána*-szentírat, amely az alapvető erkölcsi előírás-sokat (*Shila*) tárgyalja. Tanulmányozása a kí-nai és japán buddhizmusban különös jelentő-séggel bír.

BRAHMAJNANA

H.sz. vagy Brahmaidja. Brahman transzcen-dens felismerése: „Aki Brahmant felismeri Brahmáná válik!” A felismerésre jutott ne-ve: Brahmajnani („Brahmanismerő”).

BRAHMAKARA-VRITTI

H.sz. Az istenségre és az isteni tudatra irá-nyló meditáció.

Brahma

BRAHMALOKA

H.sz. Mennyei létsík, ahová a szellemileg fejlett kerül halála után.

BRAHMAMUHURTA

H.sz. „Brahma órája”. A meditáció gyakorlására legalkalmasabb idő: hajnal és alkonyat.

BRAHMAN

H.sz. Az örök, változásnak alá nem vetett abszolútum. A *Vedanta* „kettősség-nélküli valóság”.

BRAHMANA

H.sz. 1. Hindu pap: bráhmí. 2. A papi kaszt tagja (: *varna*). 3. a Védához tartozó bevezetések (*vidhi*).

BRAHMA-NADI

H.sz. Energiavezeték: a *Kundalini* felfelé vezető útja.

BRAHMA-NAMA

H.sz. ún. *Japa* gyakorlat, amely Brahma nevének ismételtgetéséből áll.

BRAHMANANDA

H.sz. „Brahman üdve”. 1. Az abszolút tudat átélése a *Vedanta* szellemében. 2. *Ramakrishna* (1863-1922) egyik fő tanítványa. A második *Vivekananda*.

BRAHMANASPATI

H.sz. Brahma jelzője: „A szóval létrehozó, kiáltással teremtő”. (Vö.: *Trimurti*)

BRAHMAN-BHAVANA

H.sz. Az ego és az abszolút tudat azonosságára való ráébredés.

BRAHMANDA

H.sz. „Brahma tojása”; a jelenségek világa.

BRAHMANI

H.sz. 1. *Durga* másik neve. 2. *Brahma* felesége.

BRAHMANIRVÁNA

H.sz. A Brahmanban való elmerülés. A *Nirvakalpa-Samadhi*ban megvalósítható állapot: a kettősség teljes kialsávása.

BRAHMANIZMUS

H. 1. A *hinduizmus* Nyugaton elterjedt megnevezése. 2. *Brahma* tisztelete.

BRAHMAN SATJAM JAGAT MITHJA

H.sz. Az *Advaita Vedanta* alapvető kijelentése (: Brahman az egyetlen valóság, minden egyéb csak látszat!)

BRÁHMARANDHRA

H.sz. Pont a koponyatetőn, amelyen át a tudat magasabb régiókba juthat (: *Kundalini*).

BRÁHMA-SAMADHI

H.sz. *Samadhi*-állapot: a „Brahman-tudat” átélése *Japa* segítségével.

BRAHMASTHITI

H.sz. (stha = állni): „az isteniben állni, gyökerezni”.

BRÁHMA-SZUTRA

H.sz. A *Vedanta*-filozófia aforizmáinak verses gyűjteménye. Badarayana, *Vyasa* műve. (Vö.: *Vedanta-szutra*)

BRÁHIMATEJA

H.sz. *Brahma* hatalma és dicsősége; az „istenitől”.

BRÁHMA VASTU

H.sz. Az isteni igazság.

BRÁHMAVID

H.sz. „Isten ismerője; isten látója”.

BRÁHMAVID-VARISHITHA

H.sz. Az „Isten-látása” megvalósítója.

Brihaspati

BRÁHMAVIDJA

H.sz. Brahman felőli tudás (: *Brahmajnana*).

BRÁHMA-VIIHÁRA

B.sz.p. „Isteni állapotban való időzés” Négy fokozata: 1. Határtalan szeretet (*mairi*); 2. Határtalan részvétel (*karuna*); 3. Határtalan öröm (*mudita*); 4. Határtalan közömbösség (*upeksha*). (Vö.: *Paramita*)

BRAHMA-JÓGA

H.sz. Az isteni végtelenség, a mindenség átélése, a kozmikus tudat megvalósítása.

BRAHMA-MOPASANA

H.sz. *Brahma* imádása (: *Upasana*).

BRAHMO-SAMAJ

H. Felekezettől, kaszttól, fajtól és nemzeti hovatartozástól független szociális és vallási mozgalom Indiában, amelyet a 19. sz.-ban alapított Raja Rammohan Roy (1772-1833). Legfőbb szervezője Devendranath Tagore (1817-1905). 1857-től Keshab Chandra Sen (1838-1884) a mozgalom harmadik vezetője. Később keresztény befolyásra megváltak tisztségétől és megalapítja a Sadharam-Brahmo-Samaj egyesülést.

BRAJA

H.sz. *Vrindavan*

BRIHADARANJAKA-UPANISHAD

H.sz. (brihat = nagy; aranjaka = erdőbeli) A Fehér *Jajurveda* egyik Upanisádja, amely a „nagy” jelzőt terjedelme és mélyértelműsége révén kapta. A szent jainavalkja feleségéhez, Maitrejihez intézett tanításait tartalmazza *ánan* és *Brahman* lényegbeli azonosságáról. A műhöz *Sankara* írt kommentárt.

BRIHASPATI

H. *Brahmanaspati* – „Az Ima Ura”.

BRINDABAN

H.sz. vagy Brindavan; = *Vrindavan*.

BUDDHA

B.Z.sz.p. „Felébredett”

1. Olyan ember, aki a létforgatagból (*samsára*) szabadulva a tökéletes megvilágosodást (*Nirvána*) elérte. F. Buddhák 2 fajtája: *Pratyeka-Buddha*, aki a *Dharmat* nem hirdeti és a *Samjaj-Sambuddha*, aki a lények üdvére az általa felfedezett igazságot kihirdeti.

Korszakunk világtanítója *Sákjamuni*, aki azonban nem az első és nem az egyetlen „Felébredett”. Már a korai *hinajána*-szövegek 6 elődjét tartják számon: (1) Vipashjin, (2) Shikin, (3) Vishvabhu, (4) Krakushanda, (5) Konagamana és (6) Kashjapa. De említik az eljövendő világkorszak Buddháját is, akinek neve Maitreja (p. Metteya). A buddhista irodalomban további 13 Buddhára vonatkozó utalásokkal találkozunk, akik közül a legfontosabb *Dipamkara*. Az ő tanítványa volt ugyanis a hagyomány szerint egyik előző létformájában *Sákjamuni*, akkori alakjában a Sumedha nevű aszkéta.

2. A történelmi Buddha, aki i.e. 563-ban egy a Sákja nemzetségbeli uralkodó fiaként született a mai Nepál területén. Neve *Siddhartha Gautama* és vándoraszketaként nyerte el a *Sákjamuni* („A Sákja-klán bölse”) jelzőt.

3. A „Buddha-princípium”, amely különböző létformákban ölt testet. A *hinajána* szerint a világkorszakokban egyetlen Buddha tevékenykedik. A *mahajána* azt vallja, hogy számos transzcendens Buddha létezik. A *trikája*-tana három megnyilvánulási formáról szól, amelyek a „Buddha-princípium” különböző aspektusait képviselik.

4. Az Abszolútum szimonimája, a Végső Valóság. (Vö.: *Busszo*)

BUDDHABHIDRA

B. (i.sz. 359-429) kashmiri szerzetes, a *Sarvastivada*-iskola tudósa. 409-ben Kínába utazik, ahol *Fa-hsien* közreműködésével több jelentős mahajána-művet fordít szanszkritből kínaira.

BUDDHA-CHARITA

B.sz. „A Buddha Élettörténete”, *Ashvaghosha* munkája. A 28 részből álló biográfia 13 fejezete maradt fenn szanszkrit nyelven. A művet tibetire is lefordították.

BUDDHADATTA

B. Tamil származású *Theravada*-tudós (i.sz. 4-5. sz.), aki Uragapurában (Ceylon) született. Híresek kommentárjai, melyeket a kánoni iratokhoz (: *Vinaja-pitaka*; *Khuddakavagga*; *Abhidharma*) írt.

BUDDHA-DHARMA

B.Z.sz. (j. Buppo) „A Buddha-Tan”. A történelmi Buddha, *Sákjamuni* megvilágosodásra vezető tanítása.

BUDDHAGHOSHA

B.sz.p. „A Buddha Hangja”; a *Theravada*-iskola tudós szerzetese. Magadhában, *Bodhgaja* szomszédságában született az i.sz. 4. sz.-ban bráhmin család fiaként. Később, már mint buddhista szerzetes Ceylonban él, ahol 19 kommentárt írt kánoni szövegekhez. (: *Vinaja-pitaka*; *Abhidharma*). Fő műve a *Vissuddhi-Magga* („A Tisztaság Útja”), a *Theravada*-tanítások összegzése.

BUDDHAKULA

B.sz. „Buddha-család”; a *szambhogakája* (vö.: *Trikája*) 5 alapvető kvalitása, amelyek az 5 *Tathagata* mandalájában bontakoznak ki, mint „bölcsesség” (*prajna*) - aspektusok. (Vö.: *Vajrajana*, *Sadhana*). Az 5 „család” urai: *Vairocana*, *Aksóhbha*, *Ramasambhava*, *Amítáha* és *Anoghasiddhi*.

BUDDHAMITRA

Z. A zen 9. indiai patriarchája.

BUDDHANANDI

Z. A zen 8. indiai patriarchája.

BUDDHAPALITA

B. = *Madhjamika*

BUDDHASÁG

B.z. „elérése” minden lény veleszületett joga és célja. A *zen* szerint minden lény és dolog bír a „Buddha-természettel” (j. Bussho).

BUDDHIA-TERMÉSZET

B.sz. Buddhata. A *mahájána* szerint ama minden lényben látenszen meglévő képesség, amely a *buddhaság* elérését lehetővé teszi.

BUDDHIATA

B.sz. = „Buddha-természet”

BUDDHIA-SASANA

B.sz. (p. Buddha-Sasana). „A Buddha Tanítása”. Közvetítői: *szutra* (vers és próza), *gatha* (vers, himnusz), *udana* (bölcse mondások), *ja-taka* (a Buddha előző életeinek epizódjai), *iti-vuttaka* (a Mester szavai).

BUDDHIAVAMSA

B.sz. = *Khuddaka-Nikája*

BUDDHAVATAMSAKA-SZUTRA

B.z.sz. vagy Avatamsaka-szutra: „A Buddha-füzér szutrája”. *Mahájána* szentirat, amely a kínai *Hua-yen* (j. *Kegon*) iskola alapját képezi. Tanítása szerint a Buddha, a lények és minden dolgok, az egész univerzum szellemi egységet alkotnak. (Vö.: *zen*)

BUDDHAPARATAH

H.sz. „Észfeletti”. Magasrendű tudat, intuíció.

BUDDHI

H.sz. Intelligencia, amely lehetővé teszi az érzéki befolyások, benyomások mérlegelését. (Vö.: *Antahkarana*)

BUDDHIINDRIJA

H.sz. = *Indrija*

BUDDHIZMUS

A „Fölébredeti” (*Buddha*) tanítása (*Buddha-dharma*). Jelképe a „Tankérk” (*dharma-csakra*)

A buddhizmus a három nagy világvallás egyike, amelynek keletkezése (i.e. 6-5. sz.) *Sákjamuni*, a történelmi *Buddha* nevéhez fűződik.

A kérdésre, hogy mi okozza a lények elmerülését a létforgatag (*Szamszara*) örvényében, válaszul kihirdette a „Négy Nemes Igazságot” (*Arja-satja*), amelyre megvilágosodása (*Bodhi*) pillanatában ráébredt. (A *dhamma* vonatkozóan lásd: *Anatman*, *Dukkha*, *Trishna*, *Avidja*, *Pratijja-Szamuipada*, *Nirvána*). A buddhizmus fejlődésének 4 fázisa:

1. I.e. 6-5. sz. Ósbuddhizmus: A Dharma kihirdetése és a tanítványok által való továbbadása.

2. Az i.e. 4. sz. közepétől: iskolák keletkezése (*hinajána*) és a buddhista konzíliumok időszak.

3. Az i.sz. 1. sz.-tól a *mahájána* kibontakozása, a két nagy irányzat: *Mudhjamaka* és *Jógacsára*.

4. Az i.sz. 4. sz.-tól: *tantrizmus*, *tibeti buddhizmus* és *Vadzszajána*.

Az i.sz. 3. sz.-tól a buddhizmus rohamosan elterjed Indián kívül is, viszont a 13. sz.-tól szülőföldjén elveszíti vezető szerepét.

A *hinajána* (*Theravada*) területei: Ceylon (Sri Lanka), Sziám (Thaiföld), Burma, Kambodzsa. A *Mahájána* területei: Kína, Japán, Vietnam, Korea, míg a *Vadzszajána* Tibetben, Mongóliában (és változott formájában) Japánban honosodott meg.

Az i.sz. 19. sz.-tól a buddhizmus tért hódít Nyugaton is, majd a 20. sz.-ban rohamosan terjed úgy Amerikában mint Európában. Az Európai Buddhista Unió IV. nemzetközi kongresszusán (Párizs, UNESCO 1988) ismertetett statisztikai adatok szerint Európában hozzávetőleg 1 000 000 buddhista él. (Anglia: 500 000, Franciaország: 200 000, NSZK: 70 000, Ausztria: 6000, Olaszország: 15 000; ezen kívül Spanyolországban, Hollandiában, Belgiumban, Svédországban, Görögországban, Finnországban alakult nagy létszámú buddhista közösség). Magyarországon 1952 óta működik a Buddhista Misszió

Kőrösi Csoma Sándor

Dr. Hetényi Ernő alapítása) több ezer emberrel ismertette meg a Buddha tanításait. Lengyelországban és Jugoszláviában 1980 óta alakultak nagyobb buddhista csoportok, amelyek főleg a *zen* iránt mutatnak érdeklődést. Oroszországban a *Vadzszajána* irányzatnak vannak régi hagyományai: nagy buddhista kolostor fejt ki tevékenységet Ulan Ude szomszédságában.

MAGYARORSZÁG

Kőrösi Csoma Sándor a „Magyar Bodhiszattva” t. Phyi-Glin-gi grwa-pa j. Csoma Bosatsu vietnami: Bo-tat Csoma (Ferenczy Éva rajza). A honfoglalás előtt, a népvándorlás korában ázsiai eredetű nomád népek éltek Magyarországon területén, közülük a legjelentősebbek a hunok voltak. Régészeti leletek kerültek elő ebből a korból buddhista (*svastika*) motívumokkal. A magyarok ősvallása a samanizmus volt, de feltételezhető, hogy kapcsolatba kerültek a buddhizmussal és egy részük e vallás

követője volt. A buddhizmus vallási toleranciája lehetővé teszi a buddhizmus és samanizmus egyidejű gyakorlását, mint azt más, samanizmust követő népek is tették, például a tibetiek és a mongolok.

Az i.sz. 15. sz.-ban ismét felfedezhetjük a buddhizmus ismeretének nyomait Magyarországon. Dr. Kardos T., „A humanizmus kora Magyarországon” c. könyvében említés történik arról, hogy Galeotti, a neves humanista költő, filozófus és asztrológus (1427-1497) az inkvizíció elől menekülve Mátyás király udvarában talált menedéket, ahol jelentős szerepre tett szert. Galeotti a Buddháról, mint „indiai bölcsről” írt és úgy vélte Buddha után nevezték el az ország fővárosát (: Buda). Századok múltán Kőrösi Csoma Sándor szívében támadt fel újra a régen elfelejtett múlt. Hosszú vándorlásai során Nyugat-Tibet hegyei között benne éledt fel a Buddha-Dharma: „Ő volt az, aki megnyitotta Nyugat szívéét a Buddha-Tan befogadására” – így szövelt az indoklás 1933. február 22-én Tokióban, azon

BUNAN SHIDO

Z. (1602-1676) japán zen-mester, a *rindzai* iskola képviselője. Gudo Kokushi (megh. 1661) tanítványa és utóda (Hassu). *Dokjo* Etan mestere, míg utóbbi *Kakuin Zenji* tanítója.

BUPPO

B.Z.j. „Buddha-szellem” (: *Kokoro*) 1. Méretetlen részvét (*Karuna*); 2. *Buddho* színo-nímája.

BUSSHIN

Z.j. „Buddha-test” (sz. Buddhakaja) 1. *Sákjamuni* teste; 2. határtalan képesség, amely a Buddhálényeg (*Bussho*) megvalósítása nyomán bontakozik ki.

BUSSHIN-IN

Z.j. „A Buddha-szellem pecsétje”
1. *Juka-Shomei*. 2. a Busshin-in rövidített formái: Shin-in és Butsu-in.

BUSSHO

Z.j. „Buddha-természet”
A zen szerint minden lény és dolog valójában Buddha. Az erre való ráébredés (*Kensho*, *Satori*), a *Mujo-do-no-Taigen*, a zen célja.

BUSHUN SHIBAN

Z.j. = *Wu-chun Shih-fan*

BUSSO

Z.j. „Buddha-patriarcha(k)”
1. a Buddha és a patriarchák (*Soshigata*); a zen hagyomány mestereinek leszármazási rendje; 2. *Sákjamuni*, a történelmi Buddha.

BUTSU

B.Z.j. = *Buddha*

BUTSUDA

B.Z.j. = *Buddha*

BUTSUDAN

Z.j. Buddha-oltár; pagoda, templom vagy kolostor kicsinyített mása.

BUTSUDEEN

Z.j. „Buddha-csarnok”. Kolostorkertek különálló épülete, amelyben Buddha- és Bodhiszattva szobrok nyernek elhelyezést.

BUTSUDO

Z.j. „Buddha-út”. 1. *Buddha-Dharma*; 2. *Bodhi*. (Vö.: *Shiguseigan*)

BUTSUGEN-ON

Z.j. = *Fo-jen-jüan* (*Kakushin*)

BUTSUJU

Z. = *Mjozen Rjonen*

BUTTO KOKUSHI

Z.j. = *Jakuhitsu Genko*

BYAKUE-KANNON

B.Z.j. „Fehér ruhás Kannon” *Avalokitésvara* (női) manifesztációja.

BYODO

Z.j. „Azonosság”. A *bodhi* kísérőjelensége.

BYODO-KAN

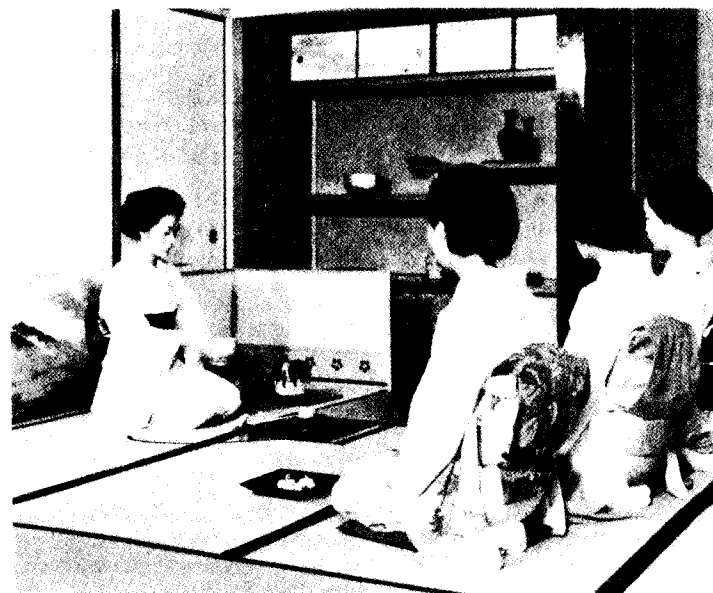
Z.j. „Azonosság-szemlélet”. (Vö.: *Bussho*)

CHADO

Z.j. „Tea-ösvény” vagy Cha-no-Jü; a japán teaszertartás, amelynek szellemi háttere a zen. Mára az asszonyok mindennapos gyakorlatává vált.

CHAI

T.k. „Bőjtölés”. A *taoizmus* egyik legjelentősebb ünnepe, amelyben egy mester vezetésével 6-38 személy vesz részt. (Vö.: *T'ai-p'ing tao*; *Wu-ton-mi tao*; *Ling-pao p'ai*)

CHAITANJA

H.sz. 1. Éber, koncentrált tudat. A *Rāma-krisna*-rend beavatottjának (*Brachmachari*) mellékneve. 3. Bengáli (: Navadvip) származású szent életű mester (i.sz. 1485-1534). Ismert még Gauranga, Gaur, Gora, Nirmai, Krishna-Chaitanja neveken is.

CHAITANJA-PURUSA

H.sz. A *Purusha* tudatállapota, amely a *Maja* rabja.

CHAITIKA

B.sz. = *Hinajána; Mahasanghika*

CHAITJA

B.sz. (p. Cetiya) „Szentély”. Szerzőtársok. tanítóbeszédnek célját szolgáló terem. A buddhista közösség gyülekezőhelye.

CHAITJA-PURUSHA

H.sz. A *Sāṅkhya* filozófia szerint az univerzum a világlelék (*Purusha*) és a természet (*Prakriti*) egyesüléséből született. A világlelék + egyéni lélek = Chaitja-Purusha.

CH'ANG

T.k. „Állandó, tartós, változásnak-alá-nem-vetett”. A filozófikus taoizmus (*Tao-chia*) fogalma, a *tao* ismérve, a megvilágosodás (*Ming*) feltétele.

CHANG-CHING HUAI-HUI

Z.j. Shokjo (Shokei) Eki (i.sz. 756-818) kínai zen mester. *Ma-tsu tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utódja (*Hassu*).

CHANG HSIEN

T.k. „Chang a Halhatatlan”. taoista halhatatlan (*Hsien*), akihez fiúgyermek reményében fohászkodnak.

CHANG-HSIUNG

T. A Han-dinasztia hadvezére, a vallási taoizmus (: *Tao-chiao*) egyik irányzatának, amely gyógyító ceremóniákkal foglalkozik, alapítója.

CHANG-HSIUNG

Z.j. Choju kínai zen mester, a *fuke* iskola (Vö.: *Kakushin*) megalapítója.

CH'ANG-CH'ING HUI-LENG

Z.j. Chokei Erjo (i.sz. 854-932) kínai zen mester, Hsüeh-feng I-ts'un (j. Sepjo Gison) tanítványa és utódja (*Hassu*).

CHANG-CHO HSIU-TS'AI

Z.j. Chosetsu Yusai. T'ang-kori kínai zen mester, Shih-shuang Ch'ing-chu (j. Sekiso Keisho) tanítványa és utódja (*Hassu*).

CH'AN

B.Z.k. = *Zen*

CHANG CHÜEH

T. (megh. i.sz. 184) a *T'ai-p'ing tao* (: „A Nagyszerű Béke Ösvénye” (taoista iskola alapítója. (Vö.: *T'ai-p'ing ching* és *Huang-lao tao*)

CHANG LIANG

T. (meh. i.e. 187) a korai Han-dinasztia magas rangú hivatalnok. A hagyomány szerint a vallási taoizmus (*Tao chiao*) alapítója. Az első „halhatatlan” (*Hsien*), aki e képességet testi gyakorlatokkal (*Tao-jin*) és gyümölcsfogyasztással (*Pi-ku*) érte el.

CHANG LU

T. (i.sz. 2. sz.) Az „Öt-mérő-rizs taoizmusa” (*Wu-ton-min tao*) egyik alapítója, *Chang Tao-ling* unokája.

CHANG PO-TUAN

T. (i.sz. 984-1082) híres taoista mester, aki összehangolta a taoizmus, a zen és a konfucionizmus tanait. Jelentős képviselője a „Belső Elixír” (*Nei-tan*) alkímista iskolának, amely a „szellemi halhatatlanságra” törekszik. (Vö.: *Fu*)

CH'ANG-SHA CHING-TS'EN

Z.j. Ghosha Keijin (megh. i.sz. 868) kínai zen mester, *Nan-ch'üan* (j. Nansen Fugan) tanítványa és utóda (*Hassu*).

CH'ANG-SHENG PU-SSU

T.k. „sokáig élni; nem-meghalni” A különböző taoista praktikák célja (: 1. testi halhatatlanság; 2. szellemi halhatatlanság). (Vö.: *Tao-chiao*, *Wai-tan*, *Pi-ku*, *Tao-yin*, *Fang-chung shu*, *Fei-sheng*, *Shih-chieh*.)

CHANG TAO-LING

vagy Chang Ling (i.sz. 34-156) a vallási taoizmus (*Tao-chiao*) egyik jelentős irányzatának társalapítója. Mint orvos öt-mérő-rizst kért honoráriumként. Így kapta iskolája az „Öt-mérő-rizs taoizmus” (*Wu-ton-min tao*) nevet.

CHANG TSUNG-YEN

T. (megh. i.sz. 1292) A 36. generáció „Mennyei Mestere” (*T'ien-shih*), akinek e címet Khubilai császár adományozta elismerése jeléül 1276-ban, megerősítendő a Yang-tze-től délre élő minden taoista hívő fölötti uralmát.

CH'AN-NA

Z.k. = sz. *Dhjana* (: *Zen*)

CH'AN-SHIII

Z.k. = j. *Zenji*

CH'AN-TSUNG

Z.k. (j. Zenshu), zen iskola

CHAO-CHOU TS'UNG-SHEN

Z.j. Joshu Jushin (i.sz. 778-897), az egyik legjelentősebb kínai zen mester, *Nan-ch'üan P'u-yüan* (j. Nansen Fugan) tanítványa és utóda (*Hassu*).

CHARIJA-PITAKA

B.sz. = *Khuddaka-Nikaja*

CHARJA

Z.j. = *Ajari*

CHATUR-ASHRAMA

H.sz. „A Négy Hindu Életfokozat” (: *Ashrama*).

CHATUR-JONI

H.B.sz. „A négyfajta születésmód” (*Gau*).

1. Jarayuja: élvezeteltettek (emlősök, emberek)
2. Audaja: tojásban keletkezők (madarak, hullók)
3. Samsvedaja: nedvességben létesültek (halak, rovarok)
4. Aupapaduka: metamorfózis útján, anya nélkül, a *karna* hatására létesülők (: *Deva*, *Preta*, *Naraka*).

CHELA

H.B.sz. vagy Cheta, „szolga”; egy *guru* tanítványa.

CH'ENG-HUANG

T.k. 1. egy város védőistensége; 2. az elhaltak lelkeinek vezetői. (Vö.: *Hun*, *P'o*)

CHENG-I TAO

T.k. „A Valóságos Egység Ösvénye”. A talizmánokat, amuletteket alkalmazó taoista irányzatok gyűjtőneve (*Fu-lu p'ai*).

CH'ENG-KUAN

B. *Hua-yen* iskola

CHEN-HSIEH CH'ING LIAO

Z.j. Shigetsu Shoryo (i.sz. 1089-1151), a *So-to*-iskola kínai zen mestere, *Tan-hsia Tzu-ch'un* (j. Tanka Shijun) tanítványa és utóda (*Hassu*); *T'ien-t'ung Ju-ching* mestere. Utóbbi *Dogen Zenji* tanítója.

CHEN-JEN

T.k. „Igaz Ember”. A vallási taoizmus (*Tao-chiao*) és a filozófiai taoizmus (*Tao-chia*) ideálja: „Nem született, nem halandó; nem üres és nem telített” mondja a *Huai-nan-tzu*.

CHENREZI

B.t. (sPyan-ras-gzigs) „A Tisztánlátó Alátekintő”; *Avalokitésvara* tibeti megfelelője.

Chenrezi

Mantraja a (*Vadzsrájánában*) legnagyobb jelentőséggel bíró fohász („A Hat Szent Szótag”): *OM-MA-NI PAD-ME-HUM* (t. Om mani pemé hung).

CHEN-TA-TAO CHIAO

T.k. „Az Igaz Nagy Tao tanítása” A vallási taoizmus (*Tao-chiao*) Liu Te-jen által i.sz. 1142-ben alapított iskolája, amelynek alapját a *Tao-te ching* alkotja.

CHEN-TSUNG

T. (i.sz. 968-1022) a Sung-dinasztia uralkodója, aki 1012-ben bevezeti a Jáde császár (Yü-huang) tiszteletét.

CH'EN T'UAN

T. (i.sz. 906-989) A *Nei-tan* és *Wai-tan* (Belső és külső elixír) beavatottja. A Hua-shan hegyen remeteségben élő taoista tudós.

CHETAS

H.sz. Intelligencia, tudatosság; valaminek megértése.

CHETASIKA

B.sz.p. „tudatfaktorok”; az 50 szellemformáció. (Vö.: *Abhidharma, Szamszkára*)

CH'I

T.k. 1. levegő, gőz, lehelet, energia; 2. temperamentum, atmoszféra. A taoizmus és a kínai orvoslás központi fogalma.

(Vö.: *Yüan-ch'i, Nei-ch'i, Ch'i-hai, Hsing-ch'i, Fu-ch'i, Yen-ch'i, Lien-ch'i, T'ai-hsi*)

CHID-ABIASA

H.sz. „Tudatként jelentkező”. Az abszolút tudat (*Chit*), amely a gondolkodásban és nemfölismerésben tükröződik; az individuális lélek (*Jiva*) tudata.

CHIDAKASHA

H.sz. A *Chit* otthona.

CHIDAMBARAM

H.sz. 1. dél-indiai zarándokhely; 2. az istenség neve.

CHIDATMAN

H.sz. Az *Atman* tudata, amely azonos *Brahman*nal.

CHIEN-CHIEN

B.j. *Ganjin* (i.sz. 688-763) kínai *Vinaja* mester, aki Japánban (754) megalapítja a *ritsu* iskolát.

CHIEN-IISING

Z.k. = j. *Kensho*

CH'EN (ÉS) K'UN

T.k. Az *I-ching* és második hexagrammja, ill. a 8 trigramm (*Pa-kua*) közül kettő. Ch'ien a

☰ Ch'ien ☷ K'un

☰ Ch'ien ☷ K'un

Ch'ien és K'un

tiszta Jang, a menny, a teremtő-elv, a K'un a tiszta Jin, a föld, a befogadás principiumának reprezentánsa. Ch'ien K'un Ch'ien K'un (Vö.: *jin-jang*)

CHIEN-YÜAN CHUNG-HSING

Z.j. Zengen Chuko (i.sz. 9.sz.) kínai *zen* mester. *Tao-wu Yüan-chih* (j. Dogo Enchi) tanítványa és utóda (*Hassu*).

CHI'I-HAI

T.k. „A légzés óccánja”, a *Tan-t'ien* pont (két ujjnyira a köldök alatt), amelyben a vitális energia (*Ch'i*) összpontosul. (Vö.: *T'ai-hsi*)

CHIH-I

B.z. vagy Chih-che, j. Chisha (i.sz. 538-597), a *T'ien-t'ai*-iskola alapítója és 4. patriarchája.

CHIH-JEN

T.k. „Tökéletes ember”; a *Chen-jen*, *Shen-jen* és *Sheng-jen* szinonímája. A *tao* megvalósítója

CHIH-KUAN

B.k. (sz. Szamatha-Vipashjana; j. Shikan), a *T'ien-t'ai* iskola meditációs gyakorlata (: nyugalom és belátás).

CHIH-MEN KUANG-TSU

Z.j. Chimon Koso (megh. i.sz. 1031), az *ummon* iskola kínai *zen* mestere, *Hsiang-lin Ch'eng-yüan* (j. Kyorin Choon) tanítványa és utóda (*Hassu*). *Hsüeh-ton Ch'ing-hsien* (j. Setcho Juken) mestere.

CHIH-TAO-LIN

B. = *Chih-tun*

CHIH-TUN

B. vagy Chih Tao-lin (i.sz. 314-366), a korai kínai buddhista ún. prajna iskola egyik alapítója.

CHIH-YEN

B. = *Hua-yen*-iskola

CHIJ

Z.j. = *Ino*

CHI-KUAN

Z.k. = *Kikan* (-koan)

CHIKUHEI

Z.j. = *Shippe*

CHI-KUNG

B.k. „Az energia (*Ch'i*) feldolgozása”; buddhista és taoista elemeket egyesítő „egészséggyakorlatok”. (Vö.: *T'u-ku na-hsiu. Tao-yin*)

CHI-MING

Z. = *Shih-shuang ch'u-yüan*

CHIMON-KOSO

Z.j. = *Chih-men Kuang-tsu*

CHING

T.k. „sperma”; a 3 életerő egyike. (Vö.: *jin-jang. Fang-chung shu, Huan-ching pu-nao*)

HING-CH'ING TAO-FU

Z.j. Kjosei (Kyosho) Dofu (i.sz. 863-937) kínai *zen* mester. *Hsüeh-feng I-s'un* (j. Seppo Gison) tanítványa és követője (*Hassu*).

CH'ING-LUNG

T.k. = *K'an* (és) *Li*

CH'ING-T'AN

T.k. „Tiszta Társalgás”. Az i.sz. 3. sz.-ban keletkezett irányzat, amely a filozófikus *taoiz-*

muson (*Tao-chia*) alapul. Legnevesebb képviselői: *Wang Pi* (i.sz. 226-249), *Kou Hsiang* (?-312) és *Hsiang Hsiu* (221-300).

CHING-TE CH'UAN-TENG-LU

Z.k. (j. Keitoku Dento-roku) „Följegyzés a Világosság továbbadásáról”. A *zen* irodalom legrégebb történelmi munkája. Összeállítója (1004) *Tao-hsüan* (j. Dogen). Rövid történetek és életrajzok gyűjteménye. Foglalkozik t.k. *Fa-ven Wen*-ivel (j. Hogen Bun'eki), a *ho-gen* iskola alapítójával is.

CIFING-YÜAN HSING-SSU

Z.j. Seigen Gyoshi (i.sz. 660-740) kínai *zen* mester, *Hui-neng* tanítványa és követője (*Hasu*); *Shih-t'ou Hsi-ch'ien* (j. Sekito Kisen) tanítója.

CHIN-LIEN

T.k. „Arany Lótusz” = *Ch'üan-chen tao*

CHINMATRA

H.sz. A tiszta lét (*Sat*) állapota.

CHINMAJAKOSHA

H.sz. „Burok” (*Kosha*), amelyben az *Aman* isteni tudatállapotban időzik.

CHINMATROIHAM

H.sz. „Tiszta Lét vagyok!” Az abszolút tudatosság és üdv (*Sadchidananda*) átélése.

CHINNAMASTA

H.sz. Az Isteni Anya (*Shakti*) teremő és pusztító aspektusában.

CHIN-NIU

Z.j. Kingyu (i.sz. 8-9.sz.) kínai *zen* mester, *Ma-tzu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és követője (*Hasu*).

CH'IN-SHAN WEN-SUI

Z.j. Kinzan Bunsui, kínai *zen* mester, *Tung-shan Liang-chieh* (j. Tozan Ryokai) tanítványa és követője (*Hasu*).

Chintamani

CHINTAMANI

H.B.sz.

H. 1. Varázskő, amely birtoklója minden kívánságát teljesíti. 2. Istenségnév. 3. A sz. irodalom több művében előforduló fejezetcím. B. 1. „Kívánságot teljesítő drágakő” (Az ábrázoláson a „Szélparipa” (t. rLun-rta) szerencsejelkép hátán látható a Chintamani (t. Nor-bu Me-'bar). 2. *Kshitigarbha*, *Avalokitesvara*, *Ratnasambhava* (valamint több *Buddha* és *Bodhiszattva*) attribútuma. 3. A „Szabad Szellem” szimbóluma.

CHIN-TAN

T.k. „Arany cinóber”. 1. A taoista alkimia (*Nei-tan*, *Wai-tan*) fogalma. 2. A „Szent Embrió” (*Sheng-t'ai*).

CHISHA

B.Z. vagy Chisha Daishi = *Chih-i*

CHIT

H.sz. „Abszolút tudat” (: *Vedanta*, *Turiya*)

CHITAM

H.sz. A tudattalan, a tudatos és a tudat fölötti otthona. (Vö.: *Jóga*)

CHIT-PURUSHA

H.sz. Az én-személyiség (*Purusha*) tudaterő.

CHITRA-NADI

H.sz. A *Sushumna* kívül futó vezeték, amelyen a *Sattva*-uralta spirituális tudatáramlat hatol felfelé. (: *Kundalini*)

CHI-TSANG

B. (i.sz. 549-623) a kínai *San-lun* iskola képviselője, *Fa-lang* tanítványa. Híres kommentárja a „Kettős Igazság” (*Madhyamika*) tanához. alap gondolata:

Világi igazság: 1. a lét igenlése; 2. a lét és nem-lét igenlése; 3. a lét és nem-lét igenlése vagy tagadása.

Magasrendű igazság: 1. a nem-lét igenlése; 2. A lét és nem-lét tagadása; 3. sem igenlése, sem tagadása akár létnek vagy nem-létnek.

CHIT-SHAKTI

H.sz. A tudat mint legfőbb energia. A *Vedanta* szerint a jelenségek világa teljességében energia (*sakti*), amely azonos a tudattal (*csit*).

CH'U CH'U-CHI

T. = *Ch'üan-chen tao*

CHIU-FENG TAO-CH'EN

Z.j. Kyuho Doken kínai *zen* mester = *Ho-shan Wu-yin*

CHIU-KUNG

T.k. „Kilenc Palota”. A „Belső Istenségek Egészség-iskola” szerint az agy 9 „palotája”, amelyben istenségek (*Shen*) laknak. A „paloták” lakói: *Huang-lao-chün* és kísérei. A központi „palota” (*Ni-huan*) a buddhista *Nirvával* azonos és „lakója” a „Legfelső Egy” (*T'ai-i*).

CHÖD

B.t. (gCod) „levágni”. Phadampa Sangje (megh. i.sz. 1117) tanítása, amelyben a *Prajnaparamita* tanok keverednek sámánisztikus

Chöd

elemekkel. Központi gondolata: a téves énképzés „levágása” (*Annan*).

CHOKA

Z.j. „Reggeli szakasz”. A *zen*-kolostor (*Thera*) napirendjéhez tartozó reggeli Szutra-olvasás.

CHIOKEI ERJÖ

Z.j. = *Ch'ang-ch'ing Hui-leng*

CHOSAN

Z.j. „Reggeli elmélyedés”. A *zazen* reggeli periódusa, amely a *zen* kolostorok (*Thera*) napirendjének bevezetése.

CHOSETSU YUSAI

Z.j. = *Chang-cho Hsiu-ts'ai*

CHOSHA KELJIN

Z.j. = *Ch'ang-sha Ching-ts'en*

CHOU-I

T.k. „Változás(ok) a Chou-dinasztia korában”. Az *I-ching* („Változások Könyve”) kommentárok (*Shih-i*) megjelölése kínai szövegekben.

CHOU-I TS'AN-TUNG-CH'I

T.k. = *Wei P'o-yang*

CHOU TUN'I

T.k. = *T'ai-chi't'u*

CHOJU

Z.j. = k. Chang-hsiang = *Kakushin*

CHO-YÜ

Z.k. = *Jakugo*

CH'U

T.k. „Konyha”. A *T'ai-p'ing* és *Wu-ton-mi tao* iskolák követői által a taoista papok tiszteletére rendezett, bankettel összekötött ünnepek.

CH'ÜAN-CHEN TAO

T.k. „Az Igazság megvalósításának ösvénye”. A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) két nagy irányzata közül az egyik. A másik a „Való Egység” iskola (*Cheng-i tao*). A Ch'üan-chen tao a „Tiszta jang” (Ch'un-yang) és „Aranylótusz” (Chiu-lien) neveken is ismert.

CHUANG CHOU

T. = *Chuang-tzu*

CHUANG-TZU

T.k. 1. taoista bölcs (i.e. 369-286) vagy *Chuang-Chou*, aki *Lao-tzu*-val közösen alapította a *taoizmus* filozófikus (*Tao-chia*) irányzatát. 2. Chuang-tzu főműve, a „Déli Virág-birodalom Igaz Könyve” (*Nan-hua chen-ching*) néven ismert. Terjedelme 33 könyv, amelyből 7 az ún. „belső fejezet” (Ching-tu) kizárólag az ő alkotása. A 15 „külső” és a 11 „vegyes” fejezet a tanítványával közösen írt szöveggyűjtemény.

CHUAN-HSIN-FA-YAO

Z.k. a Huang-po-shan Tuan-chi-ch'an-shih ch'uan-hsin-fa-yao c. mű (: *Huang-po Hsi-yün*) rövidítése.

CH'UAN-TENG-LU

Z.k. = *Ching-te ch'uan-teng-lu*

CHÜ-CHIH

Z.j. Gutei (i.sz. 9. sz.) kínai *zen* mester, *Hang-chou T'ien-lung* (j. Koshu Tenryu) tanítványa és követője (*Hassu*).

CHU-HSI

T. (i.sz. 1130-1200) egyike a legjelentősebb kínai filozófusoknak, az ún. neokonfucionizmus (a buddhizmus és a filozófikus *taoizmus* (*Tao-chia*) által befolyásolt, metafizikai kérdésekkel foglalkozó irányzat) reprezentánsa.

CHU-HUNG

B.Z. (i.sz. 1535-1615) tudós szerzetes, aki jelentős világi buddhista mozgalmat hozott létre. A *zen* mellett *Amidábha* kultuszát is szorgalmazta.

Chuang-tzu

CHU-I

T.k. = *Wen-ch'ang*

CHUKAI

Z.j. „A (dharma-) köntös levetése; A *zazen*

gyakorlatok közé beiktatott, pihenést szolgáló szünet, melynek során a *zendo* is elhagyható.

CHU KOKUSHI

Z.j. = *Chung-kuo-shih*

CHULAVAMSA

B.sz. = *Mahavamsa*

CHU-LIN CH'I-HSIEN

T.k. „A bambuszlak Hét Bölcsé”. Az i.e. 3. sz.-ban élt tudós és művész hebes csoportja. „Bambuszlak”-beli találkozósaik alkalmával a „tisztá társalgást” (*Ch'ing-t'an*) gyakorolták.

CHUNG-KUO-SHIH

Z.j. *Chu Kokushi* („Chung Birtokos”) *Nan-yang Hui-chung* megtisztelő címe, amellyel a T'ang császári ház ruházta fel.

CHUNG LI-CH'ÜAN

T. = *Pa-hsien*; *Ch'üan-chen tao*

CH'UNG YANG

T.k. „Tiszta Yang” = *Ch'üan-chen tao*

CHÜN-TZU

T.k. = *K'ung-tzu*; *Jen*

CH'U-YÜAN

Z.k. = *Shih-shuang ch'u-yüan*

CSADOR

H. hindi Hosszúkás kendő, amelyet a test felső részére terítve hordanak; hagyományos indiai viselet.

CSAKRA

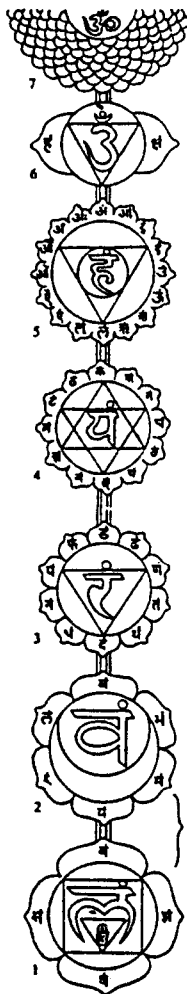
H.B.sz. „Kerék, kör”

1. A *hinduizmus*ban a szertartásokban résztvevők, az istentiszteletek látogatóinak köre.
2. A „finomanyagi” energia (*Prana*, *Kundalini*) központjai az ember asztráltestében.

A 7 csakrát a hátgerincben futó csatorna (*Sushumna*) köti össze, amely mellett még két fontos *prána*-vezeték, a bal oldali *Ida* és a jobb oldali *Pingala* közvetíti a szubsztilis energiát (: *Nadi*).

A csakrák:

1. *Muladhara-csakra* – a *Sushumna* tövénél, a nemi szervek és az anus között helyezkedik el. Itt nyugszik (alvó állapotban) *Kundalini*. Ezekből a csakrákból kilépő 4 *Nadit* az ábrázoláson négy lótuszlevél jelképezi. Szimbolikus alakja a négyzet, színe sárga, csíraszótagja (*Bija*) a LAM, állatjelképe a 7 ormányú elefánt, istenségei *Brahma* és *Shaktija Dakini*.
2. *Svadhasthana-csakra* – a nemi szervek gyökerénél található és a *Bhuvartoka* megfelelője. A belőle kilépő 6 *Nadit* hat lótusz-

- levél jelképezi. Formája félhold, színe fehér, csíraszótága VAM, állatjelképe a krokodil, istenségei *Vishnu* és *Shakti*ja Rakini.
3. *Manipura-csakra* – a köldöktáj; a kilépő 10 *Nadinak* megfelelően tíz lótuuszlevele van. Formája háromszög, színe vörös, csíraszótága RAM, állatjelképe a kos, istenségei *Rudra* és *Lakini*.
4. *Anahata-csakra* – a szív táján; a lótuuszlevelek száma 15, alakja hexagramm, színe szürkés-kék, csíraszótág a YAM, állatjelképe a gazella, istenségei *Isha* és *Kakini*.
5. *Vishuddha-csakra* – a garattáj; 16 lótuuszlevél, kör alakú, csíraszótág a HAM, állatjelképe 6 agyará elefánt, istenségei *Sada-Shiva* és *Shakini*.
6. *Ajna-csakra* – a szemöldökök között („Harmadik szem”); 2 lótuuszlevél, színe fehér, csíraszótág a rövid A, istenségei *Parama-Shiva* (*Hansa* alakjában) és *Hakini*.
7. *Sahasrara-csakra* – a fejtető fölött, tehát a „durvatesten” kívül, a *Sushumna* felső végpontján. 1000 lótuuszlevele a „szám”alan” Nadit jelképezi. A csíraszótág az OM, a szent hang (*Pranava*). E csakra *Siva* otthona, ahol a *Kundalini*val egyesülve kiváltja az „üdvállapotot” (*Paramananda*).
- (Vö.: *tantra*, *Vadzsrájána*, *tibeti buddhizmus*)

CSAKRABANDHIA

H.sz. Állapot, amelyben minden csakra aktív. A *Kundalini* célbaérésének (*Sahasrara*) pillanata, amikor a „felismerés” bekövetkezik.

CSAKRAVARTIN

B.sz. „A Kerék Ura” 1. Nagy uralkodó (akinek harci kocsija akadálytalanul halad előre). 2. Egy Buddha, akinek tana az egész világban ismertté válik.

CSAKUGO

Z.j. = *Jakugo*

CSAMATKARA

H.sz. „Csodálatos”. A különleges, a természetfölötti. Mindaz, amit csak intuíció segítségével lehet megérteni.

CSANCHALA

H.sz. (canc = ugrándozni). A mindennapi, csapongó, az egyik tárgyról a másikra „ugró” gondolkodásmód.

CSANDI

H.sz. Szentirat, amelynek tárgya az „Isteni Anya” (*Shakti*). 13 fejezetből áll és a Shakta-Tantra részét képezi.

CSANDOGJA-UPANISHAD

H.sz. „A Chandoga-iskola titkos tanai”. A *Samavadahoz* tartozó *Upanisád*, amely a *Vedanta*-filozófia alapvető tételét (*Iai Tvam Asi*) tárgyalja.

CSANDAKIRTI

B.sz. = *Madhjamika*

CSANDRA-NADI

H.sz. „Holdenergia-vezeték”. Az *Ida* jelzője.

CSANDRAJAMA

H.sz. Vallási gyakorlat: a táplálkozás mértékének a holdfázisokhoz való igazítása.

CSÁRVÁKA

H. indiai materialista filozófus. Fő műve a Barhaspati-szutra (i.e. 600 körül) elveszett. Idézetek olvashatók a (8. sz.-beli) buddhista és jaina irodalomban.

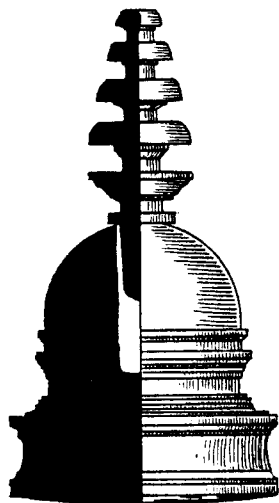
CSITTA

H.B.sz. H. Belső szerv (*Antahkarana*), amely az érzékelést és gondolkodást lehetővé teszi. B. 1. Az *Abhidharma* szerint a csitta a szellemi faktoroktól (*Chetasika*) elválasztott. 2. A *Manas* és *Vijnana* szinonímája. 3. A *Jóga-csárában* azonos az *Alaja-Vijnana*val. 4. A végső Valóság vagy „Olyanság” (*Tathata*) szinonímája.

CSIT-TAPAS

H.sz. A végtelen, mindent megvalósító akarat; a *Chaitanya-Purusha* „burka” (*Kosha*).

Csörten

CSITTAPRASADA

H.sz. Megelégedettség, a gondolatok elnyugvása.

CSITTA-SHUDDHI

H.sz. Az érzelmek és a gondolati tárgyak megtisztítása.

CSITTA-VIKSHEPA

H.sz. A szétszórt, megzavart tudat.

CSITTAVRITTI

H.sz. Emlékeket, vágyakat, érzelmeket boncolgató, illetve ezek tárgyaival telített tudat-állapot.

CSITTAVRITT-NIRODHA

H.sz. A gondolatáramlás megzabolázása.
(Vö.: *Jóga-szutra*, *Samadhi*)

CSÖRTEN

B.t. (mchod-rten) = *Sztupa*

DAIHARA-VIDJA

H.sz. (dahara = kicsi tér; vidja = felismerés, bölcsesség). Az *Atman* felismerése a szív belső régiójában, „Brahma városában”.

DAI-ANJIN

Z.j. vagy Dai-Anshin, „nagy lelkinyugalom” (*bodhi*, *Anjin*).

DAIBAI-HOJO

Z.j. = *Ta-meí Fa-ch'ang*

DAIE SOKO

Z.j. = *Ta-hui Tsung-kao*

DAI-FUNSHI

Z.j. „a nagy megingathatatlan elhatározás”, a *zazen* gyakorlásának előfeltétele.
(Vö.: *Dai Gidan*; *Dai-Shinkon*)

DAI-GEDATSU

Z.j. „Nagy Megszabadulás”. 1. *bodhi*; 2. A *Nirvána* szinonímája.

DAI-GIDAN

Z.j. „Nagy kételkedés”. A *zazen* előfeltétele.

DAIGO-TETTEI

Z.j. „Nagy (dai) *Satori* (go), amely a földig ér (tettei)”; mélységes *bodhi* (*Kensho*).

D

DAIJO

Z.j. = *mahájána*

DAIJO-KAI

Z.j. „A Nagy Jármű előírásai” (*Jujukai*).

DAIJO-ZEN

Z.j. A *zen* 5 fajtája; *Kuei-feng Tsung-mi zen* mester felsorolása:

1. Bonpu-zen: vallási motivációt nélkülöző *zazen*.
2. *Gedo-zen*: vallásos, de nem buddhista tradíción alapuló *zazen*. (*Jóga*, keresztény kontempláció)
3. *Shojo-zen*: *hinájána*-alapon végzett *zazen*. (*Mushinjo*)
4. *Daijo-zen*: *mahájána*-alapon végzett *zazen*. (*Mujodono-Taigen*).
5. *Saijojo-zen*: „út és cél egyesülése” (: *Shikantara*; *Dogen Zenji*).

DAIKO KOKE

Z.j. = *Ta-kuang Chü-hui*

DAIKOMJO-ZO

Z.j. „A Nagy Sugárzó Fény Kincseskamrája”.

1. Az önön Buddhatermészet (*Buddho*). 2. *T'ien-t'ung Ju-ching* (j. Tendo Nyojo) kínai *zen* mester remetesége a T'ien-t'ung hegven.

DAIMIN KOKUSHI

Z. = *Mukan Fumon*

DAINICHI NONIN

Z. vagy Jimbo Zenji (i.sz. 12-13. sz.) a *rindzai* iskolához tartozó japán *zen* mester, aki tanító segítségére nélkül jutott el a felismeréshez.

DAIO KOKUSHI

Z.j. „Nagy Pap”; a *zen* mester megtisztelő címe.

DAISHI

Z.j. „Nagy Mester”. 1. Megtisztelő cím, amelyet rendszerint a kérdéses személy halála után ítélnék oda. 2. Női *zen* nevek esetében a „Daishi” nem megtisztelő cím, hanem „Nagy Nővér” a jelentése. 3. „Nagy Halál”. nevezetesen az ego „halála”, amely a Nagy Újjászületéshez (*Daigo Tettei*) vezet.

DAI-SHINKON

Z.j. „Nagy Hitgyökér”, a *zazen* előfeltétele (: *Dai Gidan*; *Dai Funshi*).

DAITO KOKUSHI

Z. vagy Kozen Daito Kokushi, *Myocho Shuko* japán *zen* mester, a *Daito-ku-ji* (Tokió) alapítójának, a császári ház által, halála után adományozott megtisztelő címe.

DAITOKU-JI

Z.j. „A Nagy Erény Kolostora” (Tokió), amely az i.sz. 1319. évben épült. (: *Myocho Shuho*)

DAITSU CHISHO

Z.j. Egy Buddha neve, aki a „*Lótusz-szutránban*” szerepel.

DAITYA

H.sz. vagy Daiteja. Titán (Vö.: *Diiti*); az istenségek ellenlábasai, a szertartások megzavarói.

DAIUN SOGAKU HARADA

Z. (i.sz. 1870-1961) a mai Japán egyik legje-

lentősebb *zen* mestere. Mint szerzetes a *Soto* és a *rindzai* kolostorokban tanult, majd 40 esztendőskorában a *Nanzen-ji* apátja, Dok-utan Roshi fogadja tanítványául. Utódja (*Hassu*) *Hakuun Ryoko Yasutani*.

DAIVI-MÁJÁ

H.sz. A *májá* két fajtája: 1. az isteni (*Daivi*), amelyben *Brahman* a jelenségek világában manifesztálódik. 2. a valóságnak vélt anyagvilág.

DAIVI-SHAKTI

H.sz. „Isteni Erő”; a *guru* által átszármaztatott *mantra*.

DAKINI

B.sz. 1. Istenségek társaságában élő női démon. 2. A *Vadzrajánában* a tudat inspiráló ereje.

DAKSHA

H.sz. 1. *Prajapati* 2. az *Aditja*-istenségek egyike. 3. intuitív megkülönböztetőképesség. 4. szorgalom, törekvés.

DAKSHINA

H.sz. 1. jobboldal. 2. tejelő tehén. 3. a *Guru*-nak juttatott ajándék. 4. déli irány. 5. az isteni belátás istennője. 6. az oltár és szertartás őrzője.

DAKSHINA-AGNI

H.sz. A 3 oltártűz egyike (: a belátás „déli” – *Dakshina* – tüze. Az intuíció szimbóluma.)

DAKSHINACSÁRA

H.sz. „A jobbkez használata” (: étkezés, szertartások). A balkéz használatos a „piszkos” műveletekhez.

DAKSHINA-MARGA

H.sz. „Jobbirányú Ösvény”, a *sakti* tisztelete. (Vö.: *Vama-marga*: „bal oldali cselekvés” (szórakozás)

DAKSHINAJANA

H.sz. „Déli irányú Ösvény”. Az ember fejlődésének útja, mely az elmúláshoz vezet. Ellen-téte: *Devajana*.

DALAI LÁMA

B. mongol. „Tanító, akinek bölcsessége az óceánhoz hasonlatos”.

A *Gelugpa* (t. dGe-lugs-pa) iskola 3. Nagy lámájának i.sz. 1578. évben Altan Kán által adományozott megtisztelő címe. A szoros mongol kapcsolat eredményezte, hogy *Tsongkhapa* (t. Con-kha-pa) reformátor iskolája világi hatalomhoz jutott Tibetben. Az 5. dalai láma (i.sz. 1617-1682) politikai vezető szerepét az egész Tibet elismerte. A mindenkori dalai láma *Avalokitesvara* inkarnációjának számít, míg a *Panchen láma* (*Amítábha*) földi megtestesülése. Az egyes dalai lámák elődeik újraszületései (: *Tulku* – t. sprul-sku). A jelenlegi (a tibeti hagyomány szerint utolsó) dalai láma a 14. inkarnáció 1959 óta önkéntes száműzetésben él Indiában (Dharamsala).

Öszentsége 1982-ben Budapesten is járt és áldását adta a magyarországi Buddhista Misz-szió munkásságára (: *buddhizmus*). *Avalokitesvara* tizenhárom inkarnációja:

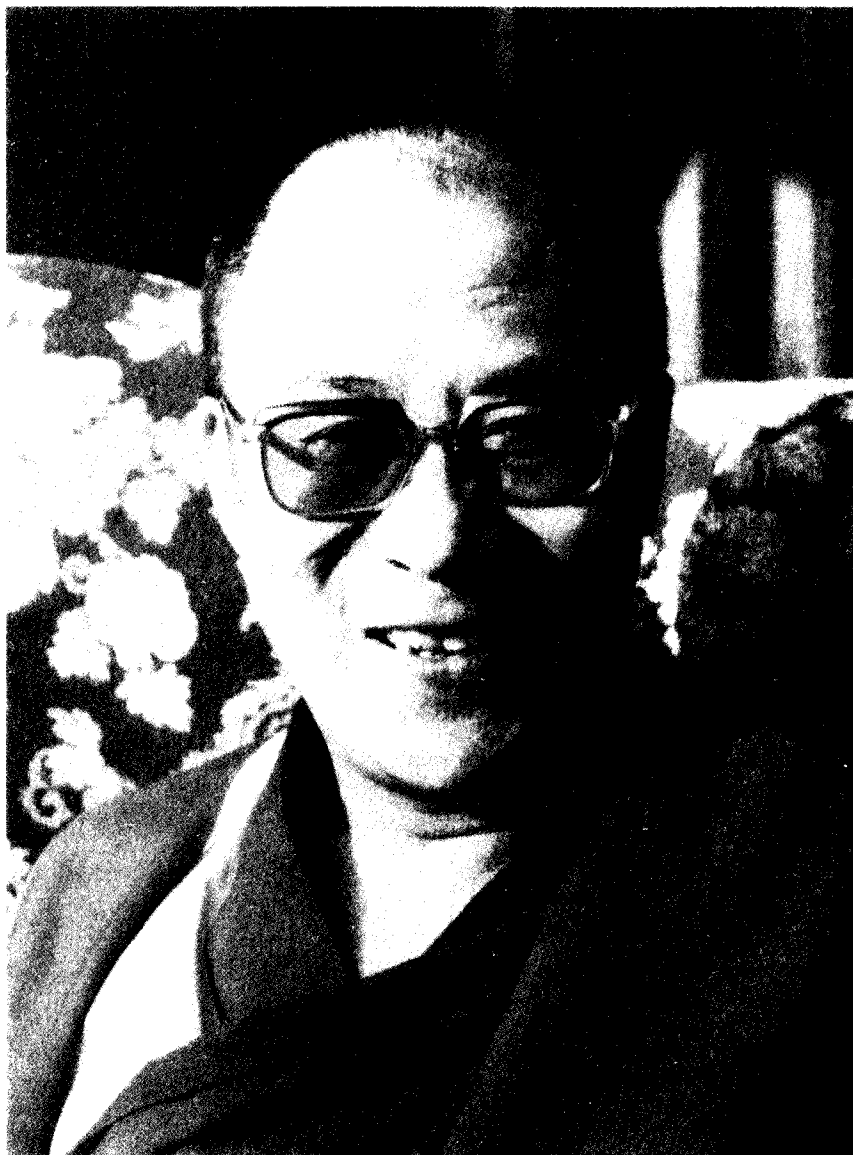
1. dGe-dun-grub (1391-1475)
2. dGe-dun rgya-mcho (1476-1542)
3. bSod-nams rgya-mcho (1543-1588)
4. Yon-tan rgya-mcho (1589-1616)
5. Nag-dban bLo-bzan rgya-mcho (1617-1682)
6. bLo-bzan Cans-dbyans rgya-mcho (1683-1706)
7. bLo-bzan sKai-bzan rgya-mcho (1708-1758)
8. bLo-bzan 'Jam-dpal rgya-mcho (1759-1804)
9. bLo-bzan Lun-rtogs rgya-mcho (1805-1815)
10. bLo-bzan Chul-khrims rgya-mcho (1817-1838)
11. bLo-bzan mKhas 'grub rgya-mcho (1838-1855)
12. Nag-dban Phrin-las rgya-mcho (1856-1875)

Az első Dalai Láma

XIV. Dalai Láma 1955-ben, emigrációban

Dalai Láma napjainkban

13. Nag-dban Thub-ldan rgya-mcho
(1876-1933)
14. Nag-dban bLo-bzan bsTan-'jin rgya-mcho
(1935-)

DAMA

H.sz. = *Shatkasamptati*

DANA

B.sz.p. „adomány”
(Vö.: *Paramita; Anussati; Punja*)

DANDIN

H.sz. „A bot birtoklója” 1. *Sannjasin*; 2. A Brahmin negyedik életszakasza (*Vama*); 3. vagy Dandí, a szanszkrit irodalom híres képviselője.

DAN-GJO

Z.j. vagy T'an-ching = *Lin-tsu-ta-shih fa-pao-t'an-ching*

DARANI

Z.j. = *Dharani*

DARDURA-SIDDHI

H.sz. „béka-varázserő”; levitáció.
(Vö.: *Divja-Siddhi*)

DARIDRA-SHEVA

H.sz. (daridra = szegény, nincstelen; sheva = szolgálat) szegények, elesettek, betegek gondozása (: *Vivekananda*).

DARSHANA

H.sz. 1. rátekintés, megsejtlés; 2. rendszer, szisztéma;
H. 1. Egy szent, vagy zárándokhely iránti tisztelet kinyilvánítása; 2. a *guru*val való találkozás, nála való időzés; 3. A Hindu filozófia 6 rendszere: *Njaja*, *Vaisheshika*, *Sankhya*, *Jóga* (*raja-Jóga*), *Purva-Mimansa* vagy *Mimansa*, *I'edanta* (vagy *Uttara-Mimansa*)
(vö.: *Bhagavadgíta*).

B. (p. *Dassana*) A gondolkodás eredményezte belátása annak, hogy minden szenvedély

(*Klesha*), hamis elképzelés (*Drishü*), kételkedés (*Vichikitsa*), valamint a szertartásokhoz és szabályokhoz való túlzott kötődés legyőzhető. (Vö.: *Dharmanusarin; Shrota-Apanna*)

DARUMA

B.Z.j. = *Bodhidharma*

DARUMA-KI

Z.j. „*Bodhidharma* halálának emléknapja” A zen 1. kínai patriarchájának (: *Bodhidharma*) emlékünnepe, melyet a zen kolostorokban (*Thera*) a X. hónap 5. napján tartanak.

DARUMA-SHU

Z.j. 1. „*daruma* iskola”, amely *Bodhidharma* tanításain alapul. 2. A zen (k. Ch'an) tanításainak gyűjtőneve.

DARUMA-SOJO

Z.j. „*Daruma* öröklésrendje” (: *Bodhidharma* – j. *Daruma* –; *Hassu*, *Soshigata*).

DASHABALA

B.sz. (p. *Dasabala*) „Tíz Erő”. Egy Buddha képességei.
1. mindentudás, amely vonatkozik 2. a cselekedetek következményeire, 3. a lények alacsony- és magasrendű tevékenységére, 4. gondolkodására és hajlamaira, 5. az univerzum alkotóelemeire, 6. a sors (jövő és múlt) ismeretére, 7. a jó és rossz gyökerére, 8. a szemlélődés és elmélyedés mikéntjére (*Sa-madhi*), a megszabadulásra, felismerésre, megvilágosodásra (*Dhjana*, *Bodhi*), 9. a halálra és újraszületésre, 10. minden akadály legyőzésére (*Asrava*).

DASHABHUMIKA

B.sz. „A 10 birodalom”. A *Buddhavatamsa-ka-Szura* önálló része, amelyben Vajragarba Bodhiszattva Indra mennyországában a *Bodhiszattva* életútját (*Bhumi*) ismerteti. A *Dashabhumikahoz* írt *Vasubandhu* kommentár (ford. *Bodhiruchi*) képezi a kínai *Ti-lun* irányzat alapját.

DASHARATHA

H.sz. Ajodhja királya, akinek három felesége közül Kausalja volt *Rama* anyja, aki *Visnu* 10 inkarnációjának egyike (: *Ramajana*). A király másik két fia: *Bharata* és *Lakshmana*.

DASJA

H.sz. „szolga”. Az istenség „úrként” vagy „apaként” (*Bhava*) való tisztelete

DATSUMA

Z.j. = *dharna*

DAYANANDA

H. Svami (1824-1883) az *Arja-Samaj* (indiai reformmozgalom) alapítója, amely ellenezte a túlzó képtiszteletet, és igyekezett az ősi vedai szertartásokat újraéleszteni.

DEHA-ABIIYASHIJA

H.sz. „testközelség”. Az Onvaló téves azonosítása az anyagi testtel.

DEN'E

Z.j. vagy *Denne*, *Den-i* „A (Dharma) köntös továbbadása” 1. a *Buddha-Dharna* átöröklése; 2. a *zen* utódlásrendje (: a köntös és az alamizsnásszilke (patra) átadása; 3. a patriarcha (*Soshigata*) utód-kijelölése (*Hassu*). (Vö.: *Inka-Shomei*; *Denko-roku*)

DENGJO DAISHI

B.j. = *Saicho*

DEN'I

Z.j. = *Den'e*

DENKO-ROKU

Z. vagy Keizan Osho Denko-roku: „Keizan szerzetes feljegyzései a Fény továbbadásáról”. A Soto iskola 52 patriarchájának felsorolása *Mahakásjapától* Eihei Jo (*Dogen Zen-jiig*), amint azt *Keizan Jokin* tanítványai részére feljegyezte.

DENNE

Z.j. = *Den'e*

DENSIHN HOYO

Z.j. vagy Ch'uan-hsin-fa-yao = *Huang-po Hsi-yün*

DENTO-ROKU

Z.j. vagy Ch'uan-teng-lu = *Ching-te ch'uan-teng-lu*

DEVA

H.B.sz.p. H. 1. Brahman mint megnyilvánult istenség. 2. Az emberi létsík fölötti isteni lények, akik azonban nem halhatatlanok. 3. Megvilágosodottak (az isteni ideál megvalósítói). B. Mennyei születések, istenségek, a jó létforma elnyerői (*gati*). A buddhizmus 28 isteni szférát ismer. (Vö.: *triloka*)

DEVADATTA

H.B.sz. „Istenfélt”. H. 1. *prana*-áramlat, amely ásitásra indít; 2. gyakori indiai férfinev; 3. Arjuna kagylókürtje. B. *Sákjamuni* unokativére és tanítványa, a *Sangha* tagja, aki azonban később hatalomvágytól indítva a Buddha életére tör.

DEVA-DUTA

B.sz. „Isten hírnöke”

DEVAKI

H. *Krisna* anyja, *Vasudeva* felesége, *Kansa* unokanővére, és *Aditi* testetöltése.

DEVARAJA

B.sz. „Isten-király”

DEVAYANA

H. vagy *Utarajana*, sz. „Isteni Út”, amely a kozmikus tudat elnyeréséhez vezet. Ellentéte: *Dakshinajana*.

DEVI

H.sz. 1. istennő; 2. indiai női név kísérő jelzője (ilyenkor inkább „tündért” jelent); 3. királynő, hercegnő.

DHAMA

H.sz. 1. természetfeletti lény a hindu mitológiában. 2. a *vaishnaizmus*ban az isteni szférák szférája („Isten Országá”)

DHAMMAPADA

B.p. (sz. Dharmapada) vö.: *Khuddaka-nikája*.

DHAMMAPALA

B. *Theravada*-tudós (i.sz. 5. sz. Ceylon). A *Khuddaka-nikája* fejezeteihez írt kommentárokat, amelyek Paramatthadipani („A legfelsőbb értelem fölénye”) néven ismertek.

DHANURVEDA

H.sz. „Íj-tudomány”. A Yajurvedához tartozó tanulmány az íjásatról. Szerzője *Bhriga* vagy *Vishvamitra*

DHANVANTARI

H.sz. 1. *Védai* istenség neve; 2. Az istenek orvosa, az orvostudományok isteni mestere; 3. Az *Ajurveda* szerzője; 4. *Vikramaditya* király udvari orvosa.

DHARANA

H.sz. „koncentráció” (: *Putanjali*; *raja-jóga*).

DHARANI

B.Z.sz. „hordozó” rövid szutra (*mantra*). Nagy szerepük van a tibeti és japán *tantrizmus*ban (*Chen-yen*; *Shingon*; *Vadszrajána*).

DHARMA

H.B.Z.sz. „Hordozni, tartani”.

H. 1. Az erény pillére; 2. Az univerzum rendje. 3. A vallás alapja (: *Sanatana-dharma*). B.Z. (p. Dhamma; k. Fa; j. Ho vagy Datsuma).

1. A *buddhizmus* központi fogalma; 2. A kozmikus törvény; 3. A *Buddha* Tana; 4. Az erkölcsi törvény. (: *Trisharana*; *Shila*; *Vinajagutaka*). 5. A valóság manifesztációja; 6. A szellem tartalma, a gondolkodás tárgyai, ideái; 7. Létfaktorok.

DHARMACSAKRA

B.sz. (p. Dharmacsakka) „tankerek”. A *buddhizmus* és a *Buddha-dharma* szimbóluma.

DHARMACSAKRA-MUDRÁ

B.sz. = *mudrá*, 3.

DHARMADHATU

B.sz. „A Tan Birodalma”

1. A *hinajána* szerint a „dolgok természete”. 2. A *mahájána* szerint mindaz, ami a dolgokat áthatja és körülveszi. 3. A *Vadszrajána*ban a kiindulási pont, központ. 4. A *Shingon* speciális *mandalája* (: *Vadszradhatu*).

DHARMA-TUSA

Z. = *Hossen*

DHARMAGUPTA

B.sz. (p. Dharmagutika). „A Tan Védelmézője”. A *Sihavira*-irányzat tanításainak gyűjtőneve, melynek alapító-képviselője a szerzetes Dharmagupta.

DHARMAKÁJA

B.Z.sz. = *Trikája*

DHARMAKIRTI

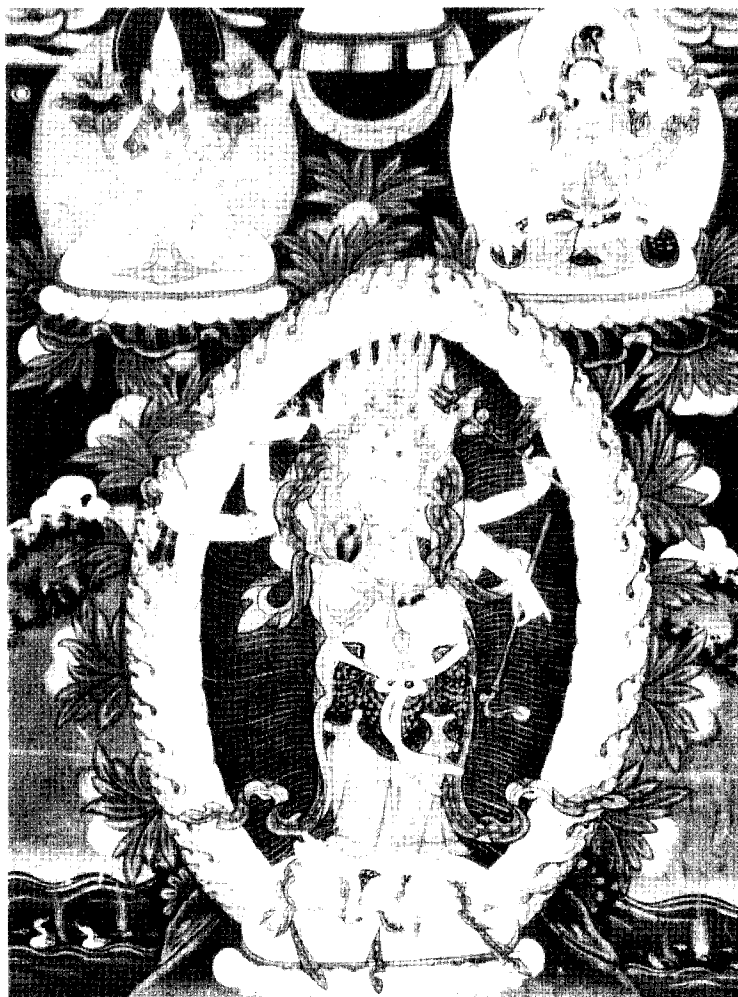
B. 1. A *Jógacsara* buddhista filozófusa (i.sz. 7. sz.), az iskola jelentős képviselője. Mestere *Dharmapala* a *Nalanda* kolostoregyetem professzora. 2. Devarakshita Jajabahu Dharmakirti (i.sz. 1400 körül) ceyloni buddhista tudós. A *buddhizmus* fejlődésével foglalkozó művei: *Nikaja-Sangrahaja* és *Saddharmalan-karaja*.

DHARMA-UTÓD

B.Z. = j. *Hassu*

DHARMANUSARIN

B.sz. (p. Dhammanusarin) A „Tan-követő” (: *Shrota-Apanna*, *Shraddhanusarin*).

Dharmapala

DHARMAPALA

B.sz. „Tanvédő”

1. A *Vadzrajána* speciális istensége (A képen egyikük: Mahakala).
2. Személyes védőistenségek (*Sadhana*).
3. Avalokitésvara „haragvó” megjelenési formája: Mahakala.
4. *Jógacsára*-filozófus (i.sz. 6-7. sz.) *Dignaga* tanítványa és utóda *Nalanda* kolostoregyetemén. Később a *Bodh-Gajabeli* Mahabodhi kolostor apátja.
5. Ceyloni buddhista szerzetes (i.sz. 1865-1933) a Mahabodhi Society alapítója (London 1925; India 1981)

DHARMA-SHASTRA

H.sz. Az ősi indiai kultúra több törvénykönyvének megjelölése. Alapvető mű a *Manu-Samhita* (: Manu Törvényei), másképpen a manava-Dharmashastra. Ezen alapszik a többi munka: *Yajnavalkya* Dharma-Smriti-je, másnéven *Yajnavalkya-Smriti*, és *Gotama* könyve a Dharma-Shastra. Manu törvényeinél is régebbi a Vasishttha-Dharmashastra, melyet a Rigveda-szerző *Vashishthanak* tulajdonítanak, bár valószínű, hogy csak az i.e. 4. sz.-ból való.

DHARMA-SZUTRA

H.sz. „A törvény vezérfonala”. Vallási előírások és szokások gyűjteménye.

DHARMATA

B.sz. A mindenek alapját képező esszencia (: *Tathata*) „A *Dharmak* lényege”.

DASHANJAYA

H.sz. A halál után a testben visszamaradó, változásokat előidéző *Prana*-áramlat.

DHATU

B.sz.p. „régio, elem”

1. A 4 elem (*Mahabhuta*) egyike. 2. A 6 elem (4 *Mahabhuta* + *Akasha* és *Vijnana*) egyike.
3. A 3 világ vagy birodalom egyike, nevezetesen a „vágyak világa” (*Kamadhatu*), a „tisztta formák világa” (*Rupadhatu*) és a „Forma-

nélküli világ” (*Arupadhatu*). (Vö.: *Triloka*). 4. A szellemi folyamatok 18 eleme: 1. látás szerve, 2. hallás szerve, 3. szaglás szerve, 4. ízlelés szerve, 5. tapintás szerve, 6. látás tárgya, 7. hallás tárgya, 8. szaglás tárgya, 9. ízlelés tárgya, 10. tapintás tárgya, 11. látástudat, 12. hallástudat, 13. szaglástudat, 14. ízleléstudat, 15. tapintástudat, 16. szellemiség-elem, 17. szellemiség-tárgya, 18. szellemtudat eleme (Manovijnana-dhatu). Ezek közül 1-10 fizikai, 11-16 és 18 szellemi, míg a 17. szellemi vagy fizikai természetű.

(Vö.: *Ajatana*; *Shadajatana*; *Vijnana*)

DHATU-PRASADA

H.sz. „A kegyelem gyökér-forrása”; tisztaság, lelkinyugalom.

DHATU-VAVATTHANA

B.p. A testi elemek analízise. A *Visuddhi-Maggaban* ismertetett 40 meditációs gyakorlat egyike (*Bhavana*).

DHENU

H.sz. 1. tehén; 2. tej; 3. föld.

DHITIKA

Z. A zen 5. indiai patriarchája

DHJANA

H.B.Z.sz. „meditáció” (: *Patanjali*; *Dharana*; *Samadhi*).

B.Z. (p. Jhana, k. Ch'an vagy Ch'an-na; j. Zenna vagy Zen).

DHJANA-BUDDHIZMUS

B.Z. Ama buddhista iskolák gyűjtőneve, amelyek a meditáció gyakorlására helyezik a fő súlyt. (Vö.: *Zen*)

DHJANI-BUDDHA

B.sz. 1. az egyetlen Buddha-princípium manifestációi. 2. a megvilágosuló tudat különböző aspektusai. 3. az 5 transzcendens Buddha.

1. Amitabha – Nyugat

2. Amoghasiddhi – Észak

3. *Aksóbhja* – Kelet
4. *Ratnasambhava* – Dél
5. *Vairocana* – Központ

DHJÁNI-MUDRA

B.sz. = *mudra*. 1

DIIRITARASHITRA

H.sz. *Pandu* vak fivére (: *Mahabharata*).

DHRUVA

H.sz. 1. sarkcsillag; 2. reggel elkészített és este áldozatként felajánlott *Soma*; 3. a Bhagavata-Purana-ban szereplő herceg.

DHUTA

B.sz.p. „Jerázni”. A Buddha által is javasolt gyakorlat, mely az igénytelenséget (vágyak le-
rázását) valósítja meg.

12 módoszat: 1. rongyos ruházat; 2. 3 részből összeállított ruhadarab (*Trichivara*); 3. az élelem összekoldulása; 4. napi egyszeri étkezés. 5. az egyetlen étkezéscsón kívüli falatozás mellőzése; 6. egyetlen adaggal beérni; 7. elhagyott helyen – 8. temetőben – 9. fa alatt – 10. szabad ég alatt – 11. bárhol való tartózkodás. 12. ülni pihenni. fekvést kerülni.

DIGAMBARA

H.sz. 1. „Légbeöltözött”, ruhátlan. A mezítelen *Sadhura* úgy tekintenek, mint olyan szentéletű emberre, aki már nem rabja a nemiségnek. 2. A *jainizmus* egyik fő irányzata.

DÍGHKA-NIKÁJA

B.p. (sz. *Dirghagama*) „Hosszú (beszéd) Gyűjteménye” A *szutra*- ill. *Szuttapitaka* (: *Tripitaka*) 5 *Nikájaja* közül az első, amely 34 szuttát tartalmaz.

A *mahájána* változat (: *Dirghagama*), amely kínai fordításban maradt fenn 30 *szutrából* áll. Ezek közül 27 az előbbivel azonos tartalmú.

DIGNAGA

B. vagy *Dinnaga* (i.sz. 480-540) a *Jógácsára* jeles képviselője. és egyik irányzatának kifej-

lesztője. A legtöbbnyire kínai verzióban fennmaradt művei logikai kérdésekkel foglalkoznak. Legfontosabb munkája a *Pramanasamuchhaja* („A Helyes Felismerés módszertana”), amelyen irányzata alapul. Fontos még az *Abhidharmakoshahoz* írt kommentárja. Legnevesebb tanítványa *Dharmakirti*.

DIKSHA

H.sz. A szellemi életbe történő beavatás, amelynek során a tanítvány *mantrát* kap mesterétől.

DIPAMKARA

B.sz. (p. *Dipankara*) „A Lámpás meggyújtója”. A 24. *Sákyamuni* megelőző. legendás *Buddha* közül az első. A „Három Idő *Buddhái*” (múlt, jelen, jövő) ábrázolásokon *Sákyamuni* és *Mairéja* társaságában szerepel.

DIPAVALI

H.sz. vagy *Divali*, *Devali*. Lámpások vagy mécsek sora (: fénylánc), amelyet *Karttika* havában (okt. 15 - nov. 15) újhold éjszakáján helyeznek el.

DIPAVAMSA

B.p.: A sziget története (i.sz. 4. sz.-beli *pali* krónika, amelynek szerzője ismeretlen. Ceylon történelme *Sákyamuni* korától *Mahasena* király uralkodásáig.

DIRGHAGAMA

B.sz. = *Agama*; *Digha-Nikája*

DITI

H. A Föld istennője. A *Daiy* titánok anyja.

DIVJA-GANTHA

H.sz. „Mennyei Illat”. A meditáció során előforduló jelenség.

DIVJA-JYOTISH

H.sz. „Mennyei Fény”. 1. a meditáció során előforduló jelenség. 2. a halál pillanatának *bardoja* során jelentkező fény (: *Bardo tödel*, t. *Bar-do thosz-grol*).

Dhjani-Buddha

DIVJA-SIDDHI

H.sz. Természetfeletti, okkult erő(k); a meditáció kísérőjelenségei.

DO

Z.j. „Út”: tao.
(Vö.: *Butsido*; *Kendo*; *Kjudo*; *Chado*)

DOAN

Z.j. „Útitárs”. *zen*-tanítvány, aki „útitársként” követi a mestert (*Roshi*).

DOCHO

Z.j. A meditációs csarnok (*Sodo*) főnöke a *zen* kolostorban (*Thera*).

DOGEN KIGEN

Z. = *Dogen Zenji*

DOGEN ZENJI

Z. vagy *Dogen Kigen*, *Eihei Dogen* (i.sz. 1200-1253) japán *zen* mester, aki a *Soto* hagyományt bevezette Japánban. 1923-ban Kínába utazik, ahol *T'ien-t'ung Ju-ching* (j. *Tendo Njojo*) mester tanítványaként elnyeri az *Inka-Shomei* „pecsétet”. 1227-ben tér vissza Japánba és tíz évet tölt a *Kennin-ji* és *Kosho* (*horin-ji*) (*Kyoto*) kolostorokban, majd remetiségbe vonul. Fő műve a *Shobo-genzo*.

DOGO ENCHI

Z.j. = *Tao-wu Yüan-chih*

DOITSU

Z.j. : Tao-i = *Ma-tsu Tao-i*

DOJO

Z.j. „Út-csarnok”. A *Do* hirdetésének, illetve gyakorlásának helye (: *Kendo*, *Kjudo*). A *zen-do* szinonímája

DOKUGAN-RJU

Z.j. vagy Tu-jen-lung = *Ming-chao Te-chien*.

DOKUSHAN

Z.j. „Magányos meghallgató”. A zen tanítvány négy szemközti találkozása a mesterrel (*Roshi*).

DOKJO

Z.j. = *Ichen*

DOKJO ETAN

Z. vagy Shoku Rojin (i.sz. 1642-1721) japán zen mester, a *Rinzai* hagyomány képviselője, *Bu'nan Shido* tanítványa és utóda (*Hassu*), *Hakuin Zenji* mestere.

Dölma

DÖLMA

B. (t. sGrol-ma) „szabadító” = *Tara*

A „Zöld Tara” (sz. Tara jan-Janguli, t. sGrol-ma lJankhu) a „bűnöktől-mentes-szabadító” (t. sGrip-ba rNam-sel vagy Dug-sel sGrol-ma) Bodhiszattva díszeket visel és haja tiara formában (Jata-mukuta stílus) koronázza fejét. Kezeiben lótusz (padma, utpala). Jobbja varada-mudraban. mantrája: Om tare Tuttare Ture Svaha.

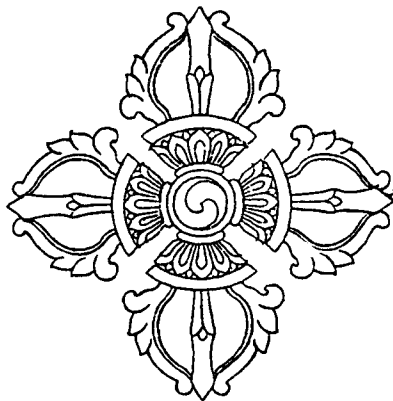
DORJE

H.B. (t. rDo-rje; sz. *Vajra*) „Kövec Ura”, ill. „Villám-” vagy „Gyémántjogar”)

Ábrázolás: 1. Ötágú a központi tengelyt körülvevő négy ág az „Ürességből” (*sünjátá*)

emanálódó 5 *Dhjani-Buddha* jelképezői. 2. Nyolcágú, amelynek alapja a 8 *Dhjani-Buddha* + az *Adi-Buddha*. Eredetileg a hindu *Indra* fegyvere (*Vajra*, mint „Villámjogar”). A *Vadzsrajánában* az „elpusztíthatatlan gyémántként” a „Végső Valóság” (vö.: *sünjátá*) jelképe. A *tibeti buddhizmusban* a *Bodhi* férfi

aspektusa, az *Upaja* (módszer) kifejezője. Az oltárcsengő (t. dril-bu) női aspektusként a „Bölcsesség” (*Prajna*) szimbóluma.

A *Vadzsrajána* szimbólumainak (mChon-byed) értelme a célratörés (dMigs-gTad), a meditáció során a megfelelő gondolatok felkeltése. Az ábrázolások a szellemi-vallásos szféra útmutatói. Főlegesen válnak azonban, ha a cél eléretett. Nem tartalmazzák tehát az „elpusztíthatatlan valóságot”, és csak arra szolgálnak, hogy arra ráébredjen a kereső. E végkonklúzió a „Kettős Gyémántjogar” („Vishvavajra”).

DOSHEN RISSHI

Z.j. = *Tao-hsüan Lü-shih*

DOSHIIN

Z.j. „Út-szellemiség”. 1. a megvilágosodás (*Bodhi*) utáni vágyakozás (: *Kokorozashi*), 2. egy zen kolostor (*Thera*) novíciusa (: *Unsu*).

DOSHIIN

Z.j. = *Tao-hsin*

DOSHIO

B.Z.j. (i.sz. 629-700) japán buddhista szerzetes, a *Hosso* iskola alapítója Japánban. Kínai tartózkodása idején *Hsüan-tsang* (j. Genjo) avatta be a *Jógacsára* és a *Ch'an* tanaiba.

DOSU

Z.j. „A gyűlésterem vezetője”. (Vö.: *Ino*)

DRAUPADI

H. Panchala királyának, Draupadanak lánya (: *Mahabharata*).

DRIG-DRISJA-VIVEKA

H.sz. „Látó és látott megkülönböztetése”. Egy 46 shlokából álló szanszkrit értekezés címe (: *Vedanta*-filozófia). Szerzőként három személyt neveznek meg: Bharati Tirtha, *San-kara* és Svami *Vidjaranja*. Bharati, *Vidjaranja* mestere volt és i.sz. 1328-1380-ig apátja a Sankara alapította Shringeri kolostornak.

Drilbu

DRILBU

B.t. (dril-bu). Oltárcsengő. A *Vadzsrajána* szertartási eszköze a *Dorje* (Vajra) mellett (vagy t. Tilbu, sz. Ghanta).

DRISHITI

H.B.sz.

H. 1. vízió, 2. kinyilatkoztatás, 3. szem, 4. világnézet, 5. teória.

B. (p. Ditthi) 1. látás, 2. nézet, 3. téves szemléletmód (: a karma törvényének tagadása).

DRUGPA KÜNLEG

B.t. 'Brug-pa kun-legs „Tökéletes jóságos sárkány” Tibet „Szent Bolondja” (i.sz. 1455-1570) a *Kagjüpa* hagyomány (t. bka-rgyud-pa) követője. Saraha és Shavaripa *Mahadiddhak* inkarnációja. Nagy szerepet játszott Bhutan megtérítésében.

DSCHUANG DSI

T.k. = *Chuang-tzu*

DUHKHA

B.sz. (p. Dukkha) „szenvetés”: a Buddha-dharma központi fogalma. (Vö.: *Trilakshana*)

DUHKHA-NIRODHA

B.sz. „a szenvetés megszüntetése”.

DURGA

H.sz. „A Felfoghatatlan” *Síva* felesége.

DURVA

H.sz. „szent” fűféle, melynek a hindu szertartásokban van szerepe.

DVAITA

H.sz. „kettősség”; dualista filozófia (teremtő és teremtetett szétválasztása).

DVAITAVADA

H.sz. = *Dvaita-Vedanta*

DVAITADVAITA-VEDANTA

H. vagy Bhedabheda-vada; filozófiai irányzat. Legjelentősebb képviselője *Nimbarka*. Vezérgondolata: Brahman és a jelenségek világa egységesek, de 3 (dualista) aspektusban nyilvánul meg: 1. élettelen világ (Jagat); 2. személyes lélek (Jiva); 3. személyes isten (Ishvara), nevezetesen *Visnu*.

DVAITA-VEDANTA

H.sz. A Vedanta 3 fő irányzata. Kifejlesztője *Madhva*. Teóriája szerint a világ valóságos, nem máj. (Vö.: *Vashishtadvaita-Vedanta*)

DVANDVAMOHA

H.sz. „ellentét-tévedés” A legfelsőbb Valóságban (*Brahman*) nem létezik ellentét.

DVAPARA-JUGA

H.sz. = *Juga*

DVARAKA

H.sz. Nevezetes szenthely Nyugat-Indiában. Temploma *Krisna* kultuszának szolgálatában áll.

DVATRIMSHADVARA-LAKSHANA

B.sz. „A Tökéletesség 32 (fő) ismertetőjegye Egy *Csakravartin* különösképpen egy *Buddha* (testi) ismertetőjegyei. Létezik ezeken kívül még 80 (kísérő) ismertetőjel is.

A 32 fő ismertetőjel: 1. egyenes lábszárak; 2. a talpakon 1000-küllős kerék jegye; 3. hosszú és karcsú ujjak; 4. széles sarkak; 5. ívelt láb- és kezujjak; 6. lágy tapintású kezek és lábak;

7. boltozatos talpak; 8. a felsőtest akár az an tilopé; 9. hosszú, térdig érő karok; 10. egyenes pénisz; 11. erős testalkat; 12. testi szőrzet; 13. dús, borzas szőrzet; 14. aranyló bőrszín; 15. minden irányban fényt sugárzó test; 16. puha bőr; 17. lekerekített kezek, gömbölyű vállak, kerek fej; 18. arányos, formás vállak; 19. a felsőtest akár az oroszláné; 20. egyenes testtartás; 21. erős vállizmok; 22. a fogak száma 40; 23. fogsor egyenletes; 24. fehér fogak; 25. az állkapocs mint az oroszláné; 26. minden étel ízét megjavító nyál; 27. széles nyelv; 28. hangja, mintha *Brahma* szólna; 29. sugárzó kék szemek; 30. a szempillák, mint a bikáé; 31. a szemöldökök között hajtincs; 32. koponyadudor.

DVIJA

H.sz. „kétszer-született”; a 3 felső kaszt (*varna*) tagjai.

DYAUŠ

H.sz. A gondolkodás hármassága és három mennyországa A *Rishik* szerint a világot számos sík alkotja, amelyek három régióra tagozódnak. A gondolkodás hármassága: 1. tiszta sugárzás; 2. tiszta gondolkodás; 3. tiszta lelkiállapot.

DYOJA-DRISHTI

H.sz. Az ún. 3. (isten) szem. A szemöldökök között elhelyezkedő Ajna-csakra (: *Csakra*), az intuíció otthona.

DZOGCHEN

B.t. rjogs-chen; „Nagy Tökéletesség” A *Njingnapa* (t. rNin-ma-pa) iskola alapvető tanítása. Ez az *Ati-Jógának* is nevezett („Rendkívüli Módszer”) a hagyomány szerint *Sákjamuni* végérvényes, ún. „titkos” útmutatása.

A Dzogchen hagyományokat (az i.sz. 8. sz.-ban) *Padmasambhava* és *Vimalamitra* vezetete be Tibetbe. Végző formáját a tibeti *Jigme Lingpa* (i.sz. 1730-1798) adta meg.

Sákjamuni

EHATSU

Z.j. = *Sanne-Ippatsu*

EIHEI-JI

Z.j. „Az Örök Béke Kolostora”. A *Soto* iskola két fő kolostorának egyike, amelyet az i.sz. 1243-ban alapított *Dogen Zenji*. A másik fő kolostor *Soji-ji*.

EIHEI KOROKU

Z.j. *Dogen Zenji* japán *zen*-mester mondásainak és útmutatásainak gyűjteménye.

EIHEI SINGHI

Z.j. *Dogen Zenji* japán *zen* mester munkája, amely a *Sanghara* vonatkozó előírásokkal és magatartásformákkal foglalkozik.
(Vö.: *Shinghi*)

EISAI ZENJI

Z. vagy Mjoan Eisai (Josai); Senko (Zenko) Kokushi (: *Kokushi*) (i.sz. 1141-1215) zen mester, a *rindzai* iskola *Orjo* vonalának alapítója Japánban. Kétszer (1168 és 1187) járt Kínában, ahol a második alkalommal kínai mesterétől *Hsü-an Huai-ch'ang*-tól (j. Kian Fsho) elnyerte az „elismerés pecsétjét” (: *In-ka-Shomei*).

EKA

Z.j. = *Hui-k'o*

EKADASHI

H.sz. Az újhold vagy telihold utáni 11. nap, amelyet a vallásos hinduk böjtölve, imádkozással töltenek (: *Ram-Nam*).

EKAGATTA

B.p. „Egyhegyű szellem”. Egyetlen tárgyra irányított koncentrált elmélkedés.

EKAGRA

H.B.sz. Egyetlen pontra vagy gondolatra irányított figyelem.

EKAGRATA

H.B.sz. = *Eakra*

EKAKU

Z.j. *Hakuin-Zenji* posztumusz neve.

EKA-TATTVABHJASA

H.sz. „ismételt foglalkozás”. Az „Egyetlen Valóság” vagy „Legfelsőbb Tudat” tanulmányozása.

EKATVA

H.sz. Egység, egységszemlélet.

EKAJAVAHARIKA

B.sz. = *hinajána*; *Mahasanghika*

EKAJANA

B.sz. vagy Buddhajana. „Egyetlen Út”. Két aspektusa: 1. A *Bodhiszattva* útja, ellentétben a *Shravaka* vagy *Pratyekabuddha* célkitűzésével (vö.: *Trijana*). 2. A „tökéletes ösvény”, amely a *hinajána* és *mahájána* tanait egyesíti.

EKOTTARIKAGAMA

B.sz. = *Anguttara-nikája*

ELLORA

H.B. vagy Elura. Barlang- illetve sziklatemplom komplexum Maharashtra államban. Az i.sz. 5-9. sz.-ból való 34 templom és kolostor; hindu, jaina és buddhista szentélyek. Közöttük a legnevezetesebb a Kailasanatha (8. sz.), amelyet egyetlen hatalmas sziklatömbből faragtak ki, és az „Ezüsthegyet” (: *Kailasa*) *Visnu* otthonát jelképezi.

EMPO DENTO-ROKU

Z.j. Shibam Mangan (i.sz. 1625-1710) *zen* mester munkája, amely több mint 1000 *zen* szerzetes életrajzát tartalmazza.

ENGAKU

Z.j. „Tökéletes Megvilágosodás”.

ENGAKU-JI

Z.j. „A Tökéletes Megvilágosodás Kolostora” (*Kamakura*), amelyet i.sz. 1282-ben alapított a kínai *Wu-hsüeh Tsu-yüan* (j. *Mugaku Sogen*, másnéven *Bukko Kokushi*) *zen* mester, Hojo Tokumune Sogen támogatásával. A *rinzaï* iskola Engaku-ji vonalának fő kolos-

tora és egyike *Kamakura* 5 nevezetes szentélyének (: *Gosan*).

ENGAKU-KJÖ

Z.j. = *Yüan-chüch-ching*

ENGO KOKUGON

Z.j. = *Yüan-wu k'o-ch'in*

ENJU BEN'EN

Z.j. = *Ben'en*

ENJUDO

Z.j. = *Nehando*

ENKAN SEIAN

Z.j. vagy Enkan Saian = *Yen-kuan Ch'i-an*

ENNI BEN'EN

Z.j. = *Ben'en*

ENNIN

B.j. Jikaku Daishi (i.sz. 793-864) a tendai iskola jelentős képviselője, *Saicho* tanítványa.

ENO

Z.j. = *Hui-neng*

ENSO

Z.j. vagy Ichi-Enso. „Köralak” Az abszolútum jelképe. A *zen* festészet kedvelt témája.

ENZA

Z.j. „Örömteli helybenülés” (: *zazen*).

ESHIU

Z.j. = *Ino*

ESHU KEMPO

Z.j. = *Yüeh-chou Ch'ien-feng*

FA-HSIANG

B.k. (j. *Hosso*) „A Lét Ismérveinek Iskolája” A *Jógacsára*, valamint *Vasubandhu* és *Asanga* tanításain alapuló irányzat. Az iskola alapítói *Hsüan-tsang* (i.sz. 600-664) és tanítványa *K'uei-chi* (i.sz. 632-682). Vezérgondolatát *Hsüan-tsang* munkája a *Vijnaptimatra-Siddhi* (k. *Ch'eng wei-shih lun* : „Nem-egyéb-mint-tudat”) fejti ki, amely szerint minden csak annyiban létező, amennyiben tartalma a tudatnak.

FA-HSIEN

B. (i.sz. 337-422) kínai zarándok, aki 399-ben indul Indiába, ahol buddhista szentiratokat (elsősorban a *Vinaja-pitaka* verzióit) gyűjt. Kínába visszatérve (414) *Buddhabhadra* társaságában kínaira fordítja a *Mahaparinirvana-szútrat* és a *Vinaja-pitaka Mahasanghika* változatát. Híres útibeszámolója (*Fo-Kou chi*) a buddhizmus helyzetéről (i.sz. 4-5. sz.) tudósít.

FA-JUNG

Z. (j. *Hoju*) kínai *zen* mester (i.sz. 594-657), akit remetesége helye után *Nin-t'ou* (j. *Gozu*) néven is ismert. Az általa alapított iskola is a *Gozu* nevet viseli. Mestere *Tao-hsiu* a *zen* 4. kínai patriarchája.

FA-LANG

B. (i.sz. 507-581) a *San-lun* iskola neves képviselője. A *Sangha* tagjaként (528-tól) a *dhjána* és a *vinaja* tanulmányozásával foglalkozik, később a *San-lun* irataiba mélyed el. 558-ban a fővárosban (mai *Nanking*) több ezer hívet szerez iskolájának. Halála után tanítványa *Chi-tsang* veszi át szerepét.

FAN

T.k. = *Fu*

FANG-CHANG

T.k. „Kockaurna”; a halhatatlanok (*Hsien*) 3 legendás szigetének egyike. E szigetek felkutatása nagy szerepet játszik a vallási *taoizmus*ban (*Tao-chiao*). (Vö.: *P'eng-lai*; *Ying-chou*)

FANG-CHUNG SHU

T.k. „A Belső Kamra Csodái”. Szexuális praktikák gyűjtőneve, amelyek a *tao* megvalósítását, ill. a halhatatlanság elérését célozzák (*Ch'ang-sheng pu-ssu*).

FANG-HU

T.k. = *Fang-chang*

FANG-SHIH

T.k. „Receptek Ura”. Mágus, a taoista tudó-

sok és papok (*Tao-shih*) előfutára. Az első tudósítások az i.e. 3. sz.-ból származnak e varázslókról, akik különböző „művészeteket” (k. *Fang-shu*), mint az asztrológia, asztronómia, naptárkészítés, orvoslás, jóslás, geomancia, szexuális praktikák gyakoroltak. Birtokolták a halhatatlanság „receptjét”, és tudták hol keresendő a 3 legendás sziget (: *P'eng-lai*, *Fang-chung*, *Ying-chou*). Foglalkoztak talizmánok (*Fu-lu*) készítésével is. Legnevesebb képviselőjük *Li-Shao-chün*.

FANG JEN-K'OU

B.k. „Égő szájak szabadítása”. Halotti szertartás, amely a „szenvető lelkek” (*Gati*, *Pre-ta*) megszabadítását, illetve kedvező újrászületését célozza.

FA-SHUN

B.k. = *Tu-shun*

FA-TSANG

B.k. = *Hua-jen* iskola

FA-JEN-TSUNG

Z.k. = *Hogen* iskola

FA-JEN WEN-I

Z. (j. Hogen Bun'eki, i.sz. 885-958) kínai zen mester, *Lohan Kuci ch'en* (j. Rakan Keijin) tanítványa és Dharma-követője (*Hassu*), *T'ien-t'ai Te-shao* (j. Tendai Tokusho) mestere.

FEI-SHENG

T.k. „lényes nappal mennybeszállni”. Hasonlat, amely a vallási taoizmus (*Tao-chiao*) követőjének áhítot céljára, nevezetesen a halhatatlanság (: *Hsien*) elérésére vonatkozik.

FENG-HSÜEH YEN-CHAO

Z. (j. Fuketsu Ensho) i.sz. 896-973, a *Rindzai* iskola zen mestere, *Nan-yüan Hui-yung* (j. Nin'in Egyo) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Shou-shan Sheng-nien* (j. Shuzan Shonen) tanítója.

FENG-KAN

Z.j. Bukan, T'ang-kori (i.sz. 7. sz.) zen mester, a Tien-taj hegység Kuo-ch'ing kolostorának vezetője (*Roshi*).

FEN-YANG SHAN-CHAO

Z.j. Fun'jo Zensho (i.sz. 947-1024) a *rindzai* iskola zen mestere, *Shou-shan Sheng-nien* (j. Shuzan Shonen) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Shih-shuang Ch'u-yüan* (j. Sekiso Soen) tanítója.

FO T'U-TENG

B. (i.sz. 232-348) közép-ázsiai származású buddhista szerzetes, aki 310-ben érkezik Lo-jiangba, ahol vallási közösséget (*Sangha*) alapít. Nagy hírnévre tesz szert és 20 éven át az uralkodó tanácsosa.

FO-YEN-YÜAN

Z.j. Butsugen-on, a *Fuke* iskola (: *Kakushin*) kínai mestere.

FU

T. vagy Fan: „visszatérés” (az eredethez) A *Tao-te ching* fogalma, amely a *tao* „mozgására” (40. fejezet) vonatkozik.

FUBO-MISHO-IZEN

Z.j. „a szülők születését megelőzően”. Zen kifejezés, amely a Buddha-természetre (*Busho*) utal. A *Honrai-no-Memnoku* szinonímája.

FU-CHI

T.k. „légzéssel táplálkozni”. Taoista légzés-technika, mely az „öt belsőséget” (*Wu-tsang*) aktiválja, majd az „erőt” továbbirányítja a test többi részébe. E gyakorlat az „embrió-légzés” (*T'ai-hsi*) előkészítését szolgálja.

FUDOCCHI SHIMMYO-ROKU

Z. *Takuan* zen mester munkája, amely a zen gyakorlását, mibenlétét tárgyalja.

FUGEN

B.Z.j. = *Szamanabhadra*

Fugen (Szamanabhadra)

FUGYO-NI-GYO

Z.j. „cselekedve nem-cselekedni”. Zen kifejezés, amely olyan önkénytelen, spontán tevékenységre utal, amely nem hagy nyomot a „szív-szellemben” (*Kokoro*).

FUHOZO

Z.j. „A Dharma továbbadásának kincstára”
1. A patriarchák (*Soshigata*) *Sáksamunitól* kiinduló töretlen sora által közvetített *Buddha-dharma*.
2. Egy patriarcha által a *Sáksamunitól* származó *dharma* továbbadása.

FU HSI

T.k. *Nü-kua* férje, a legendás „Három Magasztos Császár” egyike, (i.e. 2852-2737 vagy 2952-2836) a tudományok és művészetek ápolója. A hagyomány szerint az ő alkotása a 8 trigramm. (Vö.: *Pakua*; *I-ching*)

FU-JIH-HSIANG

T.k. „A Nap képét bekebelezni”. Férfiak által alkalmazott taoista gyógypraktika, a légzési gyakorlatok kiegészítője.
A nők által alkalmazott gyógypraktika neve: „A Hold képét bekebelezni”.

FUKAKU ZENJI

Z.j. = *P'u-chüeh-ch'an-shih*

FUKAN ZAZENGI

Z.j. „A zen általános ismertetése”. *Dogen Zenji* egyik művének címe.

FUKASETSU

Z.j. „A kimondhatatlan”, nevezetesen a megvilágosodás (*Kensho, Satori*) tapasztalatai.

FUKASHIIGI

Z.j. „Az elgondolhatatlan”. A Végső valóság, a Buddha-lényegiség (*Bussho*), amely a gondolkodás határán kívül létezik (*Kensho, Satori*).

FUKATOKU

Z.j. „A megfoghatatlan”. A jelenségek anyag-talan karaktere (: *sunjaid*).

FUKE

Z.j. = *P'u-hua*

FUKE-ISKOLA

Z. (k. *P'u-hua-tsung* vagy *P'u-hua-ch'an*) j. Fuke-shu, a kínai zen-hagyomány kevésbé jelentős oldalága, amelyet az i.sz. 9. sz.-ban *P'u-hua* (j. Fuke) mester *P'an-shan Pao-chi* (j. Banzan Hoshaku) tanítványa alapított.

FUKETSU ENSHO

Z.j. = *Feng-hsüeh Yen-chao*

FUKJÖ

Z.j. „Szutra-recitálás”. Szertartás a zen-kolostorokban (*Thera*).

FU-LU

T.k. A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) több irányzatában alkalmazott mágikus talizmánok, amelyeket a hagyomány szerint először *Chang Tao-liang* használt, mégpedig *Lao-tzu* útmutatásai alapján.

FU-LU P'AI

T.k. „Talizmánok iskolája”. A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) több irányzatában alkalmazott talizmánok tudományának gyűjtőneve (: *T'ai-p'ing tao; Wu-ton-mi tao; Cheng-i tao*).

FU-MO TA-TI

T. = *Kuan-ti*

FUN'JO ZENSHIO

Z.j. = *Fen-jang Shan-chao*

FURJU-MONJI

Z.j. „Nem támaszkodni (szent) iratokra”. A zen alapgondolata: befolyástól mentes, független tapasztalás.

FUSA

Z.j. „Mindenki teája”. Áldozati teaszertartás a zen kolostorokban (*Thera*) szerzetesek és világiak részvételével.

FUSATSU

Z.j. (sz. *upavastha*) *Sákjamuni* korában már létező, havonként kétszer megtartott szertartás, amelynek során fogadalmait újítják meg a szerzetesek (: *Shiguseigan*).

FUSETSU

Z.j. „Szavak terjesztése”. A *Buddha-dharma* ismertetése. (Vö.: *Teisho*)

FUSHIZEN-FUSHIAKU

Z.j. „Nem gondolni jót, nem gondolni rosszat”. Zen kifejezés, amely a dualizmus kiküszöbölésére utal.

FUSHO

Z.j. „Nem-született”. Az abszolútum, amely nem ismer születést, halált, keletkezést, elmúlást.

FUTAN-KU

Z.j. „Nem-csak-üresség” (: *Fukashigi*).

GAJA

H.B. Város Bihar államban, a 7 szenthely egyike.

H. Fő temploma (*Visnupada*) *Visnu* „lótusz-lábainak” van szentelve.

B. Mint a buddhizmus szenthelye Bodh-Gajaként ismert.

GAKI

Z.j. (sz. *Preta*) „éhező szellemek”

A zen kolostorokban (*Thera*) az étkezések alkalmával a Szenvedő Lelkek Világában időző „éhezőknek” nyújtott ételáldozat.

GAKUDO JOJIN-SHU

Z.j. *Dogen Zenji* műve, amelyben a zen 10 alapszabályát ismerteti a kezdő tanítványok okulására.

GAMPÓPA

B. (t. *sGam-po-pa*) „A Gampóból származó férfiú” vagy *Dvagpo Lhadze* (t. *Dvags-po lha-rje*), a „dvagpoi orvos” (i.sz. 1079-1153) a Kagjüpa (t. *bKa'rgyud-pa*) iskola neves képviselője, *Milarépa* (t. *Mi-la-res-pa*) tanítványa, a *Mahamudra* tanok beavatottja. Fő műve a *Lamrim*, amelyben a Kagjüpa és Kaldampa irányzatok tanait egyesíti.

GANAPATI

H.sz. = *Genesha*

GANDA-VJUHIA

B. „A koponyadudor megjelenése (a Buddha fején)” A *Buddhavatamsaka-szutra* leghosszabb, önálló része. A hagyomány szerint *Sákjamuni* tanbeszéde, amelyet *Shravastiban* tartott.

GANDHARA

B. Északnyugat-indiai terület, a buddhista kultúra és művészet legjelentősebb központja. Fénykora i.sz. 130-450-ig tartott. *Hsüan-tsang* kínai zarándok szerint a 7. sz.-ban gyakorlatilag jelentéktelenné vált. Gandharában fejlődött ki a *mudrák* és „ismertetőjegyek” szimbólumnyelve (: *Dvatriṃśadvara-Lakshana*).

GANDHARVA

H.B.sz. 1. Vedai istenség, a mennyei titkok kinyilatkoztatója, a *Soma* elkészítője. 2. A későbbiekben a Gandharvák félisten-nemzetsége a mennyei énekesek és zenészek szerepét tölti be, mint az istenségek szórakoztatói. A buddhizmusban ilyen értelemben jutnak szerephez.

GANDHI

H. Mohandas Karamchand, általában mint Mahatma (sz. „Nagy-Lélek”) ismert (1869-1948), az indiai függetlenségi mozgalom vezéralakja. Vezérelve a *Satjagraha* (sz.

Gandhi

„igazsághoz-való-ragaszkodás”) és az *Ahimsa* (sz. „erőszakmentesség”). 1948-ban egy fanatikus hindu golyója okozza halálát.

GANESHA

H. vagy *Ganapati*

Siva és *Parvati* fia, a Bölcsesség istensége, az akadályok legyőzője, elhárítója.

GANESHA-GITA

II.sz. A *Bhagavad-gitá* változata, amelyben *Krisna* nevét helyettesíti *Ganesha*. Egy kis hindu szekta (: *Ganapatja*) szentirata, amelynek fő istensége *Ganesha* vagy *Ganapati*.

GANGA

A Himalájában (: *Gangotri*) eredő, a Bengál-öbölbe ömlő folyó. A *hinduizmus* hagyománya szerint e „szent víz” *Siva* hajzatából fakad.

GANJIN

B.j. = *Chien-chen*

GANTO ZENKATSU

Z.j. = *Yen-t'ou Ch'üan-huo*

GARHAPATJA-AGNI

H.sz. „házi tűzhely”; az emberben látenszen jelenlévő isteni szikra.

GARUDA

H.B.sz. mitikus madár

H. A madarak királya, *Visnu* hátasállata, a kígyók ellensége.

B. Alkalmankint a *Buddha* szinonímájaként szerepel; *Amoghasiddhi* hátasállata.

GASSHO

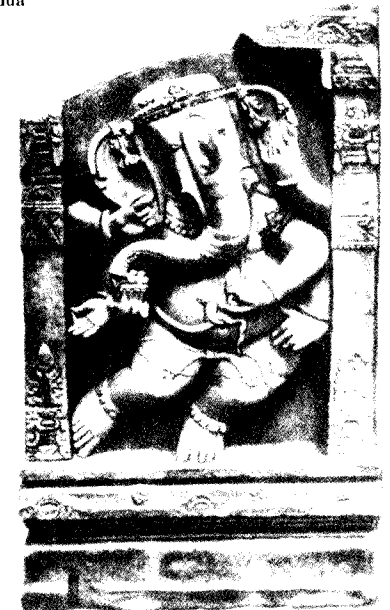
Z.j. „Összetett tenyerek”. A keleti kultúrákra jellemző köszöntésmód.

GATHA

B.sz.p. = *szutra*

Garuda

Ganesha

DZSÁTI

B.Z.sz.p. „létforma”; a 6 világ (3 jó és 3 rossz), ahol az újraszületés lehetséges (: *szamszára*). A 3 jó létforma: 1. emberek-, 2. istenségek- (*Deva*), 3. titánok- (*Asura*) világa. A 3 rossz létforma: 1. állatok-, 2. szenvedő lelkek- (*Pre-ia*), 3. poklok- (*Naraka*) világa (: *Triloka*).

GATSURIN SHIKAN

Z.j. = *Yüeh-lin Shih-kuan*

GARUDAPADA

H. Az Advaita (: *Advaita-Vedanta*) neves képviselője. Fő műve az a kommentár (*Karika*), amelyet a *Mandukja-Upanisad*hoz írt.

GAURANGA

H.sz. = *Chaitanya*

GAUTAMA

H.B.sz. = *Gotama*

GAUTAMA SIDDHARTA

B. = *Siddharta Gautama*

GAVISHTHIRA

H.sz. „a megvilágosodás szilárd fénye”; az ősi *Rishik* jelzője.

GAYATRI

H.sz. 1. 3x8 szótagból álló versmérték; 2. A *Rig-veda* híres mantrája, amely a teremő Napnak (: *Savitri*) van szentelve. Mint istennő, *Savitri Brahma* felesége, a 4 *Véda* és a „kétszerszületettek” anyja.

GE-ANGO

Z.j. = *Ango*

GEDATSU

Z.j. „megváltás

1. A hívő buddhista üdvélcja. 2. A megvilágosodás szinonímája. 3. A *zazen* egyik elnevezése (: *Dai-Gedatsu*).

GEDO

Z.j. „külső út”; nem buddhista vallás vagy filozófia.

GEDO-ZEN

Z.j. Nem-buddhista alapon gyakorolt *zazen*.

GELUGPA

B.t. dGe-lugs-pa : „Erényesek Iskolája”. A *tibeti buddhizmus* 4 fő irányzata közül a legkésőbbi, amelyet *Tsongkhapa* (t. bCon-kha-pa) alapított. A szerzetesi élet központi feladatának a *Vinája* tanulmányozását és gyakorlását tekinti. Az iskola alapvető szentirata a *Lamrim* és a *Siddhanta*. Az iskola a 17. sz.-tól a világi hatalom letéteményese Tibetben.

GEMATSU

Z.j. „nyárvég”; a *zen* kolostor (*Thera*) egyik *zazen* periódusának vége.

GENJO-KOAN

Z.j. „mindennapi megvilágosodás” *Dogen Zenji Shobo-genzo* című művének egyik fejezete.

GENKAN

Z.j. „Titok-kapu”

1. Buddhista válni. 2. Elindulás a megvilágosodáshoz vezető ösvényen. 3. A *zen* kolostor (*Thera*) vendégszobájának bejárata. 4. A kolostorajtó előtere. 5. A japán lakóház előterét a lakószobától elválasztó ajtó.

GENSHA SHIBI

Z.j. = *Hsüan-sha Shih-pei*

GENZEN-SAMBO

Z.j. = *Sambo*

GESAR

B.t. „Lótusztemplom” A *tibeti buddhizmus* legnagyobb eposzának mítikus hőse. Népmesék és dalok formájában bárdok terjesztették Tibetben és Mongóliában. Az eposz Gesar harcáról szól, melyet a gonosz (: *bön*) ellen vívott. *Avalokitésvara* és *Padmasambhava* inkarnációja, harcosai a *Mahasiddhak* újraszületései.

A *Vajrajána* panteonban a harc és a jólét istensége, felesége Dakiniként tisztelt.

GETSURIN SHIKAN

Z.j. = *Yüeh-lin Shih-kuan*

GETTAN ZENKA

Z.j. = *Yüeh-an Shan-kuo*

GEZA

Z.j. „nyári ülés” = *Ango*

GHANTA

H.sz. = *Puja*

GHIAT

H. hindi

1. Lépcsőzetesen kiképzett vízpart, amely tisztálkodás és mosás céljára szolgál. 2. Hálottétetés helye, amelyet a hamvak vízbeszórása követ.

GHATAKASHA

H.sz. „tér az edény belsejében”

A belső, határolt és a külső, határtalan tér példázza a *Jivatman* (a test által határolt *átman*) és *Brahman* (határtalan *átman*) azonosságát.

GHRITA

H.sz. „átlátszó vaj”

1. Tiszta, olvasztott vaj, amellyel a *Puja* alkalmával az áldozati mécseket feltöltik. 2. A vaj áttetsző tisztasága *Indra*, *Surja* és a *Soma* jelképe.

GIKU

Z.j. = *I-k'ung*

GITA

H.sz. „ének”; csaknem mindig a *Bhagavadgita* értendő alatta. Más jelentős „énekek” az *Avatutgita*, az *Ashtavakragita* és a *Ganes-hagitá*.

GITAGOVINDA

H.sz. Jajadeva 12 énekből álló lírai költeménye (i.sz. 12. sz. eleje), amely *Krisna* ifjúságáról, szerelméről szól.

(Vö.: *Vrindavan*; *Radha*)

GO

H.sz. 1. tehén; 2. csillagzat; 3. fénysugár; 4. Föld.

GO

B.Z.j. = *Karma*

GOBHILA

H. = *Grihya-szutra*

GODO

Z.j. „hátsó csarnok”

1. A kétrészes, meditáció célját szolgáló csarnok (*zendo*) része. 2. A *zendo* szerzetes-vezetője a *Soto* iskola kolostoraiban. A *rinzai* iskolában a Godo megfelelője a *Ji-kijitsu*.

GOHO JOKAN

Z.j. = *Wu-feng Ch'ang-kuan*

GO-I

Z.j. A megvilágosodás 5 fokozata.

Tung-shan Liang-chieh (j. Tozan Ryokai) kínai *zen* mester szerint a megvilágosodás 5 állomása:

1. Sho-chu-hen;
2. Hen-chu-sho;
3. Sho-chu-rai;
4. Ken-chu-shi;
5. Ken-chu-to.

Sho és Hen a „Valóság” poláris aspektusai, ezek szerint

sho:	hen:
abszolút,	relatív,
esszenciális,	jelenség,
üresség,	forma-szín,
azonosság,	különbözőség,
egység	többszörösség

Az 5 fokozat ezek szerint:

1. „Hen a shoban”
2. „Sho a henben”
3. „Sho és hen közepéből érkezvén”
4. „Belépni mindkettő közepébe”
5. „Megérkezve mindkettő közepébe”.

GOKE-SHICSISHU

Z.j. „5 ház, 7 iskola”

A kínai Ch'an (j. *zen*) ágazatai a T'ang korban. Az „5 ház” alapítói:

1. *Rinzai* (*Lin-chi I-hsüan* / j. Rinzai Gi-gen).
2. *Igyo* (*Kuei-shan Ling-yu* / j. Isan Reiyu és *Yang-shan Hui-chi* / j. Kyozan Ejaku).
3. *Soto* (*Tung-shan Liang-chieh* / j. Tozan Ryokai és *Ts'ao-shan Pen-chi* / j. Sozan Honjaku).
4. *Ummon* (*Yün-men Wen-jen* / j. Ummon Bun'en).
5. *Hogen* (*Fa-jen Wen-i* / j. Hogen Bun'eki). A „7 iskola” a felsorolt „5 ház”, valamint a két vonal, amelyre a *rinzai* iskola szakadt:
6. Jógi (*Yang-ch'i Fang-hui* / j. Jógi Hoe).
7. *Orjo* (*Huang-lung Hui-nan* / j. Orjo E'nan).

GOKUKU KEIGEN

Z.j. = *Hu-kuo Ching-yüan*

GOKULIKA

B.sz. = *Hinajána; Mahasanghika*

GOLOKA

H.sz. 1. tehenek otthona; 2. mennyország; 3. *Krisna* paradicsoma.

GOMATI

H.sz. „teljes fény”. 1. pirkadat; 2. megvilágosodás.

GOMI(-NO)-ZEN

Z.j. „A zen 5 íze”

Kuei-feng Tsung-mi zen mester osztályozása:

1. Bonpa-zen: amely nélkülözi a vallási motívációt.
2. Gedo-zen : a „külső út”, amely vallási, de nem buddhista alapon áll.
3. Shojó-zen: „kis jármű”, amely a *hinajána* ideálján alapul (: *Mushinjo*).
4. Daijó-zen: „nagy jármű”, amely a *mahájána* ideálján alapul (: *Mujodo-no-Taigen*).
5. Saijójo-zen: „legkiválóbb út”, a Buddha-természet (*Busscho*) felismerése (: *Shikan-taza*).

GONKJU

Z.j. „érdemes öreg”

Zen mester (*Roshi*), aki sok éves tanítói munkásság után elhatározza a visszavonulást.

GONSEN-KOAN

Z.j. = *Koan*

GOPALA

H.sz. „tehénpásztor”

Az ifjú *Krisna* jelzője (: *Vrindavan*).

GOPI

H.sz. „pásztorlány”

Az ifjú *Krisna* (játsszó)társai: elsősorban *Radha*.

GORAKII

H. Tantrikus szent és próféta (i.sz. 10. sz.), aki iskolát is alapított. Követői a Kanpatta-jógik.

GOROKU

Z.j. (k. Yü-lu) „feljegyzés”

Zen mester utasításainak gyűjteménye.

GOSAN

Z.j. vagy Gozan (k. Wu-shan) „5 hegy”

Ning-tung Sung császár védnöksége alatt álló 5 *zen* kolostor Hang-chou és Ming-chou városokban.

GOSAN-BUNGAKU

Z.j. „5 hegy irodalom”

Nyolc vezető *zen* kolostor (: *Gosan*) apátjainak irodalmi munkássága (i.sz. 1338-1573).

GOSEKI

Z.j. „megvilágosodás nyoma”

A feltételezett, illetve állítólagos megvilágosodás esetében használt kifejezés. A *zen* szerint ugyanis a vitathatatlan megvilágosodás nyomot-nélkülöz.

GOSO HOEN

Z.j. = *Wu-tsu Fa-yen*

GOSVAMI

H.sz. *Vaishnava* pap

GOTAMA

H. vagy Gautama, vagy Satananda, a Njaja iskola alapítója, a hindu törvénykönyv (*Dharma-Shastra*) szerzője.

GOVINDA

H.sz. „pásztor”

1. *Krisna* gyakori jelzője.

2. *Visnu* egyik neve, akinek egyik testetöltése (: *Avatara*) *Krisna*.

GOVINDA

B. Lama Anagarika (1898-1985) német származású buddhista tudós, aki különösképpen a *tibeti buddhizmus* (: *Vadzsrájána*) elméletével és gyakorlatával foglalkozott. Számos nyugati nyelven megjelent munkái nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a buddhizmus eszméi Európában és Amerikában elterjedtek. Az *Arja-Maireja-Mandala* rend nyugati ágazatának alapítója. Magyar nyelvű élettrajza (Advajavarja, Lama Angarika Govinda élete és munkássága) a *Buddhista Misszió* kiadásában jelent meg 1987-ben.

GOZU

Z.j. Niu-t'ou = *Fa-jung*

GOZU-ISKOLA

Z. (k. Niu-t'ou-tsung vagy Niu-t'ou-ch'an; j. Gozu-shu). A kínai Ch'an (j. *zen*) kevésbé jelentős ágazata, amely *Fa-jung* (j. Hoju), másnéven Niu-t'pu (j. Gozu) tanításain alapul. *Fa-jung*, *Tao-shin*, a zen 4 kínai patriarchájának tanítványa volt. Az iskolát Japánban *Saicho*, a *tendai* iskola megalapítója, honosította meg.

GOZU-SHU

Z.j. = *Gozu-iskola*

GRANTHI

H.sz. „csomó, bog”

A pszichofizikai rendszer finom idegerőinek

áramlását megakadályozó gát, amely a vágyak és szenvedélyek révén keletkezik.

GRIDHRAKUTA

B.Z.s. Hegy Rajagriha közelében, ahol *Sákjamuni* szívesen tartózkodott és prédikált. A hagyomány szerint itt hirdette ki a *Lótusz-szutra* tanításait is.

GRIHASTHA

H.sz. vagy Garhastja: „családapa”, a vallásos hindu második életszakasza (*Ashrama*).

GRIHJA-SZUTRA

H.sz. Gobhila műve, amely a házi szertartások rendjét és a személyes kötelességeket ismerteti.

GRITSAMADA

H.sz. Híres *Rishi*, aki a *Rigveda* himnuszaiiban gyakran szerepel. A *Rigveda* II. egyik szerzője.

GUDAKESHA

H.sz. „Kontyos”

Arjuna egyik jelzője a *Bhagavadgítá*ban.

GUHA

H.sz. „támadó”

1. *Skanda*, a harc istenségének egyik neve; 2. *Siva* jelzője; 3. *Rama* barátja.

GUNA

H.sz. „alaptulajdonság”

A jelenségvilág (*Prakriti*) tárgyait a 3 Guna (*Satva, Rajas, Tamas*) alkotja.

GUNATITA

H.sz. vagy Trigunatita: „gunákon túli”, a szabadság üdvállapota (: *Moksha*).

GUNIN

Z.j. = *Hung-jen*

GUPTA

H. Magadha királyi dinasztiaja (i.sz. 350-650).

Guru Rinpoche

GURU

H.B.sz. (szellemi) vezető, tanító

1. szülők, 2. világi nevelők. 3. lelki irányító, 4. kozmikus guru (*Avatara*).

GURU BHAVA

H.sz. A *guru* spirituális ereje, amelynek megnyilvánulása azonban a tanítvány felfogóképességétől függ.

GURUDEVA

H.sz. 1. Isteni inkarnáció (*Avatara*), 2. az istenség jelzője.

GURUKRIPA

H.sz. A *guru* kegye, amellyel a tanítvány felé fordul.

GURUMANTRA

H.B.sz. A beavatáskor (t. dban-skur) „fülbe sügött”, tehát titokban tartandó *mantra*.

GURU RIMPOCHE

B.sz.t. = *Padmasambhava* (t. Padma 'byungnas)

„Ékszer-tanító”

A 8 manifesztáció közül ez a legnépszerűbb ábrázolás, amely *Padmasambhava*t, mint „Ékszer-tanítót” (t. Gu-ru Rin-po-che) állítja elénk. Ruházata a Dharma-köntös, fején a „Régi Iskola” (t. rNin-ma-pa) követőinek süvege, melynek csúcsát *vajra* (t. rDo-rje) díszíti. A pávatoll az erény jelképe. A süveg elő részén a Nap és a Hold együttes képe a leg-

magasabbrendű tudás birtoklására utal. Padmaszanában ül, kezében vajra és kapala (koponyacsésze), melyben életelixírt tartalmazó edény áll. Különös ismertetőjelvénye a koponyákkal díszített 3 ágú szigony. Oldalain látható két női kísérője Mandarava és a tibeti tündér (Dakini), a bölcsességet megszemélyesítő Jesé Kadó (t. Ye-shes mKha-'gro). A kép felső részén középen a ruhátlan Adi-Buddha, mellette jobbra Vajraszattva, balra Amitabha. A felső sarokban jobbra *Sákkjamuni*, balra a Fehér Tara (t. sGrol-dkar). A kép alsó részén két haragvó tanvédelmező (Dharma-pala) mellett az indiai szerzetes-tudós Kaljanamitra Shantirakshita (t. Zi-ba-'co) és a tibeti király Thiszongdecen (t. Khri-sron-lde-bcan), aki Manjushri inkarnációjaként annak a jelképeit (könyv és kard) viseli.

GUTEI

Z.j. = *Chü-chih*

GYOBUTSU

Z.j. „Buddha szerint cselekedni” (: *Butsido*).

GYO-JU-ZA-GA

Z.j. „járva, állva, ülve, fekvé” *zen* magatartás a mindennapi tevékenység közepette.

GYORIN

Z.j. = *Mokugyo*

GYULU

B.t. sGyu-lus: „látszattest”.
(Vö: *Naro Chödru*)

HA

H.sz. = *Hatha-Jóga*

HACHI

Z.j. = *Jihatsu*

HAIKU

Z.j. 17 (5-7-5) szótagból álló japán versforma.

A leghíresebb Haiku-költő, a klasszikus japán Haiku-művészet megteremtője Matsuo Basho (i.sz. 1644-1694). *Zen* mestere (1643-1715) volt.

HAKLENAJASHA

Z. A *zen* 23. indiai patriarchája.

HAKUIN ZENJU

Z. vagy Hakuin Ekaku (i.sz. 1686-1769) a *rin-zai* iskola jelentős japán *zen* mestere. Híres műve a *zazent* dicsőítő *Hakuin Zenji Zazen-wasan*. A legnépszerűbb *koan* (: *Sekishu*) „Mi a hangja az egyik tapsoló tenyérnek?” – tőle származik. Mint festő, írásmester (*Shodo*) és szobrász is hírnevet szerzett magának. Több *zen* kolostor (*Thera*) apátja volt.

HAKUIN ZENJI ZAZEN-WASAN

Z.j. „Hakuin Zenji *zazent* dicsőítő éneke”.

HAKUSHI

Z.j. „tisztá papír”

A *zazen* gyakorlása során beálló tudatállapot, amely a „felébredést” (*bodhi*) megelőzi.

HAKUUN RYOKO JASUTANI

Z. (1885-1973) jelentős japán *zen* mester, aki Amerikában is tevékenykedett. *Daiun Soga-ku Harada* 1925-ben fogadta tanítványául, akitől 1943-ban elnyerte az „elismerés pecsétjét” (*Inka-Shomei*).

HAKUUN ISKOLA

Z. (k. *Pai-yün-tsung*; j. *Hakuun-shu*) a kínai *Ch'ing-chüeh* (j. *Shokaku*) alapította, kevésbé jelentős *zen* irányzat.

HAKUUN SHUTAN

Z.j. = *Pai-yün Shou-tuan*

HAMSA

H.sz. „hattyú”

1. A *Bhagavata-Purana* „egyetlen” kasztja (mivel az ősi korban csak egy Véda, egy istenség és egy kaszt létezett).
2. *Krisna* egyik jelzője a *Mahábháratában*. 3. Szentek és nagy guruk jelzője (: *Paramaham-sa*).

HAN

Z.j. „deszka”

A *zen* kolostorokban (*Thera*) használatos (45x30x8 cm méretű) deszka, amelynek ritmikus ütögetése – hajnalban, alkonyatkor és közvetlenül lefekvés előtt – jelzi a kolostor napirendjét.

Gyakran felirat is olvasható a deszkán:

„Figyelmezzetek szerzetesek!
Gyakoroljatok fáradhatatlanul.
Nyílként suhan tova az idő –
nem vár rátok.”

HAN CHUNG-LI

B. = *Pa-hsien*

HANG-CHOU TIEN-LUNG

Z.j. Koshu Tenryu (i.sz. 9. sz.) kínai *zen* mester, *Tamei Fa-ch'ang* (j. Daibai Hojo) tanítványa és utóda (*Hassu*); *Chü-chih* (j. Gutei) tanítója.

HAN HSIANG-TZU

B. = *Pa-hsien*

HANKA-FUZA

Z.j. vagy Bosatsu-Za (: Bodhiszattva-ülésmód) „fél lótuszpoz”. A teljes ”lótuszpoz” neve: *Kekka-Fuza*.

HANNYA

Z.j. „spontán felismerés”. (Vö.: *Zazen*; *Prajna*)

HANNYA SHINGYO

Z.B.j. (sz. *Mahaprajnaparamita-Hridaya-szútra*; j. Maka Hannyaharamita Shingyo). A *sún-jata* ismertetése.

HANNYATARA

Z.j. = Sz. *Prajnadhara*

HAN-SHAN

Z.j. Kauzan világi hívő, aki a T'ang-kori Kínában remeteként a Han-shan ormon („hidedeg csúcs”) időzött a Tientaj hegységben. Későbbi nevét a hegycsúcsról nyerte. Elvo-

nultságában írt versei (: Han-shan-shih) tették híressé.

HANUMAN

H. = *Hanumat*

HANUMAN-NATAKA

H. vagy Mahanataka (: Hanumat nagy színjátéka). Színjáték (14 felv.) formában írt eposz (i.sz. 9-13. sz.), amely Hanumat majomkirály *Rama* oldalán vívott harcáról szól. A mű szerzője a hagyomány szerint maga Hanumat.

HANUMAT

H. vagy Mahavira (: „Nagy Hős”) vagy Mahavir (: „erős állkapcsú”), a majomkirály, a *Ramajána* nevezetes szereplője. Hanumat kalandjait a *Hanuma-Nataka* meséli el.

HARA

Z.j. vagy Kikai Tanden : „altest, has”. A *zen*-ben szellemi, lelki jelentősége van, mint az életerő központja.

HARADA ROSHI

Z. = *Daiun Sogaku Harada*

HARI

H.sz. „bűn-űző”

1. *Visnu* és *Krisna* jelzője. 2. személyes védő-istenség (: *Ishvara*).

HARI-HARA

H.sz. *Visnu* (Hari) és *Siva* (Hara) egysége.

HARI OM

H.sz. Istenséget idéző *mantra* (: *OM*).

HARIVAMSHA

H.sz. „Hari (*Visnu*) nemzetsége”. Vallási eposz, a *Mahabhárata* függeléke.

HARIVARMAN

B. Indiai buddhista tudós szerzetes (i.sz. 4. sz.), aki eredetileg a *Sarvástiváda* tanaival

megalkozott, később a *Mahasanghika* szövegeket tanulmányozta. Műve a Satjasiddhi („Az Igazság Tökéletesedése”) a *súnjata* leírása, alapját képezi a kínai *Szatjasziddhi* és a japán *Jojiisu* iskolának.

HARSHA

H. Két híres indiai költő neve

1. Három színjáték szerzője, amelyek témája a hindu mondavilág, de buddhista gondolatokat is tükröznek. Harsha egy indiai ország királyára volt (i.sz. 606-647) és életéről Bana (7. sz.) regényt írt Harsha Charita címen.

2. A *Vedanta*-filozófus Harsha (i.sz. 12. sz.), későbbi, megtisztelő névén Shriharsha vagy Harshadeva. Az ő műve a nagy Naishadha-Charita c. eposz, amely *Nala* és *Damajanui* szerelméről szól. Filozófiai munkája a Khandanakhandakhadja („A kritika nyencfalata”), amelyben a *vedanta* szemszögéből bírálja a *Njaja* iskola tanait.

HARJO KOKAN

Z.j. = *Pa-hing Hao-chien*

HASAN

Z.j. „A gyakorlás félbeszakítása” *Zen* tanítvány jelzője, aki a *zazen* során „felismerésményt” (*Kensho*; *Satori*) tapasztalt.

HASSU

Z.j. „dharma követő”

A mesterével azonos fokra jutott tanítvány, aki elnyerte az „elismerés pecsétjét” (*Inka-Shomei*).

HATHA-JÓGA

H.sz. Eredetileg a *raja-jóga* gyakorlati része (vö.: *Patandzsali*), amely a *Csakrák* aktiválását szolgálta (: *kundalini*). Nem tévesztendő össze a tradicionális *jógával*, amelynek célja az istenséggel való egyesülés.

HATHA-JÓGA-PRADIPIKA

H.sz. „A kemény jóga világossága” *Svatmarama* alapvető munkája (i.sz. 16. sz.) a *hatha-jógáról*, amely 4 fejezetben, 395 szakaszban veti össze a *hatha-jóga* gyakorlatait a *raja-jógával*, kimutatva, hogy ezek kiegészí-

Hatha-jóga

tik egymást. Ahol a *hatha-jóga* végződik, ott kezdődik a *raja-jóga*.

HATSU

Z.j. = *Jihatsu*

HAYAGRIVA

H.B.sz. = „lányakú”

H. 1. Egy *Daitja*, aki ellopta a *Védát*, amiért *Visnu* halállal bünteti. Maga *Visnu* e megjelenési formájában.

B. (Tadin = rTa-mgrin) a padma-családhoz (*Buddhakula*) tartozó védőistenség (: *Yidam*).

Hayagriva

HEIJOSIHIN KORE DO

Z.j. : „A közönséges tudat az út”
Nan-ch'üan P'u-yüan (j. Nansen Fugen) mondása (: *Mondo*).

HEIKAN

Z.j. „A kapu bezárása”
A gondolatok csapongásának megakadályozása (: *Zazen*).

HEITEI-DOJI

Z.j. „tűz-fiú”
A lámpások meggyújtásával és kioltásával megbízott ifjú a *zen* kolostorokban (*Thera*).

HEKIKAN-BARAMON

Z.j. „Falat-néző brahmin”
Bodhidharma, a zen 1. kínai patriarchájának jelzője (: *Menpeki*).

HEN-CHU-SHO

Z.j. Vö.: *GO-I* (A megvilágosodás 5 fokozata).

HENG O

T. vagy Ch'ang O. Holdistennő, Shen I felesége, a halhatatlanság italának (*Ch'ang-sheng pu-ssu; Hsien*) birtoklója.

HENKU

Z.j. „egyoldalú üresség”
Hinajána megjelölés, amely a jelenségek lényegiséget-nélkülöző voltára utal.

HENSHIN

Z.j. „egyoldalú igazság” = *Henku*.
(Vö.: *Futan-ku*)

HIEIZAN

B.Z.j. „Hiei hegye”
Hegy Kyoto közelében, amelyen *Saicho* (másképpen Dengyo Daishi, i.sz. 767-822) *Tientai* (*Tendai*) kolostora épült a 9. sz. elején.

HIMAVAT

B.H.sz. „Havas-csúcs”
1. a lét teljességének jelképe. 2. a Himalája. 3. *Uma* és *Ganga* apja.

HINAJÁNA

B.Z.sz. „Kis Jármű”
A *mahájána* (: „Nagy Jármű”) követői által használt, lekicsinylő elnevezés, amellyel az „öregek” irányzatát (: *Theravada*) illetik. „Déli Buddhizmusnak” is nevezik, elterjedési területe (Ceylon, Sziám, Burma, Kambodzs, Laosz) alapján. (Vö.: *Sihavira; Mahasanghika; Vatsiputrija; Sautantrika; Vibhajyavadin*).

HINDI

H. A mai India hivatalos, 112 millió ember által beszélt nyelve. Írása a klasszikus szanszkrit (Devanagari) abc.

HINDUIZMUS

H. Nyugaton bevezetett megjelölés, amellyel mindazokat az indusokat (hindu) értik, akik nem követői más (buddhizmus, jainizmus, sikhizmus, iszlám) vallásoknak. Indiában e vallás neve *Sanatana dharma*. Alapját a *Védák* és *Upanisádok* képezik. (Vö.: *Rámájana, Mahabharata, Bhagavad-gita, purána, Vaishnaizmus, shaivaizmus, brahmanizmus*)

HIRANJAGARBHA

H.sz. „aranytojás”
A *Rigveda* szerint a „Kezdet”, minden lény egyetlen istene, menny és föld fenntartója, az istenségek ura. *Manu Brahmával* azonosítja.

HIRANJAPARAKOSHIA

H.sz. „aranyburok” *Brahma* teste.

HIRANJAVAT

H.sz. „aranykincs”, az „Alapigazság”; az isteni fény bölcsessége

HI-SHIRJO

Z.j. „felfoghatatlan”, a megvilágosodás.
(Vö.: *Fukashigi; Fukasetsu*)

HITOPADESHA

H.sz. „baráti útmutatás” (i.sz. 10. és 14. sz.)
Tanítómesék és tanulságos állatmesék gyűjteménye, amelyek alapja a régebbi és terjedelmesebb *Pancsatantra*.

HO

T.k. „darumadár”
A halhatatlanság taoista jelképe
(: *Ch'ang-sheng Pu-ssu; Shou; Hsien*).

HIO

Z.k. = j. *Katsu*

HO

Z.B.j. = *Dharma*

HOBODAN-GYO

Z.j. = Fa-pao-t'an-ching; *Liu-tsu-ta-shih Fao-pao-t'an-ching*.

HOBO KOKUMON

Z.j. = *Pao-feng K'o-wen*

HO-CH'I

T.k. „közös légzés”

Új és teliholdkor tartott kollektív szexuális orgia, amely a Han-dinasztia óta vált gyakorlattá, mint a *jin jang* erők egyesítésének eszköze.

(Vö.: *T'ai-p'ing tao*; *Wu-tou-mi tao*)

HO'E

Z.j. „dharma-köntös”, a szerzetes öltözeke

HOFOKU JUTEN

Z.j. = *Pao-fu Ts'ung-chan*

HOGEN BUN'EKI

Z.j. = *Fa-yen Wen-i*

HOGEN ISKOLA

Z. (k. Fa-yen-tsung; j. Hogen-shu) kínai *zen* irányzat (: *Goke-Shichishu*). Alapítója *Hsü-an-sha Shih-pei* (j. Gensa Shibi), *Hsüeh-feng I-ts'un* (j. Seppo Gison) tanítványa és dharma-utóda (*Hassu*).

HOGE-SO

Z.j. „szabad szerzetes”

1. vándor, kolduló szerzetes (Kamakura- és Ashikaga-kor). 2. felismerésre jutott szerzetes.

HOGO

Z.j. „Dharma-szavak”

A *zen* patriarchák (*Soshigata*) tanításai.

HO HSIEN-KU

B = *Pa-hsien*

HOJIN

Z.j. = *Szambhogakája* (: *Trikája*)

HOJO

Z.j. „tíz négyzetláb”

1. az apát kolostorbeli lakosztálya (: utalás Vimalakirti buddhista szent remeteségére :

Vimalakirtinirdesha-Szutra). 2. buddhista kolostor apátja. 3. idős szerzetes megtisztelő címe.

HOJU ENSHO

Z.j. = *Pao-chou Yen-chao*

HOKKE-KYO

B.Z. = *Lónusz-szutra*

HO KOJI

Z.j. = *P'ang Yün*

HOKUSHU-ZEN

Z.j. (k. Pei-tsung-ch'an, azaz „Északi Iskola”) *Hui neng*, a 6. patriarcha alapítása.

HOKYO

Z.j. „Dharma-híd”

A *szamszára* „áthidalása” a tan segítségével.

HOKYO-KI

Z.j. *T'ien-T'ung Ju-ching* (j. Tendo Nyojo) *zen* mester válaszlai, amelyeket Ejo, *Dogen Zenji* egyik tanítványa jegyezt fel.

HOKYO ZANMAI

Z.j. = *San-mei-k'o*

HOMA

H.sz. A vedai kor áldozati szertartása, amelynek során a hívő gondolatait, szavait és tetteit ajánlja fel az istenségnek.

HOMON

Z.j. „Dharma-kapu” : a Buddha tanítása.

HONEN

B.j. = *Jodo-shu*

HONGANJI

B.j. = *Jodo-shin-shu*

HONRAI-NO-MEMMOKU

Z.j. „eredeti arc”

Hasonlat, amely a mindenben rejlő Buddha-természetre (*Bussho*) utal.

HONSHI

B.Z.j. „Gyökér-Guru”

1. *Sáksamuni* Buddha; 2. egy buddhista irányzat alapítója; 3. mester, aki előtt fogadalom (: *Jukai*) tétetett; 4. mester, akitől az *Inka-Shomei* elnyerett.

HONSOKU

Z.j. „eredeti szabály”

= *Koan* (vö.: *Wu-men-kuan*; *Pi-yen-lu*).

HON'U-BUSSHO

Z.j. „eredendő Buddha-természet”

(= *Bussho*)

HORIN-JI

Z.j. = *Pao-lin-ssu*

HO-SIANG KUNG

T.k. „A folyóparti Tiszteletreméltó”

A *Tao-te-ching* kommentátora, aki Wen császár idejében (i.e. 180-157) tevékenykedett. Újabb kutatás szerint a kommentár, amely nevét viseli a Han-korból (i.sz. 2. sz.) származik. A *taoizmus* „halhatatlanjainak” (*Hsi-en*) egyike.

HO-SHAN WU-YIN

Z.j. Kasan (Kazan) Muin (megh. i.sz. 960) kínai *zen* mester, Chin-feng Tao-ch'ien (j. Kyuho Doken) tanítványa és utóda (*Hassu*).

HOSSEN

Z.j. „dharma-tusa” (: *Mondo*; *Koan*).

HOSSHIN

Z.j. = *Dharmakája*; vö.: *Trikája*.

HOSSHIN-KOAN

Z.j. = *Koan*

HOSSHO

Z.j. „Dharma-lényeg”

A jelenségvilág alapja, amely nem definiálható (: *Fukasetsu*; *Fukashigi*). Egyértelmű a *Bussho* fogalmával.

HOSSO ISKOLA

B.j. (k. Fa-hsiang iskola), amelynek alapja az indiai Jógácsára. Alapítója Dosho (i.sz. 629-700).

HOSSU

Z.j. „légyhessegető”

A buddhista vándorszerzetesek eszköze, amellyel útjukból elhárították a rovarokat, hogy kárt ne szenvedjenek. Az eszközt jelképként a *zen* mester utódjára (*Hassu*) hagyta örökségül.

HOTEI

B.Z.j. = *Pu-tai*

HOTOKE

B.Z.j. = *Buddha*

HO-TSE SHEN-HUI

Z.j. Katakú Jin'e (i.sz. 686-760) kínai *zen* mester, *Hui-neng* tanítványa, a *Kataku iskola* alapítója.

HO-TSE-TSUNG

Z.k. = *Kataku iskola*

HOTSU-BODAISHIN

Z.j. „a megvilágosodás-szellem megvalósítása” Szellemi magatartás, amelynek alapja a *Dai-Shinkon* és a *Dai-Gidan*.

HOTSUGAMMON

Z.j. Fohászok gyűjteménye, amelyet *Dogen Zenji* állított össze kezdő tanítványok részére.

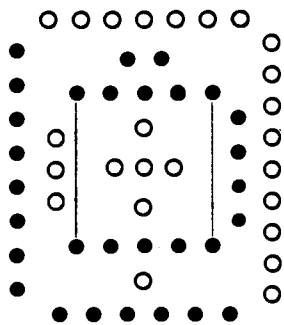
HO-T'U és LO-SHU

T.k. „A Sárga és a Lo folyam diagramja. Az *I-ching* és a *Hung-fan* eredetének ábrázolása a *konfucianizmus* szerint. A *taoizmus* „belső alchímiájában” (*Nei-tan*) az „elixír” hatásmechanizmusát szemléltetik.

HOU-T'IENT

T.k. „mennyen túli, időn túli”

Az *I-ching* fogalma, amely a menny megteremtése utáni állapotra utal. Wen császár 8 trigrammja (*Pa-kua*) a Hou-t'ien rend-

Ho-t'u és Lo-shu

szerezésében a periódikus visszatérés sorrendjét követi.

A „belső alchímiában” (*Nei-tan*) a 3 életerő (*Ching*, *Ch'i*, *Shen*) jelzője.

HOYU

Z.j. = *Fa-jung*

HSIANG

Z.k. (j. Sho) „A Lótuszorom (Tientaj hegység) remetéje”. Kínai *zen* mester (i.sz. 10. sz.) *Jün-men Wen-jen* (j. Ummon Bun'en) tanítványa.

HSIANG HSIU

T. = *Chu-lin ch'i-hsien*; *Hsüan-hsüeh*

HSIANG-LIN CH'ENG-YÜAN

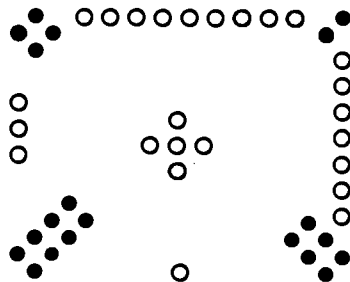
Z.j. Kyorin Choon (i.sz. 908-987) kínai *zen* mester, *Yün-men Wen-yen* (j. Ummon Bun'en) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Chih-men Kuang-tsu* (j. Tosan Shusho) tanítója.

HSIANG-SHENG HSIANG-K'O

T.k. = *Wu-hsing*

HSIANG-YEN CHIH-HSIEN

Z.j. Kyogen Chikan (meh. i.sz. 898) kínai *zen* mester, *Kuei-shan Ling-yu* (j. Isan Reiyu) tanítványa és utóda (*Hassu*).

HSIEN

T.k. „Halhatatlan”, a vallási *taoizmus* (*Tao chiao*) ideálja. A halhatatlanság és más csodás képességek különböző utakon és módszerekkel érhetők el.

(Vö.: *Ch'ang-sheng pu-ssu*; *Wai-tan*; *Hsing-ch'i*; *Fu-ch'i*; *T'ai-hsi*; *Fang-chung shu*; *Chai*; *Tso-wang*; *Shon-i*; *Ts-un-ssu*)

HSIEN-T'IENT

T.k. „menny előtti, idő előtti”
Az *I-ching* fogalma, amely a menny teremtése előtti állapotra (abszolútum) utal. A 8 trigrammot (*Pa-kua*) *Fu Hsi* rendszerezésében „menny előttinek” mondják. A belső alchímiában (*Nei-tan*) a 3 életerő (*Ching*, *Ch'i*, *Shen*) ugyancsak „menny előtti” jelzőt kap.

HSIEN-T'IENT-T'U

T.k. = *Ch'en T'uan*

HSI-K'ANG

T.k. = *Chu-lin ch'i-hsien*

HSIN

Z.k. = j. *Kokoro*

HSIN-CHAI

T.k. „a szív megtisztítása”
Chuang-tzu által használt kifejezés, amely alatt a lélek, szellem megnevezését érti.

HSING-CHI'I

T.k. „a légzés körforgása”
taoista légzőgyakorlat, az ún. „embriólélegzés” (*T'ai-hsi*) részét alkotja.
(Vö.: *Tao-yin*; *T'u-ku na-shin*)

HSING-HUA TS'UNG-CHIANG

Z.j. Koke Zonsho (i.sz. 830-888) kínai *zen* mester, *Lin-chi I-hsüan* tanítványa és utóda (*Hassu*), *Nan-yüan Hui-yung* tanítója.

HSING-MING

T.k. „lényeg és lét”, az ember szellemisége és sorsa.

Ming: élet és halál forrása, az életadó lélegzet (*Ch'i*) eredete. Hsing: a szellem (*Shen*) gyökere.

HSING-YANG CH'ING-JANG

Z.j. Koyo Seijo (Shinjo), kínai *zen* mester (i.sz. 10. sz.) az *Igyo* iskola képviselője, *Pachiao Hui-ch'ing* tanítványa és utóda (*Hassu*).

HSIN-HSIN-MING

Z.k. = *Seng-ts'an*

HSI-TANG CHIH-TSANG

Z.j. Seido Chizo (i.sz. 734-814) kínai *zen* mester, *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utóda (*Hassu*).

HSI WANG-MU

T.k. „Nyugat királyi anyja”, a taoista pantheon alakja. a nyugati éden (*K'un-lun* hegység) királynője. a halhatatlannak (*Hsien*) pártfogója.

HSI-YÜAN SSU-MING

Z.j. Saiin Shimyo (i.sz. 9. sz.) kínai *zen* mester, *Pao-chou Yen-chao* (j. Hoju Ensho) tanítványa és utóda (*Hassu*). Utóbbi *Lin-chi I-hsüan* (j. Rinzai Gigen) Dharma-követője.

HSÜ

T.k. = *Hsing-ming*

HSÜAN-CSANG

B. más nevei: *San-tsang*, *Sentsang*, *T'ang-seng*, „*Tripitaka*” (i.sz. 600-664), híres kínai szerzetes és zarándok, szanszkrit szövegek fordítója, a kínai *Fa-hsiang* iskola társalapítója. 16 évet (629-645) töltött vándorúton Indiában és Nalanda kolostoregyetemén is folytatott tanulmányokat. Útleírásában (*Ta-t'ang hsi-yu chi*) fontos adatokat közöl a 7. sz.-i indiai buddhizmus helyzetéről. Az általa kínaira fordított fontosabb szentíratok: *Prajnaparamita-Szutra*, *Jógacsarabhami-Shastra*, *Abhidharmakosha*, *Asanga* és *Vasubandhu* munkái.

HSÜAN-CSUNG

K. (i.sz. 685-762) a T'ang-dinasztia császára, a *taoizmus* nagy pártfogója. A birodalom minden városában taoista szentélyeket építtet és parancsára egyetlen otthonból sem hiányozhatott a *Tao-te ching*.

HSÜAN-HSÜEH

T.k. „titkos tanítás”

Taoista irányzat (i.sz. 3. és 4. sz.), amelynek alapja Lao-tzu és Chuang-tzu filozófiai taoizmusa (*Tao-chia*).

HSÜ-AN HUAI-CIFANG

Z. (j. Kian Esho) kínai *zen* mester (Sung-kor), a rinzai *zen* *Oryo* vonalának képviselője, *Eisai Zenji* tanítója.

HSÜAN-SHIA SHIH-PEI

Z.j. Gensha Shibi (i.sz. 835-908) kínai *zen* mester, *Hsüeh-feng I-ts'un* (j. Seppo Gison) tanítványa és utóda (*Hassu*). *Lo-han Kuei-ch'en* (j. Rakan Keijin) mestere.

HSÜEH-TENG I-TS'UN

Z.j. Seppo Gison (i.sz. 822-908) kínai *zen* mester, *Te-shan Hsüan-chien* (j. Tokusan Senkan) tanítványa és utóda (*Hassu*).

HSÜEH-TOU CH'UNG-HSIEN

Z.j. Setcho Juken (i.sz. 980-1052), az *Ummon* iskola kínai mestere. *Chih-men Kuang-tsu* (j. Chimon Koso) tanítványa és utóda (*Hassu*).

HSÜN-TZU

k. = *konfucianizmus*

HSÜ-T'ANG CHIH-YÜ

Z.j. Kido Chigu (i.sz. 1185-1269), a *Jógi-vo*-nal kínai mestere, *Shomyo* tanítója.

HUA-HU CHING

T.k. „Klasszikus a barbárok megtérítéséről” Taoista munka (i.sz. 300 körül), amely *Lao-tzu* misszióstevékenységét tárgyalja „Kinától nyugatra” (Indiában).

A könyv szerint *Sákjamuni* Lao-tzu tanítványa volt, a buddhizmus pedig a *taoizmus* egyik irányzata.

HUAI-HAI

Z. = *Pai-chang Huai hai*

HUAI-NAN-TZU

T.k. Filozófiai munka (i.e. 2. sz.) Írások gyűjteménye, amelynek szerzői Liu An (másnéven Hsuai-nan-tzu herceg) pártfogását élvező tudósok voltak.

HUAN-CHING

T.k. „a mag (sperma) visszairányítása” Taoista szexuális praktika, amely a lélegzetet (*Ch'i*) és az esszenciát (*Ching*) egyetemesen azt az alsó „cinóherrerégióból” a felsőbe (*Tan-t'ien*) irányítja az „elmét erősítendő”. A gyakorlat lényege az ejakuláció megakadályozása. (Vö.: *Huan-ching pu-nao*)

HUAN-CHING PU-NAO

T.k. „a mag visszatartása az elme erősítése céljából” Taoista szexuális gyakorlat (*Fang-chung shu*), amely az élet meghosszabbítását eredményezi.

HUANG-CHIN

T.k. „sárga kendő”, „sárga turbán” A *Chang Chüeh* alapította irányzat (*T'ai-p'ing tao* = Tökéletes Béke Útja) követői, akik sárga, turbánszerű fejfedőt viseltek a Sárga Császár (*Huang-ti*) iránti tisztelet jeléül.

HUANG-LUNG P'AI

Z.k. = *Oryo iskola*

HUANG-MEI

Z.j. Obai = *Hung-jen* (j. Gunin) a zen 5. kínai patriarchája, aki a Huang-mei hegyen élt, amelyről nevét nyerte.

HUANG-CH'UAN

T.k. „sárga források” Taoista alvilág, ahová a jin lelkek (*Yin-yang*; P'o) a halál után visszatérnek.

HUANG-LAO

T.k. „Sárga Öreg” 1. Taoista istenség, 2. „Huang” a Sárga Császár utal, (: *Huang-ti*) „Lao” alatt *Lao-tzu* értendő, akik a vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) alapítói. I.e. 200 óta egyesítve, mint Huang-lao istenség szerepelnek. (Vö.: *Huang-lao-chün*; *T'ai-p'ing tao*)

HUANG-LAO-CHÜN

T.k. „Sárga Öregúr” A korai *taoizmus* főistensége, akinek egyik testetöltése *Lao-tzu*. (Vö.: *T'ai-p'ing tao*; *Huang-lao*)

HUANG-LUNG HUI-NAN

Z.j. Oryo (Oryo E'nan i.sz. 1002-1069) a *rin-dzai* iskola kínai alapítómestere, *Shih-shuang Ch'u-yüan* (j. Sekiso Soen) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Hui-t'ang Tsu-hsin* (j. Maido Sos-hin), *Yün-kai Shon-chih* (j. Ungai Scichi) és *Pao-feng K'o-wen* (j. Hobo Kokumon) tanítója.

Huang-ti

HUANG-PO HSI-YÜN

Z.j. Obaku Kiun (megh. i.sz. 850) kínai mester, *Pai-chang Huai-hai* (j. Hyakujo Ekai) tanítványa és utóda (*Hassu*). *Lin-chi I-hsüan* (j. Rindzai Gigen) mestere.

HUANG-TI

T.k. „Sárga Császár” Legendás uralkodó (i.e. 2697-1597 vagy 2674-2575) a vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) társalapítója. Neki tulajdonítják az írás, seiyemhernyótenyésztés, fazekasság és az iránytű feltalálását, a társadalmi rend megalkotását, a családi név bevezetését.

HUANG-TI NEI-CHING

T.k. „A Sárga Császár Belső Klasszikusa” Az első kínai orvosi munka, amelynek a hagyomány szerint a „Sárga Császár” (*Huang-*

ti) a szerzője. Valószínű, hogy a munka az i.e. 3. vagy 2. sz.-ból származik.

HUANG-T'ING CHING

„A Sárga Csarnok Klasszikus Könyve” Az i.sz. 3. sz.-ból származó taoista munka, amely elsősorban a „testistenségekkel” (*Shen*) foglalkozik. Ismertet még légzőgyakorlatokat (*Hsing-ch'i*) és szexuális praktikákat (*Fang-chung shu*).

HUANG-TAN

T.k. „visszatartott cinóber” A taoista alchimia életet meghosszabbító elixírje.

HUA-T'O

T. Taoista orvos (i.sz. 2.-3. sz.) a testápoló torna és a légzőgyakorlatok (*Tao-yin*) kifejlesztője.

HUA-TOU

Z.k. = *Wato*

HUA-YEN ISKOLA

B.k. (j. *Kegon*-iskola) vagy „Virágfűzér Iskola” (sz. *Avatamsaka*). Alapítója Fa-tsang (i.sz. 643-712). Az irányzat tanításait azonban már megelőzően körvonalazta két neves szerzetes, *Tu-shun* (i.sz. 557-640) és *Chih-yen* (302-668), így őket tekintik az első patriarkáknak. A Hua-yen híres képviselője még *Ch'eng-kuan* (i.sz. 737-820), akit követői *Manjushri* inkarnációjaként tartanak.

HU-CH'IN SHAO-LUNG

Z.j. Kukyu (Kokyu) Joryu (i.sz. 1077-1136) a Jógivonal (: *rindzai zen*) kínai mestere, *Yü-an-wu K'o-ch'in* (j. Engo Kokugon) tanítványa és utóda (*Hassu*).

HUI-K'O

Z.j. Eka (i.sz. 487-593) a zen 2. kínai patriarchája, *Bodhidharma* utódja (*Hassu*), *Seng-ts'an* mestere.

HUI-NENG

Z.j. E'no vagy Wei-lang (i.sz. 638-713) a zen 6. kínai patriarchája, *Hung-jen* tanítványa és utóda (*Hassu*).

Fő tanítványai és Dharma-követői: *Nan-yüen Huai-jang* (j. Nankagu Ejo) és *Ch'ing-yüan Hsing-ssu* j. Seigen Gyoshi). (Vö.: *Goke-Shichishu*)

HUI-SHIH

T.k. (i.e. 370-310) filozófus. Életművének alap gondolata: „az ellentétek egyesítése”, az univerzum egységének felismerése (: *T'ai-i*). Munkái csak töredékekben maradtak fenn, ill. idézetek és hivatkozások formájában. (: *Chuang-tzu*; *Lieh-tzu*; *Lü-shih ch'un-ch'iu*).

HUI-T'ANG TSU-HSIN

Z.j. Maido Soshin (i.sz. 1025-1100) a *rindzai* zen *Orjo* vonalának mestere, *Huang-lung Hui-nan* (j. Oryo E'nan) tanítványa és utó-

da (*Hassu*). *Ssu-hsin Wu-shin* (j. Shishin Gos-hin) tanítója.

HUI-TSUNG

T. (i.sz. 1082-1135) a Sung-dinasztia császára, a *taoizmus* legjelentősebb pártfogója. Az egész birodalomban szentélyeket és kolostorokat (*Kuan*) építtet. Szorgalmazza a taoista kánon (*Tao-tsang*) összeállítását. Önmagának „a Tao kiválósága” nevet adta.

HUI-YÜAN

B. (i.sz. 334-416) neves kínai szerzetes, *Tao-an* tanítványa, az *Amiábha*-kultusz bevezetője.

HU-KUO CHING-YÜAN

Z.j. Gokoku Keigen (i.sz. 1094-1146). a *rindzai* zen *jógivonalának* mestere. *Yüan-wu K'o-ch'in* (j. Engo Kokugin) tanítványa és utóda (*Hassu*). *Huo-an Shih-t'i* (j. Wakuan Shitai) tanítója.

HUN

T.k. „lehelet-lélek”, az ember két lelke közül az egyik, a második a „test-lélek” (*P'o*). Egészség és élet e két lélek harmonikus együttműködésétől függ. „Hun” és „P'o” elválásakor áll be a halál.

HUNG-CHIH CHENG-CHÜEH

Z.j. Wanshi Shogaku (i.sz. 1091-1157) a *Soto* iskola kínai mestere, *Tan-hsia Tzu-ch'un* (j. Tanka Shijun) tanítványa és utóda (*Hassu*).

HUNG-FAN

T.k. „Nagy Terv”

A *Shu-ching* („Írások Könyve”) című konfucianus klasszikus egyik fejezete. E munka foglalkozik először az „5 elem” (*Wu-hsing*) tanával. (Vö.: *jün-jang chia*)

HUNG-JEN

Z.j. Gunin vagy Konin (i.sz. 601-674) a zen 5. kínai patriarchája, *Tao-hsin* (j. Doshin) utóda (*Hassu*), *Hui-neng* (j. E'no) és *Shen-hsin* (j. Jinshu) mestere.

HUO-AN SHIH-T'I

Z.j. Wakuan Shitai (i.sz. 1108-1179) a *rindzai* zen *jógivonalának* kínai mestere, Hu-kuo ching-yüan (j. Gokoku Keigen) tanítványa és utóda (*Hassu*).

HYAKUJO EKAI

Z.j. = *Pai-chang Huai-hai*

HYAKUJO SHINGHI

Z.j. = *Pai-chang ch'ing-kuei*

I

T.k. „kötelesség”

A konfuciánus filozófia fogalma. I-nek megfelelően viselkedni, azaz haszonra (li) nem gondolva. (Vö.: *Wu-ch'ang*; *K'ung-tzu*)

I

T.k. „változás” (: *I-ching*)

ICHCHA-MRITYU

H.sz. „kívánság-halál”

(Nem öngyilkosság), hanem a halál órájának önkéntes meghatározása.

ICHCHANTIKA

B.sz. „hitetlen”

1. Aki az „üdv gyökerét” (*Kushala*) elvágta, azaz lemondott a megvilágosodásról. 2. A *Bodhiszattva*, aki fogadalma értelmében mond le a buddhaságról, a szenvedő lények üdvéért.

ICHIBO

Z.j. „bot”

A bot alkalmazása (: *Kyosaku*; *Shippei*) a tanítvány érdekében. (Vö.: *Bokatsu*)

ICHIEŒ

Z. vagy Dokyo, vagy Muju (i.sz. 1226-1312) *rindzai* szerzetes, *Ben'en* (Shoichi Kokushi) tanítványa.

ICHI-ENSO

Z.j. = *Enso*

ICHIJI-FUSETSU

Z.j. „szót-sem-szólni”

Zen-kifejezés, amely arra utal, hogy a Buddha és a Patriarchák (*Soshigata*) nem foglalkoztak a Végső Valóság (*Busszo*) magyarázatával, mivel az „kifejezhetetlen” (*Fukasetzu*).

ICHIJI-KAN

Z.j. „egy-szó” sorompó”

Wato, amely egyetlen szóból áll.

ICHIJI-ZEN

Z.j. = *Ichiji-Kan*

ICHIMI-SHABYO

Z.j. „azonos íz áttöltése a csészéből”

Zen-kifejezés, amely a *Buddha-dharma* hű tolmácsolására vonatkozik.

ICHIMI-ZEN

Z.j. „azonos íz zen”

A Buddhák és Patriarchák (*Soshigata*) hámisítatlan tanítása.

ICHINEN-FUSHO

Z.j. „egy-gondolat-sem”

Zavaros gondolatoktól, elképzelésektől, ér-

zelmektől és észlelésektől mentes tudatállapot.

ICHINEN-MANNEN

Z.j. „egy tudatpillanat (*Nen*) 10 000 év”
A *Bodhi* időtlenségére utaló zen kifejezés.

I-CHING

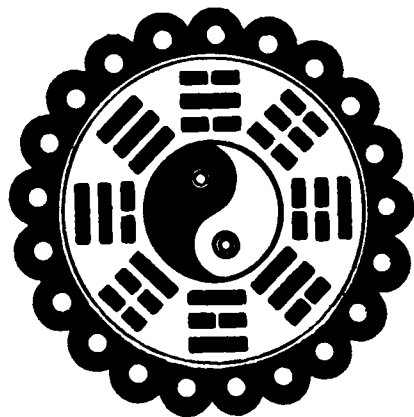
T.k. „Változás(ok) Könyve” vagy I-Ging, kínai jóskönyv (Chou-dinasztia), amelynek gondolatai egyaránt tükrözik a *taoizmus* és *konfucianizmus* eszmevilágát.

Lényegét tekintve a két poláris erőn (*jin*, *jang*) alapul, melyek aktivitása minden dolgok alakítója. *Jin* és *jang* interakciója teremti a „változást” (I), mely a tao „mozgását” jelenti.

Az I-ching gerincét a 8 trigramm (*Pa-kua*) alkotja, amelyek kombinációi fejezik ki a 64 hexagramm „változásállapotait”.

A későbbi kommentátorok (Shih-i) konfuciánus nézőpontot képviselnek.

Az I-ching hexagrammjai a „Belső Alchimában” (*Nei-tan*) is szerephez jutnak, ahol a különböző belső folyamatok (*Ch'ien* és *K'un*; *K'an* és *Li*) jelöli.

Jin és jang

I-CHUAN

T.k. „Kommentárok a Változásokhoz”
Az I-chinghez írt tíz kommentár gyűjtőneve (: *Shih-i*).

IDA

H.sz. Fontos (bal oldali) „finomenergia-vezeték”, amelyen át az életerő (*prána*) áthalad. A jobb oldali vezeték a *Pingala*.

IDAM

H.sz. „Ez”
A *Rishik* (*Upanisádok*) e szóval azt hangsúlyozzák, hogy az univerzum Isten manifesztációja. (Vö.: *Tat Tvam Asi*)

I-GING

T.k. = *I-ching*

IGYO ISKOLA

Z. (k. Kuei-yang-tsung, j. Ig-yo-shu) a kínai zen (Ch'an) irányzatok egyike.
(Vö.: *Goke-Shichishu*)

IGYO-SHU

Z.j. = Kuei-yang-tsung; *Igyo iskola*

I-HSÜAN

Z. = *Lin-chi I-hsüan*

IKKATSU

Z.j. „egy-Katsu”
A kiáltás (*Katsu*) alkalmazása a tanítvány „felismerésre-juttatása” érdekében.
(Vö.: *Bokatsu*)

IKKYU SOJUN

Z. (i.sz. 1394-1481) a *rindzai* iskola mestere, neves festő, írásművész (*Shodo*) és költő. *Kyoun-shu* c. versgyűjteményében a régi mestereket dicsőíti és a zen hanyatlását panaszolja.

IKSHVAKU

H.sz. Manu *Vaivasvata* fia. *Krisna* említi a *Bhagavad-gítá*ban.

I-K'UNG

Z. (j. Giku) a *rindzai* iskola kínai mestere (i.sz. 9. sz.), aki Tachibana Kachiko császárné meghívására keresi fel Japánt. A *zen* terjesztésében azonban nem ér el sikereket.

INA

Z.j. = *Ino*

INDRA

H.sz. A *Védák* főistensége, az égbolt, levegő, a vihar, eső, villám és mennydörgés ura.

INDRAJIT

H.sz. „Indra legyőzője”
Ravana fiának, Meghanadanak *Brahmatól* származó jelzője.

INDRIJA

H.B.sz. „érzékszerv”
vagy Jnanendrija. Buddhindrija.
H. *Indra* ereje, amely a jelenségek világát (*Namarupa*) felismerhetővé teszi az 5 érzék (látás, hallás, szaglás, ízlelés, tapintás) révén.
B. A 22 pszichikai és fizikai képesség.
(Vö.: *Ajatana*, *Shadajatana*, *Bala*, *Shraddha*, *Virya*, *Samadhi*, *Prajna*)

INDRIJASAMVARA

B.sz. „az érzékszervek megőrzése”
Meditációs módszer, amely megakadályozza, hogy az érzéki ingerekből emóciók (: rokonszenv, ellenszenv, vágy, gyűlölet stb.) keletkezzenek.

INGA

Z.j. „ok-gyümölcs” : *Karma*, *Innen*

INGEN HOGO

Z.j. „Ingen (k. Yin-yüan) Dharma-szavai”
Yin-yüan Lung-ch'i (az *Obaku* iskola alapítója) mondásainak gyűjteménye (i.sz. 17. sz.)

INGEN RYUKI

Z.j. = *Yin-yüan Lung-ch'i*

Indra

INKA SHOMEI

Z.j. vagy Inka „az elismerés pecsétje”
A mester hiteles igazolása, amelyben tanítványa szellemi előmenetelét elismeri.

INKIN

Z.j. Fanyélre erősített kis cserépharang, melyet fémütővel szólaltatnak meg. A *zen* kolostorokban (*Thera*) a *zazen* kezdetét és végét jelzik vele.

INNEN

Z.j. „közvetlen belső ok, közvetett külső ok”
: *Karma*.

INO

Z.j. vagy Ina, E'shu, Chiji.
A szertartások rendjének felügyeletével megbízott szerzetes a *zen* kolostorokban (*Thera*).

IRO-FUTO

Z.j. „gondolat útján elérhetetlen” : *Fukashigi*.

ISAN REIYU

Z.j. = *Kuei-shan Ling-yu*

ISHA

H.sz. 1. Jézus 2. A *Yajurveda* egyik Upanisádja (18 versből álló, legrövidebb). Vezérmantrái: SO'HAM és SO'HAM ASMI : „Én vagyok Ő (= „Én vagyok Brahman”).

I-SHAN I-NING

Z.j. Issan Ichinei (i.sz. 1247-1317) a *rindzai* iskola kínai mestere, akit Ch'en-tsung császár küld Japánba a meglazult kapcsolatok helyreállítása céljából. 1300-ban a *Kencho-ji* (Kamakura), majd 1302-től az *Engaki-ji* apátja. Hírneves festő és írásművész (Shodo).

ISHIN-DENSHIN

Z.j. „szellemtől szellemnek”
Dharma-utódlás (: *Hassu*, *Soshigata*).

ISHTA-DEVA

H.sz. vagy Ishta-Devata, Ishta. Kiválasztott ideál, imádott istenség. (Vö.: *Bhakti-jóga*).

ISHTA-MANTRA

H.sz. „választott mantra”
Nem guru által „fülbésűgött”, hanem ún. közismert mantra. Pl.: OM NAMO NARAYANAYA (Om! Tisztelet adassék az Istenségnek, a belső vezetőnek!) OM NAMAHI SHIVAJA (Om! Tisztelet adassék Sívának!).

ISHVARA

H.sz. „A Mindenség Ura”
Vivekananda : „Ishvara az Absolutum (*Brah-*

man) kifejeződése az ember gondolatában”. (Vö.: *aishvara-jóga*)

ISHVARAKOTI

H.sz. Utoljára inkarnálódó, szabad, tiszta lélek. (Vö.: *Avatara*)

ISHVARA-PRANIDHANA

H.sz. Gondolat, szó és cselekedet felajánlása az istenségnek. (Vö.: *bhakti-jóga*, *karma-jóga*)

ISSAN ICHINEI

Z.j. = *I-shan I-ning*

ISSHI-INJO

Z.j. „Egy-mester elismerés-peccét”
Egyetlen mester (*Roshi*) által vezetett tanítvány nevelése. A 17. sz.-tól, különösen a *Soto* iskolában bevezetett követelmény, megakadályozandó a tanítvány gyakori mesterváltoztatását.

ITIHASA

H.sz. „Így történt”
Legendák, hősi eposzok, mitológiai tartalmú művek gyűjtőneve. (: *Mahabharata*, *Rámájana*)

I-TSING

B.k. (i.sz. 635-713) jeles fordító (sz-ból K-ra) és zarándok, aki 671-ben Indiába utazott. Tanulmányokat folytatott *Nalanda* kolostoregyetemén. 695-ben tér vissza hazájába és több mint 400 buddhista szöveget visz magával. Összesen 56 művet, köztük a *Vínájapitákat* és Shikshananda közreműködésével a *Buddhavatamsaka-Szútrát* fordítja kínaira.

ITTAI

Z.j. 1. „egy test” – A kozmoszsal való egységtudatos átélése (: *Sambo*). 2. „egy igazság” – A valóság (amelyben nem létezik kettősség) tudatos átélése.

ITTAI-SAMBO

Z.j. = *Sambo*

JABALI

H. *Dasharatha* király papja, a *njaja* iskola képviselője, aki szélsőséges nézeteit akarta *Ramara* kényszeríteni.

JAB-JUM

B.t. „Atya (és) Anya”
A *vadzsrajána* ikonográfiában gyakran előforduló ábrázolás : „istenségek egyesülése”, amely az *Upája* (férfi princípium) és a *Prajna* (női princípium) egységét jelképezi.

Padmaszambhava (t. Pa-dma 'byun-gnas) ⇒

Amantaka, a halál legyőzője, Manjushri ⇒
Bodhisattva tantrikus megjelenési formája

JADA-PRAKRITI

H.sz. Az élettelen, tudattalan természet, amelyben a *Tamas* uralkodik. (Vö.: *Prakriti*)

JADA-SAMADHI

H.sz. Gondolatmentes állapot, álomtalan alvás. Nem valóságos *Samadhi*, mivel benne nem nyilvánul meg az abszolút tudat.

JAGANNATHA

H.sz. „Világ Ura” = *Visnu*

JAGAT

H.sz. Univerzum, a jelenségek világa

JAGRAT

H.sz. A 4 *Avastha* egyike : ébertudat. A többi 3: *Svapna* : álomtudat, *Sushupti* : mély álomtudat, *Turika* : „negyedik”.

JAHANAKA

H.sz. = *Mahaprajala*

JAHNU

H.sz. 1. Legendás szent, akit meditációjában a Gangesz hullámverése megzavart és ezért a folyó vizét elnyelte. Később megbánta tettét és a vizet a fülein át visszaengedte a me-

derbe. A Gangesz azóta Jahnni (: Jahnu leánya) néven is előfordul.

2. A Gangesz barlangforrása a Himalájában.

JAI

H.sz. = *Jaja*

JAIMINIA

H. Hindu szent, Veda-Vyasa tanítványa, a *Sa-maveda* guruja. Valószínűleg azonos Jaiminivel, akinek műve a *Mimamsa-szútra* képezi a *Mimamsa-filozófia* alapját.

JAINIZMUS

H. (sz. jaina) Istenséget tagadó, a Védák tekintélyét el nem ismerő indiai vallás. hagyománya 24 tanítóról (*Tirthankara* vagy Jina : győző) beszél. Alapítója az utolsó Jina, *Mahavira* a történelmi Buddha (*Sákyamuni*) kortársa volt. Tanuk lényege: minden lény életének, sérthetetlenségének tiszteletben-tartása.

JAJNA

H.sz. „áldozat”

1. *Visnu* egyik neve. 2. *purana* : *Ruchi* fia, *Dakshina* házastársa, akit *Virabhadra* feláldoz. 3. A „Szarvas” csillagkép.

JAJNAVALKJA

H. Születési nevén Vajasaneja. A *Janakak* udvarában élő híres szent, a Fehér *Jajurveda* egyik iskolájának (: Vajasaneyi) alapítója. Fő művei: Vajasaneyi-Samhita, *Shatapatha-Brahmana*.

JAJURVEDA

H.sz. Az áldozati mondások *Védája*, amelynek szövegét a hagyomány *Jajnavalkjának* tulajdonítja.

JAKKOGIN-NO-ZEN

Z.j. „Higany-zen”

A zen „külsőségeit” utánzó, megtévesztő zen (amely nem valódi, miként a higany sem ezüst.)

JAKO-ZEN

Z.j. „Rókaláb-zen”

Zen tapasztalással kérkedő, másokat megtévesztő. (A róka a kínai mitológiában a démonok házasállata.)

JAKSHA

H.B.sz.

H. természetfeletti lények, *Kubera* szolgálói.

B. (p. Yakkha) csodaerőkkel rendelkező lények (gnómok), akik a meditációba merült szerzeteseket lármájukkal megzavarják.

JAKUGO

Z.j. vagy Chakugo: „értő-szó”

Rövid, nyomatékos kijelentés, amely egy *Ko-un* megértését tanúsítja.

JAKUITSU GENKO

Z. (i.sz. 1290-1367) japán zen mester (*rindzai* iskola) Butto Kokushi (: *Kokushi*) tanítványa.

JAKUJO

Z.j. „csönd-béke”

A belső béke állapota, a nem-tudás (*Avidja*), a gondok és vágyak (*Bonno*) megszűnése.

JAKUMETSU

Z.j. „csönd-kialvás” : *Nirvána*

JAKUSAN IGEN

Z.j. = *Yüeh-shan Wei-zen*

JAKUSEKI

Z.j. „orvosság”

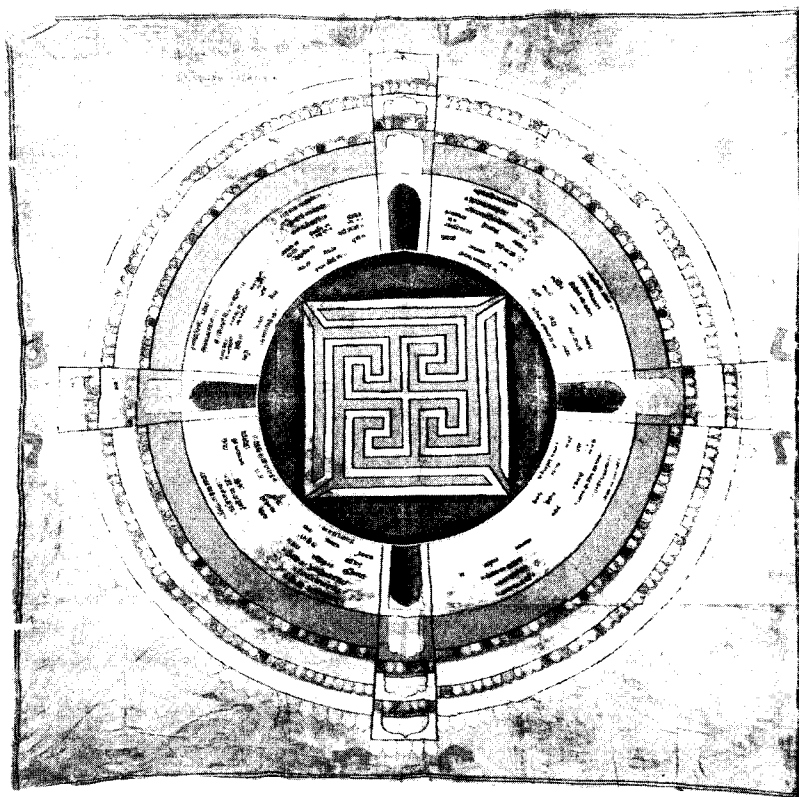
A nap utolsó (késő délutáni) étkezése a zen kolostorokban.

JAMA

H.B.sz.

H. 1. „Önuralom”, a *raja-jóga* 8 fokozata közül az 1., amely 5 erkölcsi parancsból áll: nem ártani (*Ahimsa*), nem hazudni (*Satja*), nem lopni (*Asteja*), önmegtartóztatás (*Brahmacsarya*), vágytalanság (*Aparigraha*). 2. A Dharma-Shastra szerzője. 3. A Halál Ura.

B. A pokol (*Naraka*) fejedelme. Eredetileg *Vaishali* királya, aki egy véres háború után

áhítozott e méltóság elérésére. Az alvilágban 8 tábornoka és 80 000 katonája állnak szolgálatára. Testvére *Jami*, a pokolbeli női lények fölött uralkodik.

JAMAKA

B.sz. = *Abhidharma*

JAMAMOTO GEMPO

Z. (1866-1961) neves *zen* mester, aki 49 éves korában az Empuki-ji kolostorban Sohan *Roshitól* elnyerte az „elismerés pecsétjét” (*Inka-Shomei*). Nevéhez fűződik a Ryutaku-ji (*Hakaju Zenji* kolostorának. Shizuoka tartomány) restaurálása, amelynek évekig apátja. 82 évesen foglalja el a Myoshin-ji (Kyoto) apáti székét. Tanítói tevékenységet folytatott Indiában, Afrikában, Európában és az USA-ban.

JAMAOKA TESSHU

Z. (1836-1888) világi hívő (j. koji), a *Kendo* egyik leghíresebb mestere, aki mint festő, írásművész és államférfi is nevet szerzett magának.

JAMGON KONGTRUL

B. (t. Jam-mgon Kon-sprul) : „Kong Tulku a Szelíd Védelmező” (1813-1899), a *tibeti buddhizmus* neves tudosa. Kora ifjúságában a *bön* tanai foglalkoztatták, később *Nyingma-pa* és *Karma-kagyü* beavatást nyert. Jamyang Khyentse Wangpo (1820-1892) *Sa-kyapa* guru társaságában Tibetben teljes vallási toleranciát hirdet (: *Rime*), és jelentős politikai befolyásra is szert tesz.

JAMI

B.sz. : *Jama*

JAMUNA

H.sz. vagy Jamuna, Jumna, 1. a Gangesz mellékfolyója. 2. *Vivasvat* leánya. Ő és ikertestvére *Jana* az első emberpár.

Jamgon kongtrul

JÁMUNÁCHARJA

H. (10. sz.) Király és tudós, aki lemondva trónjáról szerzetes lett. A *Vaishnavak* szentje.

JÁNA

B.sz. „Jármű”

A 3 nagy buddhista irányzat : *hinajána*, *mahájána* és *vadszrajána*. A vadszrajána felfogása szerint egységes egészet (Ehajána) alkotnak.

JANAKA

H. 1. Videha királya. *Sita* apja, az ősi kor híres *Karma-jógija*. Udvari papja és tanácsadója *Yajnavalkya*.
2. Hűsz generációval Janaka előtt élt e név másik viselője, Mithila (Videha későbbi fővárosa) királya, akit elődje, Nimi testéből varázsolt elő egy szent. Innen neve, melynek jelentése: „előd nélkül született”.

JAO

T. (i.e. 2333-2234) az 5 legendás kínai császár (*Wu-ti*) egyike, a naptár megalkotója.

JAPA

H.sz. vagy Japam

1. sügni, mormolni. 2. „Rózsa” : egy szent név, vagy *mantra* ismételtetése *Mala* (: rózsa-tüzér) segítségével.

A Japa 3 módja: 1. hangos ismétlés (Likhiti-Japa), 2. gondolatban ismétlés (Manasika-Japa), 3. hangtalan ismétlés az ajkak mozgatásával (Vaikhari-Japa).

JARAYUJA

H.B.sz. = *Chatur-Yoni*

JATAKA

B.p. „Születéstörténet(ek)”

A *Khuddaka-nikája* része. Az 547 Jataka, amely *Sákjamuni* előző életeit beszéli el, a *sútra-pitaka* legterjedelmesebb fejezete.

JAYA

H.sz. hindi, vagy Jai : „üdv!”

A felkiáltást a *Puja* során is alkalmazzák. Pl.: „Jai Shri Durga!”

JEN

T.k. „emberiség”

A *konfucianizmus* fő erénye, az ideális ember („chün-tzu : „hercegfi”) tulajdonsága.

JETAVANA

B. Kolostor Shravastiban (India), amelyet egy gazdag kereskedő, *Anathapindika* ajándékozott *Sákjamuninak*, aki 19 esős évszakot töltött el ott. Kína legősibb kolostorát (Paima-ssu) a Jetavana mintájára építették.

JIGME LINGPA

B. = *Dzogchen*

JIHATSU

Z.j. vagy Hatsu, Hachi. Fából készült edény, a buddhista szerzetes étkező- és koldulószilkéje (sz. patra). (Vö.: *Oryoki*)

JIJITSU

Z.j. A *rindzai* iskola kolostoraiban a *zendo* felügyelője (: *Godo*).

JKISHI-NINSHIN

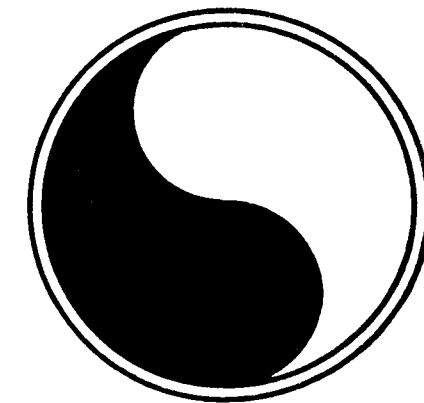
Z.j. „spontán utalás a szív-szellemre” (*Kokoro*). (Vö.: *Fukasetsu*)

JKISHI-TANDEN

Z.j. „spontán rámutatás” : *Ishin-Denshin*.

JINA

H.sz. Jainizmus, *Tirhankara*

Jin és jang

JIN JANG

T.k. A *tao* vagy a „Legfelső Valóság” (*T'ai-chi*) poláris manifestációi. Konkrét megnyilvánulásuk a Menny és a Föld. Keveredésük-ből keletkezett az 5 elem (*Wu-hsing*), amelyek a 10 000 dolog (*Wan-wu*) alapját képezik. (Vö.: *I-ching*)

JIN-JANG CHIA

T.k. „*Jin-Jang* iskola”

Filozófiai irányzat, amely i.e. 3. sz.-ban virágzott Kínában. (Vö.: *I-ching*, *Shih-i*)

JIRI

Z.j. „dolog/elv”

1. relatív/abszolút; 2. jelenségvilág/Igaz Valóság; 3. többszörösség/egység.

JIRIKI

B.Z.j. „önerő”

A felismerés önerőből (pl. *zazen*) való elérése. Ellentéte a *Tariki* („idegen-erő”), amely révén egyes buddhista iskolák (pl. *Amitábha*-kultusz) szerint a *Bodhi* elérhető.

JISHO

Z.j. „ön-lényegiség” : *Bussho*

JISHO-SHOJO-SHIN

Z.j. „tisztá szív-szellem”

A kifejezés arra utal, hogy az ős-tökéletesség, a Buddha-természet (*Bussho*) jelenlévő, azaz nem „elérendő”.

JIVA

H.sz. A halandó, testet öltött önvaló, az újrászületésnek alávetett ember.

(Vö.: *Jivatman*)

JIVAKOTI

H.sz. „tökéletes halandó”

Az újrászületés kényszerétől mentes (felismerésre jutott) ember.

JIVANMUKTA

H.sz. „életében megszabadult” *Avidja* és *Ma-ja* bilincseitől megszabadult ember.

JIVANMUKTI-VIVEKA

H.sz. „Életében a megkülönböztetés útján megszabadult”

Vidzsaranjá (i.sz. 14. sz.) jelentős műve, amely 5 fejezetben ismerteti a megvilágosodáshoz vezető utat.

JIVATMAN

H.sz. A testetöltött *Áman*

JIZO

B.Z.j. *Kshitigarbha*

JIZO

Z.j. = Ti-ts'ang; *Lo-han Kuei-ch'en*

Jizo

JNANA

H.B.sz.

H. 1. tudás, 2. spirituális bölcsesség, megvilágosodás.

B. (p. Nana) a jelenségek való természetének tudása.

JNANA-KANDA

H.sz. Az *Upanisádok* és *Shrutik* közvetítette ismeretek. (Vö.: *Karna-Kanda*)

JNANA-KARMA-SAMUCHCHAJA-VADA

Ramanuja és más filozófusok által hirdetett elmélet, amely szerint csak a felismeréssel társult cselekvés vezethet szabaduláshoz.

JNANA-MUDRA

H.B.sz. Szimbolikus kéztartás (*mudra*) : mutatóujj (egyéni lélek) és hüvelykujj (kozmikus lélek) érintkeznek, a többi ujj nyújtott. A *Jnana* jelképe.

JNANA-JÓGA

H.sz. A felismerés útja, amely intellektuális analízis révén vezet el Istenhez.

JNANENDRIJA

H.sz. = *Indrija*

JNANIN

H.sz. 1. A *jnana-jóga* gyakorlója, 2. Nem-dualista vallás, vagy filozófia követője, 3. *Brahman* ismerője.

JNANI-BHAKTA

H.sz. A tudást (*Jnana*) és isten iránti odaadást (*Bhakti*) együtt gyakorló tanítvány.

JOBUTSU

Z.j. „Buddha-létesülés”

Az önön Buddha-természet (*Bussho*) felismerése.

JODO

Z.j. A *Roshi* belépése a *Zendoba* a *Teisho* elvégzése céljából.

JODO

Z.j. „Az út bejárása” : *Jobutsu*.

JODO ISKOLA

B.j. = *Jodo-shu*

JODO-SHIN-SHU

B.j. „A Tiszta Birodalom Igaz Iskolája” vagy Shin-shu japán buddhista irányzat, amelyet *Shinran* (i.sz. 1173-1262) alapított, de Remmyo (1415-1499) organizált. Alapja a *Sukhavati-Vyuha*, melynek gerincét *Amitabha* 48 fogadalma alkotja.

JODO-SHU

B.j. „A Tiszta Birodalom Iskolája”
A japán buddhizmus Kínából származó isko-

laja, amelyet *Ennin* (i.sz. 793-864) hozott át Japánban. Az iskola felvirágoztatója Honen (i.sz. 1133-1212), aki „könnyen járható utat” kívánt biztosítani a szenvedő embereknek. Az irányzat alapja a *Sukhavati-Vyuha*, *Amitábha-szútra*, *Amitayurdhyana-szútra*. (Vö.: *Sukhavati*)

JÓGA

H.B.sz. „jga”

H. Az istenséggel való egyesülés

B. A kozmikus tudat megvalósítása

A különböző jógaútak:

karma-jóga : önzetlen odaadás

bhakti-jóga : az istenség iránti odaadó szeretet

raja-jóga : „Királyi jóga” (= *Patanjali* jóga-módszere, a 6 Darshana egyike)

kundalini-jóga : a tantrizmus jógája

jnana-jóga : az absztrakt felismerés útja.

JÓGACSÁRA

B.sz. vagy *Vijnanavada*, a „felismerés útja”

Az indiai *mahájána* irányzata, alapítói *Maitrejanatha*, *Asanga* és *Vasubandhu*.

JÓGACSÁRABHUMI-SHASTRA

B.sz. A *Jógacsára*-iskola fő műve, amelynek szerzője a hagyomány szerint *Asanga*, aki az inspirációt az eljövendő Buddhától (*Maitreja*) nyerte. Az újkori kutatások szerzőként *Maitrejánáthat* jelölik meg.

JOGÁNANDA

H. Paramahansa (1893–1952)

Kshatrija kasztban (Gorakhpurban) született, családi neve Mukunda Lal Ghosh. 1914-ben szerzetes lesz és felveszi a Jogánanda nevet. Felavatásakor *guruja*, *Jukteshvar* tiszteli meg a Paramahansa névvel. 1917-ben Ranchiban jógaiskolát alapít (: Satsanga-Brahmacsárja-Vidyalaja). 1920-ban az USA-ba utazik, ahol számos előadást tart. 1925-ben Los Angelesben jógaintézetet (: Self-Realisation-Fellowship) alapít. 1937-ben Kaliforniában (Encinitas) *Ashramat* hoz létre, ahol az általa propagált *krija-jógát* tanítják.

JOGA-NIDRA

H.sz. „jóga-alvás”

1. A *jógi* aludni látszik, bár „gondolataktól mentesen” (*Vritti*) éber. 2. A *hatha-jóga* egyik testhelyzete (*Asana*).

JÓGA-SHAKTI

H.sz. *Jóga* gyakorlása révén megszerzett erő (*shakti*).

JÓGA-SZÚTRA

H.sz. *Patanjali* aforizmagyűjteménye, amelyen jóga-filozófiája alapul.
(Vö.: *Darshana, Raja-jóga*)

JÓGA-VASISHTHA

H.sz. *Valmiki*, a szent, műve, amelyben *Vasishttha* hercegi tanítványát (*Rama*) arra oktatja, hogy miként érhető el a „Végső valóság”. (Terjedelme 32 000 vers).

JOGESHVARA

H.sz. „Egyesülés Istennel”

1. *Bhagavadgítá* : *Krisna* jelzője.

2. A „Jóga Ura” (: *Siddhi* birtokosa).

JÓGI-HA

Z.j. = *Jógi iskola*

JOGI HOE

Z.j. = *Yang-ch'i Fang-hui*

JOGINI

H.sz. 1. Női *jógi*. 2. Boszorkány, női varázsló.

3.3. Durga

3. Durga 8 démon szolgálólánya.

JÓGIISKOLA

Z. (k. Yang-ch'i-tsung vagy Yang-ch'i-p'ai, j. Yogi-shu vagy Jógi-ha) zen irányzat, amely a kínai *Yang-ch'i Fang-hui* (j. Jógi-Ho'e) mester tanításain alapul. A 7 kínai *Ch'an* (j. *Zen*) iskola (*Goke-Shichishu*) egyike. Jeles képviselői közé tartozik *Wu-men Hui-k'ai* (j. *Mumon Ekai*).

JOJANA

B.sz. Ősi indiai hosszérték. A hadsereg által egy nap megtett távolság (kb. 15-20 km).

JOJITSU ISKOLA

B.j. „A Kitejlesedett Igazság Iskolája” sz. *Saijasiddhi* iskola. Tanait Ekwan koreai szerzetes tanulmányozta Kínában és i.sz. 625-ben plántálta át Japánba. Itt a *Sanron* (sz. *Madhyamika*, k. *San-lun*) ágazataként honosodott meg.

JO JOZA

B.j. = *Ting Shang-tso*

JOKA GENKAKU

Z.j. = *Yung-chia Hsüan-chüeh*

JOKIN

Z. = *Keizan Jokin*

JONI

H.sz. „(anya)öl, őseredet, forrás”

A női nemi szerv (jelképe a lefelé irányuló háromszög). (Vö.: *Linga*)

JORIKI

Z.j. „szellemi erő”

A *zazen* segítségével kifejlesztett képesség, amely elősegíti a spontán helyes cselekvést.

JOSAI

Z. = *Eisai Zenji*

JOSHIIN

Z.j. „összpontosított szellem”

A *zazen* gyakorlásának előfeltétele.

JOSHU JUSHIN

Z.j. = *Chao-chou Ts'ung-shen*

JU

Z.j. (sz. Gatha) „dicsőítő ének”

JUAN CHI

T. = *Chu-lin ch'i-hsien*

JUAN HSIEN

T. = *Chu-lin ch'i-hsien*

JU CHING

T.k. „a csöndbe belépni”

A meditációra való felkészülés. (A zavaró gondolatok kizárása.)

1. Az ökör keresése

JUGYU/-NO/-ZU

Z.j. „Tíz ökörkép”

A *zen* út állomásainak ábrázolása. Japánban az i.sz. 14-15. sz.-tól terjedt el e sorozat, amelynek számos változata ismert. Az első és legnépszerűbb (i.sz. 1150) képsor K'uo-an

2. A nyomok föllelése

3. Az ökör megpillantása

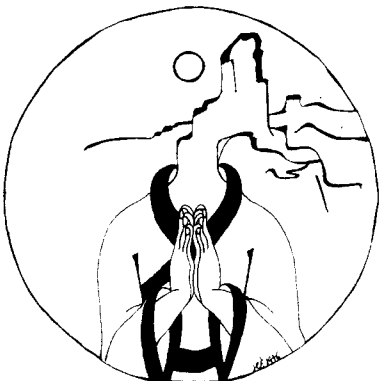
4. Az ökör befogása

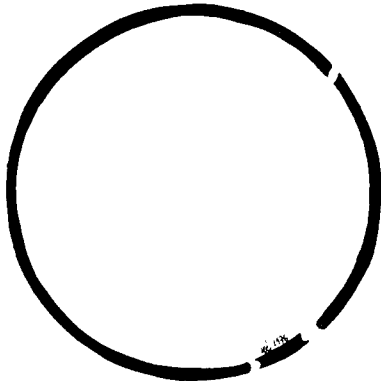
5. Az ökör megzabolázása

6. Hazatérés az ökörről

7. Az ökör feledve, az ember létezik

8. Ökör és ember feledve

9. Visszatérés az eredethez

10. Üres kezekkel a piacra...

Chih-yüan (vagy Shih-yüan; j. Kakuan Shien) alkotása. Közzölt sorozatunk az „ökörképek” modern változata. Ferenczy Éva munkája.

JUGA

H.sz. (4) „Világkorszak”, amelyeket „Virradat” (Sandhja) előz meg és „Alkonyat” (Sandhjansha) követ.

A 4 Juga:

1. Krita- vagy Satja-juga (1 728 000 év)
2. Treta-juga (1 296 000 év)
3. Dvarapa-juga (864 000 év)
4. Kali-juga (432 000 év)

Egy Maha-Juga (: 12 000 istenév,

azaz 4 320 000 esztendő)

Egy Kalpa (: 2000 Maha-Juga = *Brahma* 1 napja és éjszakája).

JUHOTSU

Z.j. „felemelt *Hossu*”

A zen mester néma gesztusa : a légyhessegető felmutatása, amely arra figyelmeztet, hogy a zen élmény szavakkal nem fejezhető ki (: *Fukasettsu*).

JU-I

B.T.Z.k. (j. Nyoi) „ahogy tetszik”

A „kívánságokat teljesítő jogar” a taoista és buddhista szentek és mesterek gyakori attribútuma. Anyaga bambusz, jade, csont.

(Vö.: *Ling-chih; Kotsu*)

JUI-YEN SHIH-YEN

Z.j. Zuigan Shigen (sz. 9. sz.) kínai mester, Yen-t'ou Chüan-huo (j. Ganto Zenkatsu) tanítványa és utóda (*Hassu*).

JUJI-SAMBO

Z.j. = *Sambo*

JUJUKAI

Z.j. vagy Jujukinkai. A *mahájána* 10 főparancsolata, melyek szerint tilos: 1. ölteni, 2. lopni, 3. erkölcs ellen vétetni, 4. hazudni, 5. részegkedni, 6. rágalmazni, 7. kérkedni, 8. fukar-

kodni, 9. haragot táplálni, 10. A Három Drágaságot: Buddha, Dharma, Sangha (sz. *Tri-ratna, Sambo*) becsmérelni.

JUKAI

Z.j. „a parancsolatok elfogadása”

Vö.: *Kairitsu; Jujukai*

JUKO

Z.j. = *Ju*

JÜ

T. = *Ta-jü*

JÜAN-CHI

T.k. „Ös-lélegzet”

Öserő, amelyben jin és jang még nem váltak el egymástól.

JÜAN-CHÜEH-CHING

Z.k. (j. Engaku-kjo) „A Tökéletes Megvilágosodás Szútrája”, amelyet Buddhatrata 693-ban fordított kínaira. (Témája: 12 bodhiszattva, közöttük *Manjushri* (j. Monju) és *Szamanabhadra* (j. Fugen) oktatásban részesül a Tökéletes Megvilágosodás módokról.)

JVALA-MUKHI

H.sz. „A Tűz Torka”

Zarándokhely Pandzsábban (India), ahol tűz fakad a földből. A hagyomány szerint a tüzet *Sati, Siva* felesége gyújtotta, és később ott szenvedett önkéntes tűzhalált.

(Sati : „hűséges feleség”; az indiai özvegygetés névadója.)

JYOTIS

H.sz. „fény”

A magasrendű tudat világossága.

JYOTISHA

H.sz. Asztrológia, asztrológia, a *Vedangak* egyike. (Ez a Vedanga valószínűleg az i.e. 3. sz.-ból származik.)

KA

H.sz. 1. a szanszkrit abc első mássalhangzója; 2. a „kicsoda” kérdőszó; 3. az „ismeretlen” vedai istenség „neve”.

KABIR

II. (i.sz. 1440-1518) indiai költő és misztikus, aki az iszlám térhódítása idején tevékenykedett, amikor a hinduk és muzulmánok megkísérelték vallási nézeteiket kibékíteni egymással. Versei, melyeket Bijak („A Mag”) címen gyűjtött össze, egyaránt kedveltek voltak mindkét vallás követőinek körében.

KADAMPA

B. (t. bKa'-gdams-pa) : „Szóbeli hagyomány”
A *tibeti buddhizmus Atiśhanak* tulajdonított irányzata, melynek tanításai Lo-jong („A szellem megtisztítása”) néven váltak ismertté a 10. sz.-ban.

KADO

Z.j. „Virág Ösvény” vagy Ikebana („Tavi virág”)

A *zen* gyakorlatában a nem-dualisztikus tudatállapot megvalósítását célozza.

KAGYÜPA

B. (t. bKa'-brgyud-pa) : „A Szóbeli Hagymány Vonala”

A *tibeti buddhizmus* 4 fő irányzatának egyike, amelynek központjában a *Mahamudra* tanai és *Naropa* „Hat Tanítása” (Naro Csödrug) állnak. Az i.sz. 11. sz.-ban Indiából *Marpa* plántálta át Tibetbe az iskola tanításait, melyeket *Milarepa* tanítványa *Gampopa* foglalt egységes rendszerbe. Ehhez az irányzathoz tartozik a *Karma-Kagyü* (t. Karma-bKa'-brgyud) iskola is.

KAIDAN-SEKI

Z.j. „Kaidan-kő”

A *zen* kolostorokban (*Thera*) felálított kőtábla, amelyen ez olvasható: „Hús, hal, alkohol fogyasztása e helyen tilos”.

KAIGEN

Z.j. „a szem felnyitása”

1. a felismerés tapasztalása a *zazen* során. 2. szertartás, amelyben egy *Buddha* vagy *Bodhiszattva* képmását a mester a tisztelet tárgyává avatja. 3. kultikus kép vagy szobor, amely „élővé” azáltal válik, hogy szeméit megfestették, illetve kialakították.

KAIJO

Z.j. „a csönd megnyitása”

A szerzetesek reggeli ébresztője a *zen* kolostorokban (*Thera*), amely az e célra szolgáló

deszka (*han*) vagy gong (*umpan*) megütésével történik.

KAIKEYI

H. *Dasharatha* király felesége, *Bharata* anyja.

KAILASA

H.B.sz. vagy Kailash. Rajatadri – „Ezüst-hegy”

Siva paradicsomi világa, hinduk és buddhisták közös zarándokhelye.

KAIMYO

Z.j. 1. buddhista név, amelyet a szerzetes felavatásakor, vagy a világi hívő felvételekor elnyer. 2. a mai Japánban adomány ellenében elnyerhető posztumusz tiszteletbeli cím.

KAIRITSU

Z.j. „előírások és szabályok”, amelyek betartását a hívő felvételekor (*Jukai*) megfogadja.

KAISAN

Z.j. „Hegy-alapító”

1. egy *zen* kolostor (*Thera*) alapítójának címe (: a kolostorok rendszerint hegyen épültek). 2. buddhista iskola (irányzat) alapítójának címe.

KAIVALYA

H.sz. „kizárólagosság”

A *raja-jóga*-ban használatos fogalom, amely a lélek felszabadult állapotára utal.

KAIVALYA-MUKTI

H.sz. „tökéletes felszabadulás” Az újrászületés kényszerének megszűnése : *raja-jóga* célja.

KAIVALYA-PADA

H.sz. *Patanjali* jóga-Szútrájának 4., befejező része, amely a „végső megszabadulást” tárgyalja.

KAJISHO

Z.j. „Mi a lényeg?” A *zen* gyakorlása során gyakran elhangzó kérdés, amely a Buddha-természet (*Bussho*) mibenlétére vonatkozik.

KAKUNEN-DAIGO

Z.j. „Határtalan Satori” = *Daigo-Tettei*.

KAKUSHIN

Z. vagy Shichi (Shinji) Kakushin (i.sz. 1207-1298) japán *zen* mester, a *Koan*-gyakorlat elterjesztője. (Vö.: *Kanna zen*)

KALA

H.sz. „Idő”

Yama, a „halál-istenség” jelzője.

KALA-BHAIRAVA

H.sz. „Fekete-idő”

Siva haragvó megjelenési formája.

KALACSAKRA

B. „Az Idő Kereke” Az utolsó (i.sz. 10. sz.) és legösszetettebb buddhista *tantra*, amelyet a hagyomány szerint *Sambhala* király a Su-chandra foglalt írásba. A Tibetbe 1027-ben bevezetett kálacsakra-tantra képezi a tibeti naptár alapját.

KALI

H.sz. 1. a gonosz testetöltése a Kali-Yugában (: *Yuga*). 2. az indiai kockajátékban az „egyes-szám”, a vesztes jele.

KALI

H. vagy Kalika

1. „A Fekete” : *Agni* tűz-istenség 7 lángnyelvén egyike. 2. *Siva* feleségének (: *Sakti*) haragvó megjelenési formája.

KALIKA

H.sz. = *Kali*

KALIKA-PURANA

H.sz. A 18. Upa-purána egyike, amely 98 fejezetből (9000 vers) áll, és *Siva* feleségének (*sakti*) különböző megjelenési formáihoz (: *Devi*, *Kali*, *Mahamaya* stb.) intézett fohászokat tartalmazza.

KALI-YUGA

H.sz. = *Yuga*

KALKI

H.sz. vagy Kalkin : „Fehér Paripa”

Visnu 10. eljövendő *Avatarja*, *Jama* legyőzője.

KALPA

H.B.Z. : Világciklus

H. *Brahma* egy nappala és éjszakája, amely a vedai iratok szerint 4 világkorszakból áll, és összességében 4 320 000 évet tesz ki.

B.Z. (p. Kappa) Végtelen hosszú időtartam, a buddhista időszámítás alapja, amelynek 4 szakasza van: keletkezés, fennállás, hanyatlás, káosz.

KALPA-SZUTRA

H.sz. A vedai szertartás leírása, a *Vedangak* egyike.

KALYANAMITRA

B.sz. (p. Kalyana-Mitta) : „Nemes Barát”

A buddhizmus tanaiban és a meditációban járatos személy, aki baráti segítséget nyújt a megvilágosodáshoz vezető úton.

KALYANA-SHARADDHA

H.sz. „Megingathatatlan hit”, a szív 4 tökéletességének egyike. A többi 3: Saumyatva (jámborság), Tejas (tüzes szellem), Prema-Samarthya (a szeretet ereje). (Vö.: *Aurobindo*, *Purna-Jóga*)

KÁMA

H.B.sz.p. „érzéki vágy”

H. A *Rig-véda* szerint az Absolutum első megnyilvánulása.

B. A szellemi ösvény legfőbb akadályja.

KAMADHATU

H.sz. = *Triloka*

KAMADHENU

H.sz. = *Surabhi*

KAMALASHILA

B. = *Madhjamika*

KAMALOKA

B.sz. = *Triloka*

KÁMA-SZÚTRA

H.sz. „Az Érzékiség Vezérfonala”

A *saktizmus* alapműve (: *Vatsajana*).

KAMINIKANCHANA

H.sz. „Asszony és arany”

Ramakrishna által gyakran alkalmazott kifejezés, amely az emberi törekvések indítóokaira utal.

KAMJA

H.sz. „kíváncsinos, kellemes”

A *Katha-Upanisád* (II.1-2) fogalma, amely az emberi cselekvések indítóokaira utal.

KANADA

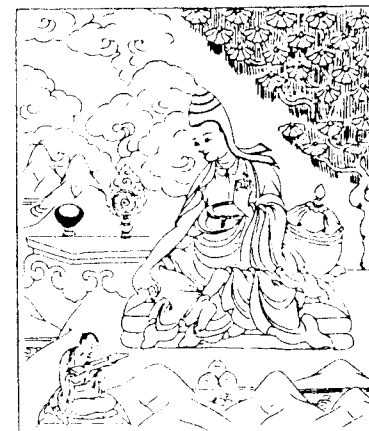
H.sz. Szent (i.e. 2. sz.), a *Vaisheshika*-filozófia alapítója.

KANADEVA

Z. vagy Arjádéva, a *zen* indiai vonalának 15. patriarchája.

KAN CHI

T. = *Yü Chi*

Kanadeva

KANCHI

H.sz. India 7 szenthelyének egyike. Madras től 70 km-re (a mai Conjeeveram) vagy Kanchipuram), ahol egykor 108 Siva-szentély állott

KANCHO

Z.j. A Meiji korban (1872) Japánban bevezetett, egy buddhista iskola vezetőjét megillető cím.

KANDA

H.sz. „fejezet, rész”

(A *Vedak* beosztása: *karma-kanda*; *jñana-kanda*).

KANDONIN

Z.j. „Az Út és a Vezeklés embere”
Felismerésre jutott *zen* mester jelzője.

KANGI-ZATORI

Z.j. vagy Gangi-Zatori : fokozatos *Satori*”
Több *Kensho*-tapasztalás egymásutánja (vö.: *Zengo*).

KANGYUR / TENGYUR

B. (t. bKa'-gyur; bsTan'-gyur)
„A Buddha Kinyilatkoztatásainak, A Buddha Tanításainak fordítása”. A *übeii buddhizmus* (több mint 300 kötetből álló) kánoni iratainak gyűjteménye. (Kangyur: 92-108 kötet, 1055 szöveg; Tengyur: 224-225 kötet, 3626 szöveg.)

K'AN-HUA-CI'AN

Z.k. = *Kanna-zen*

KANNA-ZEN

Z.j. (k. K'an-hua-ch'an) : „szavakra irányuló zen”

A megjelölés *Ta-hui Tsung-kao* kínai zen mester (j. Daie Soko) idejében (1089-1163) keletkezett, amikor a Koan-módszer elsőrendű fontosságra tett szert. A *Koan*okat a 10. sz. közepétől alkalmazták, de Ta-hui, *Yüan-wu Ko-ch'in* (j. Engo Kokugon) tanítványa és utóda (*Hassu*) szorgalmazta a *rindzai* iskola gyakorlatában, és adta meg végső formáját.

A „Kanna-zen” elnevezés ettől kezdve jelöli a rindzai zen tanmódszerét. A *Soto* iskola *Mokusho-Zen* néven ismert.

KANNO-DOKO

Z.j. „az érzelmek egymásra hatása”

A mester (*Roshi*) és tanítvány közötti közvetlen kommunikáció (: *Dokusan*; *Mondo*), illetve két *zen* mester eszmecsereje (*Hossen*).

A Kanno-Doko célja első esetben a *Satori* megvalósításának elősegítése, a második esetben a módszerek hatékonyságának értékelése.

KANNON

B.Z. vagy *Kanzeon*, *Kwannon* = sz. *Avalokitésvara*.

KANSA

H.sz. Mathura királya, Devaki (*Krisna* anyjának) unokafivére, Jarasandha magadhai király két leányának férje.

KAN-SHIKETSU

Z.j. „száraz koszlapát”

Zen kifejezés, amely a jelenségek világának rajbjaira vonatkozik.

K'AN és LI

T.k. Az *I-ching* (: Változások Könyve) 29. és 30. hexagrammja, kettő a 8 trigramm közül:

A K'an trigramm: ☵

A K'an hexagramm: ☵☵

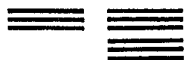
A Li trigramm: ☲

A Li hexagramm: ☲☲

Kopala = Avalokitésvara

K'an és Li a *jin* és *jang* egyesülése, amelyeket *Ch'ien* (Menny) és *K'un* (Föld) trigramm, illetve hexagramm jelképeznek.

A taoista alkímiában (*Nei-tan*, *Wai-tan*) K'an és Li az „életelixír” alkotóelemei.

KANVA

H.sz. Egy *Rishi* neve, aki a hagyomány szerint a *Rig-véda* néhány himnuszának szerzője.

KANYA-KUMARI

H.sz. „fiatal leány, szűz”
Durga jelzője.

KANZAN

Z.j. = *Han-shan*

KANZAN EGEN

Z. vagy Muso Daishi (1277-1360) a *rindzai* iskola japán *zen* mestere, Myocho Shuha (vagy Daito Kokushi) tanítványa és utóda (*Hassu*).

KANZEON

B.Z.j. vagy *Kannon*, *Kwannon* = sz. *Avalokitesvara*.

KAPALA

H.B. „koponya”

H. *Siva*, a „Rettenetes” tisztelői (*Siva shaktija*, *Kali* koponyafüzért visel).

B. „koponyacsésze” (t. *thod-khrag*) A *tibeti buddhizmus* szertartási eszköze.

KAPILA

H.

1. A *Sankhya*-filozófia alapítója.

2. Egy *Rishi* (akiről közelebbi nem ismert) neve.

Kapala

KAPILAVASZTU

B.sz. (p. *Kapilavatthu*)

A történelmi Buddha, *Siddharta Gautama* szülőhelye, a *Sákja* birodalom fővárosa.

KAPIMALA

Z. A *zen* indiai vonalának 13. patriarchája.

KARANA-PURUSHA

H.sz. Az ember személyisége, a *purna-jóga* (: *Aurobindo*) fogalma. (Vö.: *Atman*, *Jivatman*)

KARANA-SHARIPA

H.sz. „test (burok) előidéző”

A 3 *Sharira*, melyek az ember „önvalóját” burkolják (: *Anandamajakoshi*). (Vö.: *Kosha*)

KARANOPADIII

H.sz. = *Karana-Sharira*

A *Raja-Jógában* a *Sharirak Upadhi* néven is szerepelnek.

KARIKA

H.sz. Verses szentszöveg kommentárja

A legismertebb a *Mandukja-Upanisád Gauḍapada Karikája*.

KARMA

H.B.Z. „cselekedet”

H. 1. Szellemi vagy testi tevékenység. 2. szellemi vagy testi cselekvés következménye.

3. egy lény jelen vagy múltbéli életében véghezvitt cselekedeteinek konzekvenciái. 4. az ok és okozat láncja.

B.Z. (p. *Kamma*) Az ok és okozat univerzális törvénye.

KARMA-KAGYÜ

B. (t. *bKa'-brgyud*) „A Karmapa hagyomány vonala”

A Kargvütpák (t. *bKa'-brgyud-pa*) mellékágazata, amely az i.sz. 12. sz.-ban Düsüm Khyenpa (az 1. Karmapa) tanításai nyomán keletkezett. Nevüket süvegükről (: „fekete korona”) nyerték, amely a hagyomány szerint a *Dakinik* hajából készült. Nyugaton napjainkban a legelterjedtebb tibeti iskola.

KARMA-KANDA

H.sz. A *Vedak* gyakorlati része, amely a szertartások és áldozatbemutatók leírását tartalmazza. (Vö.: *Purva-Mimansa*)

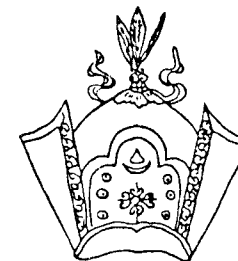
KARMAPA

B.sz.t. „A Buddha-tevékenység embere” (vö.: *karma-kagyü* iskola). A *tibeti buddhizmus* legrégibb *Tulku* (t. *sprul-sku*) vonala. „Fekete koronájuk” *Avalokitesvara* testetöltésének jelképe. A Tulku-vonal (a *Vadzsrájána* töretlen öröklésrendje) több mint 800 évre nyúlik vissza és napjainkig fennáll.

1. karmapa Düsüm Khyenpa (1110-1193)
2. karmapa Karma Pakshi (1204-1283)
3. karmapa Rangjung Dorje (1284-1339)
4. karmapa Rölpe Dorje (1340-1383)
5. karmapa Deshin Shegpa (1384-1415)
6. karmapa Tongwa Dönden (1416-1453)
7. karmapa Chödrag Gyatso (1454-1506)
8. karmapa Mikyo Dorje (1507-1554)
9. karmapa Wangchuk Dorje (1556-1603)
10. karmapa Chöying Dorje (1604-1674)
11. karmapa Yeshe Dorje (1676-1702)
12. karmapa Changchub Dorje (1703-1732)
13. karmapa Dödül Dorje (1733-1797)
14. karmapa Thegchok Dorje (1798-1868)
15. karmapa Kachab Dorje (1871-1922)
16. karmapa Rigpe Dorje (1924-1982)

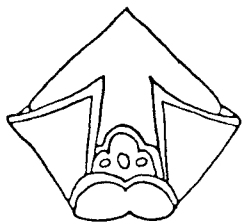

Az 1. karmapa Düsüm Khyenpa

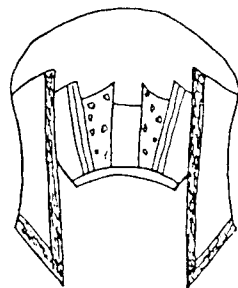

1. Pad-zhwa

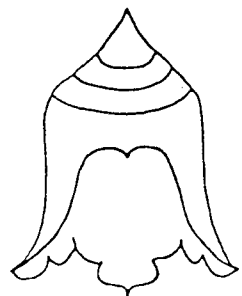
a rNying-ma-pa nagylámák vörös süvege, pl. Padmaszambhava

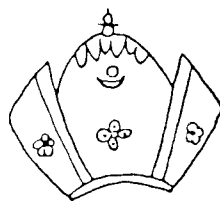
2. Rig-'jin-spyi-zhwa
a „misztikus praktikák” mestereinek süvege

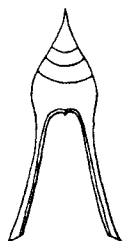
5. Dwags-zhwa
bKa'-brgyud-pa viselet, a hagyomány szerint
Mi-la-ras-pa készítette sGam-po-pa részére

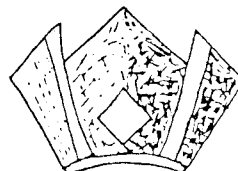
3. Pad-ma-sam-zhwa
a Nirmanakaja inkarnációk (t. sPrul-sku) süvege. Esetenkint Padmasambhava bizonyos thangkákön

6. Zhwa-nag
a bKa'-brgyud-pa lámák fekete süvege

4. Pan-zhwa
a tudósok sárga süvege, 1,2,3, vagy 5 aransáv azt jelöli, hogy hány beavatás birtokosa a süveg viselője

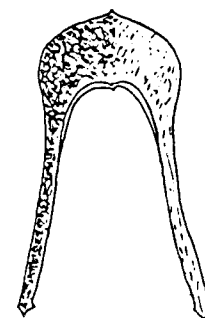
7. Zhwa-dmar
a bKa'-rgyud-pa lámák vörös süvege

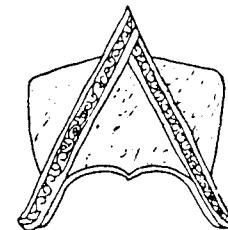
8. Pan-zhwa
a tudósok sárga süvege

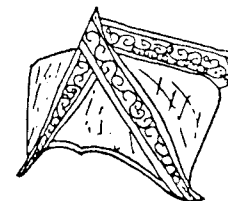
9. Sgrub-zhwa
vörös vagy sárga színű, felszentelés után viselhetik a szerzetesek

10. Sa-zhwa, vagy ngor-ahwa
a Sa-skya-pa lámák süvege

11. Sa-zhwa
a 10. változata, színe sárga

12. Sa-zhwa
a 10. egy további változata, arany csikokkal, apátok süvege

13. Pan-zhwa
tudósok sárga süvege, az aranycsikok száma ismereteik fokára utal

KARMENDRIJA

H.sz. „cselekvés-szervek”

1. beszéd, 2. kezek, 3. lábak, 4. kiválasztás, 5. nemi szervek.

KAROSU

Z.j. A testre vonatkozó *zen* kifejezés, amely azt „börtönnnek” aposztrofálja.

KARTAVJAM-KARMA

H.sz. 1. a *karma* következtében előhívott „kényszercselekvés”. 2. elkerülhetetlen, elodáztatlan kötelesség.

KARTRITVA-ABHIHMANA

H.sz. Téves elképzelés, amely szerint az én a cselekvő. Az önvalónak a testtel való azonosítása.

KARTIKEJA

H.sz. 1. a Mars bolygó. 2. *Skanda*, a háború istenségének neve.

KARUNA

H.B.Z.sz.p. : részvét

H. A mások szenvedéseit csillapító tevékenység.

B.Z. A *Buddhák* és *bodhiszavák* tulajdonsága, a 4 *Brahmavihára* egyike.

KARJA-BRAHMAN

H.sz. *Brahma*, mint a világmindenség alapoka.

KUSAN MUIN

Z.j. = *Ho-shan Wu-jin*

KASHIAKU

Z.j. „a vándorbot szegre akasztása”

A szerzetes kolostorba érkezése az *Angya* befejeztével.

KASHAJA

H.sz. „szenvedély”

A kielégülés nyomán a tudatban visszamara-dó indíték. (Vö.: *szamszkára*)

KASHI

H.sz. A mai Varanasi (Benares) régi neve, India 7 szenthelyének egyike. *Siva* városa.

KASHJAPA

H.sz. A hagyomány szerint számos védai himnusz szerzője.

KASHJAPA

B.Z. 1. A megelőző világkorszak Buddhája. 2. *Mahákajapa*.

KASINA

B.p. A meditáció 10 tárgya, amelyek a szellem összpontosítását szolgálják: 1. föld, 2. víz, 3. tűz, 4. szél, 5. kék, 6. sárga, 7. vörös, 8. fehér, 9. tér (*akasha*), 10. tudat (*viñjana*).

KASSAPA

B.Z.p. = *Mahákajapa*

KATAKU JIN'E

Z.j. = *Ho-tse Shen-hui*

KATAKU ISKOLA

Z. (k. Ho-tse-tsung; j. Katakú-shu) kínai *zen* irányzat, alapítója a 6. patriarcha (*Hui-neng*) tanítványa *Ho-tse Shen-hui* (j. *Katakú Jin'e*). Tanának lényege a „spontán felismerés”, mely a nem-gondolkodás (*mushin*) révén következik be.

KATHAKA

H.sz. 1. A *Jajurvéda* magyarázata. 2. A szent-szövegek felolvasója és kifejtője.

KATHA-UPANISHAD

H.sz. vagy *Kathaka* a „Fekete” *Jajurvéda* egyik *Upanisádja*, amely *Jama Nachiketá*hoz intézett tanításait tartalmazza.

KATSU

Z.j. vagy Kwatsu (k. Ho) : jelentés-nélküli felkiáltás

A „felkiáltás” (hasonlóképpen, mint a „bot” – *kjosaku*) alkalmazása a figyelemfelkeltés céljából. Segédeszköz a *Satori*hoz vezető úton.

KATTO

Z.j. „bozót”

A *dharma* túlmagyarázása, szószaporító előadásmódja. Katto zen (vagy *Moji zen*) : a leírt szöveghez való szolgai ragaszkodás az értelem rovására.

KATJAJANA

B.Z.j. A történelmi Buddha 10 „Nagy Tanítványa” :

1. *Mahákajapa* a zen (k. Ch'an) indiai vonalának 1. patriarchája.
2. *Ananda* a „sokról értesült”, a zen indiai vonalának 2. patriarchája.
3. *Shariputra* „a böles”.
4. *Subhuti* az „Üresség” (súnjata) értője.
5. Purna, a Dharma kifejtője.
6. *Mahamaudgalajana* a *Siddhi*k birtoklója.
7. Katjajana az oktatás mestere.
8. Aniruddha a „mennyei látás” (*Abhijna*) birtokosa.
9. *Upali* a szabályok és szertartások oktatója.
10. *Rahula* a történelmi Buddha fia, a titkos tudományok mestere.

KATJAJANA

H. (i.e. 3-2. sz.) neves író, *Panini* nyelv-tanának tökéletesítője. A hagyomány szerint *Vararuchival* azonos.

KAUPINA

H.sz. A *Sadhuk* ágyékkendője, amelyet a lemondás jelképeként viselnek.

KAURAVA

H.sz. A *Pandava* néptörzset megtámadó és elűldöző nemzetség (: *Mahábhárata*, *Bhagavadgíta*).

KAUSHITAKI

H.sz. 1. A *Rig-véda* egy része. 2. Egy *Brahmana* és *Aranyaka*. 3. A *Rig-véda* egy *Upanisádja*.

KAUTSA

H. Filozófus. A *Védák* és *Brahmanák* minde- nekfelettségének vitatója.

KAVI

H.sz. „költő, látnok”

A magasrendű tudás birtokosa.

KAJAGATA-SATI

B.p. „a testre irányított figyelem”

1. légzés (*Anapanasati*), 2. testhelyzetek (: ülés, fekvés, járás, állás), 3. cselekvések, 4. a test 32 része, 5. a test elemeinek (*Dhatu-Va-vatthana*) szemlélése, 6. a temetkezés helyére (halálra) irányított figyelem.

KAZAN MUIN

Z.j. = *Ho-shan Wu-jin*

KEDARNATH

H.sz. 1. A Himálája orma, India 4 szent helyének egyike. (A többi 3: *Dvaraka*, *Puri*, *Rameshvara*). 2. *Siva* megjelenési formája.

KEGON-KJO

B.Z.j. = *Buddhavatamsaka-szútra*

KEGON ISKOLA

B.j. „Virágfüzér iskola”. Kínai megfelelője a *Hua-yen* irányzat. Japánban i.sz. 740 körül honosította meg Shen-hsiang (j. Shinsho). El-ső japán mestere Roben (689-772).

KEIHO SHUMITSU

Z.j. = *Kuei-feng Tsung-mi*

KEITOKU DENTO-ROKU

Z.j. = *Ching-te ch'uan-teng-lu*

KEIZAN JOKIN

Z. (1268-1325) *Dogen Zenji* mellett a japán *Soto* iskola legjelentősebb zen mestere és 4. patriarchája (*Soshigata*), a *Sojiji* kolostor alapítója.

KEKKA-FUSA

Z.j. „Lótuuszpóz” (sz. *Padmasana*) vagy „meditációs testtartás” (: „gyémánt ülősmód”)

(sz. Vadszrasana, t. rDo-rje dKyiI-dKun)
Képünkön a Buddha meditációba merül-
ten ebben a testtartásban ül lótusztrónján
(t. Pad-ma'i-gDan).

KENA-UPANISHAD

H.sz. vagy Talavakara-Upansisád. A *Sama-veda* egyik *Upanisád*ja.

KENCHO-JI

Z.j. A *rindzai* iskola kolostora. Első apátja (1253) a kínai *zen* (ch'an) mester *Lan-ch'i Tao-lung* (j. Rankei Dourju).

KEN-CHU-SHI

Z.j. A megvilágosodás 5 fokozata közül a 4. (*Kensho*).

KEN-CHU-TO

Z.j. A megvilágosodás 5 fokozata közül az 5. (*Kensho*).

KENDO

Z.j. „A Kard Ösvénye” A *zen* iskolázásának egyik módszere.

KENNIN-JI

Z.j. A *rindzai* iskola kolostora. Első apátja (1202) *Elisai Zenji*.

KENSO

Z.j. „lényeglátás”
Zen kifejezés, amely a megvilágosodás tapasztalására vonatkozik. Az „önvaló” átélése.

KENSHO JOBUTSU

Z.j. „Buddha-létesülés”
A *zen* iskolázás végcélja, amely a *zazen* és *Ko-an* alkalmazása révén valósul meg.

KENTAN

Z.j. „Tan-szemlélés”
A mester (*Roshi*) ellenőrző sétája a *zazen* gyakorlók sorai előtt egy *Sesshin*-nap reggelén.

KENTSUI

Z.j. „satu és kalapács”
Zen kifejezés, amely a tan módszerére utal.

KESA

Z.j. „gyapjústóla”
A buddhista szerzetesek ruhadarabja, amelyet ünnepi alkalmakkor, vagy a *Sesshin* idején viselnek.

KESHAB CHANDRA SEN

H (1838-1884) indiai reformátos a *Brahmo-Samaj* 3. vezetője.

KETSUGE

Z.j. „nyárkezdés”
Az iskolázás új szakaszának kezdőpontja a *zen* kolostorokban (*Thera*).

KEVALA ASTI

H.sz. „egyedül vagy”
Annak felismerése, hogy az *átman* az egyedüli valóság.

KEVALADVAITA-VEDANTA

H.sz. *Sankara* tanításának lényege: Isten és az egyéni létek azonosak, minden egyéb *májá*.

KHADROMA

B.t. (mKha-'gro-ma) = *Dakini*.

KIAM BRAHM

H.sz. „Minden Brahman” – ezen kívül semmi sem valóságos.

KIARMA-JÓGA

H.sz. Az önzetlen cselekvés gyakorlása, amelynek során a törekvő tettei gyümölcsét az istenségek áldozatául ajánlja fel.

KIEJALA

H.sz. Isteni spontán akaratmegnyilvánulás, amely:
1. a jelenségek világának kibontakozását eredményezi; 2. az emberi testben való manifestálódás.

Kekka-fusa

KHUDDAKA-NIKAJA

B.p. „Rövid (tanítások) Gyűjteménye”

A szutta (sz. *szutra-pitaka*) 5. része, amely 15 „rövid” részből áll:

1. Khuddaka-Patha : szertartások szabályai és előírásai.
2. Dhammapada : 26 fejezetből (426 versből) álló alapvető buddhista tanítás.
3. Udana : A Buddha 80 ünnepélyes nyilatkozata.
4. Itivuttaka : („Így mondatott”) morális tanítások.
5. Szutta-Nipata : A kánoni irodalom egyik legrégebbi része, amely a hagyomány szerint híven tükrözi a Buddha tanítását.
6. Vimana-Vatthu : 83 legenda, amelyek a Deva-születés elérésével (üdvhozó cselekedetek) foglalkoznak.
7. Peta-Vatthu : a Preta-születés okait (kározatos cselekvés) ismerteti.
8. Thera-Gatha : A szerzetesek 107 dicsőítő éneke.
9. Theri-Gatha : A szerzetesnők 73 dicsőítő éneke.
10. Jataka : születéstörténetek.
11. Nidesa : a Sutta-Nipata kommentárja.
12. Patisambhida-Magga : filozófiai elemző tanulmányok.
13. Apadana : Szentek, szerzetesek és szerzetesnők előző életeinek történetei.
14. Buddhavamsa : 24 verses történet, amelyek a Sákjamunit megelőző 24 Buddha életét tárgyalják.
15. Charijapitaka : Hogyan valósította meg Sákjamuni előző életében a 10 tökéletességet (sz. *Paramita*).

KI

Z.j. „ráhatás”

A zen mesterek (*Roshi*) egyéni tanmódszere.

KIAN ESHO

Z.j. = *Hsü-an Huai-ch'ang*

KIANGSI TAO'I

Z. = *Ma-tsu Tao'i*

KICHIJO-JI

Z.j. A *Soto* iskola kolostora Kyotóban, amelyet Ota Dokan alapított 1457-ben.

KIDO CHIGU

Z.j. = *Hsü-t'ang Chih-yü*

KIKAI-TANDEN

Z.j. = *Hara*

KIMO-TOKAKU

Z.j. „Teknőchaj (és) nyúlzarv”

Zen kifejezés, amely valami nemlétezőnek valótlanságként való elfogadására vonatkozik (: lát-szatvalóság).

KINGYU

Z.j. = *Chin-niu*

KINIIN

Z.j. A *zen* gyakorlása járkálva. A *zazen* szüneteiben végzett séta a zen kolostorokban (*Thera*). A *rin dzai* iskola gyakorlatában a séta gyors ütemű, míg a *Soto* iskola követői „csigatempóban” végzik.

KINZAN BUNSI

Z.j. = *Ch'in-shan Wen-sui*

KIRTANA

H.sz. vagy Kirtan, Sankirtan. Közös recitálás, ének és tánc az istenség tiszteletére. Jelentős a szerepe a *Bahkti-jógában*.

KISSAKO

Z.j. „Ígyál (egy csésze) teát”

Chao-chou Ts'ung-shen (j. Joshu Jushin) mester mondása, amely arra utal, hogy a *zen* tapasztalás nem valami rendkívüli dolog, hanem mindennapi jelenség.

KLESHA

H.B.sz. „folt, szenvedély”

H. A *jóga* filozófiai (: *Patanjali*) fogalma, amely a *Samadhi* 5 akadályára vonatkozik: 1. nem-tudás (*Avidja*), 2. egoizmus, 3. nemi vonzalom, 4. gyűlölködés, 5. életszomj. Vala-

mennyinek gyökere az első, a nem-tudás.

B. (p. Kilese). A szellemet elhomályosító tulajdonságok, amelyek a negatív cselekedetek (: *Akusala*) alapját képezik, és így az újraszületések körforgásából (*szamszára*) való megszabadulást nehezítik.

KOAN

Z.j. „nyilvános hirdetemény”

Frappáns, meglepő megfogalmazású állítás, néha ábrázolás, amely 4 formájában a „Végso Valóságra” vonatkozik.

1. Egy *szütra* lényegére való utalás; 2. A *zen* tapasztalásra (*Teisho*) ráébresztő paradoxon; 3. Nagy mesterek életének epizódjai (*Mondo*, *Hossen*); 4. Ábrázolás, amely a koan „poénját” fejezi ki.

KOBO DAISHI

B.j. = *Kukai*

KOBUSSHIN

Z.j. „Öreg Buddha szívszelleme”

Megvilágosodott *zen* mester megtisztelő címe.

KOBUTSU

Z.j. „Öreg Buddha”

1. Megelőző világkorszak Buddhája. 2. *Kobusshin*.

KO HUNG

T. (284-364) A *taoizmus* egyik legjelentősebb teoretikusa és alkímistája.

KOKE ZONSHO

Z.j. = *Hsing-hua Ts'ung-chiang*

KOKORO

Z.j. (sino-jap. Shin)

: szív, szellem, tudat, lélek, gondolkodás stb. *Zen* : 1. Egy ember szellemi ereje; 2. „Végso Valóság”; 3. *Bussho*.

KOKOROZASHI

Z.j. : akarat, akarás, szándék, cél, remény, elhatározás. *Zen*: *Bassui Zenji*.

KOKUSHI

B.Z.j. „A Nemzet Tanítója”

Egy japán császár vallási tanítójának megtisztelő címe. (K. *Kuo-shih*)

KOKUSHITTSU

Z.j. „fekete lakkvödör”

Zen kifejezés, amely ama teljes sötétségre utal a *zazen* során, amelyet a tanítvány tapasztal a felismerés (*Satori*) küszöbén.

KOKYU JORYU

Z.j. = *Hu-ch'in Shao-lung*

KOKYU-NO-DAIJI

Z.j. „az Önvaló nagy tapasztalása” (: *Kensho*, *Satori*).

KOMUSO

Z.j. „az Üresség szerzetese”

A *Fuke* iskola vándorszerzetese. Rekvizitumai közé tartozik a bambuszfuvola és a bambuszlevélből font kalap, amely arcukat (személyiségüket) elrejt.

KONAGAMANA

B.sz. Egy megelőző világkorszak Buddhája (: *Buddha*, 1.).

KONFUCIANIZMUS

T. (k. Ru-chia) : „Tudósok Iskolája”, amelynek alapját Konfucius (*K'ung-tzu*) tanai képezik. Univerzális tanítás, melynek filozófiai, vallási, szociálpolitikai és világnézeti aspektusai vannak. A tan továbbfejlesztői *Meng-tzu* (i.e. 372-289) és *Hsüan-tzu* (i.e. 313-238). A konfucianizmusban az *I-ching* misztikus értelmezése (: *Tao*) jut előtérbe. A neokonfucianizmus jeles képviselője *Chu Hsi*.

KONFUCIUS

T. = *K'ung-tzu*

KONIN

Z.j. = *Hung-jen*

KOSHA

H.sz. „burok, elfedés”

A *Taittiriya-Upanisád* 5 koshat sorol fel, amelyek az *átmant* „beburkolják”:

1. Annamaja-kosha (durva-anyagi burok)
2. Pranamaja-kosha (finom-anyagi burok)
3. Manomaja-kosha (gondolati burok)
4. Vijñanamaja-kosha (intelligenciaburok)
5. Anandamaja-kosha (üdvburok).

KOSHALA

B. A mai Nepal területén fekvő ősi indiai város, Shravasti egykori fővárosa, ahol a híres Jetavana kolostor állt, amelyben *Sákjamuni* gyakran időzött.

KOSHIA ISKOALA

B.sz. (k. Chüshe, j. Kusha)

Az *Abhidharmakösa* irányzata, amely *Vasubandhu* tanításain alapszik. Az *Abhidharmakösa*t kínaira *Paramartha* és *Hsüan-tsang* fordította.

Krisna

KOSHU TENRYU

Z.j. = *Hang-chou T'ien-lung*

KOTSU

Z.j. „csont”

vagy Nyoi (: *Ju-i*) kb. 35 cm hosszú bot, amely egy *Roshi* „mestervoltának” jelképe.

K'OU CH'EN-CHIH

T. (365-448) eredetileg a *Wu-tou-mi tao* mestere. Látomásai nyomán (melyekben *Lao-tzu* jelent meg) reformálja az iskolát (a szexuális praktikákat kiküszöbölő), és 415-ben felveszi a *T'ien-shih* („Mennyei Mester”) címet. Befolyása nyomán lesz a *taoizmus* államvallás, és következik be Észak-Kínában 438-445 között a buddhizmus üldözése.

K'OU-CIF'IH

T.k. „fogcsattogatás”

Taoista egészséggyakorlat : a felső és alsó fogsor összeverése 36-szor, amely fokozott

nyálképzéssel (*Yü-chiang*) jár és felkelti a „Testistenségek” (*Shen*) figyelmét.

KOJO SEIJO

Z. vagy Kajo Shinjo = *Hsing-yang Ch'ing-jang*.

KOZEN GOKUKU-RO

Z.j. *Esai Zenji* japán mester műve. Az első zennel foglalkozó könyv Japánban.

KRAKUCSCSANDA

B.sz. Egy megelőző világkorszak Buddhája (: *Buddha*, I.)

KRISNA

H.sz. „fekete” vagy „sötétkék” (: a világmindenség végtelenségének szín-jelképe) Először *Devaki* tudós fiaként a *Chandogya-Upanisád* említi. A későbbiekben Krisna az indiai mitológia hőse és istensége, *Visnu* 8. testetöltése (*Avatara*). (Vö.: *Mahábhárata*, *Bhagavadgíta*)

KRISNA-CHAITANJA

H.sz. : *Chaitanja*, 3

KRITA-KRITYA

H.sz. „teendők elvégzője”

Az élet célját megvalósító: az istenség felismerése révén szabaddá vált.

KRITATMAN

H.sz. : „Tökéletes Lélek”

KRITA-YUGA

H.sz. : *Yuga*

KRIYA

H.sz. „cselekedet”

A jóga gyakorlása.

KRIYAMAN-KARMA

H.B.sz. „türelem”

H

1. Külső körülmények türelmes elviselése:
2. Az embertársak természetének türelmes elfogadása:

3. Türelem gyakorlása önmagunkkal szemben;
 4. Türelem gyakorlása a szellemi tökéletesedés érdekében.
- B. (p. Khanti) A 10 Tökéletesség (*Paramita*) egyike.

KSIARA

H.sz. Mulandó, változó (: a jelenségek világának természete). Ellentéte: *Akshara* (: *Brahman*)

KSIARA-PURUSHA

H.sz. „Muldó Világszellem”

A nem-változó (*Brahman*) megnyilvánulása a teremtésben.

KSHATRIJA

H.sz. A hindu társadalom 2. kasztja (: *Varna*) : harcosok, nemesek, uralkodók.

KSIHETRAJNA

H.sz. „a terület ismerője”

Tudója mindannak, ami a testben és a gondolkodásban végbemegy. (Vö.: *Bhagavadgíta*, 13. ének)

KSIHITIGARBHA

B.Z.sz. „A Föld öle” (t. Sa-yi sNin-po)

k. *Ti-ts'ang*; j. *Jizo* : *bodhiszátva*, a pokol kínjaitól megszabadító, a gyermekek és utazók védelmezője.

KUAN

T.k. „Szemlélődő”

Taoista kolostor (Vö.: *Sung Wen-ming*).

KUANG-TSU

Z. = *Chih-men Kuang-tsu*

KUAN-TI

T.k. „Kuan császár”

Taoista harcistenség, a béke oltalmazója. A 7. századtól a kínai birodalom védőistensége.

KUAN-YIN

B.k. vagy Kuan-shi-yin = sz. *Avalokitésvara Szamantabhadra*, *Kshütiigarbha* és *Manjushri*

mellett a kínai buddhizmus kultuszában vezető helyen álló *Bodhiszattva*.

KUAN-YIN-TZU

T. = *Yin-Hsi*

KUBERA

H.B.sz. vagy Kuvera

A Mélység Szellemeinek Ura, a kincsek őrzője, a jólét istensége, Észak isteni uralkodója.

KUEI

T.k. „kísértetek, démonok”

Halottak szellemei, amivé a negatív jin-komponensek (: *jin-jang*) hatására az emberi lélek (: *P'o-lélek*) válik.

K'UEI-CHII

B. vagy Kui Ji (632-682) kínai buddhista szerzetes, *Hsüan-tsang* tanítványa. a *Fa-hsiang-iskola* társalapítója.

KUEI-FENG TSUNG-MI

Z. (j. Keiho Shumitsu) 780-841, kínai zen mester (eredetileg *Kataku* iskola). A *Hua-jen* iskola (: *Tsung-mi*) j. *Kegon* iskola 5. patriarchája.

KUEI-SHAN LING-YU

Z. vagy Wei-shan Ling-yu (j. Isan Reiyu) 771-853, kínai zen mester, *Pai-chang Huai-hai* (j. Hyakujo Ekai) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Yang-shan Hui-chi* (j. Kyozan Ejaku) és *Hsiang-yen Chih-hsien* (j. Kyogen Chikan) mestere.

KUKAI

B. vagy Kobo Daishi (774-835) a *Shingon* iskola alapítója.

KUKYU JORYU

Z.j. = *Hu-ch'in Shao-lung*

KULADEVATA

H.sz. „családistsenség”

Egy klán választott védőistensége.

KUMARAJIVA

B. (344-413) szanszkrit buddhista szövegek kínaira fordítója. 402-ben a „Nemzet Tanítója” (*Kuo-shih*) címet nyeri el.

Legjelentősebb fordításai:

Amitábha-szútra (402) *Lótusz-szútra* (406)

Vimalakirtinirdesa-szútra (406) *Madhjamaka-Karika* (409)

Mahaprajnaparamita-Shastra (412)

KUMARALATA

Z. A zen indiai vonalának 19. patriarchája.

KUMARI

H.sz. „szűz”

1. Sita és Durga jelzője, 2. *Shakti* (az Isteni Anya).

KUMARILA BHATTA

H.sz. vagy Kumarila Svamin. a *Mimamsa-filozófia* mestere, aki Jaimini *Mimasa-Szútrá*hoz írt kommentárt.

KUMBHAKA

H.sz. 1. A légzés visszatartása a kilégzés (*rechaka*) és a belégzés (*puraka*) között (*raja-jóga*, *hatha-jóga*).

2. A légzés szüneteltetése, a/ koncentráció révén (*Pranajama*) és b/ a figyelem elterelése a légzés folyamatáról (*kundalini*).

KUMBHA-MELA

H.sz. „korsós gyülekezet”

Sadhuk összejövetele Allahabad szomszédságában 12 évenként. (4 éves időközökben Hardvar a találkozás színhelye.)

KUNDALINI

H.sz. „kígyó(erő)”

A gerincoszlop tövéénél alvó állapotban nyugvó szellemi erő, amely „felébredve” fölfelé haladtában az erőközpontokat (*Csakra*) aktivizálja (: *Shat-Csakra-Nirupana*; *kundalini-jóga*).

KUNDALINI-JÓGA

H.sz. A „kígyóerő” (*kundalini*) felébresztése és felvezetése a *Csakra*kon át a koponyatetőig, ahol *Sivával* egyesül.

KUNDALINI-SHAKTI

H.sz. „kígyóerő” : kozmikus energia (*kundalini-jóga*).

KUNG-AN

Z.k. = *Koan*

K'UNG-FU-TZU

T. = *K'ung-tzu*

KUNG SUN-LUNG

T.k. Kínai filozófus, a „Nevek iskolája” (: elnevezés és valóság viszonya) képviselője. (*Chuang-tzu* és *Hui Shih* kortársa).

K'UNG-TZU

T. vagy Konfucius (i.e. 551-479) az első kínai bölcséleti iskola alapítója. Filozófiájának vezérelvei: emberiség (*jen*), erkölcs (*li*). Tanait összefoglaló mű a „Beszélgetések” (*Lun-jü*).

A legrégebb ismert ábrázolás Wu Dau Dsi (Wu Tao Tzu) a T'ang-kor híres festőjének munkája.

K'UN-LUN

T. hegység Kína nyugati részén, a *taoizmus* „mennyországa”. a „Nyugat Királyi Anyjának” (*Hsi-wang-mu*) birodalma, a halhatatlannok (*Hsien*) otthona.

KUNTI

H.sz. vagy Pritha, *Pandu* felesége, *Yudishtira*, *Bhima* és *Arjuna* anyja (: *Bhagavadgita*).

KUO HSIANG

T. = *Hsüan-hsüeh*

KUO-SIIH

B.Z. (j. Kokushi) „A Nemzet Tanító mestere” – a császár tanítójának megtisztelő címe.

像 譚 聖 皇

K'ung-tzu

KURMA

H.sz. „teknőc”

Visnu 2. inkarnációja (: *Avatara*).

KURMA-PURANA

H.sz. 17 000 versből álló szentírat, amelyben *Visnu* teknőc képében a lét 4 céljáról (Purus-hartha) nyilatkozik: anyagi jólét (artha), szórakozás (káma), kötelesség (dharma), és megszabadulás (moksha).

KURUKSHETRA

H.sz. „Kuru-föld”

Síkság a mai Delhi szomszédságában, a *Kauravak* és *Pandavak* közti nagy csata színhelye (: *Mahabharata*; *Bhagavadgita*).

KUSHA

H.sz. Fűfajta, amellyel a joggyakorlatok során használatos ülőpárnát kitömték.

KUSHALA

B.sz. (p. Kusala) „üdvöt-hozó”
Cselekvés, amelynek indítéka mentes a mohóságtól, gyűlölködéstől és vágyakozástól.
(sz. Kushala-Mula; p. Kusala-Mula). Ellentéte: *Akushala*.

KU-SHIEN

T.k. „Táj-istenség”
A *Tao-te-ching*ben említett istenség neve.

KUSHINAGARA

B. vagy Kushinara, a mai Kasia (Uttar Pradesh), a buddhizmus szenthelye, ahol *Sákjamuni* megvalósította a *Parinirvándit*.

KUTASTHA

H.sz. „változatlanul élénálló”
A változásnak és mulandóságnak alá-nem-vett Önvaló (*ánnan*). (Vö.: *Panchadashi*)

KUYA

B.j. = *Jodo-shu*

KWANNON

B.Z.j. vagy Kannon, Kanzeon = *Avalokitésvara*.

KWATSU

Z., vagy Kwatz = *Katsu*

KYABDRO

B. (t. sKyabs-gro) „menedék(keresés)”
A *tibeti buddhizmus* minden iskolájában gyakorolt szertartás, amely a *Buddha-dharmá*hoz való csatlakozás előfeltétele.
A *hinajána* és *mahájána* szerint a „menedék” 3 tárgya: *Buddha*, *dharm*a, *sangha*, a „Három Drágaság” (: *Trirama*).
A *Vadzsrajána* a felsoroltakat kiegészíti további 3 „menedékkal”: a *láma*, a személyes védőisteniség (*jidam*), és a szellemi erő (*da-kini*).

KYO

B.Z.j. = *Szutra*

KYOGÉ-BETSUDEN

Z.j. „különleges hagyomány”
A *Buddha-dharma* közvetítése szívszellemtől szívszellemhez (*Ishin-Denshin*).
(Vö.: *Fukaseisu*)

KYOGEN CHIKAN

Z.j. = *Hsiang-yen Chih-hsien*

KYORIN CHIOON

Z.j. = *Hsiang-lin Ch'eng-yüan*

KYOSAKU

Z. vagy Keisaku : „ébresztőbot”
A zen kolostorokban (*Thera*) használatos, 75-100 cm hosszú bot, amellyel a *Roshi* „éberségre inti” a szerzeteseket a *zazen* során. (A vállra vagy hátra mért ütés nem büntetés, hanem az esetleg lankadó figyelem felkeltését okozza.)

KYOSEI DOFU

Z.j. = *Ching-ch'ing Tao-fu*

KYOSHIO DOFU

Z.j. = *Ching-ch'ing Tao-fu*

KYOU'N-SHU

Z.j. „A Bolondos Felhő Gyűjteménye”
Ikkju Sojun japán zen mester (akinek írói álneve a „Bolondos Felhő”) verseinek gyűjteménye.

KYOZAN EJAKU

Z.j. = *Yang-shan Hui-chi*

KYUDO

Z.j. „Íj-ösvény”
A zen egyik „test-szellemi” módszere.
(Vö.: *Do*)

KYUJIAI

Z.j. = *Sampai*

KYUHO DOKEN

Z.j. = *Chin-feng Tao-chi'en; Ho-shan Wu-yin*

LAGHIMAN

B.H.sz. „súlytalanság”
Különleges pszichikai képesség (: *Siddhi*), a nehézkedési erő legyőzése (levitáció).

LAKSHANA

H.sz. „kedvező jel”
1. A szellemi fejlődés testi ismertetőjegyei.
2. A Puránák 5 kiemelt részlete:
a/ A világ teremtmése,
b/ feloszlása és megújulása,
c/ az istenek, pátriarchák és hősök származása,
d/ a *Manuk* uralkodása, az emberiség fejlődésének szakaszai,
e/ Manu utódainak élete és tevékenysége.

LAKSHANA-VAKJA

H.sz. Végső felismerés, amely az Isten egyetlenségére és a világ mulandóságára vonatkozik.

LAKSHMANA

H.sz. *Dasaratha* király és Sumitra fia, *Rama* féltestvére.

LAKSHMI

H.sz.
1. A Rigvedában jelentése: „szerencse”.
2. Az Atharvavedában szerencsét vagy szerencsétlenséget hozó női lény.

Lakshmi

3. Lakshmi vagy Shri, mint *Visnu* felesége és *Kama* anyja istennőként szerepel.

LAKSIJA

H.sz. 1. „jelképes értelmű”. 2. „cél”. 3. választott védőistenség (*Ishta-Deva*)

LALITAVISTARA

B.sz. „A játék részletes leírása” (a Buddha élettörténete) A szöveg a *hinájána* és a *mahájána* közti átmeneti korból való. Több (valószínűleg a *Szavasziváda* iskolához tartozó) szerző munkája.

LAMA

B. (t. bl.a-ma) „felső”, „előjáró”

1. A *übeü buddhizmus* (*Vadzsrájána*) szerint a *Buddha-dharma* hivatott közvetítője (*guru*).
2. Kolostor(ok) apátja.
3. Buddhista közösség (*Sangha*) előjárója.

LÁMAIZMUS

B. Tibet, Kína és Mongólia buddhista irányzata (: *übeü buddhizmus*, *Vadzsrájána*).

LAMDRE

B. (t. Lam-'bras) „Út (és) Cél”

Vadzsrájána irányzat, amelynek hagyományait főképpen a *Sakjapa* iskola ápolja. Jellemzősége, hogy a „célnak” magát az „utat” tekintik. Az iskola alapszövegét (amely az egyik legrégebbi buddhista *tantra*) a 11. sz.-ban maga a fordító, Drogmi vitte Tibetbe. Az iskola tanítása szerint a szellem 3 aspektusa:

1. a szellem (lényegében) tiszta,
2. a szellem „üresség” (*sünjátá*),
3. a szellem az előző kettő egysége.

LAMRIM

B. (t. Lam-rim) „Az Út Fokozatai”

Könyvsorozat, amely a szellemi út egyes állomásait ismerteti. A legrégebbi Lam-rim mű szerzője *Gampopa* (1709-1153), a *Kadampa* iskola képviselője. Az alapmunka nyomán ír-

Alexandra David-Neel

Jondgen láma

ta *Tsongkhapa* (t. bCon-kha-pa), a *Gelugpa* (t. dGe-lugs-pa) iskola alapítója „A Megvilágosodás Útja” c. művét.

LAN-CH'I TAO-LUNG

Z. vagy Lan-hsi Tao-lung (j. Rankei Doryu, 1203-1268) a *rindzai zen* jögi-vonalának kínai mestere.

LAN-HSI TAO-LUNG

Z. = *Lan-ch'i Tao-lung*

LANKA

H.sz. : Ceylon, a mai Sri Lanka.

LANKAVATARASZÚTRA

B.Z. „Alászállás Ceylonba”

Mahájána szentírat, amely az „immanens megvilágosodás-szellemét” hangsúlyozza, a megkülönböztetést (kettősséget) tagadja. (Vö.: *Tathágata-Garbha*, *Busszo*)

LAN TS'AI-HIO

T. = *Pa-hsien*

LAO-CHÜN

T.k. „Lao Úr” vagy T'ai-shang lao-chün : „Legfelső Lao Úr” *Lao-tzu* „isteni” jelzője. *Yüan-shih t'ien-tsun* és *T'ai-shang tao-chün* mellett Lao-chün a vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) főistensége.

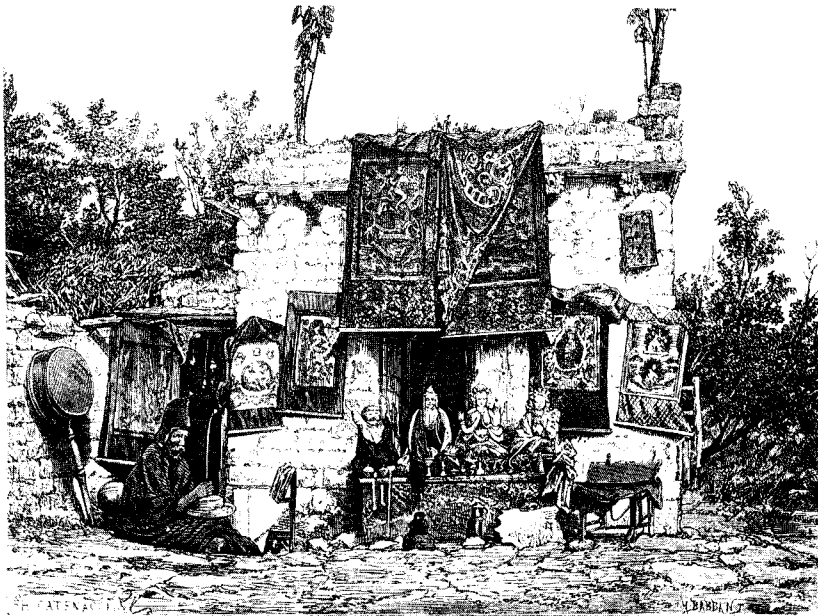
LAO-NA TSU-TENG

Z. (j. Rono Soto, 12. sz.) a *rindzai zen* (jögi iskola) kínai *zen* mestere, *Yüeh-an Shan-kuo* (j. Gettan Zenka) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Yüeh-lin Shih-kuan* (j. Gatsurin Shikan) tanítója.

LAO TAN

T. = *Lao-tzu*

(Lao Tan : „hosszú fül”, a hosszú élet jelképe). (Vö.: *Li Erh*)

Lámaista kolostor Tibetben

LAO TZU

T.k. „Öreg mester”

vagy *Lao Tan*, *Li Erh*, a *Tao-te-ching* szerzője, *K'ung-tzu* kortársa. Életrajza, a Shih-chi (: „Történelmi Feljegyzések”) szerint (i.e. 1. sz.) Hu-hsien faluban (a mai Honan tartomány) született. Az uralkodó, Chou udvarában irattárosként tevékenykedett, majd udvari intrikák miatt „Nyugatra távozott és nyoma veszett”. A Hsien-ku határállomáson találkozott Yin Hsi őrparancsnokkal, akinek átadta az 5 000 írásjelből álló művét (: *Tao-te-csing*).

LAYA

H.sz. „feloszlás, eltűnés”

A lélek egyesülése az abszolútummal.

LAYA-SAMADHI

H.sz. A legmagasabbrendű tudatban való feloszlás (: *Turiya*).

LAYA-JÓGA

H.sz. 1. Az istenséggel való egyesülés jógája.
2. A *kundalini* felébresztése.

LE-KUNG

T.k. „Mennydörgés Herceg”

A taoista pantheon alakja.

LI

B.k. „ kozmikus rend” : *Chih-nun*; *Hua-yen* iskola.

LI

T.k. „ritus, erkölcs”

A konfucianizmus (: *K'ung-tzu*) fogalma, amely az emberi magatartásra, szertartásokra vonatkozik. (Vö.: *Jen*)

LIÄ DSI

T. = *Lieh-tzu*

LIANG-CHIEH

Z. = *Tung-shan Liang-chieh*

LIANG-I

T.k. : két forma, vagy alaperő

A „Változás(ok) Könyve” (*I-ching*) fogalma (: *jin-jang*).

LI-CHIAO SHIH-WU-LUN

T.k. = *Ch'üan-chen tao*

LIEH-TZU

T. vagy *Liä dsi*

Taoista filozófus. Fő műve a *Ch'ung-hsü chen-ching* (: „Az Üresség Forrásának Igaz Könyve”).

LIEN-CH'I

T.k. „a légzés felolvasztása”

Taoista légzőgyakorlat, amely a levegő szabad áramlását biztosítja az egész testben.

LIEN-TAN

T.k. „a cinóber felolvasztása”

A taoista alkimia egyik módszere, amely halhatatlanságot eredményez (: *Ch'ang-sheng pu-ssu*).

LI ERH

T.k. = *Lao-tzu*

LI HSÜAN

T. = *Pa-hsien*

LILA

H.sz. „játék”

A jelenségvilág isteni színjátéka. A *Vaisnava* felfogás szerint a teremtés folyamata. Ellentéte a *Nitya* (: Abszolútum).

LILAMAYA

H.sz. A látszatvilág jelenségei (: *májá*).

LIN-CHI I-HSÜAN

Z.j. Rindzai Gigen(megh. i.sz. 867) kínai *zen* mester, *Huang-po Hsi-yün* (j. Obaku Kiun) tanítványa és utóda (*Hassu*). *Hsing-hua Ts'ung-chiang* (j. Koke Zonsho) és *Pao-chou*

Yen-chao (j. Hoju Ensho) tanítványa. A róla elnevezett Lin-chi (j. *rindzai* iskola) alapítója.

LIN-CHI-TSUNG

Z.k. = *rindzai* iskola

LINGA

H.sz. vagy Lingam

Fallusz formájú oszlop, *Siva* jelképe.

LINGA-PURANA

H.sz. 11 000 stancából álló *purána*, amely a hagyomány szerint *Brahmától* kapta nevét („Linga”). Magával a fallusz jelképpel a szöveg alig foglalkozik, nevezetesen *Siva* magyarázatait tartalmazta a lét 4 célkitűzéséről: artha (gazdagság, jólét), káma (szórakozás, érzéki öröm), dharma (kötelesség), moksha (szabadulás).

LINGA-SHARIRA

H.sz. = *Sukshma-Sharira*

LINGAYAT

H.sz. vagy Virashaiva; *Siva* tisztelők dél-indiai szektája

Követői nem ismerik el a Védák mindenekföltreitétét.

LING-CHIH

T.k. „varázsfű”(gomba)

A *taoizmus* szerint halhatatlanságot, illetve hosszú életet (legalább 500 év) biztosít. Lelelőhelye a Halhatatlanok 3 szigete: *P'eng-lai*, *Ying-chon* és *Fang-chang*.

LING-PAO CHING

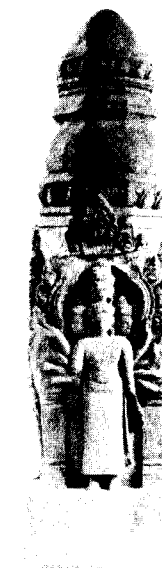
T.k. „A Mágikus Ékkő Iratai”

A vallási taoizmus (*Tao-chiao*) tanainak gyűjteménye, illetve a *Ling-pao p'ai* („Mágikus Ékkő Iskola”) tanításai (i.sz. 3., 4., 5. sz.). Kommentárai a 6. sz.-ban íródtak, szerzőjük *Sung Wen-ming*.

LING-PAO P'AI

T.k. „Mágikus Ékkő Iskola”

A vallási taoizmus (*Tao-chiao*) egyik irányzata (i.sz. 3., 4., 5. sz.).

Linga

LI SHAO-CH'UN

T. (i.e. 7-133) taoista mágus (*Fang-shih*), aki az alkímia módszereit tartotta alkalmasnak a halhatatlanság megvalósításához. Azt állította, hogy meglátogatta a Halhatatlant 3 szigetét (: *P'eng-lai*, *Ying-chon*, *Fang-chang*).

LI T'IEH-KUAI

T. = *Pa-shien*

LIU-FU

T.k. : „Hat Tartály”

Az emberi test 6 szerve, amelyek fontos szerepet töltenek be a taoista légzőgyakorlatoknál: 1. gyomor, 2. epehólyag, 3. 4. vékony- és vastagbél, 5. húgyhólyag és (az egy „tartálynak” számító) 6. nyelöcső, légvezeték és belső gyomorvezeték.

LIU LING

T. = *Chi-lin ch'i-hsien*

LI TE-JEN

T. = *Chen-ta-tao chiao*

LIU T'IEH-MO

Z.j. (i.sz. 9. sz.) buddhista szerzetesnő, *Kuei-shan Ling-yu* (j. Isan Reiyu) tanítványa, aki „Vasmalomkő” (T'ieh-mo) néven ismert, mivel a „Dharma-küzdelemben” (*Hossen*) „szétmorzsolta” ellenfeleit.

LIU-TSU-TA-SIHII

Z.j. Rokuso Daishi : „Hatodik Pátriarcha, Nagy Mester”, *Hui-neng*, a *zen* 6. kínai pátriarchája.

LIU-TSU-TA-SHIIH FA-PAO-T'AN-CHING

Z. rövid. T'an-ching (j. Rokuso Daishi Hobodan-gyo; rövid. Dangyo) : „A Hatodik Pátriarcha (által elmondott) Szútra a Dharma-kincs Trónjáról”. A *zen* irodalom alapvető műve, amely *Hui-neng* életrajzát és tanításait tartalmazza.

LOBHA

B.sz. : *Akushala*

LO-HAN

B.Z. (sz. Arhat, j. Rakan)

Szent, a *hinajána* ideálja. Kínában és Japánban a *mahájána* iskoláiban (k. *Ch'an*, j. *zen*) is fontos szerepet tölt be. Ábrázolásai a 7. sz.-tól ismertek. Kínai és japán kolostorokban 16, 18 és 500-as csoportokkal találkozzunk.

LO-HAN KUEI-CHI'EN

Z. (j. Rakan Keijin) vagy Ti-ts'ang (j. Jizo) i.sz. 867-928, kínai *zen* mester, Hsüan-sha Shih-pei (j. Gensha Shibi) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Fa-yen Wen-i* (j. Hogen Bun'eki) tanítója.

LO-HAN TAO-HSIEN

Z. (j. Rakan Dokan i.sz. 9. sz.), kínai *zen* mester, *Yen-tou Ch'üan-huo* (j. Ganto Zenkatsu) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Ming-chao Te-chien* (j. Meisho /Myosho/ Tokken) tanítója.

LOKA

H.sz. „világ” : az univerzum világi

I. Általában *Triloka* (3 világ) : menny, föld, alvilág.

II. A 7 „felső világ”:

1. Bhur-loka = Föld;

2. Bhuvar-loka = a Föld és a Nap közötti tér; Muni, Siddha stb. birodalmak;

3. Svar-loka = *Indra* világa;

4. Mahar-loka = *Bhrigu* és más szentek világa;

5. Jana-loka = *Brahma* fiainak, Sanaka, Sananda és Sanathumara világa;

6. Tapar-loka = A Vairaja birodalom;

7. Satya-loka = *Brahma* mennyországa.

A 7 „alsó világ” : *Patala*.

III. A *Sankhya* és *vedanta* 8 „felső és alsó világ” :

1. *Brahma*-loka = a főistenek világa;

2. Pitri-loka = *Pitri*, *Rishi*, *Prajapati* otthona;

3. Soma-loka = a Hold és a bolygók világa;

4. Indra-loka = alsóbb istenségek világa;

5. Gandharva-loka = égi szellemek világa;

6. *Rakshasa*-loka; 7. *Yaksha*-loka;

8. Pisacha-loka = ördögök birodalma.

LOKAPALA

H.B.sz. „Világőr”

H. A 8 égtáj őrzője:

1. Indra : kelet, 2. Agni : dél-kelet, 3. Yama : dél, 4. Surja : dél-nyugat, 5. Varuna : nyugat, 6. Vayu : észak-nyugat, 7. Kubera : észak, 8. Soma : észak-kelet.

B. A 4 égtáj világőrei.

LOKAJATA

H.sz. materialisták (: *csárvák*).

LOKESHVARA

B.sz. „Világura”

1. Egy Buddha jelzője: 2. *Avalokitésvara*.

3. Kambodzsában Lokeshvara az Univerzum testetöltése, aki az uralkodókban inkarnálódik.

LOKESHVARARAJA

B.sz. „Világkirály”

Egy megelőző világkorszak Buddhája, előtte *Amitábha* az egyik inkarnációja során 48 kötelezettség vállalásával fogadalmat tett.

LOKOTTARA

B.sz. (j. Lokuttara) „Világfölötti”

1. Minden, ami a Megváltás Ösvényére vonatkozik, nevezetesen a *Nirvánára*, elérésére irányul.

2. A „Világfölötti Ösvény” (*Árja-Marga*) fokozatai:

a/ áramlatba való belépés (*Shrota-Apanna*).

b/ egyszer visszatérés (*Sakridagamin*),

c/ vissza-nem-térés (*Anagamin*).

d/ szentség (*Arhat*).

3. A *mahájána*ban a Buddha jelzője, aki testileg és szellemileg tökéletesen tiszta, és végtelen hatalommal rendelkezik.

LOKATTARAVADIN

B.sz. = *Mahasanghika*; *Hinajána*

LONGCHENPA

B. (t. Klon-chen-pa)

A *nyingnapa* (t. rNin-ma-pa) iskola „Mindentudó” jelzővel tisztelt mestere (i.sz. 1308-1364), a *Dzogchen* tanok, valamint a *Padma szambhava* (t. Padma 'byun-gnas) és a *Vimalamitra* hagyományok egybeötözője. Rövid élete során 270 művet írt.

LÓTUSZ

H.B. (sz. Padma)

Tavirózsa (lat. Nelumbo nucifera; Nelumbum speciosum).

H. 1. A test tudatcentrumai (*csakra*).

2. A „szabadulás” (kötöttség nélkülség) jelképe.

3. Az ikonográfiában a szentség (lótusztrón) szimbóluma.

B. 1. A „megvilágosodás” jelképe.

2. *Avalokitésvara* (egyik) ismertetőjegye.

3. Az *Amitábha* kultusz (: „Tiszta Birodalom Iskola”) szimbóluma.

LÓTUSZ ISKOLA

B. = *T'ien-t'ai* iskola

LÓTUSZ-SZÚTRA

B.Z. (sz. Saddharmapundarika-szútra; t. Dam-pa'i-chos-pa-dma-dkar-po'i-mdo) : „Az Igaz Tan Lótusz-Szútrája”.

(Vö.: *T'ien-t'ai*; *Nichiren*.)

LUMBINI

B. A 4 szenthely (: *Samath*, *Bodh-Gaja*, *Kushinagara*) egyike. A történelmi Buddha (*Sákjamuni*) szülőhelye, a *Sákja* birodalom fővárosa (*Kapilavastu*) szomszédságában.

LUNG

T.k. „sárkány”

A *jang* (: *jin-jang*) testetöltése

A kínai mitológia 5 sárkányt ismer:

1. Mennyei Sárkány(ok), az istenségek birodalmának őrei;

2. Sárkányszellem(ek), a szél és eső urai;

3. Földi sárkány(ok), a folyamok és tengerek urai;

klon-chen-pa (bLa-ma 1307-1362), körülötte a Mahasiddhák

4. Kincseket őrző sárkány(ok):

5. Császári sárkány(ok).

(Az első négy sárkányfajtát 5. az ötödiket 4 karommal ábrázolják.)

LUNG-GOM

B. (t. rLun-sgom)

Speciális jógatechnika gyakorlója, amelynek segítségével megszerzi a levegő-elem feletti uralmat. A Lung-Gom Pa (t. rLun-sgom-pa) e jógaerő (*Siddhi*) révén hosszú távokat képes rövid idő alatt gyalogszerrel (futva) megtenni.

LUNG-HU

T.k. „sárkány (és) tigris”

A taoista alkímiában (*Nei-tan*, *Wai-tan*) a Yang és Yin jelképe.

LUNG-HU-SHAN

T.k. „Sárkány (és) Tigris Hegység Hegység Chiang-hsi tartományban. A 3. sz.-tól 1949-ig a „Mennyei Mester” (*T'ien-shih*), *Chang Tao-ling* utódainak és a *Wu-ton-mi tao* (: *Tao-chiao*) iskola mestereinek tartózkodási helye.

LUNG-MEN

B.k. „Sárkánykapu”

Barlángszentély Loyang (Honan tartomány) szomszédságában. *Yün-kang* és *Tun-huang*, a harmadik nagy buddhista szenthely Kínában.

LUNG-MEN ISKOLA

T. = *Ch'üan-chen tao*

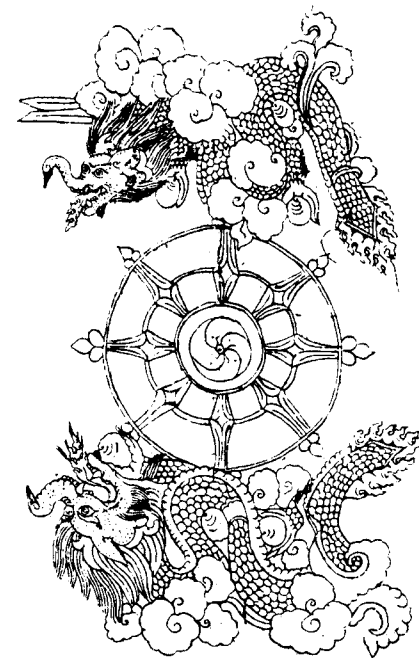
LUNG-T'AN CH'UNG-HSIN

Z.j. Ryutan (Ryotan) Soshin (i.sz. 9. sz.) kínai zen mester. *T'ien-huang Tao-wu* (j. Tenno Dogo) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Te-shan Hsüan-chien* (j. Tokusan Senkan) tanítója.

LUNG-WANG

T.k. „Sárkánykirály(ok)

a „Kezdet Mennyei Urai” (: *Yüan-shih t'ien-tsun*) helytartói.

Lung

LUNG-YA CHÜ-TUN

Z.j. Ryuge Koton (i.sz. 834-923) kínai zen mester, *Tng-shan Liang-chieh* (j. Tozan Ryo-kai) tanítványa és utóda (*Hassu*).

LU PU-WEI

T. = *Lü-shih ch'un-ch'iu*

LU-SHAN

B.k. „Lu-hegység”

Buddhista központ (mai Kiangsai tartomány), amely i.sz. 380-tól indult virágzásnak. Híres szerzetesek (pl. *Hui-yüan* és *Tao-sheng*) tartózkodási helye. Kolostora 367-ben épült.

LÜ-SHII CH'UN-CH'U

T.k. „Lü Úr Tavasza és Ősze”

Az i.e. 3. sz.-ból származó filozófiai munka. Összeállítója Lü Pu-wei (?-235) gazdag kereskedő, aki a hagyomány szerint 10 000 tudós segédletével végezte el a munkát. A gyűjtemény, többek között taoista és konfuciánus tanok tárháza.

LÜ-TSUNG

B.k. „Szabályok Iskolája”

Kínai buddhista irányzat, alapítója *Tao-hsü-an* (596-667). Tanításai *Dharmagupta* rendi szabályain (k. Ssu-fen-lü) alapulnak.

LÜ TUNG-PIN

T. = *Pa-hsien*

M

MADHAVA

H.sz. „Bávos Tavasz”

1. *Visnu* és *Krisna* jelzője, 2. *Madhva*.

MADHU

H.sz. A „Sötétség testetöltése, az Őserők egyike. (A „Világosság” testetöltése *Brahmá*.)

MADHURA-BHAVA

H.sz. A *Bhakta* lelki-érzelmi kötődése a választott ideálhoz (*Ishta-Deva*). Vö.: *Bhava*

MADHU-VIDYA

H.sz. „Felismerés méze”

A *soma* („titkos méz”) hatására ébredő tudás; az „Isteni Játék” (*lila*) felismerése.

MADHVA

H. vagy Mádhavacsárja, Mádhva, Anandatirtha (1199-1278), a dualista filozófia (*Dvaita-vedanta*) képviselője. Filozófiája szerint az 5 nagy kettősség (különbözőség):

1. Isten – lélek; 2. Isten – anyag;
3. lélek – anyag; 4. (ön)lélek – (nagy)lélek;
5. anyag(rész) – anyag/rész.

MADHJAMAKA

B.sz. A mádhjamika (: „Középút”) tana.

MADHJAMIKA

B.sz. A *mahájána* irányzata, amelynek alapítói *Nagarjuna* és *Árjaveda*. Nagy jelentőségre tett szert Indiában, Tibetben, Kínában és Japánban (*San-lun*; *Sanron*). Jeles képviselői: *Buddhapalita* (5. sz.), *Bhávaviveka* (6. sz.), *Csandrakirti*, *Santiraksita*, *Kamalasila* (8. sz.). A tanítás lényege: mivel minden jelenség feltételhez kötött (: *Pratitya-Samutpada*) nem rendelkezik önálló léttel, tehát lényegét tekintve „üres” (*Súnjaitá*).

MADHJAMAKA-KARIKA

B.sz. *Nagarjuna*

MAGADHA

B. A *buddhizmus* kiindulópontja. Királyság Észak-Indiában *Sákjamuni* korában. Fővárosai (időrendben) *Rajagriha* és *Pataliputra*. Királyai: *Bimbisara* és fia, *Ajatasattu*, valamint *Ashoka*.

MAHABHARATA

H.sz. „A Bharata nemzetség (harcának) eposza”

Az indiai (és hindu) irodalom legnagyobb műve a *Rámájana* mellett. A 18 könyvből (parva) 106 000 versből álló eposz alkotója a hagyomány szerint *vjasa*, de az i.e. 5. sz.-tól

az i.sz. 2. sz.-ig minden bizonnyal több szerző és „rendező” (vjása) munkája tette teljessé. Az eposz a *Kaurava* és *Pandava* klánok harcairól szól. Kiemelkedő filozófiai része (6. könyv) a *Bhagavad-gítá*, amelyben *Krisna* oktatja *Arjunat*.

MAHABHAVA

H.sz. Isten iránt érzett extatikus szeretet.

MAHABHUTA

H.B.sz. „Nagy Elem”

H. Az 5 elem: éter, levegő, tűz, víz, föld, amelyekhez az 5 *Tanmatra* tartozik.

B. A *Dhātu* szinonímája.

MAHABODHI KOLOSTOR

B. : *Bodh-Gája; Dharmapala*, 2, 3. *Mahabodhi Society*.

MAHABODHI SOCIETY

B. „A Nagy Megvilágosodás Társasága”

Alapítója (1891) a ceyloni *Dharmapala*. Célja (1) a buddhizmus propagálása (elsősorban) Indiában, (2) *Bodh-gája* visszahódítása a hinduizmustól, (3) buddhista kolostor és egyetem létrehozása indiai szerzetesek és külföldiek részére.

MAHADEVA

H.sz. „Nagy Isten” = *Siva*

MAHAKALA

H.B.sz. „Nagy Idő”

H. 1. *Siva*. 2. A 12 *linga* egyike az Ujjajini Siva szentélyben.

Mahakala a dharma, különösen a rJog-chen tanok védelmezője (jab-jum ábrázolás)

B. *Dharmapala*. 1.

MAHAKARANA

H.sz. „Nagy Ok”

A transzcendens valóság, abszolútum.

MAHÁKASJAPA

B.Z.sz. (p. Mahakassapa) rövid. Kashjapa (Kassapa), *Sákjamuni* egyik fő tanítványa, Buddha halála után a *Sangha* vezetője, a zen 1. pátriarchája.

MAHAMAUDGALJAJANA

B.sz. (p. Mahamoggalana). *Sákjamuni* fő tanítványa, Brahman család sarja, aki ifjúkori barátjával, *Shariputrával* együtt lépett a *Sangha* kötelékébe.

MAHAMAYA

H.sz. „Nagy Varázsló(nő)

= *Kali, Durga*.

MAHAMUDRA

B.sz. „Nagy Pecsét” (t. Phag-rgya chen-po) *Vadzsrajána* tanítás, amelyet Tibetben a *Kagyüpa* (bKa-rgyud-pa) iskola képvisel. A tanítás lényege a *súnjátá* felismerése. A hagyomány szerint *Szamanabhadra* nyilatkoztatta ki a Mahamudra tanát *Tilopanak*, majd *Naropa*, *Marpa* és *Milarépa* (Mi-la-ras-pa) közvetítésével terjedt el Tibetben.

MAHAPARINIBBANA-SZUTTA

B.p. A *Digha-Nikája* része, amely *Sákjamuni* halálának körülményeit tárgyalja. (Nem tévesztendő össze a *Mahaparinirvána-szútrával*.)

MAHAPARINIRVANA-SZÚTRA

B.sz. Több *Mahájána* szentírat gyűjteménye, amely nevét az első *szútrától* nyerte. A mű

Mahakala

elsősorban a Buddha-természettel foglalkozik. A Kínai Kánonban (vö. *Tripitaka*) a *Vaipulyaszútrák* része. (Nem tévesztendő össze a *Mahaprinibbana-Szuttával*.)

MAHAPRAJNAPARAMITA-HIDRAJA-SZÚTRA

B.Z.sz. (j. Maka Hannjaharamita Singjo) A 40 *Prajnaparamita-szútra* közül a legrövidebb, amely tömören ismerteti a *súnjátá* tanát. Mottója: „Az alak nem más, mint üresség, az üresség nem más, mint alak.”

MAHAPRAJNAPARAMITA-SZÚTRA

B.sz. = *Prajnaparamita-szútra*

MAHAPRAJAPATI GAUTAMI

B. *Sákjamuni* mostohája, aki anyja Majadevi, néhány nappal a szülést követő halála után a gyermeket felnevelte. Férje halála után nő

248 བླ་མ་པུ་ལྷ་མཚན་མཆོའམ་

260 རྒྱུ་ལྷ་མཚན་མཆོའམ་

Mahakala tibeti ábrázolásai

Sangha alapítására kérte a Buddhát, aki először elzárkózott, majd *Ananda* unszolására adta beleegyezését.

MAHAPRAJALA

H.sz. vagy *Jalanaka*, *Sanhara*, „Nagy Feloszlás”

Az univerzum feloszlása egy *Kalpa* végén, amikor a 7 *Loka* és lakói, a szentek, istenségek és maga *Brahma* is eltűnnek.

MAHAPURANA(K)

H.sz. A *Vaishnava* két nagy *Puranájának* (: *Visnu-Purána* és *Bhagavata-Purána*) együttes megjelölése.

MAHAPURUSHA

H.sz. „Nagy Lélek”

1. Világlélek; 2. *Visnu*; 3. szentek megszólítása.

MAHARISHI

H.sz. „Nagy Látnok”

1. Ősi korok szentjei, a vedai titkok ismerői, himnuszainak szerzői. 2. Megvilágosodott *guru*k megtisztelő címe.

MAHASAMADHI

H.B.sz. Szent halálára vonatkozó kifejezés: „Nagy Elmélyedés”.

MAHASAMNIPATA-SZÚTRA

B.sz. „A Nagy Gyülekezet Szútrája”

A *Vaipulya-szútra(k)* egyike, a Kínai Kánon (*Tripitaka*) része, amely az 1.sz. 6. sz.-ból származik. Tartalma: az „Ürességet” (*súnjaitá*) tárgyaló értekezés, *dharanik* és *mantrák*.

MAHÁSZANGHIKA

B.sz. „Nagy Közösség”

A két nagy *hinajána* irányzat egyike, amely a 3. buddhista zsinat (*Pataliputra*) alkalmával szakadt el az ősi *Sanghatól*. Fejlődése során az iskola további ágazatokra (: *Ekavjavarika*, *Lokoutaravadin*, *Gokulika*, *Bahushrutija*, *Prajnapitvada*, *Csaitika*) szakadt. A Mahasanghikák a *mahájána* előfutárainak tekintetők.

MAHASZUNYA

H.sz. „Nagy Üresség”

A nem-kettősség üressége (vö.: *vedanta*) : Alany és tárgy, szemlélt és szemlélt egysege.

MAHASIDDHA

B.sz. *Vadszrajána* aszkéták, a *tantrák* mesterei, a mágikus tudás (*Siddhi*) birtokosai. Legismertebb a 84 Mahasiddha (férfiak és nők) csoportja, akik képviselői az Indiában a 8-12. sz.-ig virágzó mozgalomnak, amely a kolostoron kívüli tökéletesedést propagálta.

12 Mahasiddha tibeti ábrázolása:

1. Sha-ba-ri-pa
2. Ja-lan-dha-ra
3. Tan-ti-pa
4. Shan-ti-pa
5. In-tra-bho-dhi
6. Ka-ma-la
7. Ku-ku-ri-pa
8. Tan-tra-pa
9. Sa-ra-ha-pa
10. Tam-pa-ka
11. Na-ga-bho-dhe
12. Yag-spyil na-bo-pa

MAHASTHAMAPRAPTA

B.sz. „Nagy Erőt Birtokló”

A *mahájána* egyik *Bodhiszattvája*. A japán ikonográfiában *Avalokitesvara* mellett *Amítábhá* kísérőjeként szerepel. Jelképe a *pagoda*, melyet fejdíszként visel.

MAHATATTVA

H.sz. vagy Mahat : „Nagy Alapelv”

A hatalmas kozmikus tudat, amely a teremtés során létesült.

MAHATMA

H.sz. „Nagy lélek”

Nagy szellemi tanító megtisztelő címe (pl. *Gandhi*).

MAHAVAIROCHANA-SZÚTRA

B.sz. „A Nagy Ragyogás szútrája”

A japán és kínai buddhista iskolák (*Mi-tsung*,

Mahasiddha

Shingon) szentirata. Kínaira (i.sz. 725) Shubhakarasimha tantrikus mester fordította.

MAHAVAKJA

H.sz. „Nagy Kijelentés”

Mantrák, amelyek azt hirdetik, hogy *Brahman* és az ember önvalója azonosak egymással.

1. Prajnaman Brahma (A Tudat Brahman)
2. Aham Brahman Asmi (Én vagyok Brahman)
3. Tat Tvam Asi (Ez vagy Te)
4. Ayam Atman Brahma (Az Önvaló Brahman)

MAHAVAMSA

B.p. „Nagy Történet”

Ceylon történelmének krónikája (i.e. 6. sz.-tól). Szerzője Mahánáma. A *Chulavamsa* („Kis Történet”) az előbbi függeléke, több szerző műve. A szingaléz buddhizmus történetét tárgyalja a 18. századig.

MAHAVASTU

B.sz. „Nagy Esemény”

A *Lokoutaravadin* (*Mahasanghika*) iskola szentirata, amely *Sákyamuni* előző életeit is-

merteti. Foglalkozik a *Bodhiszattva* életútjával (*Bhumi*) is, ezért a kezdeti *mahájána* szentiratának is tekinthető.

MAHAVIBRASHA

B.sz. = *Vaibhashika*

MAHAVIDYA(K)

H.sz. 10 női istenség, akiknek segítségével (közbenjárásával) a *Brahman* felismerése megvalósítható.

1. Kali, 2. Tara, 3. Shodashi, 4. Bhuvaneshvari, 5. Bhairavi, 6. Chinnamasta, 7. Dhumavati, 8. Vagala, 9. Matangi, 10. Kamala. (Valamennyi a *Brahman Shakti* megszemélyesítője.)

MAHAVIRA

H.sz. vagy Mahavir : „Nagy Hős”

1. A jainizmus alapítója (i.e. 6-5. sz.), *Sákjamuni* kortársa (Vö.: *Tirthankara*) 2. *Hanumat* egyik neve.

MAHAVRATA

H.sz. „Nagy Fogadalom”

Yama, a *Raja-jóga* első fokozata (: *Patanjali*, *Jóga-szútra*, II.31.).

Mahavira

MAHÁJÁNA

B.Z.sz. „Nagy Járómű”

A két legnagyobb buddhista irányzat (a másik a *hinajána* : „Kis Járómű”) egyike az i.e. 1. sz.-ban keletkezett. Célkitűzése minden lény útjának egyengetése a nagy cél (*Nirvána*) felé. Ideálja a *bodhiszattva*, akinek legfontosabb tulajdonsága a könyörület (*Karuna*). A mahájána kiinduló pontjának két hinajána iskola (*Mahászanghika* és *Szavaszti-váda*) tekinthető, amelyekben a *súnjátá* („Üresség”) fogalma és a *Trikája* („Három Test tana”) ideája fellelhető. Az idők folyamán sok mahájána iskola keletkezett, amelyek Indiában, Kínában, Koreában, Japánban, Tibetben és a 20. sz.-ban Nyugaton is elterjedtek.

(Vö.: *mádhjarnika*, *nagarjuna*, *Jógacsara*, *tantra*, *vadszrajána*, *tibeti buddhizmus*, *zen*, *Huayen*, *Tsien-tai*, *kegon*, *tendai*, *Amitabha-kultusz*.)

MAHÁJÁNASHRADDHOTPADA-SHASTRA

B.Z.sz. „Értekezés a mahájána iránti bizalom fölkeltségéről”

Az i.sz. 5-6. sz.-ból származó mű szerzője a hagyomány szerint *Ashvagoshá* (aki azonban az 1-2. sz.-ban élt). Mivel csak egy 577-ből való kínai verzió ismeretes, a munkát kínai eredetűnek tekinti a buddhológia. Az értekezés a *mahájána* kommentárja.

MAHA-JÓGA

H.sz. „Nagy Egyesülés”

A lények és megnyilvánulások egyesülése az Egyetlennel (*Brahman*).

MAHESHVARA

H.sz. „Nagy *Ishvara*” : *Siva*.

MAHINDA

B. (i.e. 3. sz.) Buddhista szerzetes. *Ashoka* fia, a ceyloni misszió (i.e. 250) irányítója. *Devanam-pija* Tissa király megtérítője. Ez a ceyloni király alapította a fővárosában (*Anuradhapura*) a „Nagy Kolostort” (*Mahavihara*), ahol a *bodhifá* egy hajtását őrzik.

MAHESHASAKA

3. *Hinajána*-iskola, amely az i.e. 2. sz.-ban vált el a *Vibhajyavadinoktól*, és amelyből később a *Dharmaguptaka* irányzat kifejlődött.

MAIDO SOSHIN

Z.j. = *Hui-t'ang* *Tsu-hsin*

MAITRÉJA

B.Z.sz. (j. Miroku) „Szeretetteljes”

Az eljövendő világkorszak Buddhája. A *tibeti buddhizmus*ban kultusza igen elterjedt, és *Pang-khapa* neki szentelte az általa alapított kolostorok közül az elsőt.

A magyarországi Buddhista Misszió által képviselt Árja-Maitreja-Mandala *Vadszrajána* rend is az „Eljövendő Világtanító” kultuszának ápolója.

Maitréja

MAITRÉJANATHA

B. A *Jógacsára* iskola egyik alapítója (i.sz. 4-5. sz.). *Asanga* mestere.

MAITREJI

H.sz. *Jajnavalkja* két feleségének egyike. (Vö.: *Brihadaranjaka Upanishad*)

MAITRI

B.sz. (p. Metta) „jóság, jóakarat”

A buddhista fő erények egyike (: *Metta Szutta*; *Bráhma-vihára*).

MAITRI-KARUNA

B.sz. „jóság (és) irgalom”

A *Bodhiszattva* magatartására jellemző 2 fő erény (: *Bhumi*).

MADZSHIMA-NIKAJA

B.p. (sz. Madhjamagama) „Közép(hosszú) Gyűjtemény”

A *Szútrapitaka* 2. része (: *nikája*, *agama*). A pali verzió 152 „középhosszú” szútrából áll; az elveszett szanszkrit verzió kínai fordítása 222 szútrát tartalmaz. A két változatban 97 szútra azonos. A hagyomány szerint a gyűjtemény megfogalmazója *Shariputra* (:1. buddhista zsinat).

MAKA IANNNJAHARAMITA SHINGYO

Z.j. = *Mahaprajnaparamita-Hridaja-Szútra*

MA-KU PAO-CHE

Z. vagy Ma-yü Pao-che (j. Mayoku Hotetsu) kínai *zen* mester (T'ang kor), *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utóda (Hassu).

MAKJO

Z.j. „ördögi jelenségek”

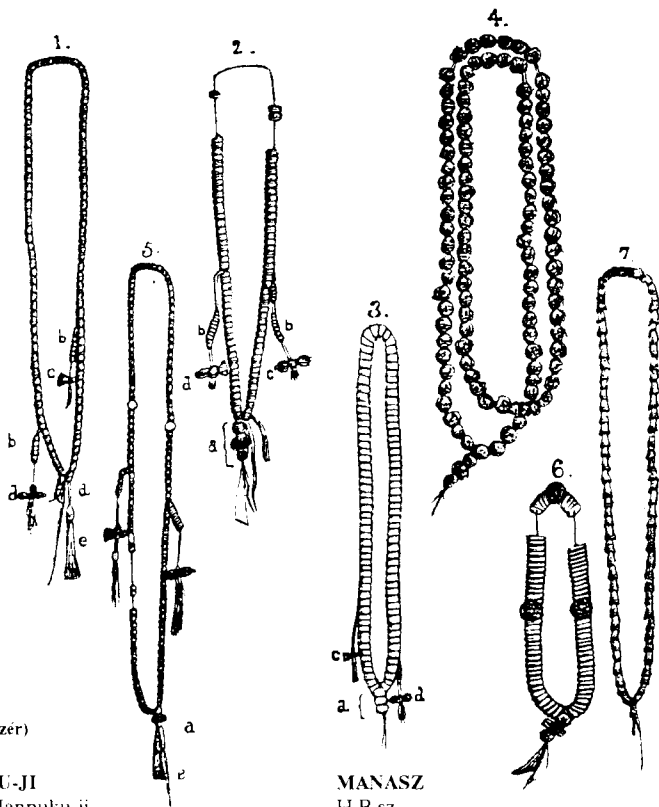
1. Az objektív világ jelenségei.
2. A *zazen* során fellépő jelenségek: hallucináció, vízió, levitáció stb., amelyeknek nem szabad fontosságot tulajdonítani (mivel akadályozzák, késleltetik a felismerést).

MALA

H.B. vagy Japamala „(ima)füzér”

H. A *Japa* alkalmával használatos. Rudraks-ha vagy Tulasi magvakból készített gyöngyfüzér.

B. Különböző anyagokból (magvak, borostyán stb.) készített, általában 108 gyöngyből álló imafüzér, a fohások recitálásának segédeszköze (: *mantra*, *Dharani*, *Nembutsu*).

Mala (imafüzér)

MAMPUKU-JI

Z.j. vagy Manpuku-ji

Az *Obaku* iskola fő kolostora, amelyet *Yin-yüan Lung-ch'i* (j. Ingen Ryuki) kínai zen mester Uji-ban (Kyotótól délre) alapított az i.sz. 17. sz. közepén.

MANA

B.sz. = *Anushaja*

MANANA

H.sz. „mérlegelni, megfontolni”

A hallott és olvasott kritikus mérlegelése. A *Vedanta* megértése 3 módzata közül a 2. Az 1. a *Shavrana* (hallás, olvasás), a 3. a *Nididh-jasana* (a befogadottak feldolgozása meditáció segítségével).

MANASZ

H.B.sz.

H. A „Belső Szerv” (*Antahkarana*) „gondolkodási képessége”. A manasz révén fogjuk fel a külvilág benyomásait.

B. (p. Mano) „szellem, elme” Minden szellemi képesség és aktivitás. A 6 „alap” (vö.: *saddá-jatana; ájataná*) közül a 6.

MANASIKA-JAPA

H.sz. = *Japa*

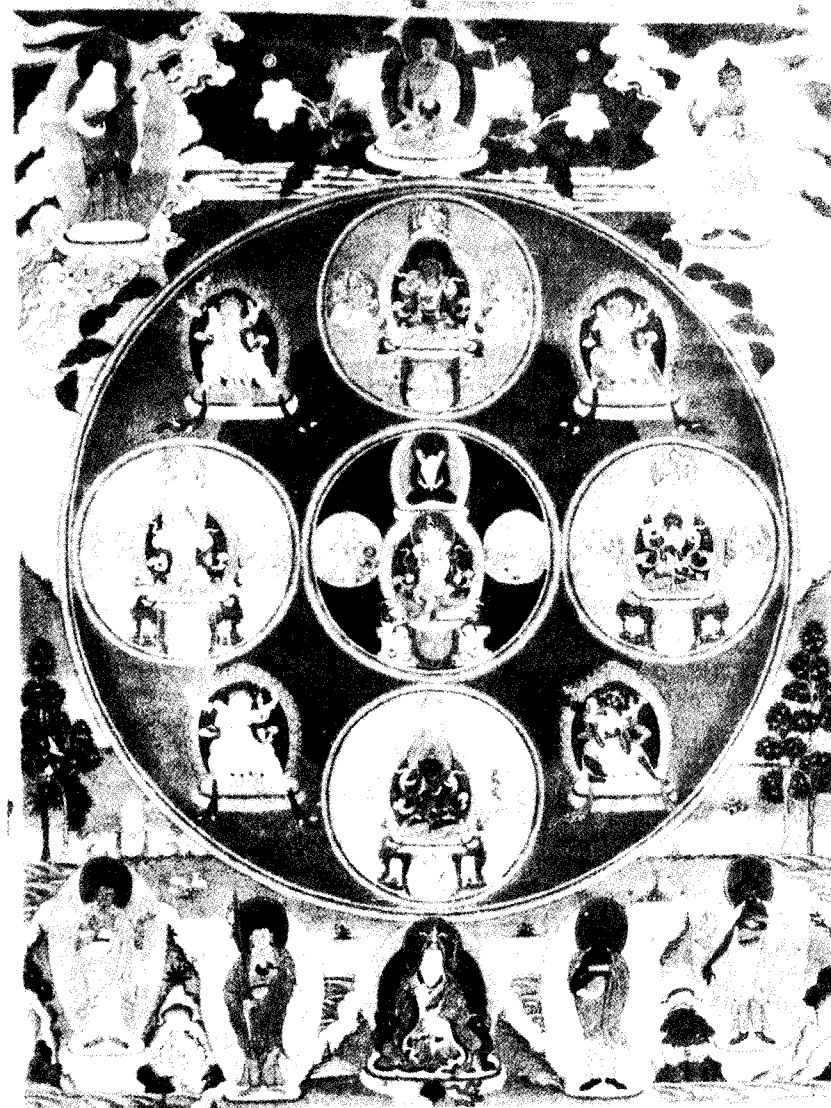
MANAVA-DHARMASHASTRA

H.sz. = *Manu-Samhita*

MANDALA

H.B.sz. „kör”

H. 1. A *Rigvéda* versgyűjteménye, amely 10 mandalából („énekkör”) áll. 2. A *Tantra*

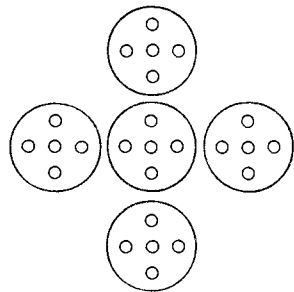
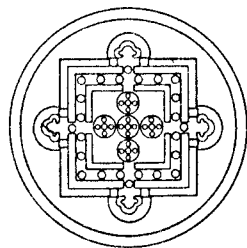

Nagy Mandala

misztikus, négyszögekből és körökből összeállított kozmikus diagramja; a meditáció segédeszköze.

B. A kozmikus erők jelképes ábrázolása, két- vagy háromdimenziós formában.

(Vö.: *tibeti buddhizmus, Vadszrajána*)

A *Vadszrajána* jelképrendszerében különleges jelentősége van a mandala-ábrázolásoknak. Ismerünk ún. „kozmosz mandalákat”, melyek a világok keletkezését szemléltetik, és az „Idő Kerekét”, amely a csúcspontja a tantrikus mandala-formának. A külsőt tekintve geometrikus diagrammról van szó, melynek minden részlete szimbólikus jelentéssel bír. Az ábrázolás esszenciája az invokáció, nevezetesen a „befogadás”, az erő felkeltése. Nem extázisról van szó, hanem ellenkezőleg, az önmagunkba való behatolásról, hogy az erő bennünk kibontakozhasson. E beállítottság felel meg a buddhizmus alapelvének, amely szerint a Buddha-termeszet minden lényben potenciálisan jelen van.

A közölt mandala a Kritja tantrák (t. ByarGyud) első fokozatához tartozik. A mandala (t. dKyl-'khor) a centrumot keretező körökből áll. Síkra vetített alaprajza a vizionálisan látottaknak, a „szent otthonnak” (t. gZal-yas-khan), melynek központjában az isteni erő nyilvánul meg.

Tájékozódás szempontjából a mandala a meditáléhoz igazodik, ezért alul (keleten) „kezdődik”, és jobbra kerülve meg a központot következik a dél (balra a szemlélőtől). Nyugat fent, észak jobbra helyezkedik el.

MANDUKJA-UPANISHÁD

H. Az *Atharvaveda* egyik *Upanisádja*, amely az OM és a 4 tudatállapottal (: ébrenlét, álom, mélyálom és *Turiya*) foglalkozik. Az i.sz. 8. sz.-ban írt hozzá kommentárt (*Karika*) *Gaudapada*.

MANIPURA-CSAKRA

H.B.sz. : *Csakra*, 3.

MANJUGHOSHA

B.sz. „Lágyhangú” = *Manjushri*

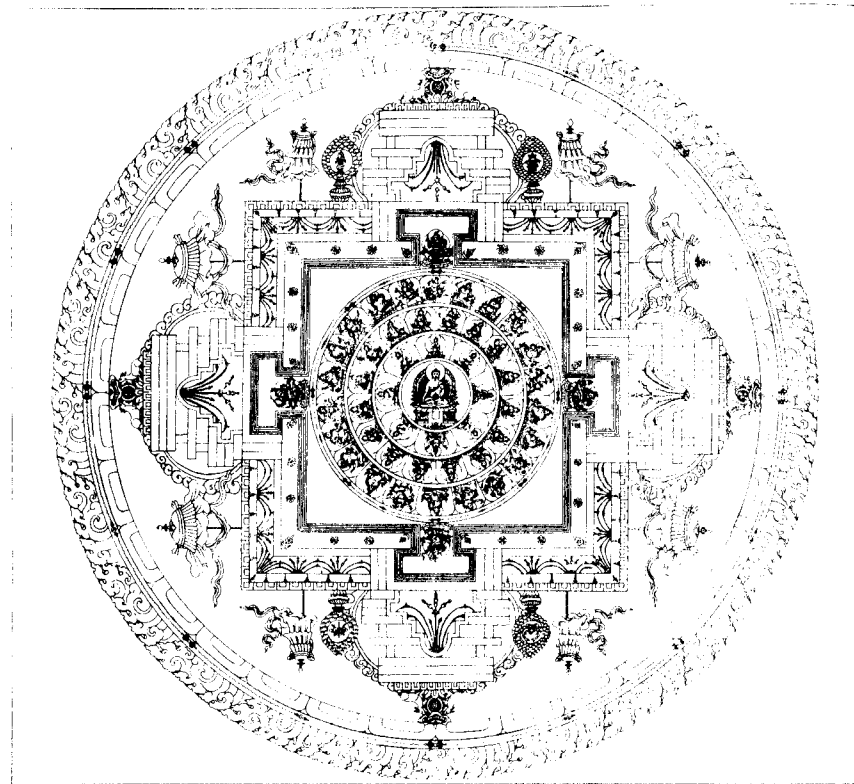
MANJUSHRI

B.Z.sz. (j. Monju)

Bodhisattva, a transzcendens bölcsesség megtestesítője (jelképei a kard és a könyv) a

Manjushri

Mandala

buddhista pantheon egyik legfontosabb alakja. Az 6 inkarnációjának (*Tulku*, t. sPrul-sku) számít *Tsongkhapa*.

Manjushri „haragvó” megjelenési formája Yamantaka (Halál Ura) a *Gelugpa* (t. dGelugs-pa) iskola védőistensége (*Yidam*). Yamantaka (t. gShin-rje-gShed).

MANOMAJA-KOSHA

H.sz. Az „5 burok” közül a 3. Az *átman* „gondolat-burka”. (Vö.: *Kosha*)

MANOMAJA-PURUSHA

H.sz. Az ember aki magát a „gondolat-burokkal” (*Manomajakosha*) azonosítja.

MANORAJYA

H.sz. „fantázia, fantáziálás” Légvárak építése, amely a szellemi fejlődés hátráltatója.

MANORATA

Z. A zen indiai vonalának 22. pátriarchája

Manomaya-Kosha

MANOVIJNANA

B.sz. (p. Manovinnana) A szellem (Manas) alapuló tudat (állapot), amelynek tárgyai az anyagi és szellemi jelenségek. (Vö.: *Avatana*)

MANTRA

H.B.sz. vagy Mantram

H. 1. Istenség vagy *Avatara* neve, aki a tanítvány választott ideáljának (*Ishta-Deva*) megfelelője.

2. *Mahavakja*.

3. Szanszkrit szentszöveg megjelölése.

4. A védák azon része, amely az áldozati szertartások himnuszait tartalmazza.

B. 1. Kozmikus erővel feltöltött szótag, vagy szótagok sora, amelyek a Buddhák aspektusait fejezik ki.

2. Egy Buddha neve.

3. A mantrák recitálása több buddhista iskolában a meditáció szerves részét képezi (: *Amitábha-kultusz*, *Nembutsu*, *Vadzsarajána*; tibeti buddhizmus).

MANTRAJÁNA

B.sz. = *Vadzsarajána*

MANTRA-JÓGA

H.sz. *Jóga*-módszer, amely egy *mantra* recitálása révén segíti elő az istenséggel (*Brahman*) való egyesülést. (Vö.: *Japa*)

MANU

H.sz. „ember” Az emberiség ősapja.

MANU-SAMIHTA

H.sz. vagy Manava-Dharmaszasza és -Smitri.

Manu Törvénykönyve. Több szerző, köztük *Vaivasvata* műve. Eredetileg 24 fejezetből, 100 000 versből állt, de szövegét *Narada* 12 000 versre rövidítette. Sumati változata 4 000 verset tartalmazott, amelyekből 2 685 maradt fenn.

MAO-SHAN P'AI

T.k. „A Mao hegység Iskolája”

A vallási taoizmus (*Tao-chiao*) irányzata, amely a „Talizmánok Iskolájához” (*Fu-lu p'ai*) tartozik. Alapítója (6. sz.) *Tao-Hung-ching* és a Mao fivérek (2. sz.) tanításain alapul.

MAO TZU-YÜAN

B. A „Fehér Lótusz Iskola” (*Pai-lien-tsung*) alapítója (12. sz.). (Vö.: *Amitábha-kultusz*)

MARA

B.sz.p. „Gyilkos, Romboló”

A halál és a gonosz megszemélyesítője; a 6. menny, a vágyak szférájának ura, *Sákjamuni* megkísértője (: *Triloka*; *déva*).

MARANA

B.sz.p. „halál”

A buddhizmusban nem csupán az élet megszűnését jelenti, hanem a szellemi és testi jelenségek szüntelen változására is vonatkozik.

MARADAVA

H.sz. „jámorság, jóság”

Az isteni tulajdonságok (Daiva-Guna) egyi-

ke, amelyeket *Krisna* a *Bhagavad-gítá* (V.1-3) 16. fejezetében felsorol.

MARGA

H.sz. „Út”

A különböző *jóga* módszerek, amelyek az istenséggel való egyesüléshez vezetnek.

MARPA

B. „Mar-ból származó”

(i.sz. 1012-1097) dél-tibeti jögi, akit „Fordítónak” is neveznek. Az indiai eredetű *Mahamudra* és *Naro Csödreg* tanok meghonosítója Tibetben. A *Kagyüpa* hagyományok ápolója. *Milarépa* (t. Mi-la ras-pa) guruja. r.l-ben Mar-pa

MARUT

H.sz. A *vedák*ban jelentős szerepet játszó „viharistenségek”, *Indra* szövetségesei.

MATHURA

H.B. Ősi város a *jamuna* jobb partján (: Uttar Pradesh)

H. *Krisna* szülővárosa.

B. I.sz. 150-250 között a buddhista kultúra és művészet központja, ahol (*Gandhara* mellett) az első *Buddha* képmások keletkeztek.

MA-TSU TAO-I

Z.j. Baso Doitsu vagy Kiangsi (Chiang-hsi) Tao-i (i.sz. 709-788) kínai *zen* mester, *Nanyüeh Huai-jang* (j. Nangaku Ejo) tanítványa és utóda (*Hassu*), több nagymester tanítója (: *Pai-chang Huai-jang* (j. Hyakujo Ekai), *Nan-ch'üan P'u-yüan* (j. Nansen Fugan), *Tamci Fa-ch'ang* (j. Daibai Hojo).

MATSJA

H.sz. „Hal”

Visnu inkarnáció (*Avatara*).

MAUNA

H.sz. 1. Egy *Muni* tudatállapota. 2. Szótlanság, mint aszkétikus gyakorlat.

Marga

MÁJÁ

H.B.Z.sz. „csalódás, illúzió, látszat”

H. 1. A *Vedanta*-filozófia univerzális elve, minden anyagi és szellemi alapja. 2. *Brahman* ereje (*Shakti*). 3. Májá és Brahman együttesen alkotják *Ishvarat*, a személyes istenséget, a világmindenség teremtményét, fenntartóját és feloszlatóját.

B.Z. Az állandóan változó jelenségek világa, melyet a meg-nem-világosodott szellem valóságosnak vél. Ellentéte a változásnak ki-nem-tett Absolutum a *Dharmakája* (: *Trikája*).

MAJAVADA

H.sz. Az *Advaita-Vedanta* tanítása, amely szerint a világmindenség májá, azaz nem-valóságos.

MAYOI

Z.j. „tévés, csalóka” Nem-tudás (: *Avidja*).

MAYOKU HOTETSU

Z.j. *Ma-ku Pao-che*

MA-YÜ PAO-CHE

Z.j. = *Ma-ku Pao-che*

MEISHO TOKKEN

Z.j. = *Ming-chao Te-chien*

MEMPEKI

Z.j. = *Mempeki*

MENG-TZU

T. vagy Meng-k'o, Mong Dsi, lat. Mencius (i.e. 372-289) a *konfucianizmus* idealista irányzatának képviselője.

Tanításának alaptétele: „Az ember valóságos természeténél fogva jó!”

MENJU-KUKETSU

Z.j. „négyyszemközt átadott titok”

Vő.: *Ishin-Denshin*

MENPEKI

Z.j. vagy Mempeki : „szemközt a fallal”

1. *Zen* kifejezés, amely *Bodhidharma* 9 éven át tartó elmélyedésére (*zazen*) vonatkozik. 2. A *zazen* szinonímája. 3. A *rinzai* iskola gyakorlata, melynek során a szerzetesek a falnak fordulva medítnak.

MEN-SHEN

T.k. „bejárat istenség(ek)

A kétszárnyú bejáratú ajtók őrzői. A hagyomány szerint T'ang T'ai-tsung császár (T'ang dinasztia) két tábornoka: Ch'in Shu-pao és Hu Ching-te.

MERU

H.B.sz. vagy Sumeru : „Világhegy”

Az indiai kozmológia szerint a világmindenség centruma, az istenségek otthona.

H. A Meru csúcsán ered a mennyei *Ganga*, és itt van *Brahma* négyszögletű aranyvárosa. Alatta következik *Krisna* és *Visnu* mennyei otthona. A hegy lábánál a 7 alacsonyabbrendű világ helyezkedik el.

B. A buddhista kozmológia szerint a Meru az univerzum tengelye, amelyet a világtenge-

Meng-tzu

rek és kontinensek öveznek. A hegy alatt van a poklok és a szenvedő lelkek (*préta*) világa. A Meru fölött helyezkedik el a *dérvák* és a „tisztá formák” (= *Rupaloka*; *Trikája*) birodalma, valamint a „forma-nélküli-világ”.

METTA-SZUTTA

B.p. „Szeretet szutta”

Hinajána szöveg, amely a mindeneget felölelő szeretet kibontakoztatását (*maññi*, *Bráhma-vihára*) ecseteli. A *Theravada* szerzetesek és világi hívők naponként elmondandó főharsza.

MIEN-PI

Z.k. = *Menpeki*

Milarepa

MIKKJO

B.Z.j. „titkos tanítás”

A tantrikus buddhizmus (sz. *Vadszrajána*) japán megfelelője. Ezt az irányzatot az i.sz. 9. sz.-ban Saicho (Dengjo Daishi) a *tendai* iskola és Kukai (Kobo Daishi), a *Shingon* iskola alapítója vezette be Japánban.

MILAM

B. (t. rMi-lam) „álom”

Naropa (t. Na-ro-pa) „Hat Tanának” (*Naro Csödrug*) része, amely az „álom állapot” szellemi hasznosításával foglalkozik, ún. „álom-jóga”.

MILAREPA

B. (t. Mi-la-ras-pa) „Mila a gyapot(köntösbe) öltözött”

(i.sz. 1052-1135) Tibet leghíresebb költő-jógiája. Mestere, *Marpa* avatta be a *Mahamudra* és a *Naro Csödrug* tanaiba.

Milarepa tekintendő a *Kagyüpa* iskola szellemi apjának. A 15. sz.-ból származó életrajza tanításait is tartalmazza.

MILINDA

B : *Milindapanha*

Milarepa

MILINDAPANHA

B.p. „Milinda (király) kérdései”

A *Theravada* legjelentősebb kánonon kívüli műve, amely a szerzetes *Nagasena* és *Milinda* (vagy Milindo) a Buddha tanításával foglalkozó párbeszédét tartalmazza. A görög Menandrosz az i.e. 1. sz.-ban meghódította Észak-Indiát (Peshavartól Patnáig), és a hagyomány szerint *Nagasena* tanításának hatására tért meg a buddhizmushoz.

MIMAMSA

H.sz. „magyarázat”

A hindu filozófia két iskolája: *Purva-Mimamsa*, és a későbbi *Uttara-Mimamsa* (általában mint *Vedanta*) ismert.

MIMAMSA-PARIBHASIIA

H. „A *Mimamsa* világos kifejtése”

A *Purva-Mimamsa* kommentárja, szerzője Krisna Jajvan.

(Vö.: *Jaimini*, *Mimamsa-szútra*)

MIMAMSA-SZÚTRA

H.sz. *Jaimini* műve (i.e. 4. sz.), amely a *Mimamsa*-filozófia alapjaival ismerteti meg

MIMAMSA-VARTTIKA

H.sz. *Kumarila Bhatta*, a *Mimamsa*-filozófiát ismertető munkája.

MING

T.k. „szentség”

A *taoizmus* „megvilágosodása”. *Lao-tzu* szerint az „eredethez való visszatérés” (*Fu*). Vö.: *Ch'ang Tao*, *Tao-te ching*.

MING

T.k. „sors”

A *konfucianizmus* fogalma, amely a „mennyei (*T'ien*) akaratra” vonatkozik.

MING-CHAO TE-CHIEN

Z.j. Meisho (Myosho) Tokken (i.sz. 10. sz.) kínai mester, *Lo-han Tao-hsien* (j. Rakan Dokan) tanítványa és utóda (Hassu).

Ming-chao, testi hibája miatt, „egyszemű sár-

kány” (k. Tu-yen-Fung; j. Dokugan-ryu) néven ismert.

MING-MEN

T.k. „Sors-kapu”

A vesék közötti terület, a vitális erő (*Ch'i*) otthona.

MING-TI

B. (uralk. i.sz. 58-75) a Han-dinasztia császára, a buddhizmus pártfogója és terjesztője Kínában.

MIRA BAI

H. Észak-indiai hercegnő (1498-1546) misztikus és költő, aki *Krisna* iránti odaadása bizonyosságául lemondott a világi életéről.

MIROKU

B.Z.j. = *Maitréja*

MISHAKA

Z.j. A *zen* indiai vonalának 6. pátriarchája.

MITRA

H.sz. 1. A „Napistenségek” egyike. 2. A *vedákban* = *Varuna*.

MI-TSUNG

B.k. „Titkok Iskolája”

A kínai buddhizmus tantrikus irányzata, amelyet *Shubhakarasimha* (k. Shan-wu-wei, 637-735), *Vajrabodhi* (k. Chih-kang-chih, 663-723) és *Amoghavajra* (k. Pu-k'ung, 705-774) vezettek be Kínába.

MIU CHI

T. = *T'ai-i*

MO-CHAO CH'AN

Z.k. *Mokusho-Zen*

MO-CHIA

T.k. = *Mo Ti*

MOHA

ILB.sz. „kötöttség, rabság, elvakult vonzódás”

H. Az *Ashura-Gunak* egyike (: démoni tulajdonság), amint azt a *Bhagavad-gítában* (XVI.10) *Krisna* nevezi.

B. *Akushala*

MOHIZMUS

T. = *Mo Ti*

MOJI-ZEN

Z.j. = *Katto*

MOKSHA

H.sz. Végleges megszabadulás minden világi kötöttségtől, az istenséggel való egyesülés révén.

MOKUAN SHOTO

Z.j. = *Mu-an Hsing-t'ao*

MOKU-FUNI

Z.j. „néma nem-kettő”

Zen kifejezés, amely a valóság nem-dualista mivoltára utal (: *Busho*).

MOKUGYO

Z.j. vagy Gyorin „Fa-hal”

Fából faragott ütőhangszer, melyet párnázott ütővel szólaltatnak meg *szútra*olvasás közben.

MOKUSA

B.j. = *Moxa*

MOKUSHO-ZEN

Z.j. (k. Mo-chao ch'an) „szótlán megvilágosodás”

Hung-chih Cheng-chüeh (j. Wanshi Shogaku, 1091-1157) kínai mester által használt kifejezés, amely a „szavak fölött való meditáció” (: *Kanna zen*) ellentéte.

MONDO

Z.j. (k. Wen-ta) „kérdés (és) felelet”

Zen dialógus, melyet a mester folytat tanítványával. (Vö.: *Kokoro*, *Hossen*)

MONJI-HOSHI

Z.j. „Írás-rabja Dharma mester”

Zen kifejezés, amely olyan tanítóra vonatko-

zik, aki szolgálisan ragaszkodik a *szútrak* szavaihoz anélkül, hogy a lényegét értené, illetve megvalósítaná.

MONJU

B.z.j. = *Manjushri*

MONNA

Z.j. „kérdés”, amelyet a tanítvány mesterének feltesz a *Mondo* során.

MOSSHORJO

Z.j. „kimondhatatlan, elképzelhetetlen”
: *Fukashigi, Fukasetsu*.

MOSSHOSEKI

Z.j. „Nyomot nem hagyva” (felismerésre jutni), mint madár az égbolton, vagy hal a vízben. (A *Goseki* ellenéte).

MO TI

T. vagy Mo-tzu, Mo mester (i.e. 468-376), *K'ung-tzu* ellenfele, a *moizmus* (k. *Mo-chia*) alapítója. Gondolatait a *Mo-tzu* c. mű őrzi, amelyet i.e. 400-ban tanítványai állítottak össze.

MO-TZU

T.k. = *Mo Ti*

MOXA

B. (j. *Mokusa*) „parázsló fű”

1. A beavatás alkalmával a szerzetesek fejére égetett (kolostoroktól függően) 3-12 hegesedés.
2. Aszkéták mellére égetett jelképek (: a *mála* 108 gyöngyszeme, *Svastica*, a Buddha (kínai) írásjele).
3. Az akupunktúránál használatos eljárás: bizonyos testpontok parázsló anyagokkal való égetése.

MRITYUNJAYA-SIDDHI

H. „halállegyzés”

A *kundalini* jóga gyakorlása révén megvaló-

sítható *Siddhi*. E jógaerő birtoklójának neve Mritjunjeya („haláltlegyző”).

MU

Z.j. „semmi, nem, nincs”

A híres *Wu-men-kua* (j. Mumonkan) egyik *Kőanjának* (csau-csau kutya) poénja (: *Wato*).

MU-AN HSING-TAO

Z.j. Mokusan Shoto (1611-1684) kínai mester, *Yin-yüan Lung-ch'i* dharma utóda (*Hassu*), akit 1655-ben követett Japánba.

MU-CHOU CH'EN-TSUN-SU

Z.j. Bokushu (Bokuju) Chinsonshuku, vagy Mu-chou Tao-tsung, Muo-chou Tao-ming (j. Bokushu Domei, Domyo), i.sz. 780-877, kínai *zen* mester, *Huang-po Hsi-yün* (j. Obaku Kiun) tanítványa és utóda (*Hassu*).

MU-CHOU TAO-MING

Z.j. Bokushu Domei (Domyo) = *Mu-chou Ch'en-tsun-su*.

MUDITA

B.sz.p. „osztózás mások örömében”

Vö.: *Brahma-vihára*

MUDRA

H.B.sz. „pecsét, jelzés” : szimbólikus kéztartás

H. 1. Szellemi elképzelések külső tevékenységekkel való társítása (: *Puja*). 2. Az istenségre való koncentráció segítőeszköze (keresztény párhuzam: a kezek imárukulcsolása, térdreborulás).

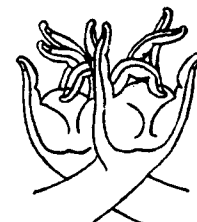
B. A buddhista ikonográfiában a különböző Buddha-ábrázolások jellemző kéztartása (pl. tanítás, védelmezés). A *mahájánában* és az ezoterikus iskolában (: *T'ien-t'ai, Mi-tsung, Vadzsrajána*) hasonlóképpen a *mantrakhoz*, fontos szerepet játszanak.

Abhaya-mudra
félelem nélküliség

Bhumiparsha
földet érintő, tanúságul hívó

Bhutasamaya vagy Trailokyavijaya
tisztelést parancsoló

Buddhashramana
üdvözlő

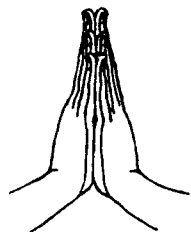
Dharmacsakra
tanmagyarázat, a tankerek forgásbáhozása

Dhjána vagy Szamadhi
elmélyedés

Karana
igéző

Namaskara vagy Anjali
köszöntő

Tarjani
fenyegető, elriasztó

Tarpana
hódoló

Vajrahumkara vagy Vajra-ghanta
szellem-anyag egysége, súnjátó

Varada
adakozó

Vitarka
érvelő, oktató

Dhjánimudra : Amitábha
Vitarkamudra : Amitábha, Vairocsana, Csoma Bosatsu
Dharmachakra : Sákjamuni, Amitábha, Vairocsana, Maitréja
Bhumisparsha : Aksóbhja, Sákjamuni
Abhaya mudra : Amoghasziddhi, Sákjamuni
Varadamudra : Sákjamuni, Ratnasambhava

MUGAKU SOGEN

Z.j. = *Wu-hsüeh Tszüan*

MU-ICHIIMOTSU

Z.j. „nem- valami”

Hui-nengtől származó kijelentes, amely arra utal, hogy minden az „Üresség” (j. Ku, sz. *sünjatá*) manifesztációja

MU-NO-SHINNIN

Z.j. „rangnélküli igaz ember”

Lin-chi Tszüan (j. Rinzo Gigen) kifejezése, amely a felismerésre jutott immanens Buddha-természetére (Busszo) vonatkozik.

MUJAKU

Z.j. = *Wu-cho*

MUJI

Z.j. a „Mu” írásjel (. MU)

MUJODO-NO-TAIGEN

Z.j. „a Legkivalóbb Út megtestesülése”

1. A Buddha-természet (*Busszo*) hétköznapi átélése. 2. A *Satori*, *Kensho* szándékosság nélküli megvalósítása. 3. A „*Samadhi* ártatlan játékában” való szüntelen részvétel.

MOJU

Z.j. = *Ichien*

MUJUN SHIBAN

Z.j. = *Wu-chun Shih fan*

MUKAN FUMON

Z. vagy Daimin Kokushi (*Kokushi*) megh. 1293, a *rindzai* iskola japán zen mestere. Első tanítója *Ben'en* (Shoichi Kokushi); később Kínában nyer beavatást (. *Inka Shomei*) a *rindzai zen* egy mesterétől.

MUKTANANDA

H. (1908-1983) dél-indiai származású *Svámi*, a *siddha-jóga* beavatottja; szentként tisztelt *guru*, aki Nyugaton is tanított.

MUKTI

H.sz. : *Moksha*

MULADHARA-CSAKRA

H.B.sz. = *Csakra*, 1

MULAPRAKRITI

H.sz. vagy *Avyakta* „eredet, gyökér”, az őselem.

MULAVIDJÁ

H.sz. „nem-felismerés”

Az eredendő nem-tudás (*avidhya*), a teremtés metafizikai oka.

MUMON EKAJ

Z.j. = *Wu-men Hui-kai*

MUMONKAN

Z.j. = *Wu-men-kuan*

MUMUKSHUTVA

H.sz. „szabadságra törekvés”

A szellemi iskolázás 4 feltételének egyike. A többi három: *Viveka* (a megkülönböztetés képessége), *Vairagja* (vágytalanság), *Shatka-sampatti* (a 6 nagy vívmány).

MUNDAKA-UPANISÁD

H.sz. *Az Aihuraveda* egyik Upanisádja

Három része van:

1. Felkészülés a *Brahman* felismerésére;
2. A Brahmanra vonatkozó tanítások.
3. A Brahmanhoz vezető út

MUNI

H.B.sz. „tudós, szent”

Az aszkézis, világról való lemondás révén elért magasrendű tudatállapot megvalósítója

MUSHIN

Z.j. „ártatlanság”

Zen kifejezés, amely a szellem „elkülönülésére” utal. A „kettősség” téveszméjétől való megszabadulás. (Vö.: *Mosshoseki*)

MUSHINJO

Z.j. „nem-tudatosság”

Bizonyos transzállapotra vonatkozó *zen* kifejezés, amelyben a tudat nem tevékeny.

MUSO DAISHI

Z. *Kanzan Egen* megtisztelő jelzője.

MUSO KOKUSHI

Z. = *Muso Soseki*

MUSO SOSEKI

Z. vagy Shokaku Kokushi. Muso Kokushi (: *Kokushi*), i.sz. 1275-1351, híres japán mester (*rindzai* iskola), aki a *szútrák* tanulmányozása után a buddhista misztikának (*Mikkjó*) szentelte idejét. Ken'ichi (Bukkoku Kokushi) mestertől nyerte el az „elismerés pecsétjét” (*Inka Shomei*), majd a *Teryu-ji* apátja.

MYOAN EISAI

Z. = *Eisai Zenji*

MYOCHO SHUHO

Z. vagy Shuho Myocho, j. Daito Kokushi (: *Kokushi*), 1282-1338, a *rindzai* iskola meste-

re. Shomyo (Daio Kokushi) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Kanzan Egen* (Muso Daichi) tanítója. E három neves zen mester alapította az *O-to-kan* iskolát. Myocho alapítója és első apátja a *Daitoku-ji* (Kyoto) kolostornak.

MYOHO-RENGE-KYO

B.Z.j. = *Lónusz Szútra*

MYOSHO SHUHO

Z.j. = *Myocho Shuho*

MYOSHO TOKKEN

Z.j. = *Ming-chao Te-chien*

MYOZEN BUTSUJU

Z.j. = *Myozen Ryonen*

MYOZEN RYONEN

Z. vagy Myozen Butsuju (1184-1225), a *rindzai zen* *Orjo* vonalának mestere, Eisai Zenji tanítványa és utóda (*Hassu*), *Dogen Zenji* egyik mestere. 1223-ban Dogen társaságában Kínába megy, ahol három év múlva a *Tien-tung* (j. Tendo-ji) kolostorában meghal.

NACHIKETA

H.sz. története a *Katha-Upanisád*ban (: Taittiriya-Brahmana) található, és az ifjú *Yama*-hoz intézett, a halhatatlanságra vonatkozó kérdéseit, valamint a Halál Istenség válaszait tartalmazza.

NÁDA

H.sz. „hang”

Rezgésenergia, amely hangként manifesztálódik; belső misztikus hang. Nada-Bindu : az „óshang”, amely az univerzumot létrehozta. Nada-Brahman, az *OM* hangszimbólum elnevezése.

NÁDI

H.B.sz. „cső, vezeték, edény, ér”

Energiavezeték, amelyen át a *Prána* áramlik.

NÁGA

H.B.sz.

H. 1. kígyó; 2. kobra, mint emberarcú, misztikus lény; 3. az indiai kígyókultusz követője; 4. egy indiai néptörzs neve.

B. 1. „Sárkány” jóindulatú félisten. 2. Naga, vagy Mahanaga, mint a Buddha szinonímája. 3. Nagaraja, a vizek istensége, kincsek és szentíratok őrzője.

Különböző ábrázolásai, illetve megjelenési formái.

Nága

NAGARA

H.sz. „város”

A hinduk 7 szent városa:

1. Ajodhya, 2. Mathura, 3. Gája, 4. Varanasi (Benares), 5. Kanchi (Conjeeveran), 6. Avanti (Ujjain), 7. Dvaraka.

rGyal-ba-klu-dban-gi-rgyal-po

ugyanennek másik megjelenési formája

Vajrapani, mint Naga-védeltmező

NAGARDZSUNA

B.Z.sz.

A *Madhajamika* iskola megalapítója (2-3. sz.). Életére vonatkozóan alig rendelkezünk megbízható adatokkal. Igen sok munkát tulajdonítanak neki, de valószínű, hogy azok egy részét tanítványai írták.

A *zen* indiai vonalának 14. pátriarchája.

Fő művei:

(Mula)-*Madhajamaka-Karika* (A Középút Tanának emlékeztető versei), *Mahájána-Vimshaka* (A *mahájána*t ismertető 20 ének), *Dvashvara-Shastra* (A 12 Kapu értekezés), *Mahaprajnaparamita-Shastra*: amely csak kínai fordításban maradt ránk.

Nagardzsuna

NAGASENA

B. Tudós szerzetes (i.sz. 1. sz.) Milinda király megtérítője (: *Milindapanya*), brahmin család leszármazottja, aki 15 éves korában lett a *Szangha* tagja. Több város kolostoraiban, többek között *Pataliputrán* végezte tanulmányait, és elérte az *Arhat* fokot. Híres volt kiváló emlékezetéről, és a hagyomány szerint kívülről recitálta a teljes *Abhidharma-pitakát*.

NAGNA

H.sz. „meztelen”

A Samjasin szektához tartozó vezeklő. E rend tagjai ruhátlanul vándoroltak, ezzel demonstrálva a nemi ösztön legyőzését.

NAISHKARMYA-SIDDHI

H.sz. „tevékenység nélküli beteljesedés”

1. *Brahmannal* való egyesülés a *karma* megszüntetése révén.

2. *Sureshvara*, *Sankara* tanítványának az *Advaita-Vedanaról* írt 4 könyvből álló munkája: a/ Tagadja, hogy az önfelismerés csupán ima, meditáció és gondolkodás segítségével megvalósítható. b/ Bevezeti a keresőt az *Upanisádok* misztikus szövegeinek értelmezésébe. c/ A *Tat Tvam Asi* magyarázata. d/ *Gaudapada* és *Sankara* tanításaira támaszkodva bi-

zonyítja, hogy az általa előadottak megfelelnek a valóságnak. Minden könyv 100 stancából áll, melyekhez kommentár csatlakozik.

NAKAGAWA SOEN

Z. (1908-1983) a *rindzai* iskola mestere, *Yamamoto Genpo* tanítványa és utóda (*Hassu*), a Ryutaku-ji (Mishima, Shizuoka megye) apátja. Utazásai (Usa, Izrael) során számos előadásban ismertette a *zen* tanításait.

NALA

H. 1. Nishadha (: *Mahabharata*) királyja. 2. Majomhadsereg vezére, aki hidat épített *Rama* hadai részére India és Ceylon között. (Vö.: *Ramasetu*-gát, amelynek másik neve *Nalasetu*.)

NALANDA

B. Buddhista egyetem Észak-Indiában, amelyet az i.sz. 2. sz.-ban Shakrađitja, *Magadha* királyja alapított. A kolostoregyetem szoros kapcsolatot ápolt Tibettel, ahol 1351-ben hasonló néven alapítottak tudományos intézetet.

NAMAH

H.sz. vagy Namas : „meghajlás, tiszteletadás”, a fohászkodás és *mantra*-recitáció kísérője.

NAMAJAPA

H.sz. Isten nevének ismételtetése (: *Japa*).

NAMAN

B.sz. (p. Nama) : „név”

A szellem jelölése, a testivel (*Rupa*) szembeállítva (vö.: *Namarupa*). A Nama 4 *Skandhat* foglal össze: érzés, észlelés, szellemformáció és tudat.

NÁMARUPA

H.B. „név/alak”

H. *Májá*, a jelenségek világa, amely „névvel és alakkal” bír.

B. 1. A földi személyiség szellemi és testi alkotóelemei.

2. Az 5 *Skandha* közül az első a *rupa*, a negyedik a *nama*.
 3. Namarupa a „Függő keletkezés lánc” (*Pratīja-Samuppada*) negyedik tagja.

NAMPO SHOMYO

Z. = *Shomyo*

NAMPO SOMIN

Z. = *Shomyo*

NAMU

Z.j. „tisztelni, magasztalni”

A szó a Buddhával és a „Három Drágaság-gal” (j. Sambo) kapcsolatban használatos (pl. Namu Amida Butsu: „Tisztelet adassék *Ami-tábha* Buddhának!).

NAMU-SAMBO

Z.j. „Oltalomért folyamodni a Három Drágasághoz” (: *Sambo*).

NANAK

H. (1469-1538) a *sikhizmus* alapítója, aki a hinduizmus és az iszlám tanításait igyekezett összehétközíteni. Mint költő a misztikus *Kabir* hatása alatt áll. Vallásos költeményei részét képezik a Sikh szentkönyvnek (: *Adi Granth*).

NAN-CH'ÜAN P'U-YÜAN

Z.j. Nansen Fugen (748-835) kínai mester, *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utóda (*Hassu*), akinek 17 Dharma-utóda volt. A leghíresebbek: *Chao-chou Ts'ung-shen* (j. Joshu Jushin) és *Ch'ang-sha Ching-ts'en* (j. Chosha Keijin).

NANDI

H.sz. 1. *Siva* odaadó tisztelője, aki bika alakját vette fel, hogy elég erős legyen extatikus gyakorlatai megpróbáltatásait elviselni. 2. *Siva* bikája melynek szobra szentélyei előtt látható.

Nanak

NANGAKU EJO

Z.j. = *Nan-yüeh Huai-jang*

NAN-HUA CHEN-CHING

l.k. = *Chuang-tzu*

NAN-HUA CHEN-JEN

l. = *Chen-jen*

NAN'IN EGYO

Z.j. = *Nan-yüan Hui-yung*

NANSEN FUGAN

Z.j. = *Nan-ch'üan P'u-yüan*

NANSHU-ZEN

Z.j. = k. Nan-tsung-ch'an („Déli iskola” *Hui-neng* tanításain alapuló iskola. (Vö.: *Goke-Shichishu*).

NAN-T'A KUANG-JUN

Z.j. Nanto Koyu (850-938) kínai mester (*Igyo* iskola), *Yang-shan Hui-chi* (j. Kyozan Ejaku) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Pa-chiao Hui-ch'ing* (j. Basho Esei) tanítója.

NANTO-KOAN

Z.j. : *Koan*

NANTO KOYU

Z.j. = *Nan-t'a Kuang-jun*

NAN-T'OU

Z.k. = Nanto(-Koan) : *Koan*

NAN-TSUNG-CH'AN

Z.k. („Déli iskola”) Vö.: *Goke-Shichishu*

NAN-YANG HUI-CHUNG

Z.j. Nan'yo Echu (675-775) kínai mester, *Hui-neng* tanítványa.

NAN'YO ECHU

Z.j. *Nan-yang Hui-chung*

NAN-YÜAN HUI-YUNG

Z.j. Nan'in Egyo, vagy Pao-ying Hui-yung (megh. 930) kínai mester, *Hsing-hua Ts'ung-chiang* (j. Koke Zensho) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Feng-hsüeh Yen-chao* (j. Fuketsu Ensho) mestere.

NAN-YÜEH HUAI-JANG

Z.j. Nangaku Ejo (677-744) kínai mester, *Hui-neng* tanítványa és utóda (*Hassu*), *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítója.

NANZEN-JI

Z. Kyoto egyik legjelentősebb zen kolostora; eredetileg Kamejama császár birtoka, amelyet 1293-ban bocsájtott a szerzetesek rendelkezésére.

NARADA

H. A 7 nagy *Rishi* és a *Prajapatik* egyike, a *Rig-véda* néhány himnuszának szerzője, akit a *puránák* is említene. A *Gandharvak* ura, a vina (lant) feltalálója. A *bhakti-szútra* aforizmáit is neki tulajdonítják, *Nirja-Siddha*ként tisztelik.

NARAKA

H.B.sz. „pokol”

H. *Manu* 22 pokol nevét sorolja fel. B. (p. Niraja) A 3 „rossz születés” (*Gati*) egyike.

NARALILA

H.sz. „Isten játéka”, nevezetesen az emberben való manifesztálódása.

NARA-NARAJANA

H.sz. Az emberi lélek és az istenség egyesülése.

NARASIMHA

H.sz. „oroszlán” vagy Nirisimha; *Visnu* 4. inkarnációja (*Avatara*).

NARAJANA

H.sz. 1. Isten; 2. Az istenség emberben való testetöltése; 3. *Visnu* különböző inkarnációi (*Avatara*); 4. A *Sadhuk* egymást köszöntő formulája: OM NAMO NARAYANAYA („Üdv Istennek az emberben!”).

NARO CHÖDRUG

B. (t. Na-ro chos-drug „*Naropa* Hat Tanítása”).

Vadzrsrajána tanítások gyűjteménye, amelyeknek *Naropa* és *Tilopa* beavatottjai voltak.

NAROPA

B. (1016-1100) és mestere *Tilopa* a legismertebb indiai *Mahasiddhak*, a *Mahamudra* hagyomány képviselői. *Naropa* tanítványa *Marpa* révén jutnak a tanok Tibetbe és válnak a *Kagyüpa* iskola és ágazatai alapjává.

NASADASIJA

H.sz. *Rigveda* (X, 129) híres teremtőshimnusa, amelyet magyar nyelven Szabó Lőrinc tolmácsolásában olvashatunk.

NASTIKA

H.sz. „ateista”

Filozófiai iskolák, amelyek a *Védák*ban foglaltakat nem ismerik el (: *Charvaka*; *Jainizmus*; *Buddha-dharma*).

NATAKA

H.sz. Vallási, misztikus, mítikus anyagot feldolgozó drámai művek (pl. *Kalidasa* művei: *Shakuntala* és *Vikramorvashija*).

NATARAJA

H.sz. *Siva* „kozmikus tánca”

A világmindenség teremtetését, fenntartását, pusztulását, valamint a testetöltést és megszabadulást jelképezi.

NAVARATNA

H.sz. *Vikramaditya* király 9 udvari költője, a „Kilenc Drágakő”

1. Dhanvantari (gyöngy)
2. Kshapanaka (rubin)

3. Amara-Simha (topáz)

4. Shanku (gyémánt)

5. Vetalabhata (smaragd)

6. Ghatakarpara (lapislásuli)

7. Kalidasa (korall)

8. Varahamihira (zafír)

9. Vararuchi (speciális ékkő)

NAVAVIDHAN

H.sz. = *Keshab Chandra Sen*

NEHAN

B.Z.j. = *Nirvána*

NEIANDO

Z.j. „Nirvána-csarnok”

Egy zen kolostor különálló épülete, amelyben betegeket gyógyítanak. Más elnevezései: Enjudo („Élethosszabbító-csarnok”) Anrakudo („Béke és öröm csarnoka”).

NEI-CH'I

T.k. „belső lélegzet”

A testben felraktározott energia. A belélegzett levegővel szemben létezik a „külső lélegzet” (*Wai-ch'i*). A Nei-ch'i a kozmosz „Őslélegzete” (*Yüan-ch'i*), a taoista felfogás szerint a világmindenség keletkezésekor alkotta meg a mennyet (*T'ien*) és a földet. Az Ős-ch'i behatolva a testbe teremti meg a szellemet (*Shen*), a test anyagi részét (*Yü-chiang*) és a magot (*Ching*).

NEI-KUAN

T.k. vagy Nei-shih, „belső szemlélés”

Taoista szellemi gyakorlat: a test belső szerveinek vizualizálása, amely előmozdítja a lélegzet „keringését” (*Hsing-ch'i*).

NEI-SHIH

T.k. = *Nei-kuan*

NEI-TAN

T.k. „belső cinóber, belső elixír, belső alkímia”

A halhatatlan lélek kifejlesztésének 3 faktora:

Siva Nataraja

1. Esszencia, mag (*Ching*), 2. életerő (*Ch'i*), és 3. szellem (*Shen*), amelyek együttthatása teremti meg a „szent embriót” (*Sheng-i'ai*).

A „belső alkímia” beavatottja a Nei-tan gyakorlása közben

NEMBUTSU

B.j. *Amitábha* nevének recitálása (: „Namu Amida Butsu” : „Tisztelet adassék Amitábha Buddhának!”). (Vö.: *Jodo-shu*, *Jodo-shin-shu*)

NEMPYO SAMBYAKU SOKU

Z.j. „300 Koan és kommentárjai”, *Dogen Zenji* munkája.

NEN

Z.j. 1. „Idea, gondolat”, amely a „szív, szellem és tudat” (*Kokoro*) együttműködésének eredménye. 2. Tudatpillanat, a jelenre irányított összpontosított figyelem. 3. Gondolat, amelynek ön-magán kívül más tárgya nincs.

NEGE-MISHO

Z.j. „mosolyogva virágot felmutatni” *Zen* kifejezés, amely a Dharma szavak nélküli átadására vonatkozik, *Mahákasjapa* gesztusára utalva (: *Ishin-Denshin*).

NEGE-SHUNMOKU

Z.j. = *Nenge-Misho*

NEOKONFUCIANIZMUS

T. = *Chü Hsi*

NEOTAOIZMUS

T. = *Hsüan-hsüeh*

NETI, NETI

H.sz. „ez sem, az sem”

A *Brihadaranyaka-Upanisád* kifejezése, amely *Brahman* egyedülvalóságára (: rajta kívül más nem létezik) utal.

NICHIREN

B. (1222-1282) a róla elnevezett iskola alapítója. Tanait erőszakosan terjesztette, azt állítva, hogy a többi irányzat nélkülözi az igazságot. Az uralkodó ellen is fellázadt, mivel az – szerinte – támogatta az „eretnek” tanításokat. Halálra ítélték, de kegyelemből egy szigetre száműzték. 1274-ben visszatérhetett Kamakurába.

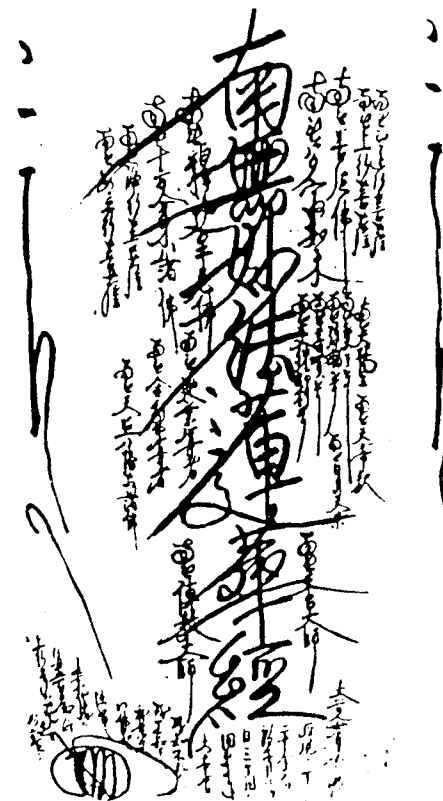
Az írásmandala szövege:

„Tisztelet adassék a nagyszerű Dharma Lótusz-szútrájának”.

A felirat körül különböző Buddhák, Bodhiszattvák és Shinto-istenségek nevei szerepelnek, közöttük ama Bodhiszattváé is, akinek testetöltése Nichiren.

NICHIREN-ISKOLA

B. (j. Nichiren-Shu), „Nap-Lótusz Iskola”. „Új Lótusz-Iskola”, amely a *Lótusz-szútra* tanításain alapul. Nichiren szerint ez a szútra az egyedüli hű közvetítője a *Buddha-dharmá*-nak. A szentírat iránti tiszteletadást (: Namu Myoho Renge-Kyo : „Üdv az Igaz Lótusz Szútrájának!”) ezért igen üdvözhözónak tart-

Írásmandala

ja. A mai Japánban a *Rissho Kosekai*, *Soka Gakkai*, *Nipponzan Myohoji* iskolák teszik magukévá *Nichiren* elképzeléseit.

NIDANA

B.sz.p. „összekötő-tag”, „láncszem”

A „Függő keletkezés” (*Pratijja Samutpada*) 12 „láncszeme”:

1. *avidzsza* (nemtudás), *szamszára* (alakzatok, szándékok), 3. *vijnána* (tudat), 4. *namarupa* (név és alak, szellem-test), 5. *shadajajana* (6 alap, az érzékek tárgyai, 6. *szparsa* (érintés),

7. *vedana* (érzékelés) 8. *trishá* (szomjúság, megkívánás), 9. *upadana* (anyaöl megragadása), 10. *bháva* (létesülés, fogantatás), 11. *jati* (születés), 12. *jara* (öregedés, elmúlás).

NIDIDHJASÁNA

H.sz. „szemlélés”

Egy meghatározott téma feletti meditáció, amely betetőzi a megelőző erőfeszítéseket, tanulmányokat és gondolkodást.

A *vedanta* szerint a szellemi felismerés 3 fokozata:

1. *shravana*, az igazság olvasása, meghallgatása, megértése; 2. *manana*, az olvasottak, hallottak és értetek lelkiismeretes mérlegelése; 3. *Nididjasa-na*.

NIDRA

H.sz. „alvás”

Az „alvás istennője”, *Brahma* női megjelenési formája, aki a „Világóceán köpülése” alkalomával emelkedett ki a hullámokból.

(Vö.: *Jóga-Nidra*)

NI-HUAN

T.k. „agyaggolyó”

1. „A Belső Istenségek Egészségiskolája” (Vö.: *Huang-t'ing ching*), a vallási taoizmus (*Tao chiao*) speciális tanítása szerint a „felső cinóber” (*Tan-t'ien*) leglényegesebb része, amelyben a Nagy Egy (*T'ai-i*) székel. 2. Agy(velő); 3. Az „Ész istensége”.

NIJUHASSO

Z.j. „28 pátriarcha” vagy Saiten-Nijuhasso (: *Soshigata*). A zen indiai vonalának 28 pátriarchája *Mahakashjapat*ól *Bodhidharm*náig. (Vö.: *Nenge-Misho*)

NIJUSHI-RYU

Z.j. „24 áramlat”

A zen 24 japán iskolája. A 3 nagy irányzat (*rinzai*, *Soto*, *Obaku*) és ezek különböző iskolái.

NIKAJA

B.sz.p. „corpus”

A Páli Kánon (: *pali*, *Tipitaka*) szútráinak gyűjteménye. (A *pali* „nikája” a sz. *Agama* megfelelője.)

A „Tanbeszédnek Kosara” (*Szuttapitaka*) 5 Nikajat tartalmaz : 1. *Digha-Nikaja*, 2. *Majjhima-Nikaja*, 3. *Samjutta-Nikaja*, 4. *Anguttara-Nikaja*, 5. *Khuddaka-Nikaja*.

NILIKANTHA

H.sz. „kéknakú”

Siva, aki a „Világóceán köpülésekor” a fel-

szíre kerülő mérget az emberek iránti részvétből lenyelte. A mérge hatására kékült meg az istenség nyaka.

NIMBARKA

H. Indiai filozófus (11-12. sz.) a *Vedánta-Szútra* egyik kommentátora, a *Dvaitadvaita-vedanta* filozófia fő képviselője, a *Radha-Krisna* iskola alapítója.

(Vö.: *Vaishnavizmus*)

NINKYO-FUNI

Z.j. „ember(i) jelenség nem-kettő”

Zen kifejezés, amely az alany (ember) és tárgy (jelenség) egységére vonatkozik.

NIPPONZAN MYOHOJI

B.j. A buddhista megújulási mozgalom fő temploma. (Vö.: *Nichiren*)

NIRBIJA-SZAMÁDHI

H.sz. „termésnélküli *Samadhi*”

A *jóga*-filozófia kifejezése, amely a gondolat-áramlat elnyugvására vonatkozik. „Termésnélküli” mivel az eljövendő *karma* (: *Agami-karma*, *Sanchita-karma*) magvát, amely újraszületést eredményez, elpusztítja.

(Vö.: *Samprajnata-szamádhi*)

NIRDVAMDVA

H.sz. Állapot, amelyben a gondolkodás során már nem merül fel az ellentétpárok képzete.

NIRGUNA-BRAHMAN

H.sz. „Tulajdonságnélküli *Brahman*”

A *Vedanta* fogalma, amely az Absolutumra vonatkozik. (Vö.: *Saguna-Brahman*)

NIRGUNAGUNI

H.sz. Az *Upanisádok* kifejezése, amely az isteni két aspektusára (immanens, transzcendens) vonatkozik.

NIRMÁNAKÁJA

B.Z.sz. : *Trikája*

NIRODHA

H.B.sz. „elpusztítás, megszüntetés”

H. Tudatállapot, amelyben az alany és tárgy közötti különbözőség képzete megszűnt.

B. 1. A szenvedés megszüntetése a „Négy Nemes Igazság” (3) értelmében. 2. A *Nirvánával* azonos fogalom.

(Vö.: *Nirodha-Samapatti*)

NIRODHA-SAMAPATTI

B.sz.p. „kialvásállapot”

Tudatállapot, amelyben a szellemi (gondolati) tevékenység átmeneti időre megszűnik. Előfeltétele a nyugalom (*samatha*) és a tisztánlátás (*Vipashjana*).

NIRUKTA

H.sz. „szófejtés”

A *Vedangak* egyike. *Yaska* (i.e. 5. sz.) műve, amely a korai szanszkrit irodalom legjelentősebb etimológiai szótára, a *Védák* kifejezéseinek értelmezője.

NIRUPADHISHESHA-NIRVÁNA

B.sz. (p. *Anupadisesa-Nibbana*) „feltételek-

től független *Nirvána*”, amelyben a „létesoportozatok” (*szkandha*), a „12 érzéki birodalom” (*Ayatana*), és a „18 elem” (*Dhanu*), valamint az *Indriyak* megszűntek. Az *Arhat* halálakor megvalósuló állapot, amelyet nem követ újraszületés. (Vö.: *Parinirvána*)

NIRVÁNA

H.B.Z.sz. (p. *Nibbana*) : „kialvás”

H. A megszabadulás, megvilágosodás állapota, amelyben a mulandó én egyesül *Brahman*-nal. A szenvedés, halál és újraszületés megszűnése. A legmagasabbrendű, transzcendens tudatállapot, melyet a *Bhagavad-gítá* *Brahma-nirvánának* nevez. Az *Upanisádok* *Turija-ként*, a *Jóga Nirbija-szamádhi*ként, a *Vedanta Nirvikalpa-szamádhi*ként említi.

B.Z. (j. *Nehan*) Az újraszületések körforgásából (*samszára*) való szabadulás. Az üdvöt nélkülöző (*Akushala*) 3 gyökér (mohóság, gyűlölködés, tévhit) elpusztítása, a szándékok (*samszkára*) elnyugvása.

A Nirvánába távozó Buddha

NIRVÁNA-ISKOLA

B. A korai kínai buddhizmus (i.sz. 5. sz.) irányzata, mely a *Mahaparinirvána-Szútra* tanításain alapul.

NIRVICSARA-SZAMÁDHI

H.sz. A *jóga*-filozófia (*Patanjali*) fogalma, amely az elmélkedő és az elmélkedés tárgyának egységére vonatkozik.

NIRVIKALPA-SZAMÁDHI

H.sz. „változatlan Szamádhi”
A *Vedánta*-filozófia kifejezése, amely az „Én vagyok Brahma” szemléletére utal.

NIRVISIHAJA

H.sz. „jelenség(világ)nélküliség”
Állapot, amelyben a tudat az érzékek tárgyával minden kapcsolatot megszakított.

NISARGADATTA MAHARAJ

H. (1897-1981) családi nevén Maruti Kampli, az *Advaita* tanok hirdetője, aki Bombay szégyennegyedében élt egyszerű körülmények között. Tanítványai „megvilágosodottként” tisztelték, bár ő maga soha nem büszkélkedett a *Mahatma*, *Bhagavan* vagy *Paramahansa* címekkel.

NISHKAMA-KARMA

H.sz. „vágytalan cselekvés”
Viszonyásra nem számító cselekedet, önzetlen tevékenység, a „gyümölcsről” való lemondás.

NISHTHA

H.sz. „beteljesülés, csúcs”
A választott tárgy iránti teljes odaadás.

NISSOKU-KAN

Z.j. = *Susoku-kan*

NISTRAIGUNYA

H.sz. A természet 3 alaptulajdonságától (: *Guna*) való mentesség.

NITI-SHASTRA

H.sz. Etikával, morális magatartással foglalkozó irodalmi alkotások; példázatok, mesék, legendák prózai és verses formában.

NITYA

H.sz. „állandó, örökös”
1. Végső Valóság. 2. Az abszolútummal egysült (: *Nitya-Mukta*).
(Vö.: *Narada*, *Shukadeva*)

NITYA-KARMA

H.sz. „kötelező cselekvés, kötelesség”
Imádkozás, szertartás, amelynek végzése a világi hívők napi kötelessége. A *Sannyasin* e kötelezettségek alól mentesül.

NITYA-VAK

H.sz. „örök(érvényű) szó”
A *Rigveda* isteni szózata. (Vö.: *Vak*)

NIU-T'OU-CH'AN

Z. *Gozu iskola*

NIVARANA

B.sz.p. „akadály”
A szellemet és tisztánlátást megzavaró 5 tulajdonság:
1. mohóság (*abhidya*),
2. rosszindulat (*Pradosha*),
3. makacsság (*stjana*),
4. izgatottság (*anuddhatja*),
5. kételkedés (*vichikitsa*).

NIVRITTI-MARGA

H.sz. „visszavezető út”
A bensőbe vezető út, a spirituális önfelismerés.

NIWA-ZUME

Z.j. „udvarban való várakoztatás”
Ama időtartam, melyet a szerzetesjelölt türelmes várakozással köteles eltölteni a kolostorudvaron, ezzel bizonyítandó komoly és őszinte szándékát.

NIYAMA

H.sz. *Patanjali jóga*-rendszerének (: *raja-jóga*) 2. fokozata, amely miként az 1. (*jama*) is, a magatartást szabályozza: külső és belső tisztaság, megelégedettség, szigorú önvizsgálat, a szentiratok tanulmányozása, isten iránti odaadás.

NJÁJA

H.sz. „helyesen” (logika), vagy Tarkavidja („Az érvelés tudománya”), Vadavidja („A vita tudománya”). A *hinduizmus* 6 filozófiai rendszerének egyike (vö.: *Darshana*), amely *Gotama* (i.e. 6. vagy 3. sz.) tanításain alapul. *Vatsjajana*, a *Nyaya-szútra* kommentátora szerint e módszer a felismerés tárgyainak logikus eszmefuttatással (bizonyítékokkal) való alátámasztása.

NJANATILOKA

B. (1878-1957) német származású buddhológus és fordító; eredeti nevén Walter Florus Gueth. Keleti útja során Ceylonban ismerkedik meg a buddhizmussal, majd Burmában lesz a *Sangha* tagja.
Fordításai (pali eredetiből): *Milindapanha* (1919-1924) *Anguttara-Nikája* (1922), *Vissuddhi-Magga* (1952).

NJAJA-SZÚTRA

H.sz. *Gotama*, a *Njaja*-filozófia megalkotójának fő műve (i.e. 3-4. sz.). Kommentárja a *Njaja-Bhashja* a 3. sz.-ból való; szerzője *Vatsjajana*.

NJINGMAPA

B.t. (rNin-ma-pa) „Öregek Iskolája”
A *tibeti buddhizmus* 4 fő irányzatának egyike, amely *Padhasambhava*, *Vimalamitra* és *Vairochana* tanításain alapul, és a 8. sz.-ban jutott Indiából Tibetbe. A tanokat összefoglaló gyűjtemény (15. sz.) nem szerepel a tibeti kánonban (: bKa'-gyur. *Kangyur*, bsTan-'gyur. *Tengyur*). Az iskola alapvető tanítása a *Dzogchen*, amelyet *Longchenpa* állított össze és látott el kommentárral.

NO

Z.j. A *zen* szellemétől áthatott japán táncdráma. A klasszikus No alapítója Ze-ami (1363-1443), számos dráma alkotója, valamint a műfaj esztétikáját ismertető mű (*Kadensho*) szerzője.

NÖNDRO

B.t. vagy Ngön-dro, „test-szó-szellem”, illetve cselekvés, beszéd és gondolkodás.

NOSIII

Z.j. *Nosu*

NOSU

Z.j. vagy Noshi, „foltokból (varrt) köntös”
1. Buddhista szerzetes (Dharma) köntöse. 2. *Zen* szerzetes (aki foltokból összevarrt köntöst visel).

NRISIMHA-TAPANIJA-UPANISÁD

H.sz. „fájdalomtűrő oroszlán”
A *Visnu Upanisádok* egyike. Hat könyve közül 5 exoterikus 1 ezotérikus tanításokkal foglalkozik. Utóbbi *Nrisimha-Uttara Tapani-ja-Upanisád* címen is ismert és a „négyszeres identitást” ismerteti: *átman* = *OM* = *Brahman* = *Nrisimha* (*Visnu*, mint „Oroszlánember” inkarnáció).

NÜ-KUA

T.k. A kínai mitológia nőalakja, az emberiség teremtetője.

NYOI

Z.j. = *Ju-i*

NYO-NYO-CHI

Z.j. „Az olyansággal azonos bölcsesség” (: *Shinnyo*)
1. A Buddha-természet (*Bushho*) megvalósítása. 2. A felismerésre jutott tudat.

NYORAI

Z.j. = *Tathagata*

NYORAI-ZO

Z.j. „*Tathagata*-kincseskamra”

1. Az immanens Buddha-természet (*Bussho*).
2. A végső Bölcsesség (*Shinnyo*), amelynek kibontakozását az elvakultság akadályozza (*Bonpu-no-Joshiki*) az emberben.

NYORAI-ZO-SHIN

Z.j. „*A Tathagata*-kincseskamra szív-szellem”
(: *Kokoro*) : *Bussho*.

NYOZE

Z.j. „megvan! helyes!”

Zen kifejezés, amelyet a mester alkalmaz, igazolandó a tanítvány helyes meglátását.

NYUFUNI-HOMON

Z.j. „Belépni a nem-kettősség Dharma-kapuján” (*Homon*); 1. Felismerésre jutni. 2. A *Vimalakirtinirdesha-szútra* egyik fejezetcíme.

OBAI

Z.j. *Huang-mei*

OBAKU KIUN

Z.j. *Huang-po Hsi-yün*

OBAKU-ISKOLA

Z.j. A *rinzai* és a *soto* mellett a *zen* 3. iskolája Japánban. Tanításai *Yün-yüan Lung-ch'i* (j. Ingen Ryuki) kínai mestertől származnak, aki az i.sz. 17. sz. közepén Uji-ban (Kyoto szomszédságában) a mampuki-ji (kolostort) alapította. Az Obaku-iskola, mint a *Rinzai* mellékága, napjainkban nem rendelkezik számottevő befolyással.

OBAKU-SHU

Z.j. = *Obaku-iskola*

OJAS

H.sz. „erő, életerő”

Az energia legmagasabbrendű formája az emberi testben, amely más erők (pl. szexualitás) szublimálása révén az agyban koncentráldódik. (Vö.: *Ojas-Shakti*)

OJIN

Z.j. : *Nirmánakája, Trikája*

O

OM

H.B.sz. vagy AUM. Pranava, a spirituális felismerés jelképe, amely a buddhizmusban (főleg a *Vadzrajánában*) is, mint mantrikus szótag nagy jelentőséggel bír.

1. Az OM úgy a forma, mint a hang szimbóluma, amely az Absolutum jelenlétét jelenti a *Májában*. 2. Az igazság konkrét manifesztációja. 3. Az OM mint AUM a *Trimurti* jelképe.

Az ábrán: 1. éberállapot síkja. 2. álomállapot síkja. 3. a tudatalatti síkja. 4. (.) a *Turija*

OM MANI PADME HUM

B.sz.t. „OM Ékszer a Lótuszban HUM”

ॐ मणिपद्महूँ

ॐ मणिपद्महूँ ॐ मणिपद्महूँ

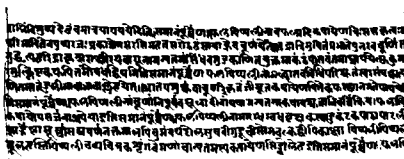
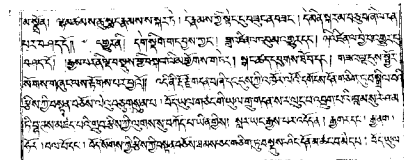
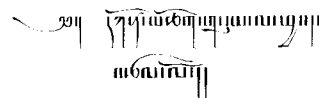
Indiai „Ranja” írásmód (17. sz.)

OM MANI PADME HUM HRIH OM MANI PADME HUM

ॐ मणिपद्मे हूँ

Tibeti forma:

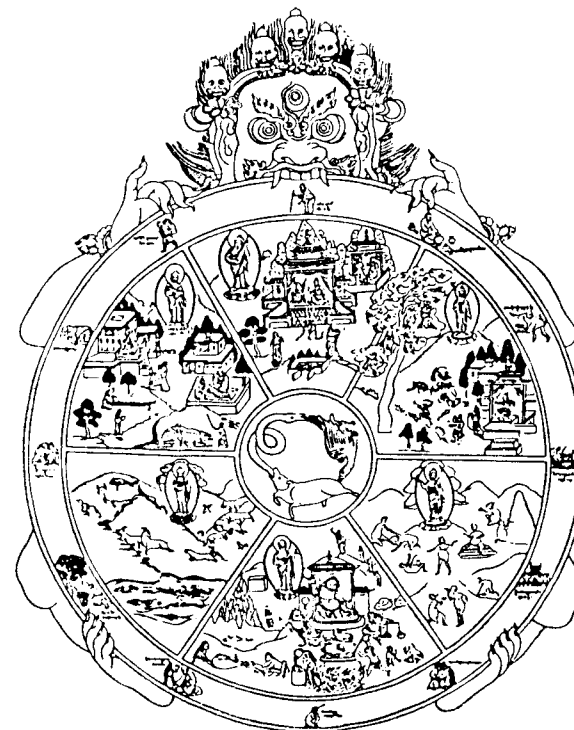
OM MANI PEMÉ HUNG

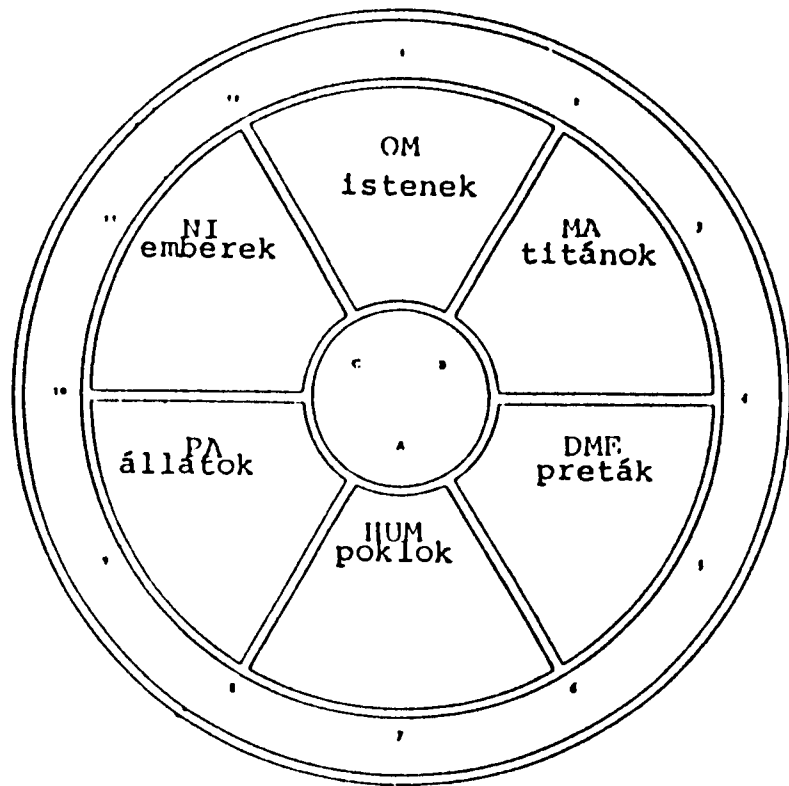
A tibeti buddhizmusban legjelentősebb és legrégebb,
Avalokitésvara kultuszához tartozó mantrája.

OM	MANI	PADME	HUM
Istenek világa	Dharma	tudat	poklok világa
Amitábha	Bodhicitta	szív	Avalokitésvara
Dharmakája	Lingam	önvaló	Vajrakája
	Titán-ember	joni	
	Amitajus	állat-preta	
	Sambhogkája	Amitábha	
		Nirmanakája	

A mantra jelentése tehát különbözőképpen értelmezhető:
„Üdv a tudatban a Buddha-dharmának” a szívben kibontakozó Bodhicittának”
„a férfierőnek az anyaiólben” stb.

Tibeti „Életkerék” : a 6 világ, amelyben az újraszületés lehetséges,
illetve ahonnan Avalokitésvara irgalma kiszabadít

A. elvakultság (moha) B. Vágy (lobha, raga),
C. gyűlölet (dvesha)

1. vak asszony: nem-tudás (avidjá)
2. fazekas: karmikus alkotóerők (samskara)
3. majom: tudat (vijñana)
4. két ember csónakban: szellem-tudat (nama-rupa)
5. ház 6 ablakkal: a 6 érzékszerv (sadajatana)
6. szerelmespár: érintés (sparsha)
7. szembe fúródó nyílvesző: érzékelés (vedana)
8. italoztó kiszolgáló asszony: létszomj (trishna)

9. gyümölcs után nyúló férfi: ragaszkodás (upadana)

10. közösülés: fogantatás (bhava)
11. szülő nő: születés (jati)
12. holttestet cipelő férfi: halál (marana)

OM : fehér MA : kék /zöld/ NI : sárga Pa :
zöld /kék/ DME : vörös HUM : fekete

Az OM-MA-NI-PAD-ME-HUM magyar nyelvű fohásza, amely a buddhista imafüzér (mala) gyöngyeinek számához (108) igazodik.

I. BUDDHAM SARANAM GACCHAMI!

A Buddhához folyamodom oltalomért!

1. OM Ékszer a Lótuszban HUM
2. Ó Lótuszvirág Ékessége könyörülj rajtunk!
3. Ó világban megjelenő Buddha-Tan légy segítségünkre!
4. Ó szívünkben éledő halhatatlan Én irgalmazz nekünk!
5. Szentséges Hat Szótag sugározd szét hatalmat!
6. A hat világtáj felé küldöm részvételem!
7. Északnak. Délnek. Keletnek, Nyugatnak, fölfelé és lefelé küldöm részvételem!
8. SARVA MANGALAM ASTI!
Békesség minden lénynek!
9. A Hat Világnak küldöm részvételem!
10. Az Istenek világát érje el az irgalom!
11. A Titánok világát érje el az irgalom!
12. Az Emberek világát érje el az irgalom!
13. Az Állatok világát érje el az irgalom!
14. A Szenvedő lelkek világát érje el az irgalom!
15. A Poklok világát érje el az irgalom!
16. A Hat Szent Szótagot zúgják a szelek!
17. A Hat Szent Szótagot harsogják a folyók!
18. A Hat Szent Szótagot mormolják a patakok!
19. A Hat Szent Szótagot suttogják a tavak!
20. A Hat Szent Szótagot dübörögték a tengerek!
21. A Hat Szent Szótagot ismételve a némaság...
22. A Hat Szent Szótag hangján szóljanak a színek:
23. OM isteni fehér világíts utaimon!
24. MA titáni kék üzd el a démonokat!
25. NI emberi sárga, csillapítsd le a gyűlölködést!
26. PAD állatok zöldje sugározz békét fiatalabb testvéreim világára!
27. ME szenvedő lelkek bíborfénye. vigyél nyugalmat a gyötrelmek helyeire!
28. HUM pokolbeli fekete boríts be a szörnyűségek otthonát, zárd el az ösvényt mely a mélységekbe vezet!
29. Méhetetlen Fény, Amitábha gyermeke könyörülj rajtunk!
30. Avalokitésvara Szentséges Bodhiszattva, tekint le ránk!
31. Végtelen irgalom, mennyei Tara légy segítségünkre!
32. Fektemben is irgalomért esedezem!
33. Ültömben is irgalomért esedezem!
34. Békességért könyörgöm ha állok!
35. Békességért könyörgöm, ha járok!
36. OM MA-NI-PAD-ME-HUM

II. DHAMMAM SARANAM GACCHAMI!

A Tanhoz folyamodom oltalomért!

(1-35, ill. 36. ismétlés)

III. SANGHAM SARANAM GACCHAMI!

A Közösséghez folyamodom oltalomért!

(1-35, ill. 36. ismétlés)

OM MANI PEMÉ HUNG

B.t. = *OM MANI PADME HUM*

OM NAMO NARAJANAJA

H.sz. „OM dicsőség az emberben lakozó istenségnek”

Sadhuk egymást köszöntő formulája.

(Vö.: *Narajana*)

OM TAT SAT

H.sz. „OM! Ez a lét!

A jelenségvilágban manifesztálódott *Brahman*; minden tapasztalt valójában Brahman!

A *Bhagavad-gítá* minden fejezete e felkiáltással végződik.

ORDINÁCIÓ

B. Felvétel a *Sanghába*

Három fajtája: 1. Novicius (*Shramanera*), 2. Szerzetes(nő) (*Bhikshu*, *Bhikshuni*) 3. *Bodhiszattu* beavatás (: *mahájána*).

ORGYEN

B. vagy O-rgyan, U-rgyan (sz. Oddiyana) mitológiai birodalom, *Padmaszambhava* szülőföldje, a dákinik otthona (a mai Pakisztánban : Swat-völgy). A 84 *Mahasiddha* egyike, Indrabhuti Orgyen királya volt.

ORJO E'NAN

Z.j. = *Huang-lung Hui-nan*

ORJO-HA

Z.j. = *Orjo-iskola*

ORJOKI

Z.j. „Ami éppen elegendőt tartalmaz”

Egymásba illő étcsészékészlet, amelyet a szerzetesek felavatásuk alkalmával vesznek át. Az Orjoki tulajdonképpen a legnagyobb méretű csésze (*Jihatsu*), amely *Sákjamuni* alamizsnásszilkéjének a megfelelője.

ORJO-ISKOLA

Z. (k. Huang-lung-p'ai; j. Oryo-ha) : „Szárny”

A *Rindzai-zen* egyik ágazata (szárnya), amely *Huang-lung Hui-nan* (j. Orjo vagy Oryo E'nen) kínai mester tanításain alapul. Az ún. „Hét Iskola” (*Goke-Shichishu*) szárnya, melyet *Eisai Zenji* plántált át Japánba.

ÖSEL

B. (t. 'Od-gsal) : „Tiszta Fény”

1. A szellem világossága. 2. Az Üresség (*sün-jatá*) felismerése. 3. A *Tantrak* célja. (Vö.: *mahájána*; *Dzogchen*) 4. *Naropa* „Hat Tanának” (*Naro Csödru*) egyike.

OTANI

B.j. : *Jodo-shin-shu*

O-TO-KAN ISKOLA

Z.j. A *rindzai zen* ágazata, amely 3 nagy mester, *Nampo Shomyo* (Daio Kokushi), *Myocho Shuho* (Daito Kokushi) és *Kanzan Egen* (Muso Daishi) tanításain alapul.

PA-CHIAO HUI-CH'ING

Z.j. Basho Esei (i.sz. 10. sz.) Koreából származó az Iggyo iskolához tartozó mester, *Nant'a Kuang-jun* (j. Nanto Kyoyu) tanítványa és Dharma-utóda (*Hassu*), *Hsiang-yang Ch'ing-jang* (j. Kyoyo Seijo) mestere.

PADARTHA

H.sz. = *Vaisheshika*

PADMA

H.B.sz. : *lótusz*

1. kék lótusz

2. fehér lótusz ábrázolása az ikonográfiában.

PADMAPANI

B.sz. = *Avalokitésvara*

PADMA-PURANA

H.sz. A *Visnu-Puranak* (: *Purana*) egyike (i.sz. 12. sz.).

PADMASZAMBHAVA

B.sz. (t. Padma-'byun-gnas) „Lótusz-született” A tibeti Tisong Decen (Khri-sron-lde-bcan) király (i.sz. 755-797) kortársa, a *tibeti buddhizmus* bevezetője, a *Nyingmapa* iskola (rNin-ma-pa) megalapítója, akit „második Buddhaként” tisztelnek.

PADMASANA

H.B.sz. „Lótuszülés(mód)”

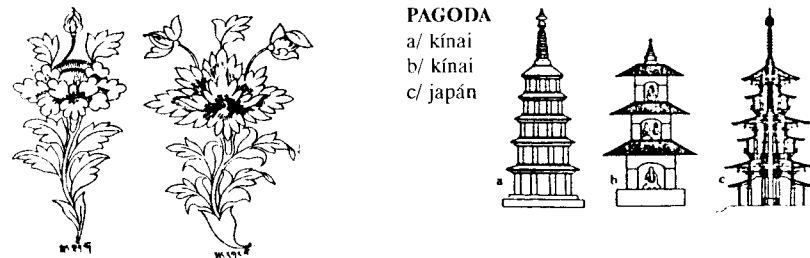
A *hatha-jóga* egyik testhelyzete, amely a meditáció gyakorlását van hivatva elősegíteni.

PAGODA

a/ kínai

b/ kínai

c/ japán

Padmasambhava (Padma-'byun-gnas) 8 megjelenési formája

A sztúpa Kínában, Japánban és Koreában honos formája. Relikviák (*Sharira*) őrzésére szolgál; nagy lárnák, kolostor- és rendfőnök hamvait helyezik el benne.

PA-HSIEN

T.k. „A 8 halhatatlan”

A taoista mitológia „halhatatlanjainak” (*Hsi-en*) csoportja. Első leírásuk a T'ang-dinasztia korából származik.

1. Li T'ieh-kuai (vagy Li Hsüan)
 2. Chang Kuo-lao
 3. Ts'ao Kuo-chin
 4. Han Hsiang-tzu
 5. Lü Tung-pin
 6. Ho Hsien-ku
 7. Lan Ts'ai-ho
 8. Chung Li-ch'üan (vagy Han Chung-li)
- Chang Kuo-lao, Lü Tung-pin, Ts'ao Kuo-chin és Chung Li-ch'üan történelmi személyiségek.

PAI-CHANG-CH'ING-KUEI

Z.j. Hyakujo Shinghi, k. Pai-chang Huai-hai (j. Hyakujo Ekai) műve, amely a *zen* kolostorok (Thera) szerzeteseire vonatkozó szabályokat ismerteti. Összeállítója Te-hui (j. Tokuki) *zen* szerzetes.

PAI-CHANG HUAI-HAI

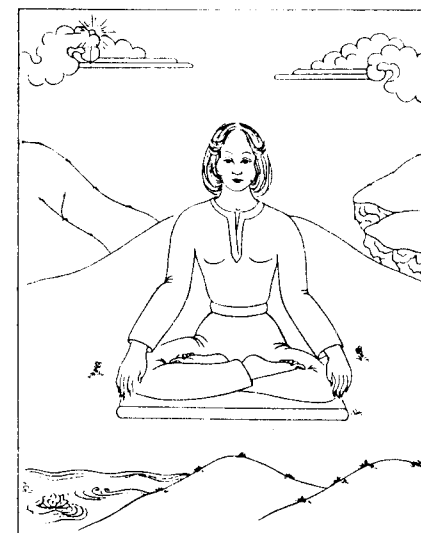
Z. vagy Po-chang Hui-hai (j. Hyakujo Ekai, i.sz. 720-814) *zen* szerzetes, *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Kuei-shan Ling-yu* (j. Obaku Kiun) tanítója.

PAI-LIEN-TSUNG

B.k. „Fehér Lótusz Iskola” (: *Amida-kultusz*), amelyet Mao Tzu-yüan alapított az i.sz. 12. sz.-ban.

PAI-MA-SSU

B.k. „Fehér Paripa Kolostor”
Kína legrégebbi buddhista kolostora (i.sz. 1. sz.) Lo-yang szomszédságában.

Lótuszülés

PAI-YÜN KUAN

T.k. „Fehér Felhők Kolostora”
Taoista kolostor (: *Kuan*) Pekingben, amelyet i.sz. 739-ben alapítottak és 1167-ben újjáépítettek.

PAI-YÜN SHOU-TUAN

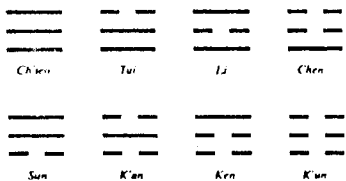
Z.j. Hakuun Shutan (1025-1075) kínai mester, a *rindzai* jógivonalának képviselője, *Yang-ch'i Fang-hui* (j. Yogi Hoe) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Wu-tsu Fa-yen* (j. Goso Hoen) tanítója.

PAI-YÜN-TSUNG

Z.k. = *Hakuun iskola*

PA-KUA

T.k.
A 8 trigramm, melyek a „Változások könyve” (*I-ching*) alapját képezik, és amelyek kombinációjából a 64 hexagramm keletkezik:

Ch'ien, Tui, Li, Chen, Sun, K'an, Ken, K'un.

1. Ch'ien : teremtő, erős, menny, apa
2. Tui : vidámság, öröm, tó, legifjabb leány.
3. Li : ragaszkodás, világító, Nap (vagy vilálm), középső leány
4. Chen : ösztönző, mozgás, mennydörgés, fa, legidősebb fiú
5. Sun : szél, szelíd, a legidősebb leány
6. K'an : alattomos, veszély, víz (felhő), középső fiú
7. Ken : mozdulatlan, fékező, hegy, legifjabb fiú
8. K'un : befogadó, odaadó, Föld, anya

PALI

B. szanszkrit (Prakrita) nyelvjárás, amelyen a *Theraváda* szövegek íródtak.

PA-LING HAO-CHIH

Z.j. Haryo Kokan (i.sz. 10. sz.) kínai mester (Ummon iskola reprezentánsa). *Yün-men Wen-yen* (j. Ummon Bun'en) tanítványa és utóda (*Hassu*).

PALI-ISKOLA

B. = *Theraváda*

PANCHADASHI

H.sz. „A tizenöt”

Svami *Vidzaranja* (*Sankara* követő) 15 fejezetből álló műve, amely az *Advaita-vedanta* metafizikáját tárgyalja.

PANCSAGNIVIDJA

H.sz. „Öt-tűz-tan”

A lélek hamvasztás utáni mennybeszállása (: *Brihadaranjaka-Upanisád*, VI., 2,14) és az

istenek ötszörös tűzáldozata, melyet új testetöltés követ. (Vö.: *Devajána, Dakshinájana*)

PANCSA-MARGA

B.sz. „Öt Ösvény”

1. Elhatározás ösvénye (Sambhara-Marga)
2. Előkészület ösvénye (Prayoga-Marga)
3. Megpillantás ösvénye (Darshana-Marga)
4. Elmélyedés ösvénye (Bhavana-Marga)
5. Már-nem-tanulás ösvénye (Ashaiksha-Marga)

PANCSARATRA

H.sz. „Ötnapos”

1. 5 napos *Soma* áldozat.
2. Különböző *Visnu* szekták szentiratainak címe.

PANCSATANTRA

H.sz. „Ötös (tan)könyv”

Az i.sz. 5. sz.-ból származó 5 könyvből álló mesegyűjtemény (összeállítója Visnusharman), amely ifjú hercegek erkölcsi nevelését szolgálta.

PANCSATAPAS

H.sz. „5-tűz jóga”

Az aszkézis különleges formája, amely abból áll, hogy a vezető napfelkeltétől napnyugtáig 4 tűzrakástól körülvéve a Nappal szembefordulva végzi meditációs gyakorlatait.

PANCSEN LAMA

B.sz.t. vagy Tashi Lama (t. bKra-shis bLa-ma) „Nagy Tanító” Megtisztelő cím, amelyet az 5. *dalai láma* (17. sz.) adományozott mesterének, a Tashi Lhünpo (t. bKra-shis Lhun-po) kolostor apátjának. Mivel a dalai láma *Avalokitésvara* testetöltése, mesterét *Amidábha* inkarnációnak (*Tulku*, t. sPrul-sku) nyilvánította.

Amitábha inkarnációi (a 14. sz.-tól):

1. mKhas-grub-rje (dGe-legs dpal-bzan-po) 1385-1438.
2. bSod-nams P'yogs-glan 1438-1505.
3. Blo-bzan Don-grub (dben-sa-ba) 1505-1568.
4. Pan-chen Blo-bzan Chos-kyi rgyal-mchan 1569-1662.

5. Pan-chen Blo-bzan ye-shes „dPal-bzan-po) 1663-1737.
6. Pan-chen Blo-bzan dPal-ldan ye-shes 1737-1780.
7. Pan-chen bsTan-pa'i nyi-ma 1781-1852.
8. Pan-chen dPal-ldan chos-kyi grags-pa 1853-1882.
9. Pan-chen dGe-legs rNam-rgyal 1883-1937.
10. Pan-chen Blo-bzan Phrin-las-lhun-grub Chos-kyi-rgyal-mchan 1938-1989.

PANDAVA

H.sz. *Pandu* király utóda: az 5 Pandava herceg viselt hadat a *Kauravak* ellen (: *Mahabharata*).

PANDIT

H.sz. vagy Pandita „tudós”

A szentiratok tudományos kutatója, az Igazság tudói a *Rishik*, míg a Panditok annak magyarázói és terjesztői.

Pandavák

PANDU

H.sz. „A Sápadi”

Dhriaráshtira fivére, az 5 *Pandava* apja, Hastinapura királya, ama birodalomé, ahol a *Mahábhárta* háborúja föllángolt.

P'ANG YÜN

Z. vagy P'ang-chü-shih, j. Ho Un (i.sz. 740-808), a „laikus P'ang”, *Shih-t'ou Hsi-ch'ien* (j. Sekito Kisen) és *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Tan-hsia T'ien-jan* (j. Tanka Tennen) *zen* mester barátja. Műve a „Laikus P'ang szavainak gyűjteménye” (: P'ang-chü-shih yü-lu) a zen-irodalom remekei közé tartozik.

PANINI

H.sz. (i.sz. 4. sz.) híres szankszrit nyelvtudós. Fő műve a Paninija. vagy Ashtadhjaji (mivel 8 fejezetből (ashta) áll), amely a mai napig a szanszkrit grammatika alapvető munkájának számít. A hagyomány szerint művét isteni sugallatra írta, ezért a tudóst *Rishiként* tisztelik.

P'AN-KU

T. Világteremtő, az első ember
Egy, az i.sz. 3. sz.-ból származó mítosz szerint P'an-ku a tojásalakú káoszból lépett elő. Ezt követően a tojás anyagából kialakultak a súlyos és könnyű elemek (jin-jang), melyekből létesült a Menny és a Föld. 18 000 éven át naponként 10 lábbal nőtt a távolság ég és föld között, és P'an-ku hasonlóképpen növekedvén betöltötte az egész teret. Halála után testrészeiből keletkeztek a világ különböző régiói.

P'AN-SHAN PAO-CHI

Z.j. *Banzan Hoshaku* (720-814) kínai mester, *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utóda (*Hassu*), aki miután elnyerte az „Elismerés Pecsettjét” (*Inka Shomei*) a P'an-shan hegyen telepedett le (Korea északi határánál).

PANSIL

B.p. a Pancha-Sila (: *Shila*) rövidítése. A *The-ravada* öt erkölcsi előírása, amely szerzete-

sekre és világiakra egyaránt vonatkozik: 1. Nem ölni; 2. Nem venni el azt, ami nincs önként odaadva; 3. Erkölcös életet élni; 4. Nem hazudni és nem rágalmazni; 5. Kerülni a bódulatot és a részegséget.

PAO-FENG K'O-WEN

Z.j. Hobo Kokumon (1025-1102) kínai mester (*rindzai: Orjo* vonal), *Huang-lung Hui-nan* (j. Orjo E'nan) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Tou-shuai Ts'ung-yüeh* (j. Tosotsu Juset-su) mestere.

PAO-FU TS'UNG-CHAN

Z.j. (Hofoku Juten (megh. 928) kínai mester. *Hsüeh-feng I-ts'un* (j. Seppo Gison) tanítványa és utóda (*Hassu*). akinek 25 Dharma-utóda volt.

PAO-LIN-SSU

Z.j. Horin-ji. i.sz. 504-ben épült buddhista kolostor Dél-Kínában, amelyben *Hui-neng*, a *zen* 6. pátriarchája egy ideig tartózkodott.

PAO-P'U-TZU

T.k. „Nyersfa-ölelő”

Ko Hung fő műve, amely a halhatatlanság elérésének különböző módzatait tárgyalja.

PAO-YING HUI-YUNG

Z. = *Nan-yün Hui-yung*

PAPA-PURUSHA

H.sz. „bűnös ember”

A gonosz megismerésének. Minden *Papa*-val összekapcsolt fogalom kapcsolatban áll a bűnnel, szerencsétlenséggel, gonoszszággal stb. Egyetlen kivétel a „Papa-Rahita”, amely „bűntől menteset” jelent.

PARA-BHAKTI

H.sz. vagy Maha-bhava, Prema-Bhakti; bensőséges, odaadó istenszeretet.

PARABRAHMAN

H.sz. „Legfelső *Brahman*”

Tulajdonképpen irracionális fogalom, mivel Brahman, az abszolútum, nem illethető jelzővel.

PARAMAHAMSA

H.sz. „Legfelső hattyú”

1. *Sannyasin*; 2. *Guru* által a tanítványnak adományozott cím; 3. *Sankara* iskolájához tartozó szerzetes.

PARAMANANDA

H.sz. „Legfelső üdvösség”

Isteni állapot, amelyet a kibontakozó tudat tapasztal.

PARAMAPADA

H.sz. „Legfelső fokozat”

A célbajutás, a tökéletes tudatállapot.

PARAMA-RISHI

H.sz. „Legfelső *Rishik*”

A vedai kor 7 nagy Rishijének jelzője.

PARAMARTHA

H.B.sz. „Legfelső valóság”

H. A szellemi törekvés célja (: *Moksha*).
B. A 4 nagy (kínaira) fordító egyike. Paramartha (i.sz. 499-569) indiai tudós 546-ban érkezik Kínába, és ugyanazon évben a császár meghívására a fővárosi (mai Nanking) „fordítócsoporthoz” vezetője lesz. Később Dél-Kínában és Kantonban tevékenykedik. Legfontosabb fordításai: *Jógacsára*, *Abhidharmakósa*; *Asanga*, mahájána-Samparighara; *Vasubandhu*, Vimshatika. Összesen 64 munkát (278 kötet) fordított le.

PARAMARTHA-SATJA

B.sz. „Végző valóság”

Ellentétben a konvencionális valósággal (: *Samvriti-Satja*), vagy a jelenségek világának relatív valóságával.

PARAMATMAN

H.sz. „Legfelső *Atman*”, azaz „Világlélek” (: *Brahman*).

PARA-MÁJÁ

H.sz. „Legfelső *Májá*”

vagy Daivi-Májá, a jelenségek világában manifestálódott *Brahman*.

PARAMESHVARA

H.sz. „Legfelső Istenség”

A lét ura, a természetben manifestálódott őserő, amely egy világciklusban a lények fejlődését irányítja.

Siva, *Visnu* és *Indra* Paramesvara vetületei, amelynek női aspektusai (: Paramesvari) *Durga* és *Sita*.

PARAMITA

B.Z.sz. „Túlpartra érkezett”

1. A transzcendens.

2. A 10 „tökéletesség”, melyeket a *bodhiszattva* életútján (*Bhumi*) megvalósít:

1. Dana-Paramita : adakozás
2. Shila-Paramita : erkölcsösség
3. Kshanti-Paramita : türelem
4. Virja-Paramita : erő
5. Dhjana-Paramita : elmélyedés
6. Prajna-Paramita : bölcsesség
7. Upaja-Paramita : helyes módszer
8. Pramadhana-Paramita : fogadalom
9. Bala-Paramita : erőfeszítés
10. Jnana-Paramita : minden dharmák helyes felismerése.

PARAPRAKRITI

H.sz. „Legfelső természet”

1. Isteni Természet, 2. Isteni Anya (: *Shakti*). az univerzum teremtetője.

PARAPRAKTJAKSIIA

H.sz. „Legfelső észlelés”

A *szamádhi* eredményeként jelentkező transzcendens észlelés. (Vö.: *Pratjakshta*)

PARA-PURUSHA

H.sz. = *Purushouama*

PARARDHA

H.sz. „a Túlso fele” *Devajána*, az „Istenek Útja” A *Védák* szerint az emberi lélek a halál után két út közül választhat. Ezek a *Devajána*, amely mentesít az újraszületések körforgásából, és a *Pitriajána*, vagy Dakshinajána, amely a Chandralokában („Holdbirodalom”) töltött átmeneti tartózkodás után visszavezet a földi létbe.

PARA-SHAKTI

H.sz. Az „Isteni Anya” (: *Shakti*) legfelső aspektusa.

PARASHARA

H.sz. *Manu*, *Jajnavalkja* és *Narada* mellett a 4. nagy törvényalkotó, akinek előírásait a törvénykönyvek (: *Dharma-Shastra*) idézik. A hagyomány szerint *Kapila* tanítványa volt.

PARASHU-RAMA

H.sz. „Fejszés Rama”. Az első *Rama* és *Visnu* 6. inkarnációja (*Avatára*). (Vö.: *Mahábhárata*, *Rámajana*)

PARATPARA

H.sz. A transzcendens, végtelen és univerzális Személyiség, amely : „személyes és személytelen, véges és végtelen, határolt és határtalan”.

PARAVAIRAGJA

H.sz. „Legfelső közömbösség”
A szabad ember vágytalansága, kötöttségnélkülisége. (Vö.: *Vairágja*)

PARAVAK

H.sz. „Legfelső szó”
1. A kozmikus ideaalkotást megelőző rezgések. 2. A *Nada* hallhatatlan hangja.

PARA-VIDJA

H.sz. „Legfelső tudás”, vagy *Brahma-Vidja*. A közvetlen felismerés, „*Brahman* értése”. Ellentéte az *Apara-Vidjá*, a közvetett felismerés.

PARIBHU

H.sz. „Legfelső irányító”
H.sz. Az *Upanisádok* fogalma, amely a világ-mindenség történéseit irányító „Úrra” vonatkozik.

PARIJATA

H.sz. Mítikus korallfa, amely a „Világtenger köpülésekor” emelkedett ki a habokból.

PARIKALPITA

B.sz. „Elképzelt”
A *jógacsára* szerint, amit az ember „objektív világnak” tart, az „*parikalpita*”, azaz illúzió.

PARIKARA

H.sz. „sereg”
Az istenhívők serege, az „isteni játék” (*lila*) szereplői.

PARINAMAVADA

H.sz. „fejlődéstan”
A *Sánkhja* lényeges tanítása, amely szerint az okozat bennefoglaltatik az okban.

PARINIRVÁNA

B.sz. (p. *Parinibbana*) „Tökéletes kialvás”
A *Nirvána* szinonímája. (Vö.: *Nirupadhisheha-Nirvána*, *Sopahishesha-Nirvána*)

PARISHAD

H.sz. „Vitagyűlés”
Brahminok közössége, vagy iskolája, amely a *védákban* foglaltakat vitatja meg. Írásos értekezéseik neve *Parshada*.

PARISIISHTA

H.sz. „függelék”
Még a védai korhoz tartozó művek sora, melyek átmenetet képeznek a *szútrákhoz*.

PARVATI

H.sz. „hegy leánya”. *Siva* felesége (*Shakti*).

PASIIA

H.B.sz. „hurok, lasszó”
H.B.sz. H. A nem tudás 3 bilincse, amely testhez, tudathoz és léthez láncol. B. A *Vadzsrájána* ikonográfiai jelképe (t. zags-pa) a „Haragvó megjelenések”, valamint *Amoghapasha*, és *Avalokitésvara* egyik formájának jelképe.

Parvati és Siva

PASHJANTI

H.sz. „látás”

1. Hang(rezgés), amely a látás (fényrezgés) irányába tendál.
2. A *Nada*-elmélyedés 3. foka, amelyen a meditáló az univerzumot hangként tapasztalja.
3. A *Vak* (szó)-val összekapcsolva (*Pashjanti-Vak*) a „Látó Szó”, az Igazság megértését jelenti.

PATALA

H.sz. „elsüllyedt alap”

1. altudat, 2. ösztönök kiindulópontja, 3. álmok forrása, 4. alvilág, 5. a *Nágak*, *Daitjak*, *Jakshak* otthona.

A *Visnu-purana* 7 alvilágot említ: Atala, Vitata, Nitata, Gabhastimat, Mahatata, Sutata és Patala.

A *Padma-purana* 7 régiót és azok uralkodóit sorolja fel:

1. Atala : Mahámája, 2. Vitala : *Siva* (mint Hatakeshvara), 3. Sutata : *Bali*, 4. Talatata : *Májá*, 5. Mahatata : *Naga*, 6. Rasatata : *Daitja* és *Jaksha*, 7. Patala : *Vasuki*.

PÁTALIPUTRA

B.sz. (p. Pataliputta), a mai Patna *Ashoka* idején a *Magadha* birodalom fővárosa, a 3. buddhista konzílium színhelye.

PA-TUAN-CHIN

T.k. „8 tetszetős gyakorlat”

Taoista testgyakorlatok (: *Ch'i-kung*), melyek a 12. sz.-ból származnak, és 8 „mozgáselemt” tartalmaznak. Két osztályuk: az Északi (nehezebb) és a Déli (könnyebb). A Déli, Liang Shih-ch'ang, az Északi, Yo Fei tanításain alapul.

PAVAMANA

H.sz. A *Soma* tiszta folyása. A tudat megtisztult áramlásának jelképe, amely segítséget nyújt a haldoklónak.

P'EI HSIU

Z. = *Huang-po Hsi-yün*

PEI-TSUNG-CH'AN

Z.k. „Északi iskola”, amely *Shen-hsiu* tanításain alapul és amelynek képviselői Észak-Kínában éltek (innen neve). Igen nagy fontosságot tulajdonítanak a *Lankavatara-szútra* tanulmányozásának.

P'ENG-LAI

T.k. „burjánzó gizgaz”

Sziget az Észak-Kínai-tengerben. a halhatatlanok (*Hsien*) egyik lakóhelye.

P'ENG-TZU

T.k. A kínai mitológia alakja, a vallási taoizmus (*Tao-chiao*) hagyománya szerint az életet meghosszabbító szexuális praktikák bevezetője (vö.: *Fang-chung shu*). Állítólag 777 (vagy 800) évesen halt meg.

PETAVATTHU

B.p. : *Khuddaka-Nikája*

PHADAMPA SANGJE

B.t. (gCod) : *Chöd*

PHOWA

B.t. 'Pho-ba, „helycsere”

Naropa „6 Tanának” (*Naro Chödru*) egyike. Speciális jógatechnika, amely a tudatot a halál pillanatában egy Buddha-birodalomba helyezi át.

PHUR-BU

B.t. „szög, cövek”

A *tibeti buddhizmus* (*Vadzsrájána*) szertartás eszköze, amely a démonok (gonosz befolyások) elhárítását szolgálja. Szanszkrit neve Vajrakila. A 3 élű „varázstör” fogóján hajg-riva feje látható. A hagyomány szerint *Padmasambhava* vezette be használatát.

PIJAGCHEN

B.t. a *Phyag-rgya-chen-po* (: *Mahamudra*) rövidítése.

PI-CH'I

T.k. „lélegzetviasszatartás”

Taoista légzőgyakorlat, 3 mozzanata:

1. légzőkiegyenlítés (: *T'iao-ch'i*)
2. elnyelés (: *Yen-ch'i*) és a
3. hosszas viasszatartás (: *Pi-ch'i*).

PI-HSIA YÜAN-CHÜN

T.k. „Azur(színű) Felhők Hercegnője”

Taoista istennő, a T'ai hegy (: *T'ai-shan*) istennének (: *T'ai-yüe ta-ti*) leánya. Mint a T'ai-shan Hölgye (: *T'ai-shan niang niang*) vagy Szent Anya (: *Sheng-mu*) is ismert. A nők és gyermekek védelmezője. Párhuzamba hozható a buddhista *Kuan-jinnel* (: *Kwannon*).

PI-KU

T.k. „magtermések tilalma”

Rozs, köles, búza, zab, bab fogyasztásának (a kínaiak 5 fő tápláléka) kerülése, mivel ezek a *taoizmus* felfogása szerint az életet megrövidítik. Tilos ezeken kívül a 3 hernyó (: *San-ch'ung*) erősítése e táplálékokkal.

PINGALA

H.sz. A *Védák* szövegrecitálásának szakértője (i.e. 3. sz.), a szavak hangsúlyozásának magyarázója. A prozódia a szanszkritban különös fontossággal bír, mivel egy *mantra* hatékonysága a helyes intonáláson múlhat.

PINGALA

H.sz. A legfontosabb idegvezetékek (*nadi*) egyike, amelyen át a *prána* a test különböző részeibe jut. (Vö.: *ida*)

PISHACHA

H.sz. Démon, gonosz szellem, lidérc(fény). (Vö.: *Rakshasa*)

PITRI

H.sz. „Atya, előd(ök)”

1. elhalt ősök, 2. a 10 *Prajapiti*, 3. az istenség fia.

PITRIJÁNA

H.sz. „Atyák útja”

A *Dakshinájána*, amelyen a halott lelke a „Holdbirodalomba” (*Chandraloka*) jut. (Vö.: *Devajána*)

PI-YEN-LU

Z.k. (j. Hekigan-roku) „A zöldeskék sziklalfal felirata”

A *Wu-men-kua* mellett a leghíresebb *Koan*-gyűjtemény, amely a 12. sz.-ból származik. Szerzője *Yüan-wu K'o-ch'in* (j. Engo Koku-gin) kínai *zen* mester.

P'O

T.k. „test-lélek”

A kétfajta lélek egyike; a másik az ún. „lehet-lélek”, a *Hun*.

PO-CHANG HUI-HAI

Z.k. = *Pai-chang Huai-hai*

PRABHAKARA

H.sz. A *Purva-Mimamsa* filozófiáján alapuló iskola alapítója (i.sz. 8. sz.).

PRADHANA

H.sz. „kibontakozatlan természet”

A *Sánkja*-filozófia egyik alapelve (= *Prakriti*), amelynek ellentéte a *Purusha*.

PRADJUMNA

H. *Krisna* és *Rukmini* fia, akit apja szemelátára öltet meg egy zavargás alkalmával. A hagyomány szerint *Káma* testetöltése.

PRAHLADA

H.sz. „felüdülés, öröm”

Daitja-király fia, *Visnu*-tisztelő, akinek életét a *Purának* ismertetik.

PRAJAPATI

H.sz. „Teremtmények ura”

A *Védákban* *Indra*, *Savitri*, *Hiranjagarbha*, *Manu* *Brahmát* illetve e jelzővel. A 10 *Rishi*, mint *Brahma* fiai, szintén *Prajapati*ként szerepelnek: *Marichi*, *Atri*, *Angiras*, *Pulastya*, *Pulaha*, *Kratu*, *Vasishtha*, *Prachetas* (vagy

Daksha). Bhrigu és Narada. Más források csak 7 Prajapatit említenek. A *Mahabharata* 21-et sorol fel.

PRAJNA

H.B.Z.sz. „tudat, bölcsesség”

H. 1. *Atman* lényegisége, 2. a lélek mélyálombeli állapota.

B.Z. (p. Panna, j. Hanya) 1. A *mahájána* központi fogalma; intuitív bölcsesség, az „üresség” (*sūnajatá*) felismerése. 2. A „Tökéletes-ségek” (*Paramita*) egyike.

PRAJNA

H.sz. A mélyálom tudatállapota, amelyben a *Jiva* átmenetileg (bár tudattalanul) egyesül *Brahmannal*. A *vedantia* 4 tudatállapotot különböztet meg:

1. *Vaishvanara* : éber tudatállapot
2. *Tajjasa* : az álom tudatállapota
3. *Prajna* : a mélyálom tudatállapota
4. *Turiya* : a „negyedik”

A *Mandukja-Upanisád* felsorolásában (*Avastha*):

1. *Jagrat* : ébertudat
2. *Svapna* : álmotudat
4. *Sushupti* : mélyálomtudat
4. *Turiya* : „negyedik”

PRAJNADHARA

Z.-j. Hannjatar, a *zen* indiai vonalának 27. pátriarchája.

PRAJNANAM BRAHMA

H.sz. „Tudat-Brahman”

A „Nagy Tanítások” (: *Mahavakja*) egyike, amely a *Rigveda Aitareja-Upanisád*ájában található.

PRAJNAPARAMITA-SZÚTRA

B.sz. vagy Mahaprajnaparamita-Szútra. „A túlpartra jutott (transzcendens) bölcsesség szútrája”

40 *mahájána szútra* közös megjelölése, amelyek mind a *Prajna* megvalósítását tárgyalják és a *Vaipulja-szútra* részét képezik. Néhány szanszkrit eredetiben, de a legtöbb tibeti és

kínai fordításban maradt fenn. A legismertebbek: a „Gyémánt-Szútra” (*Vajrachédika*) és a *Mahaprajnaparamita-Hridaja-Szútra*.

PRAJNAPTIVADIN

B.sz. *Hinajána*, *Mahasanghika*

PRAJNATMAN

H.sz. = *Atman*

PRAKASHA

H.sz. „fény”

Megvilágosodás

PRAKRITA

H.sz. A szanszkrit „provinciális” dialektusai.

PRAKRITI

H.sz. „természet, anyag”

1. Az univerzumot alkotó őanyag. Felépítését a 3 *Guna* (: *Tamas*, *Rajas*, *Satva*) határozza meg.
2. A *Sankhya*-filozófia szerint, melyben *Pradhanaként* is nevezik, a szellem- és jelenségvilág teremtetője.

PRAYALA

H.sz. „feloszlás”

Egy *Kalpa* végén a manifesztálódott világ-mindenség feloszlása.

PRAMANA

H.sz. „bizonyíték”

A helyes felismerés eszköze, mint a *Prajnyaksza* (érzékelés) logikus következtetése.

PRÁNA

H.sz. „lélegzet, életlehelet”

Kozmikus energia, amely áthatja a testet, és a légzés folyamán manifesztálódik. *Patanjali jógája* 4. fokozatán (: *Pranajama*) foglalkozik leírásával. (Vö.: *hatha-jóga*)

Az *Atharvaveda* egyik himnuszában megszemélyesíti.

A *hinduizmus* 5 fajtáját különbözteti meg:

1. *prána* : a lélegzet esszenciája, tiszta élet-erő;

2. *ujána* : a keringés szabályozása;

3. *samana* : az emésztés szabályozása;

4. *apana* : a kiválasztás szabályozása;

5. *udana* : a fizikai és pszichikai folyamatok szabályozása.

PRANAM

H.sz. „meghajlás”

Osszetett kezekkel a homlok érintése, amit leborulás követ(het).

PRANAMAJA-KOSHA

H.sz. Az 5 *Kosha* közül a 2. a finomanyagi vitális „burok”.

PRANAVA

H.sz. Vö.: *OM*

A szótag nyújtott kiejtése esetében neve Dirgha-Pranava.

PRANA-VIDJÁ

H.sz. Az életerő (*prána*) tudománya, amelynek ismerője képes a személyes létet univerzális létté változtatni.

PRANIDHANA

B.sz. Bodhiszattva fogadalom.

(Vö.: *Bhumi*, *bodhiszattva*)

PRAPTI-PRAPJA

H.sz. „szabad lélek” : *Jivanmukta*

PRARABDHA-KARMA

H.sz. „megelőző cselekedet”

Megelőző lélek tetteinek következménye. (Vö.: *Agama-karma*, *Sanchita-karma*)

PRASADA

H.B.sz. vagy Prasad. 1. Isteni kegyelem, 2. Leleknyugalom, 3. Áldozati étel(adomány).

PRASANGIKA

B.sz. „következtetések hasznosítása”

Nagarjuna tanítványa, Buddhapálta tanítása-in alapuló irányzat (: *Madhjamika*).

PRASHNA

H.sz. „kérdés”

Az *Atharvaveda* egyik *Upanisádja*, amely *Pipaladához* intézett 6 kérdést tárgyalja:

1. A lét eredete (*Prajapati*);
2. A *prána* kiemelkedő szerepe;
3. A *prána* elágazásai;
4. Álom és mélyálom;
5. Az *OM*-meditáció;
6. Az ember „16 része”.

PRASHNOTTARA

H.sz. „kérdés (és) felelet”

Mester és tanítvány párbeszéde.

PRASTHANATRAYA

H.sz. „hármass rendszer”

A *Vedantia* alapvető műveinek gyűjtőneve : *Upanisádok*, a *Bhagavadgita* és a *Brahmaszútra*.

PRATIBHATIKA

H.sz. Látszatvalóság, ami *Viveka* (: megkülönböztetés) révén felismerhető.

PRATIRIMBA-VADA

H.sz. „tükröződés-tan”, amely szerint a *Jiva Brahman* tükörképe.

PRATILOMA

H.sz. „természetellenes”

Az egora vonatkozó kifejezés, nevezetesen a kozmikus egységtől való elkülönülés (természetellenes) tévképzete.

PRATIMOKSHA

B.sz. (p. Patimokha)

A *Vinajapitaka* része, a szerzetesekre (227) és a szerzetesnőkre (384) vonatkozó előírások. (Vö.: *Uposatha*)

PRATIPAKSHA-BHIVANA

H.sz. „ellenség keletkezése”

A *Raja-jóga* gyakorlata, amely a koncentrációt megzavaró alantas gondolatok (: ellenség) távoltartását előzoza.

PRATISAMKHAJA-NIRODHA

B.sz. 1. A szenvedélyek (*Klesha*) megszüntetése (*Nirodha*).
2. A *Nirvána* megvalósítása. 3. A feltételhez-nem-kötött (*Asamkruta*) dharmák egyike. (Vö.: *Sarvastivada, jógacsára*)

PRATISHTHA

H.sz. vagy Adhara : „alap” 1. a durva anyagira vonatkoztatva. 2. test, szellem és lét, mely együttesen a lélek alapját képezik.

PRATISHTHITA-NIRVÁNA

B.sz. „statikus Nirvána”
A *mahájána* szerint a halál utáni „kialvás”. Ellentéte az *Apratishthita-Nirvána*, amikor is a megváltott a jelenségek világában marad. (Vö.: *bodhiszattva, Pranidhana*)
A *hinajánában* megfelelője a *Nirupadhisheha-Nirvána*.

PRATITJA-SZAMUTPADA

B.sz. (p. Patichcha-Samupadda) : „feltételek-hez kötött keletkezés” Az *Anannan* tana mellett a buddhista iskolák alapvető tanítása. A „függő keletkezés” 12 tagja (*Nidána*):
1. nem-tudás (*aviddzsá*)
2. szándék (*samszkára*)
3. tudat (*viijnana*)
4. név és alak (*namarupa*)
5. a 6 alap (*shadajatana*)
6. érintés (*sparsha*)
7. érzékelés (*vedana*)
8. szomj (*trishná*)
9. megragadás (*upádána*)
10. fogantatás (*bháva*)
11. születés (*játi*)
12. öregedés, halál (*jara*)
1-2 : előző lét, 3-7 : okozatok, 8-10 : a jelenlegi lét gyümölcsei, 11-12 : az eljövendő lét.

PRAJABHIJNA

H.sz. „újramegismerés”
1. Felismerése mindannak, ami a szabadulást (*moksha*) lehetővé teszi. 2. *shaivismus*. (Vö.: *Trika*)

PRATJAHARA

H.sz. A *raja-jóga* 5. fokozata; az „észlelés visszavonása az észlelés tárgyairól”; a koncentráció (*dharana*) elengedhetetlen feltétele.

PRATJAKSHA

H.sz. Közvetlen tapasztalás, amely a *csárvákák* (materialisták) szerint a helyes felismerés (*pramána*) egyetlen megfelelő módszere.

PRATJEKA-BUDDHA

B.sz. (p. Pachcheka-Buddha) „Önmagának megvilágosodott”
Megváltott, aki a Buddhaságot saját erőfeszítése és önmaga javára érte el (: *hinajána*). Nem rendelkezik egy *Samjak-Szambuddha* képességeivel (: mindentudás : *Sarvajnata* és a „Tíz Erő” : *Dashabala*).

PRAVRAYTATA

B.sz. „otthontalanság”

PRAVRITTI

H.sz. „eredet, keletkezés”
A látens manifestációja, evolúció. A *Prajala* ellentéte.

PRAJOPAVESHANA

H.sz. Az aszkézis egy formája: ételről, italról lemondva istenség képmása előtt leborulva imádkozni.

PREMA-BHAKTI

H.sz. vagy Prema = *Para-Bhakti*

PREMA-SAMARTIJA

H.sz. A szeretet hatalma; a szív 4 tökéletes-ségének (*Kaljana-Shaddha*) egyike.

PRETA

B.sz. (p. Peta) Éhező szellem. Irigység, gőg, féltékenység karmikus következményeként a Pretavilágban (Pretaloka) való újraszületés. (Vö.: keresztény tisztító tűz)

PRITHA

H.sz. = *Kunti*

Pritha

PRITHIVI

H.sz. 1. A Föld. 2. A lények Anyja. (Vö.: *Bhurloka*)

PRITI

B.sz. : *Bodhjanga*

P'U

T.k. „Nyersfa, megmunkálatlan fatuskó”
Egyszerűség. A *Tao-te-ching*ben a felesztűelt ártatlanság jelképe. (Vö.: *Fu; Wu-wei*)

PUDGALA

B.sz. (p. Puggala) „Én-személyiség”
Az újraszületések körforgásában (*samszára*) résztvevő „szubsztancia”; a pillanatról pillanatra változó testi és szellemi faktorok (*Skandha*) összessége.

PUDGALAVÁDIN

B.sz. : *Vátsiputrija*

P'U-HSIEN

B.k. = *Szamanabhadra*

P'U-HUA

Z. vagy P'u-k'o (j. Fuke) megh. 860, kínai zen mester, *P'an-shan Pao-chi* (j. Banzan Hosha-ku) tanítványa és utódja (*Hassu*).

PUJA

H.B.sz. szertartás
H. Istentisztelet. A résztvevők neve: Pujari vagy Pujaka.
B. 1. (*Theravada*) Virág, füstölőszer, láng (méc), víz és ételáldozat. 2. (*Vadzsrájána*) *mantra* recitáció, mudrák alkalmazása, áldozati adományok.

P'U-K'KO

Z.k. = *P'u-hua*

PU-NAO

T.k. = *Huan-ching*

PUNARAJATI

H.sz. vagy Punaravritti. Punarutpatti. Punarjanman. Punarjivatu : újraszületés.
(Vö.: *karma*, *Panycsaguividja*, *Pitrijána*)

PUNJA

B.sz. (p. Punna) „érdem” : adakozás, *Puja*, *szútra*-olvasás stb. révén szerzett jó *karma*.

PUNJAMITRA

Z. A *zen* indiai vonalának 26. patriarchája

PUNJAJASHI

Z. A *zen* indiai vonalának 11. patriarchája

PURAKA

H.sz. = *Pránajána*

PURANA

H.sz. „ősi elbeszélőművek”
A még régebbi *Iihasak*kal szemben, amelyek legendés hősök tetteit beszélik el, a 18 *Upa-purana* (mellék *purana*) az istenségek legendáit tartalmazza. Beosztásuk: *Vaishnava*-, *Siva*- és *Brahman-purana*.

PURASHCHARANA

H.sz. „Előkészület” a meditációra : *mantra* recitálás, áldozati adományok, szertartások.

PURI

H. 1. Zarándokhely a bengáli öbölben, a 4 indiai szenthely egyike, ahol a híres *Jaganatha* templom áll. A 3 másik zarándokhely: *Dvaraka*, *Kedarnath* és *Rameshvara*. 2. A *Sankara* hagyomány szerzeteseinek mellékneve. 3. A szent *Chaitanja* remetesége.

PURNA

B. A *Sákyamuni* 10 fő tanítványának egyike

PURNADVAITA-VEDANTA

H.sz. vagy Purnadvaitavada, modern filozófiai irányzat. (Vö.: *Shri Aurobindo*)

PURNAKAMA

H.sz. „kielegült vágy”
Olyan emberre vonatkozó jelző, aki minden vágyát kielégítvén új *kannát* nem teremt.

PURNA-JÓGA

H.sz. Az istenséggel való tökéletes egyesülés.
(Vö.: *Aurobindo* jógája)

PURURAVAS

H. 1. Mitológiai alak, akitől a *Bhagavata-Purana* szerint a Treta-Yuga (: *Yuga*) kezdete, kor a 3 *Veda* (Rig-, Sama-, Yajur-) származik. 2. A Nap megszemélyesítője, aki az alkonyatot szimbolizáló *Urvashit* magához öleli. 3. *Kalidasa* drámájában (: Vikramorvasija = Hős és nimfa) Pururavas mint Vikrama szerepel.

PURUSHA

H.sz. „ember”
1. Az „örök ember”, a legfelsőbb lény. 2. A *Sankhya* filozófia „tisztá tudata”. 3. A *Prakriti* változásainak „megfigyelője”. 4. A *Vedanta*-ban az *Ann*nal, így a *Brahman*nal is azonos fogalom.

PURUSHARTHA

H.sz. „emberi célkitűzés(ek)”
A 4 cél: 1. *Artha* = jólét; 2. *Kama* = vágy(ak) tárgyai; 3. *dharma* = kötelesség(ek); 4. *Moksha* = szabadulás.

PURUSHA-SUKTA

H.sz. „Purusha-ének(ek)”
A *Rig-veda* (X, 90) himnusza, amely a 4 kasztot (*varna*) megemlíti.

PURUSHA-JAJNA

H.sz. „emberi áldozat”
A lélek felajánlása az istenségnek.

PURUSHOTTAMA

H.sz. vagy Para-Purusha, Uttama-Brahman : „legfelsőbb lélek”, ego és természet együttese.

PURVA

H.sz. „kezdést megelőző”
1. Az időbeli folyamat. 2. A felismerést megelőző felkészülés.

PURVA-MIMAMSA

H.sz. „kifejtés, magyarázat”
A 6 *Darshana* egyike, amely a szertartással foglalkozik. (Vö.: *Mimamsa*, *Jaimini*)

PUSHAN

H.sz. „táplálás, kinyilatkoztatás”
*Veda*i istenség neve.

PUSHKARA

H.sz. „kék lótusz”
1. *Krisna* és *Siva* jelzője. 2. A 7 mítikus kontinens (*Dvipa*) egyike. (Vö.: *Meru*)

PU-TAI

B.Z.k. „kenderzsák”
1. Kenderzsákot cipelő kínai vándorszerzetes (i.sz. 10. sz.), a *zen* szellem megtestesítője. 2. *Maitreja* (az eljövendő Buddha) inkarnációja. 3. Az „Ökörképek” (j. *Ju-gyu-no Zu*) ihletője.

PUTANA

H. Női démon. *Bali* leánya, aki a gyermek *Krisna* életére tör, de ezzel ön maga pusztulását okozta.

P'U-TI-TA-MO

Z.k. = *Bodhidharma*

P'U-TI-TA-MO-SSU-SHING-LUN

Z. (j. Bodaidaruma Shingjoron)
Zen tanulmány, amelynek a hagyomány szerint szerzője *Bodhidharma*.

P'U-T'O-SHAN

B. Szigetegy a kelet-kínai tengeren (Chekiang tartomány), a 4 Nagy Bodhiszattvának szentelt hegy egyike.
1. *Wu-t'ai-shan* (Shansi), *Wen-shu* (sz. Man-jushri).
2. *P'u-t'o-shan* (Chekiang), *Kuan-jun* (sz. *Avalokitésvara*).
3. *O-mei-shan* (Szechwan), *P'u-hsien* (sz. *Szamanatabhadra*).
4. *Chin-hua-shan* (Anhwei), *Ti'ts'ang* (sz. *Kshitiagarbha*).

RADIIA

H. vagy Radhika, *Krisna* játszótársa (: *Gopi*).

RADHAKANTA

H.sz. „Radha szerelme” : *Krisna*

RADHA-KRISNA SZEKTA

H. = *Nimbarka*

RADHIIKA

H. = *Radha*

RAGA

H.sz. „szenvedély, alapidallam”

Az indiai zene motívumai, melyek bizonyos hangulatok kifejezői, és meghatározott nap-szakokhoz kapcsolódnak.

RAGA-BHAKTI

H.sz. : *Bhakti*

RAHULA

B. A történelmi Buddha és *Jashodhara* fia, akit *Shariputra* 7 esztendőskorában vette fel a *Sanghaba*. A novíciusok (: *Shramanera*) patrónusa.

RAHULABHADRÁ

Z. A *zen* indiai vonalának 16. patriarchája.

RAJAGRIHA

B.sz. (p. Rajagaha) Patnától 70 km-re, a Gangesz partján fekvő város. *Bimbisara* korában *Magadha* fővárosa, ahol a király 16 kolostort alapított. *Sákjamuni* gyakorta időzött e kolostorok egyikében az esős évszak idején. Az 1. buddhista konzílium színhelye, ahol a *szútra-pitaka* és a *Vinaja-pitaka* szövegeit megfogalmazták.

RAJARISHI

H.sz. „Királyi Bölcs” A *Kshatrija* kaszt szentje, akit *Rishiként* tisztelnek.

RAJAS

H.sz. A 3 *Guna* közül a 2.

RAJATADRI

H. = *Kailasa*

RAJA-JÓGA

H.sz. „királyi jóga” (Vö.: *Patanjali*, *Jóga-szútra*) 8 fokozata:

1. *jama*, 2. *Nijama*, 3. *Asana*, 4. *Pranajama*, 5. *Pratjehara*, 6. *Dharana*, 7. *Dhjana*, 8. *Szamadhi*.

RAKAN

B.Z.j. = *Lo-han*

Rakshasa

RAKAN DOKAN

Z.j. = *Lo-han Tao-hsien*

RAKAN KEIJIN

Z.j. = *Lo-han Kuei-ch'en*

RAKSHASA

H.sz. vagy (női:) Rakshasi, gonosz szellem 3 fajtájuk: 1. *jaksha* (ijesztő, de többnyire ártalmatlan).

2. *útán* (istenek ellensége).

3. *démon* (temetők kísértetei, az emberek ellenségei).

RAKUSU

Z.j. Négyszögletes, kis foltokból összeállított szövettarab, melyet szalagra erősítve nyakban viselnek a *mahájána* szerzetesek és világi hívők. *Sákjamuni* és a tanítványok rongyokból összevarrt köntösének jelképe.

RAMA

H.sz. vagy Ramachandra 1. *Visnu* 7. inkarnációja (: *Avatara*), aki a Treta-Juga (: *Yuga*) végén jelent meg.

2. A *Ramajána* hőse.

(Vö.: *Valmiki*, *Jóga-Vasishtha*)

RAMAKRISNA

H. (1836-1886) Bengáli származású szent, akit hívei *Avataraként* tisztelnek. Legjelentősebb tanítványai *Vivekananda* és *Brahmananda*.

RAMAKRISNA-REND

H. A *Sankara* hagyományt követő szerzetesrend, amelyet *Ramakrisna* röviddel halála előtt (1886) alapított.

RAMALILA

H.sz. vagy Ramlila : „Rama játéka”

Nagy hindu ünnep, melyet évenként tartanak *Rama* tiszteletére.

RAMANA MAHAR/SHI

H. (1879-1950) korunk legnagyobb indiai szentje, aki guru segítségével nélkül valósította meg 17 éves korában az „önfelismerést” (: *Brahman* való egység tudata).

RAMANANDA

H. (13. sz.) A *bhakti* mozgalom szentje.

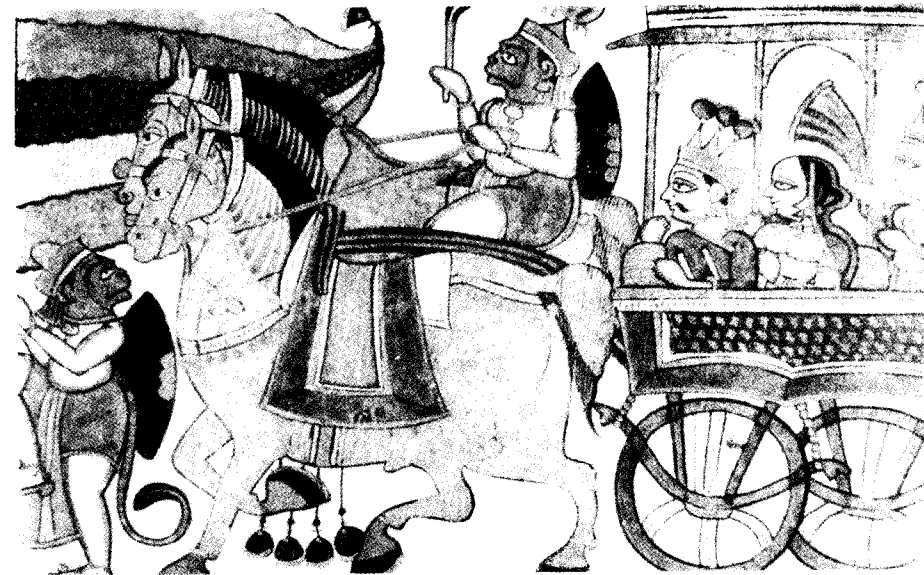
RAMANUJA

H. (1055-1137) *Vaishnava* szent és filozófus. Fő műve a *Shribhashja* (: a *Vedanta-Szútra* kommentárja).

RAMASETU

H.sz. „*Rama* hídja”

Korállhíd, amelyet a hagyomány szerint *Nala*

Rama, Szita és Laksmi

majomvezér épített *Rama* számára India és Ceylon között, hogy elősegítse a *Ravana* fölötti győzelmet. Újkori neve Ádám-híd.

RAMATAPANIJA-UPANISÁD

H.sz. Az *Atharvaveda* egyik *Upanisádja*, melyben *Rama* főistenként szerepel *Jajnavalkja* himnuszában.

RÁMÁJANA

H.sz. „*Rama* élettörténete”

A szanszkrit irodalom legrégebb eposza, melynek szerzője a hagyomány szerint *Valmiki* (i.e. 4.sz.). A 7 részből (*Kanda*) álló mű 24 000 versben beszéli el *Rama*, *Sita* valamint *Ravana* történetét.

RAMESHVARA

H.sz. vagy Rameshvaram, zarándokhely, ahol a híres *Siva*-templom (*Linga*) áll.

RAM-NAM

H.sz. „*Rama* dicsőítése”

Rama, *Sita* és *Hanumat* himnuszok. (Vö.: *Ekadashi* ünnep)

RAMPRASAD

H. (1723-1803) bengáli származású szent és költő, *Kali* dicsőítője.

RANKEI DORYU

Z.j. = *Lan-ch'i Tao-lung*

RASA

H.sz. „élvezet, szenvedély”

Az istenséggel való egysülés érzékfeletti gyönyörűsége.

RASALILA

H.sz. = *Radha*

Rámájana

RATHAJATRA

H.sz. „kocsi körmenet”

Kocsira helyezett istenségképmás körülhordozása az Ashad havi (jún-júl.) ünnepen (*Puri, Jagannatha* templom).

RATNAKUTA-SZÚTRA

B.sz. „Drágaságok felhalmozása szútra”

Az egyik legrégebbi *mahájána* szentírat (*Vaipulya-Szútra*) amely 49 önálló szöveget tartalmaz. Kínai és tibeti változatokban maradt fenn. *Nagajuna Madhjamaka* tanai e szútrán alapulnak.

RATNASZAMBHAVA

B.Z. „Ékszerszülött”

Az 5 transzcendens Buddha egyike; jobbra „adakozó” kéztartásban (*varada-mudra*: *mudra*. 6.)

RAVANA

H.sz. Féltestvére, *Kubera* elűzése után *Lanka* démonkirálya, a *Rakshasak* vezére, aki bármilyen alakot képes magára öltetni. (: *Ramajana*).

RECHIEKA

H.sz. = *Pranajana*

RI-BI

Z.j. „Igazság, elv, a titokzatos”

Zen kifejezés, amely a „kozmosz principium-ra” vonatkozik. (Vö.: *Súnjata. Tathata*)

RIDDHI

H.B.sz. „jólét, gazdagság, (erő)bőség”

H. 1. *Kubera* (gazdagság-istenség) felesége, 2. *Parvati, Siva* felesége, e néven is előfordul. B. (p. Iddhi) természetfeletti mágikus erő. (Vö.: *Abhijna*)

RIDDHIPADA

B.sz. (p. Iddhipada) „Csodaerő alkotóelemei”; az elmélyedés (*Samadhi*) elősegítői. Kibontakozásának feltételei: 1. szándék (*Chanda*). 2. akaraterő (*Virja*). 3. szellem (*Chitta*). 4. mérlegelés (*Mimamsa*).

RIGVEDA

H.sz. „Versekbe fektetett bölcsesség”

A legrégebbi és legterjedelmesebb szövegggyűtemény (: *Veda*), amely i.e. 12-8. sz.-ban keletkezett. Az 1028 himnuszt felölölő „dalkör” (mandala) 10 580 versből áll, amelyek szerzői *Rishik*, többek között *Bharadvaja, Vamadeva, Vasishtha, Vishvamitra*.

RIME

B. (t. ris-med) : „pártatlan”

A tibeti buddhizmus 19. sz.-ban keletkezett mozgalma, mely a különböző iskolák tanításainak összhangba hozását tekintette feladatának. Alapítója *Jamyang Khyantse Wangpo* (1820-1892) *Sakjapa* láma. Számos tanítványa közül a leghíresebbek *Chogyur Dechen Lingpa* (1829-1870) és *Jamgon Kongtrul* (1811-1899). A mozgalmat elsősorban a *Karma Kagyü* és a *Nyingnapa* iskolák támogatták, de később a *Gelugpa* irányzat is magáévá tette célkitűzéseit. A magyarországi Buddhista Misszió által képviselt *Arja-Maitreja* Mandala is a Rime eszméjének szolgálatában áll.

RIMPOCHE

B.t. : *láma*

RINCIEN ZANGPO

B.t. (Rin-chen bzan-po) : „Pompás Ékszer” (i.sz. 958-1055) a tibeti buddhizmus jelentős személyisége, a buddhizmus második tibeti térhódításának vezéralakja. 108 kolostort alapított, és számos *tantra* fordítója.

RINNE

Z.j. „körbeforgó kerék, az Élet Kereke”: *szamszára*, a 6. *Gati*.

RINZAI GIGEN

Z.j. = *Lin-chi I-hsüan*

RINDZAI ISKOLA

Z. (k. Lin-chi-tsung, j. Rin-zai-shu). A 11. sz. kezdetén 2 ágra szakadt: 1. rindzai-jógi-vonal és 2. rindzai-Orjo-vonal (lásd: *jógi iskola, Orjo iskola*).

RINZAI-SHU

Z.j. = *rindzai iskola*

RISHI

H.sz. Szent, költő, látnok. A védai himnuszok szerzője a 7 nagy rishi. A *Shatapatha-Brahmana* felsorolásában: Gotama, Bharadvája, Vishvamitra, Janmadagni, Vaishtha, Kashjapa és Atri.

A *Mahabharata* szerint: Marichi, Atri, Angiras, Pulaha, Kratu, Pulastya és Vaisishtha.

A *Visnu-purana* a fentiekhez sorolja *Bhrigut* és *Dakshat* és 9 *Brahma-Rishiként* említi a himnuszok szerzőit.

RISSHO KOSEKAI

B.j. „A Helyes megvalósításának Társasága” Modern buddhista mozgalom Japánban, amely *Nichiren* tanításain alapul. Alapítója Niwano Nikkyo (szül. 1906) és Naganuma Miokio (1889-1957).

RITA

H.sz. „Igazság, Isteni Rend”

RITSU ISKOLA

B.j. „Szabályok Iskolája”

A kínai *Lü-tsung* japán ágzata, amelyet i.sz. 754-ben a kínai *Chien-chen* (j. Ganjin) vezetett be Japánban. Az iskola igen nagy súlyt fektet a *Vindja* előírásainak betartására.

RO

Z.j. „12 hónap” (a Holdnaptár szerint)

Az ősi Kínában szokásos év végi áldozat bemutatás (k. la. j. ro). Japánban (1) az *Ango* végét jelenti; (2) a szerzetes kolostorban eltöltött éveinek száma (: ennyi meg ennyi „ro”).

ROBA-ZEN

Z.j. „nagyanya-zen”

A *Kentsuival* ellentétben a „szelíd” tanmód-szer alkalmazása, a kevésbé fárasztó gyakorlatok a „gyöngébb” tanítványok részére.

ROHACHI

Z.j. = *Rohatsu*

ROHATSU

Z.j. vagy Rohachi : a 12. hónap 8. napja (Holdnaptár szerint). A *zen* kiemelt ünnepe, *Sáksamuni* megvilágosodásának emléknapja.

ROHATSU-SESSHIN

Z.j. *Sesshin*, amelyet a *zen* kolostorokban a *Rohatsu* alkalmából tartanak.

ROKUDO

Z.j. „a lét 6 birodalma”. (Vö.: *Gai*)

ROKUSO

Z.j. „a 6. pátriarcha” = *Hui-neng*. (Vö.: *Soshigata*)

ROKUSO DAISHI

Z.j. = *Liu-tsu-ta-shih*

RONO SOTO

Z.j. = *Lao-na Tsu-teng*

ROSHI

Z.j. „öreg (tiszteletreméltó) mester”

Elsősorban szerzetes, de lehet világi (férfi vagy nő) is, aki a tanítványt a megvilágosodáshoz vezető úton (: *Kensho*, *Satori*, *Daigo-Tettei*) segíti.

ROSHO-NO-MEMMOKU

Z.j. „az újszülött leány ábrázata”

Zen kifejezés, amely a „gyermeki ártatlanságra” vonatkozik.

RU-CHIA

T.k. = *konfucianizmus*

RUDRA

H.sz. „az Úvöltő”

A vihar és a tűz istensége; *Siva* pusztító aspektusában.

RUPADHATU

B.sz. Vö.: *Triloka*

RUPALOKA

B.sz. Vö.: *Triloka*

RYOGA-KYO

Z.j. = *Lankavatara-Szútra*

RYOKAN DAIGU

Z. (1758-1831) a *Soto iskola* szerzetese, aki remeteségében (Kugami hegység) versírással (*Haiku*, *Waka*) foglalkozott.

RYONEN

Z. = *Mjozen Rjonen*

RYOTAN SOSHIN

Z.j. = *Lung-t'an Ch'ung-hsin*

RYUGE KOTON

Z.j. = *Lung-ya Chü-tun*

RYUTAN SOSHIN

Z.j. = *Lung-t'an Ch'ung-hsin*

RYU TETSUMA

Z.j. = *Liu T'ieh-mo*

SABIJA-SAMADHI

H.sz. = *Nirbija-Samadhi*, *Samprajnata-Samadhi*

SADDHARMAPUNDARIKA-SZÚTRA

B.Z.sz. = *Lótusz-Szútra*

SADGURU

H.sz. „Tökéletes *guru*”, aki önerejéből jutott felismerésre.

SADHAKAKOTI

H.sz. Az Igazság Ösvényén haladó.

SADHANA

H.B.sz. „célhozjutás, a kiteljesedés eszköze”

H. Jógamódszer (: *Japa*, *Dhjána*, *Ishia-Deva*)

Gyakorlója a Sadhaka.

B. A *Vadzsrájána* szövegek és a bennük leírt gyakorlatok (: képmegjelenítés). Az ábra a folyamatot szemlélteti: a gyökérszótag istenséggé teljesül, majd azonosul a Sadhakával.

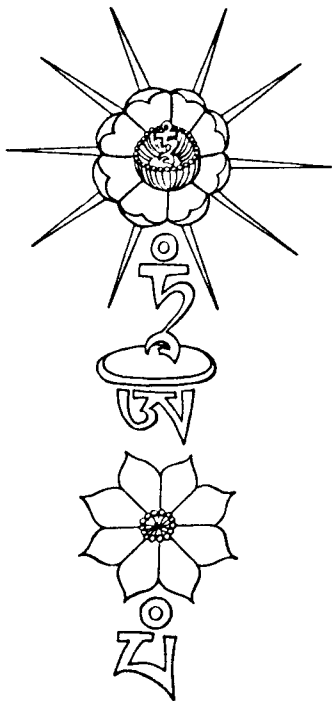
SADHU

H.B. „célhoz jutó”

Lemondást gyakorló szerzetes vagy világi személy.

SADMAJA-KOSHA

H.sz. „a lét burka”, amely az *Atmant* körülveszi. (: *Kosha*)

Sadhana

SAGUNA-BRAHMAN

H.sz. „Tulajdonságai bíró *Brahman*”. Ellen-tété a tulajdonságnélküli *Nirguna-Brahman*. (Vö.: *Ishvara*)

SAHAJA

H.sz. „Természetes”, a Végigazság. (Vö.: *Sahaja-Avastha* : „természetes állapot”)

SAHASRANAMAN

H.sz. „Ezer Név”

A *Bhakta* által naponként sokszor és folyamatosan elismételgetett istenség; (: *Ishta-Deva*) nevek. Különösképpen *Visnu*, *Siva* és *Sakti* neveinek recitálása.

SAHASRARA-CSAKRA

H.B.sz. = *Csakra*, 7.

SAHO KORE SHIUSHI

Z.j. „A Dharma gyakorlása adja az Iskola fét”. A *Soto* iskola jelmondata.

SAI BABA

H. 1. (megh. 1918) India *Avataraként* tisztelt szentje, aki hinduk és mohamedánok körében egyaránt népszerű volt.

2. (szül. 1926) A Prasanti Nilajam Ashram-ban (Puttaparthi) élő szent életű *guru*.

SAICHO

B. vagy Dengyo Daishi (767-822) a Hiei hegyén létesített kolostor (*Tendai iskola*) alapítója.

SAIIN SHIMYO

Z.j. = *Hsi-yüan Ssu-ming*

SAITEN-NIJUHASSO

Z.j. = *Nijuhasso*

SAIVA

H.sz. : *Saivismus*

SAIVA-SIDDHANTA

H.sz. A „*Saivak* célja” : annak felismerése, hogy az istenség nem különbözik, de nem is

azonos a lélekkel és világgal. Az isteni ideál megtestesítője *Siva* és felesége *Amba* (*Shakti*).

SAIVIZMUS

H. vagy *sivaizmus*, a modern *hinduizmus* 3 nagy irányzatának egyike. A másik kettő: *vaishnavizmus* és *saktizmus*.

(Vö.: *Shaiva-Siddhanta*)

SAKHYA-BHAVA

H.sz. : *Bhava*

SÁKJA

B.sz. (p. Sakka)

Indiai királyi nemzetség. E család sarja *Siddhartha Gautama* a történelmi *Buddha*.

SÁKJAMUNI

B.sz. „a *Sákja* klán bölcse”

Siddhartha Gautama, a történelmi *Buddha*. *Sákjamuni* a megvilágosodást kifejező (: „földet tanuságul hívó”) kéztartásban : *bhumis-parshamudra*.

SAKRIDAGAMIN

B.sz. (p. Sakadagamin) „egyszer visszatérő” Az *Arja-Marga* 2. fokozata.

SAKSHIN

H.sz. „a szemlélő”

Vedanta: *Sakshin-Chaitanya*, a részvétel nélküli szemlélő tudat.

SAKTA

H.sz. = *Saktizmus*

SAKTI

H.sz. „erő, hatalom”

1. *Siva* felesége, az „Isteni Anya”, akit különböző neveken (pl. *Amba*, *Durga*, *Kali*) tisztelnek.
2. Ős-energia, *Brahman* erejének testetöltése.
3. Az istenség dinamikus aspektusa, amely teremt, fenntart és pusztít.

Sakyápa

Manjushri

Jetsun Dakpa Gyaltsen

Sakja Pandita Kunga Gyaltsen

Sachen Kunga Nyíngpo

Ngorchén Kunga Zangpo

Gorampa Sonam Senge

SAKTI-SANCHARA

H.sz. „erőt aktiválni”

1. Szellemi erők felkeltése. 2. A *Guru* által a tanítványnak közvetített szellemi képesség.

SAKTIZMUS

H.sz. vagy *tantrizmus*. A modern *hinduizmus* 3 nagy irányzatának egyike. A másik 2: *vaishnavizmus* és *saivizmus*. A *Shaktak* tiszteletének tárgya a *sakti*. (Vö.: *kundalini-jóga*)

SAKUGO

Z.j. „válasz kérés”

A *Dhamma* vonatkozó kérdés, melyet a *zen*-szerzetes mesteréhez (*Roshi*) intéz.

(Vö.: *Mondo, Hossen*)

SAKYÁPA

B. (t. Sa-skya-pa) A dél-tibeti Sákja (: „Szürke Föld”) kolostorról elnevezett iskola, melyet *Atisha* jóslatának megfelelően 1073-ban alapítottak. A Khön nemzetségbeli apátjai a *Vadzsrájána Lamdre* (: „Út és Cél”) tanainak, valamint a *tantra* irodalomnak szentelték életüket. A 13. és 14. sz.-ban az iskola jelentős politikai hatalommal rendelkezett. A leg híresebb Sakyápa Nagyláma 1092 és 1280 között élt: 1. Sachen Künga Nyíngpo (1092-1158), 2-3. (fiái:) Sönam Tsemo (1142-1182) és Dragpa Gyaltsen (1147-1216), (unokája:) Sakya Pandita (1182-1251), 5. (ennek unoka-öccse:) Chögyal Phagpa (1235-1280). Valamennyien Manjushi inkarnációi (l. előző oldal.)

SAMADHANA

H.sz. = *Shaktasampatti*

SAMADHI

H.B.Z.sz. „fixálni, megerősíteni”

H. Az ébrenlét, az alvás és az álom feletti tudatállapot, amelynek több fokozata van. A legmagasabb a *Nirvikalpa-Samadhi*.

B.Z. (j. Sanmai vagy Zanmai) Egyetlen tárgyra való összpontosítás, amely a „megfigyelt és megfigyelő” egységét eredményezi. (Vö.: *dhjána*). A Samadhi 3 természetfeletti (*Lo-*

koutara) fajtája: 1. üresség (*sánjátá*), 2. tulajdon-ságnélküliség (*animitta*), 3. kialvás (*Nirvána*).

SAMADHIRAJA-SZÚTRA

B.sz. „Királyi Írásgyűjtemény”

Mahájána szentirat, amelynek 42 fejezete közül 16 szanszkrit eredetiben, a többi kínai és tibeti fordításban maradt fenn. Tanításai közül állnak a *Prajnaparamita-Szútra* tanaihoz.

SAMAPATTI

B.sz.p. „szemlélődés”

A 4 elmélyedés (*dhjána*, *dharana*, *samadhi*, *Arupasamadhi*), valamint a kialvás-állapot (*Nirodha-Samapatti*).

SAMARPANA

H.sz. „felajánlás”

Tökéletes önzetlenség, odaadás, amely a *kundalini* felébresztését eredményezi.

SAMATVA

H.sz. „közömbösség”

A rokon- és ellenszenv legyőzése.

SAMAVÉDA

H.sz. *Véda* énekek, melyekkel a dalnok (Udgatri), a szertartást végző 4 pap egyike, a *Soma* áldozatot kíséri. A mű 1549 versből áll, melyek közül 78 a *Rigveda* része.

SAMBO

Z.j. (sz. *Trirama*) a 3 Drágaság: *Buddha*, *Dharma*, *Szangha*.

SAMGHANANDI

Z. A *zen* indiai vonalának 17. patriarchája.

SAMGHAJATHATA

Z. A *zen* indiai vonalának 18. patriarchája.

SAMHITA

H.sz. „Gyűjtemény”

A *véda* szentiratainak gyűjtőneve:

1. *Rigveda*-Samhita : 1017 himnusz (10 580 vers)
2. *Samaveda*-Samhita : 1549 vers, amely 78 kivételével a *Rigvédában* is szerepel.

3. A Fehér *Jajurvéda*-Samhita : áldozati szövegek prózában és versben. Utóbbiak a *Rigvedaból* valók.

4. *Atharvaveda*-Samhita : 760 himnusz és a vedai *mantra* irodalom.

SAMJAK-PRAHANANI

B.sz. (p. Samma-Padhana) „Négy Tökéleteség”

1. Üdvöt nélkülöző kerülése, 2. Üdvöt nélkülöző legyőzése, 3. Üdvöt hozó kifejlesztése (*Bodhianga*), 4. Üdvöt hozó fenntartása.

SAMMON

Z.j. vagy Sanmon : „hegykapu”, *zen*-kolostor bejárata; gyakorta masszív, emeletes toronykapu

SAMPAI

Z.j. „háromszoros leborulás” – különleges alkalmakkor „kilencszeres leborulás” (Kjuhai), a 3 Drágaság (Sambo) iránti tisztelet kifejezése.

SAMPRAJNATA-SZAMÁDHI

H.sz. *Patanjali* 2 *Samadhi*t különböztet meg: a 2. az Asamprajnata-Samadhi. (Vö.: *Vedanta: Savikalpa- és Nirvikalpa-Samadhi*)

Samprajnata-Samadhi : még léteznek gondolatfolyamatok (*Kleshak*), aminek következtében a *szamádhi* még „csírázó” (*Sabija-Samadhi*). Asamprajnata-Samadhi : tudat fölötti, vagy „csíra mentes” – (*Nirbija-Samadhi*), azaz *Kleshaktól* megtisztított.

SAMSVEDAJA

H.B.sz. = *Chatur-Yoni*

SAMU

Z.j. „munkaszolgálat”

A *zen* kolostorokban rendszeresített fizikai munka egy tanperiódus (*Sesshin*) idején. Bevezetője, illetve szabályainak megalkotója (8. sz.) *Pai-chang Huai-hai* (j. Hyakujo Ekai).

SAMUDRA

H.sz. „Óceán”

Végtelen Lét; a Magasrendű Tudat hullámai.

SAMVRITI-SATYA

B.sz. Relatív igazság. Ellentéte a Végső Valóság (*Paramartha-Satya*).

SAMYOJANA

B.sz.p. „bilincs”

A *Hinájána* 10 bilincse, amely a *Samsarához* köt:

1. Énképzet (*Drishui*), 2. Kétség (*Vichikitsa*), 3. Szerartásokhoz és szabályokhoz való ragaszkodás, 4. Létszomj és vágy (*trisaná, káma*), 5. Gyűlölködés, 6. Finom-anyagi test kívánsága, 7. Testnélküliség áhítása, 8. Beképzeltség, 9. Nyugtalanlás, 10. Tudatlanság (*aviddzsa*). Az első 3 legyőzője a *Shrota-Apanna*; a 4. és 5. legyőzője a *Sakridagamin*; az első 5 legyőzője az *Anagamin*; mind a 10 legyőzője az *Arhat*.

SANATANA-DHARMA

H.sz. „Örök Igazság” (: *hinduizmus*)

A *Rishik* által kinyilvánított igazság, amelyeken a szentiratok (*Shrutí*) alapulnak.

SÁNAVÁSIN

Z. A *zen* indiai vonalának 3. pátriarchája.

SANCHI

B. Város Közép-Indiában, ahol az i.e. 3. és az i.sz. 1. sz. között keletkeztek a buddhista művészet első emlékei (: *stúpa*).

SAN-CHIEH-ISKOLA

B. (k. San-chieh chiao) : „Három Szakasz Iskola”

Alapítója Hsin-hsing (540-594). Az irányzat neve a Dharma 3 szakaszára utal: 1. A Buddha szavait híven követő Igaz Tanítás, amely a Buddha *Parinirvánájától* számítva 500 évig tart. 2. A meghamisított Dharma, amelynek időtartama 1000 év. 3. A hanyatló Dharma kora 10 000 esztendő.

SAN-CH'ING

T.k. „Három Tiszta”

A *taoizmus* 3 mennyországa (*T'ien*) és uralkodó istenségei: 1. Yü-ch'ing, amelynek lakó-

ja Yüan-shih T'ien-tsun. 2. Shang-ch'ing, la-kója Ling-pao T'ien-tsun. 3. T'ai-ch'ing, lakója Tao-te T'ien-tsun.

SANCHITA-KARMA

H.sz. Előző létek során felgyülemlett *Szamsz-kárák*.

SAN-CH'UNG

T.k. „Három Hernyó”

Transzcendens lények, akik a *taoizmus* szerint a 3 „cinóbersík” (*Tan-t'ien*) lakói: démonként vagy emberi alakban jelennek meg. Az élet megrövidítői, betegségek okozói, a halhatatlanság elérésének megakadályozói. Ezen kívül az emberek bűncit közlik az istenségekkel. Az 1. „Hernyó” a felső cinóbersík lakójának otthona a fej (*Ni-huan* palota). A 2. „Hernyó”, a középső cinóbersík lakójának otthona a szív. A 3. „Hernyó”, az alsó cinóbersík lakójának otthona a köldök.

SANDHYA

H.sz. „derengés, alkony”

1. A reggeli és esti áhitat szertartás időpontja. 2. Egy világkorszak (*Yuga*) kezdete.

SANDOKAI

Z.j. = *Ts'an-t'ung-ch'i*

SANDOKU

Z.j. „három méreg”

: gyűlölködés, mohó vágy és tudatlanság.

SANGAI

B.Z.j. = *Triloka*

SANGAI-YUI-ISSHIN

Z.j. „Három világ (nem más mint) Egy Szellem”

Zen kifejezés, amely arra utal, hogy a 3 világ (*Triloka*) a szív-szellem (j. *Kokoro*) szülötte.

SANHARA

H.sz. = *Mahapralaja*

SAN-HSING

T.k. „Három Csillag”, szerencse istenségek

1. (balra) Shou-hsing
2. (középen) Lu-hsing
3. (jobbra) Fu-shing

SAN-HSÜAN

T.k. vagy *Hsüan-hsüeh* a „Három Mérhetetlen” : A *Tao-te-ching*. *Chuang-tzu* és az *I-ching* gyűjtőneve.

SAN-HUANG

T.k. „Három Magasztos”

Kína 3 legendás császára: *Fu Hsi*, *Shen-nung* és *Yen-ti*, akik i.e. 2852-2697 (vagy 2952-2490) uralkodtak. Őket követte az 5 legendás császár (: *Wu-ti*).

SAN-I

T.k. „Hármas Egység”

1. 3 istenség, akik a vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) „Belső Istenségek Iskolája” szerint a 3 „cinóbersík” (*Tan-t'ien*): fej, szív és köldöktáj fölött uralkodnak. E 3 istenség a Legfelső Egy (*T'ai-i*) felügyelete alatt áll. (Vö.: *San-ch'ung*).
2. A San-i jelentheti a szellem (*Shen*), életerő (*Ch'i*) és az esszencia (*Ching*) hármasságát is.
3. A Han-dinasztia szövegei szerint: Mennyei Egy (*T'ien-i*), Földi Egy (*Ti-i*) és Legfelső Egy (*T'ai-i*).

SANIPJA

H.sz. „közelség”

A hívő törekvése: az *Isha-Deva* megközelítése. (Vö.: *bhakti-jóga*)

SANKALPA

H.sz. „szándék” : ellenőrzött gondolatfolyamat. Ellentéte a *Vikalpa*: „téves elképzelés”.

SANKARA

H. vagy Shankaracsarja (788-820) indiai szent és filozófus, az *Advaita-vedanta* képviselője, a *hinduizmus* megújítója. Fő művei: *Annabodha*, *Tatvabodha*, *Upadesha-Sahasri*, *Viveka-Chudamani*.

San-hsing

SÁNKILJA

H.sz. A 6 ortodox filozófiai iskola (*darsana*) egyike: alapítója *Kapila*. Vezérgondolata: természet (*Prakriti*) és tudat (*Puruṣa*) egyesülése teremti az Univerzumot. (Vö.: *Parinamavada*)

SANKIRTAN

H.sz. = *Kirtana*

SAN-KUAN

T.k. „Három Uralkodó”

A *taoizmus* istenségei: 1. Menny Ura (T'ien-kuan), 2. Föld Ura (Ti-kuan), 3. Vizek Ura (Shui-kuan).

SAN-LUN ISKOLA

B.k. „Értekezések Iskolája”

Az indiai *Mādhjama* kínai megfelelője. Alapját *Nagarjuna* (: *Madhjamaka-Karika*, *Dvadashadvara-Shastra*) és *Arjaveda* (: *Shata-Shastra*) művei képezik, amelyeket *Kumarajiva* fordított kínaira az i.sz. 5. sz.-ban.

SANMAI

Z.j. = *Zanmai*

SAN-MEI-K'O

Z.k. (j. Hokyo Zanmai) „A Tükör Samadhi Éneke”

Tung-shan Liang-chieh (j. Tozan Ryokai) kínai *zen* mester műve.

SANMOTSU

Z.j. „Három Dolog”

Amennyiben egy *Roshi* a *Shosiként* való elismerése után még további éveken át eredménytelően tanít, úgy egy különleges szertartás keretében elnyeri a *Sanmotsu* : *zen* nevét feljegyzik ama 3-részes 30x100 cm papírcsíkra, amelyen a hagyomány őrzőinek nevei szerepelnek (*Sákjamunitől* kezdődően).

SANNE-IPPATSU

Z.j. vagy Ehatsu : „3 köntös 1 csésze”

A szerzetes magántulajdonai: nyári, téli köntös és felsőruha, valamint az étkezést szolgáló (alamizsnás szilkét jelképező) csésze. (Vö.: *Jihatsu*)

SANNJASA

H.sz. „lemondás”

1. A 4. (utolsó) életszakasz (: *Ashrama*), a világtól való teljes elfordulás. 2. A novícius szerzetesi fogadalma.

SANNJASA-UPANISHAD

H.sz. Az *Atharvaveda* 7 *Upanisádjának* egyike (valamennyinek tárgya a *Sannjása*).

SANNJASIN

H.sz. vagy Sannjasi, a lemondás (*Sannjása*) gyakorlója.

SAN-PAO

T.k. „Három Kincs”, a *Tao-te ching* (67. fejezet) fogalma, mely a szeretetre, elégedettségre és szerénységre vonatkozik. A vallási taoizmusban (*Tao-chiao*) a *San-pao* különböző jelentéssel bír: 1. „Út” (*tao*), és a taoista szentiratok (*Tao-tsung*), a taoizmus

hívei. 2. A 3 cinóbersík, az ún. „Belső Kincsek” : Összesszencia (*Ching*). Ősenergia (*Yü-an-ch'i, Ch'i*), és Őselem (*Shen, San-yüan*). (A „Külső Kincsek” : fül, szem, száj).

SANRON ISKOLA

B.j. „Három Értekezés”

A kínai *San-lun* iskola japán megfelelője, amely az indiai *Mádhamakan* alapul. Japánban (i.sz. 625) Ekwán nevű szerzetes vezette be. (Vö.: *Jojüsu iskola*).

SAN-SHENG HUI-JAN

Z. (j. Sansho Enen) kínai *zen* mester (i.sz. 9. sz.), *Lin-chi I-hsüan* (j. Rinzaigen) tanítványa és utóda (*Hassu*).

SANSHO ENEN

Z.j. = *San-sheng Hui-jan*

SANSO

Z.j. „hegyi szerzetes”

A *zen* mester (*Roshi*) önmagára utaló jelzője

SANTA

H.sz. „belső béke”

Az 5 *Bhava* közül az első. (Vö.: *Bhakti-jóga*)

SÁNTANU

H.sz. A Lunar-törzsbeli király. *Bhishma* apja. *Dhritarashtra* és *Pandu* nagyapja

SÁNTI

H.sz. „béke”

Belső, szellemi nyugalom.

SÁNTIDEVA

B.sz. A *Madhamika* (: *mahájána* iskola) képviselője. Dél-indiai királyfi (7-8. sz.), a *Nalanda* kolostoregyetem professzora. Fő művei: *Shikshamuchhaja* (: Szabályok Gyűjteménye), és a *Bodhicsarjavatara* (: A Megvilágosodás Útja).

SÁNTIRAKSITA

B. : *Madhamika*

SANTOSHA

H.sz. „megelégedettség”

A *raja-jóga* (*Patanjali*, II.,32) 5 erénye közül a 2. (*Nijama*). A többi 4: *Sancha* (tisztulás), *Tapas* (asztkézis). *Svadajaja* (a szentiratok tanulmányozása), és *Ishvara-Pranidhana* (isten iránti odaadás).

SAN-TS'AI

T.k. „Három Erő”

1. *I-ching* : Menny (*T'ien*). Föld és Ember.
2. Más művekben : Menny-Föld, Ember és „Tízezer Dolog” (*Wan-wu*).

SAN-TSANG

B. = *Hsüan-tsang*

SAN-YÜAN

T.k. „3 eredet, 3 alap”

1. *San-kuan* : Menny, Föld, Víz.
2. *Tan-t'ien* : a 3 „cinóbersík”.
3. Összesszencia (*Ching*). Ősenergia (*Yüan-ch'i*), Összellelem (*Shen*).

SANZEN

Z.j. „A *zen* vagy egy *Roshi* iránti odaadás”
Rinzai iskola: *Dokusan*. *Dogen Zenji* szerint a *zen* helyes gyakorlása. (Vö.: *Sosan*)

SARASVATI

H.sz. 1. Legendás (részben földalatti) folyó.
2. A beszédkészség, szónoklás, tudomány és zene istennője. A hagyomány szerint a *Devanagiri* (*szanszkrit*), „istenek nyelve” megalkotója.

A hinduizmuson kívül a *mahájána* és a *tibeti buddhizmus* (*vadzsrájána*) istensége.

SÁRIPUTRA

B.sz. (p. Sariputta). *Sákjamuni* 10 fő tanítványának egyike.

SARNATH

B. Város Benares közelében (mai Isipatana), ahol *Sákjamuni* megvilágosodása után első tanítóbeszédét tartotta (: „forgásba hozva a Tan Kerekét”). (Vö.: *dharmacsakra*)

Sarasvati (d Byans-can-ma) tibeti ábrázolása

SARVABHUTA

H.sz. „valamennyi lény”

A jelenségek világának minden létformája (: *Prakriti*).

SARVAJNATA

B.sz. „mindentudás”

Egy tökéletesen megvilágosodott Buddha (: *Samjak-Sambuddha*) egyik jellemző tulajdonsága.

Hinájána : a megvilágosodás eléréséhez szükséges bölcsesség.

Mahájána : a *sunjátá* bölcsessége. (Vö.: *Prajna*)

SARVAM KHALVIDAM BRAHMA

H.sz. „Valóban ez *Brahman*” (: felismerésre ébredés).

SARVA-UPANISHAT-SARA

H.sz. vagy Sarva-*Upanisád*. Sarva-Sara. Az *Atharvaveda* egyik *Upanisád*-ja, amely a vedanta filozófia 23 fogalmát sorolja fel és magyarázza.

SAT

H.sz. örök, változatlan lét : miként *Chit* és *Ananda* azonos *Brahmannal*

SATATA-YUKTA

H.sz. „állandóan összekötött”
A tudat és az isteni folyamatos egysége.

SATCHIDANANDA

H.sz. „lét-tudat-üdv”
Sat. *Chit* és *Ananda* egysége, a szavakkal kifejezhetetlen abszolútum (: *Brahman*) fogalmi megközelítése.

SATIPATTHANA

B.p. (sz. Smriti-Upasthana) „A figyelem felkeltésének négy alapja”
A *hinajána* alapvető meditációs gyakorlata : a figyelem központjába állítani a testet és tapasztalatait (*vedana*), a szellemet (*csitta*) és annak tárgyait. (Vö.: *Satipatthana-szutta*)

SATIPATTHANA-SZUTTA

B.p. „A figyelem felkeltését tárgyaló tanítás”
A *Majjhima-nikája* és a *Digha-nikája* része, tárgy a *Satipatthana*.

SATORI

Z.j. *Zen* kifejezés, amely a „felébredés tapasztalására” (: „megvilágosodás”) vonatkozik. (Vö.: *Kensho*)

SATSANGA

H.sz. vagy Satsang : „jó együttlét”
Szent életű mesterek, vagy istenhívő emberek társaságában való időzés.

SATTVA

H.sz. A 3 *Guna* közül a legnemesebb: jóakarat, békesség.

SATTVASAMATA

B.sz. A lények azonosságának felismerése, amely a *Karuna* alapját képezi.

SAUMYATVA

H.sz. „jámberság, jóság”
A szív 4 tökéletességének (*Kaljana-Shraddha*) egyike.

SAUTRANTIKA

B.sz. *Hinajána* irányzat, amely i.e. 150-ben fejlődött ki a *Szarvasztiváda* iskolából. Hívei kizárólag a *Szútra-pitakára* támaszkodnak.

SAVICHARA-SAMADHI

H.sz. A jóga-filozófia (*Patanjali*) fogalma; ama állapotra utal, amelyben a tudat gondolat tárgyával azonosul. (Vö.: *Nivichara-Samadhi*)

SAVIKALPA-SAMADHI

H.sz. Tudatállapot, amelyben *Brahman* felismerése megvalósul.
Ellentéte a *Nirvikalpa-Samadhi*.

SAVITRI

H.sz. „Teremtő”
1. A védákban a Napistenség (*Surja*) jelzője.
2. Az *Áditjak* egyike.

SAVITRI

H.sz. 1. A *Rigvéda* (III., 62,10) verse (: *Gayatri*).
2. *Brahma* feleségének neve. 3. Ashvapati király leánya, Satyavan szerelmese.

SAYADAW

B. burmai „Tanító”
Buddhista szerzetes (tulajdonképpen csak a kolostor főnökét illető) megtisztelő címe.

SAYANA

H. vagy Sayanacharya, a védák híres kommentátora (i.sz. 14. sz.); dél-indiai tudós. *Vid-jaranja* bátyja.

SAYUJA-MUKTI

H.sz. „Az istenséggel való egyesülés (révén) megvalósított szabadulás” (Vö.: *bhakti-jóga*).

SEIDO CHIZO

Z.j. = *Hsi-tang Chih-tsang*

SEIGAN

Z.j. = *Shiguseigan*

SEIGEN GYOSHI

Z.j. = *Ch'ing-yüan Hsing-ssu*

SEIRAI-NO-I

Z.j. „A Nyugatról érkezés értelme”
Bodhidharma Kínába érkezésére utaló kifejezés.

SEIZA

Z.j. „csöndesen ülni”
Zen ülés mód a *zazen* során.

SEKISHU

Z.j. „egyetlen kéz”
Az „egyetlen tenyér hangja” *Kóanra* utaló kifejezés (: *Hakuin Zenji*).

SEKISO KEISHO

Z.j. = *Shih-shuang Ch'ing-chu*

SEKISO SOEN

Z.j. = *Shih-shuang Ch'u-yüan*

SEKITO KISEN

Z.j. = *Shih-t'ou Hsi-ch'ien*

SENGAI GIBON

Z. (1751-1837) *zen* mester (*rindzai iskola*), Gessen Zenji tanítványa és utóda (*Hassu*), a Shofoku-ji (Hakata) 123. apátja.

SENG-CHAO

B. (374-414) a *San-lun* iskola (kínai *Madh-jamaka*) neves képviselője. Eredetileg *Lao-tzu* és *Chuang-tzu* tanainak tanulmányozója.

SENGE

Z.j. „a változás (állapotába) térni”
Az ember (különösképpen egy buddhista mester) halálára utaló kifejezés.

SENG-TS'AN

Z. (j. Sosan) megh. i.sz. 606-ban, a *zen* kínai vonalának 3. patriarchája (*Soshigata*), *Hui-k'o* utóda (*Hassu*), *Tao-hsin* mestere.

SENKAN

Z.j. = *Hsüan-chien*; *Te-shan Hsüan-chien*.

SENSHO-FUDEN

Z.j. „1000 bölcsem képes közvetíteni”
Zen kifejezés, amely a *zen* tapasztalat közöletetlenségére vonatkozik.

SENTSANG

B. = *Hsüan-tsang*

SEPPO GISON

Z.j. = *Hsüeh-feng I-ts'un*

SESSHIN

Z.j. „Szív-szellem (*Kokoro*) összpontosítása”. (Vö.: *zazen*)

SESSHU-TOJO

Z. (1420-1506) *zen* szerzetes (*rindzai iskola*), Japán egyik leghíresebb festőművésze.

SESSON YUBAI

Z. (1288-1346) *zen* mester (*rindzai iskola*), I-shan I-ning (j. Issan Ichinei) kínai mester tanítványa a *Kencho-ji* (kolostorban) Kamakurában. 1307-ben Kínába utazik, ahol kémkedéssel vádolják és 10 évre börtönbe zárják. Szabadulása után kínai mestereknél tanul, majd 1328-ban tér vissza Japánba. 1345-től a *Kennin-ji* apátja.

SETCHO JUKEN

Z.j. = *Hsüeh-tou Ch'ung-hsien*

SHABDA

H.sz. „hang, hangzás”

Minden szanszkrit hangzó két aspektussal bír: hallható és transzcendens természetű, amely utóbbi a tulajdonképpeni Shabda. (Vö.: *mantra*)

SHABDA-BRAHMAN

H.sz. A (tarnszcendens) hang, mint *Brahman* manifesztációja. Az *Upanisádok* szerint az „írásba foglalt” *véda*.

SHADAJATANA

B.sz. (Salajatana) : „Hat Alap/birodalom/” A látás, hallás, szaglás, ízlelés, tapintás és a szellem tárgyai (*Ajatana*). A „függő keletkezés” (*Pratiija-Samutpada*) 5. tagja.

SHAKHA

H.sz. „ág/azat/” A *Véda* ága, iskolája.

SHAKO

Z.j. „Ez!” *Zen* felkiáltás, amely a felismert igazságra utal.

SHAKUJO

Z.j. „rézpálca” A *zen* szerzetes (*Unsui*) felszereléséhez tartozó tárgy a zarándoklat (*Angva*) során.

SHAKUNTALA

H.sz. Egy *Apsara*, *Bharata* király anyja.

SHAMA

H.sz. 1. A gondolatok fölötti uralom. 2. Egyetlen tárgyra irányított, összpontosított koncentráció. 3. *Sankara* (: *Tattvabodha*) a 6 vívmány (*Shatkasampatti*) egyike.

SHAMBALA

B.sz. Mítikus birodalom, ahonnan a *Kalacsakra* tanai származnak. (Vö.: *Padmasambhava*, *Gesar*)

SHAMBHAVA

H.sz. Filozófia, amely a *Tantra* alapját képezi. Vezérgondolata: *Siva* személytelen és inaktív, hatást a *Sakti* révén fejt ki.

SHAN TAO

T. = *Chu-lin ch'i-hsien*

SHANG-CH'ING

T.k. = *San-ch'ing*

SHAN-WU-WEI

B.k. : Shubhakarasimha = *Mi-tsung*

SHAO-LIN KOLOSTOR

Z. (k. Shao-lin-ssu; j. Shorin-ji). A *Sung-shanon* épült kolostor, amelyet 477-ben Hsiao-wen (Wei-dinasztia) császár alapított. A 6. sz.-ban ide vonult vissza huzamos meditációra *Bodhidharma*.

SHARIRA

H.B. „test, burok”
H. Mulandó forma, az *Annan* 3 „burka” :
1. Sthula-Sharira (durva-anyagi test) : *Annamaja-Kosha*.
2. Sukshma-Sharira, vagy Linga-Sharira (finom-anyagi test), amelyet a *Pranamaja-Kosha*, *Manomaja-Kosha* és *Vijnanamaja-Kosha* alkot.
3. Karana-Sharira, amely az *Anandamaja-Kosha*val azonos.
B. *Sáksamuni*, egy szent vagy kolostorfőnök (Nagyláma) maradványai, melyeket *sztrúpa*-ban, *pagodá*ban helyeznek el.

SHARJA

Z.j. = *Ajari*

SHASEKI-SHU

Z.j. = *Ichien*

SHASTRA

H.B.sz. „tanítás, tankönyv”
H. A *Védák* és más szentiratok, kommentárrok.
B. *Mahájána* bölcsek filozófiai munkái, amelyek a *szútrák*ban foglaltakat magyarázzák. A *Shastrák* a kínai *Tripitaka* jelentős részét alkotják.

SHATAPATHA-BRAHMANA

H.sz. A Fehér *jajurveda Bráhmánaja* (szerzője *Jajnavalkja Rishi*). *Aranjakaja* a *Brihadaranjaka-Upanisád*.

SHATASAMPATTI

H.sz. „Hat Nagy Vívmány”
Sankara (: *Tattvabodha*) szerint a „Hat Nagy Vívmány” ama 4 előfeltétel egyike, amelyet a *Vedanta* tanítványának meg kell valósítani. A többi 3: *Mumukshutva* (helyes törekvés), *Viveka* (megkülönböztető képesség), és *Vairagya* (vágytalanság).
A „Hat Nagy Vívmány”: 1. *Shama* (gondolatok fölötti uralom), 2. *Dama* (érzések fölötti uralom), 3. *Uparama* (kötelességek teljesítése), 4. *Titiksha* (türelem), 5. *Shraddha* (a szentiratok és a *guru* iránti bizalom), 6. *Samadhana* (összpontosító képesség).

SHAUCHA

H.sz. „tisztulás, tisztaság”
A *Raja-jóga* (: *Patanjali* II.32) 2. fokán (*Nijama*) megkívánt 5 erény egyike. A többi 4: *Santosha* (megelégedettség), *Tapas* (aszkezis), *Svadhaja* (szentiratok tanulmányozása), és *Ishvara-Pranidhana* (Isten iránti odaadás).

SHIAYATA

Z.j. A *zen* indiai vonalának 20. pátriarchája.

SHEN

T.k. istenség, szellem
1. A világmindenség 36 000 istensége, akik közül a leghatalmasabbak a „Három Tiszta” (*San-ch'ing*).
2. Az ember személyes szelleme, amely a *Ching* (összesszencia) és a *Yüan-ch'i* (öszenergia) egyesüléséből keletkezett. Az emberi Shen „lakhelye” a „Felső cinóbersík” (*Tan-t'ien*).

SHENG-JEN

T.k. „bölc, szent”
Chuang-tzu többek között e jelzővel illeti a felismerésre jutott, tökéletes embert (: *Chih-jen*, *Chen-jen*, *Shen-jen*). (6. könyv 1. fejezet)

SHENG-MU

T. = *Pi-hsia yüan-chün. T'ai-shan*

SHENG-T'AI

T.k. „Szent embrió”
A *taoizmus* felfogása szerint a *Ch'i* (*Nei-ch'i*) és a *Ching* egyesülése révén az „Alsó cinóbersíkon” (*Tan-t'ien*) kifejlődő embrió, melyet a lélegzet táplál. A fizikai testen belül „tisztá testté” fejlődik, és a halál után ez az új test válik halhatatlanná (*Hsien*).

SHEN-HSIANG

B. = *Kegon iskola*

SHEN-HSIU

Z. (j. Jinshu) 605-706. A *zen* kínai vonalának 5. pátriarchája, *Huang-jen* egyik mester tanítványa.

SHEN-JEN

T.k. „a szellem embere”
Chuang-tzu (1. könyv, 1. fejezet) e jelzővel illeti a taot megvalósító ideális embert (: *Chen-jen*, *Chih-jen*, *Sheng-jen*).

SHEN-NUNG

T.k. „Isteni Földműves”
A kínai mitológia alakja, a „Három Magasztos” (*San-huang*) egyike. Az eke feltalálója és a „Szel Istensége”.

SHESHA-NAGA

H.sz. *Naga* király, az alsó régiók (*Patala*) ura.

SHIBAN MANGEN

Z. (1625-1710) a *rindzai iskolához* tartozó japán szerzetes, az Empo Dento-roku (1000 *zen* szerzetes életrajzát tartalmazó munka) összeállítója.

SHIBAJAMA ZENKEI

Z. (1894-1975) mester (*rindzai iskola*)
20 évesen lesz a nan-zen-ji (Kyoto) szerzetese és 10 év után nyeri el Bukai Kono *Roshitól* az „elismerés pecsétjét” (*Inka-Shomei*). 8 éven át tanít a Hanazono és Otani egyete-

men. 1948-1967-ig a *Nanzen-ji* apátja. és 1959-től a *rindzai* iskola 500 templomának feje.

SHICHISHU

Z.j. „7 iskola”

A Sung-kori Kína 7 *Ch'an* (j. *zen*) iskolája (: *Goke-Chichishu*)

SHIFUKU

Z.j. = *Tzu-fu*

SHIGUSEIGAN

Z.j. vagy Shiguzeigan. Guzei, Seigan : „négy Nagy (Bodhiszattva) Fogadalom”

1. Számtalanok a lények – fogadom: valamennyit megmentem (j. Shujo muhen seigando).
2. Rengeteg a szenvedély – fogadom: valamennyit legyőzöm (j. bonno mujin seigandan).
3. Sok a Dharma-Kapu – fogadom: valamennyin áthaladok (j. homon muryo seingaku).
4. A Buddha-Út felülmúlhatatlan – fogadom: megvalósítom (j. butsudo mujo seiganjo).

SHIH

B.k. = *Huan-yen iskola*

SHIH-CIIEH

T.k. „elválás a holttesttől”

A *taoizmus* szerint a halhatatlan (*Hsien*) csak látszólag válik halottá (holttestté), mielőtt az egekbe távozik (*Fei-sheng*).

SHIH-I

T.k. „Tíz Szárny”

Az *I-ching* kommentárjai (*I-chuan*):

- 1-2. Tuan-chuan, Kommentár az elhatárolásokhoz (2 rész);
- 3-4. Hsiang-chuan, Kommentár a képekhez (2 rész);
- 5-6. Hsi-tz'u vagy Ta-chuan, Csotolt ítéletek vagy Nagy Kommentár (2 rész);
7. Wen-yen, Kommentár a szöveghez;
8. Shuo-kua, Kommentár a jelekhez (*Pa-kua*);

9. Hsü-kua, A jelek rendje;

10. Tsa-kua, Összetett (vegyes) jelek.

SHIHO

Z.j. „Dharma átadás” : *Hassu, Inka-Shomei, Denko-roku*.

SHIH-SHUANG CIPING-CHU

Z. (j. Sekiso Keisho), 807-889, kínai zen mester, *Tao-wu Yuan-chih* (j. Dogo Enchi) tanítványa és utóda (*Hassu*).

SHIH-HUANG CH'U-YÜAN

Z. (j. Sekiso Soen) vagy Ch'i-ming (j. Jimyo), 986-1039, kínai *zen* mester (*rindzai iskola*), *Fen-yang Shan-chao* (j. Fun yo Zensho) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Yang-ch'i Fang-hui* (j. Yogi Hoe) és *Huang-lung Hui-nan* (j. Orjo E'n-an) tanítója.

SHIH-T'OU HSI-CIPIEN

Z. (j. Sekito Kisen), 700-790, kínai *zen* mester, *Ch'ing-yüan Hsing-ssu* (j. Seigen Gyoshi) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Yüeh-shan Wei-yen* (j. Yakusan Igen), *T'ien-huang Tao-wu* (j. Ten'o Dogo), *Tan-hsia T'ien-jan* (j. Tanka Ten'en) tanítója.

SHIKA

Z.j. „vendégek gondozója”

A kolostor gondnoka, a *Roshi* helyettese.

SHIKAN

B.j. = *Chih-kuan*

SHIKANTAZA

Z.j. „megfelelő ülés/mód”

Dogen Zenji szerint „gondolatoktól mentes összpontosított éberség”.

SHIKI

Z.j. „tudat”

A *buddhizmus* 8 tudatfajtaát különböztet meg. 1-6. Látás-, hallás-, szaglás-, ízezés-, tapintás, szellemi tevékenység (intellektus) tudat; 7. Altudat (sz. Manas); 8. „Tárolótudat” (sz. Alaja-Vijnana).

SHIKIN

B.sz. Egy előző világkorszak Buddhája (*Buddha*. 1.).

SHIKO RISHO

Z.j. = *Tzu-hu Li-tsung*

SHIKSHA

H.sz. A *védángák* egyike, amely a *védák* recitálásának helyes módjával (fonetika) foglalozik.

SHILA

B.sz. (p. Sila) „Parancsolat/ok”, amelyek rendtagokra (*Bhishu, Bhikhuni*) és rendtag jelöltekre (*Shramanera*) vonatkoznak:

1. Nem ölni, 2. Önként nem adottat el nem venni, 3. Nemi kicsapongást mellőzni, 4. Nem hazudni és nem rágalmazni, 5. Részegséget, bódulatot kerülni, 6. Délidőtől szilárd táplálékot mellőzni, 7. Zene, tánc, szórakozás kerülése, 8. Illatszert és ékszer tilalma, 9. Magas és kényelmes fekhely mellőzése, 10. Pénz és értékek elfogadásának tilalma. Az első 5 világi hívőkre (*Upasaka* és *Upasika*) is vonatkozik, de bizonyos napokon (pl. *Upasatha*) 8 shila betartása kötelező.

SHIN

Z.j. = *Kokoro*

SHINCHI KAKUSHIN

Z.j. = *Kakushin*

SHIN FUKATOKU

Z.j. „a szellem megragadhatatlan”

Zen kifejezés, amely a jelenségek állandó változására (valóságot nélkülöző voltára) utal.

SHINGE-MUBEPPU

Z.j. „a szellemen kívül nem léteznek dolgok” *Zen* kifejezés, amely arra vonatkozik, hogy a tudat (*Shiki*) az egyetlen valóság.

SHIGETSU SHORYO

Z.j. „világos szabály” (előírás)

A *zen* kolostor (*Thera*) napirendje.

SHINGON ISKOLA

B.j. „Az Igaz Szó (*mantra*) Iskolája” Az ún. ezotérikus buddhizmus irányzata, amelyet *Kukai* (Kobo Daishi; 774-835) alapított. (Vö.: *Mi-tsung*)

SHIN-IN

Z.j. „szellempecsét” : *Busshin-In*

SHINJI KAKUSHIN

Z. = *Kakushin*

SHINJINMEI

Z.j. = Hsin-hsin-ming; *Seng-ts'an*

SHINNYO

Z.j. (sz. *Tathata*) : „Olyanság”

A dolgok valóságos természete, amely a megvilágosodáskor válik közvetlenül tapasztalhatóvá, de elképzelhetetlen (: *Fukashigi*) és leírhatatlan (: *Fukasetu*).

SHINRAN

B.t.k. Shonin Shinran (1173-1262), *Honen* (vö.: *Jodo-shu*) tanítványa, a *Jodo-shin-shu* megalapítója. Tanításának alapja *Amitábha* (j. Amida) 48 fogadalma közül a 18., amely a *buddhizmus* „Három Drágaságát” (*Triratna*) egybe olvassa. A megvilágosodás „őnerőből” (*Jiriki*) megvalósíthatatlan, és csak a „másik erő” (*Tariki*) segítségével (az *Amida*-ban való hit által) érhető el. E „másik erő” felkeltését Amida nevének ismételtgetése (: *Nembutsu*) segíti elő.

SHIN ISKOLA

B.j. = *Jodo-shin-shu*

SHINSHO

B.j. = Shen-hsiang; *Kegon* iskola.

SHIN-SHU

B.j. = *Jodo-shin-shu*

SINTOIZMUS

B. (j. Shinto) : „Istenek Útja”

Japán ósvallása, amelyre az 5. és 6. sz.-ban erős hatást gyakorolt a *konfucianizmus* (ös-

Sintoista Buddha (Amitábha)

tisztelete) és a *buddhizmus* (filozófiája). 1868 óta Japán államvallása, amely a császár isteni származását vallotta. A második világháború után (1945) elveszítette vezető szerepét, és a császár is lemondott isteni kiváltságáról.

SHIPPEI

Z. vagy Chikihei : „bambuszpálca”
50 cm hosszú, behasított bambuszpálca, amelyet a *Roshi* a tanítványok nógatására (elbóbiskolásuk megakadályozására) használ.
(Vö.: *Hossu*)

SHI-RYOKEN

Z.j. „Négy szemlélet/mód”
A *rindzai iskola* szerint 4 világszemlélet létezik:
1. Nem létezik alany tárgy nélkül.
2. Az egész világmindenség a tudat vetülete.
3. Létezik egy (tudat)állapot, amelyben megszűnik az alany és a tárgy közötti különbözőség.
4. Nem létezik sem alany, sem tárgy.
A dualista világbépből ilyenformán bontakozik ki a megvilágosodás-tudat.
(Vö.: *Bonpu-no-Joshiki*)

SHISHIBODAI

Z.j. = *Sinhabodhi*

SHISHIN GOSHIN

Z.j. = *Ssu-hsin Wu-hsin*

SHISHO

Z.j. „tanítómester”
A szerzetes első tanítója, aki nem kell okvetlen *Roshi* legyen, de lehet egy bizonyos művészet, vagy kézművesség oktatója is.

SHISHIJA

H.sz. = *Chela*

SHI-TENNO

B.j. : Mennyei Király(ok/

SHITSU-NAI

Z.j. = *Koan*

SHIVO'HAM

H.sz. *mantra* : „Én vagyok *Siva!*”

SHLOKA

H.sz. „Kiáltás, hang, versszak”
Védai versmérték, melyet *Valmikinék* tulajdonítanak (2 sorban 2 pada /tag/, 8-8 szótag).

SHO

Z.j. „természet/es/”
: *Busho*, *Kensho*

SHOBO-GENZO

Z.j. „Az Igaz Dharma Drágakő-szeme”
Teisho gyűjtemény. *Dogen Zenji* fő műve, amely a japán vallási irodalom legjelentősebb alkotása.

SHOBO-GENZO ZUIMONKI

Z.j. *Dogen Zenji* tanításai, melyet tanítványa Ejo (1198-1280) jegyzett fel.

SHODO

Z.j. „Írás Ösvény”
Az írás szépségével kifejezni a szívszellem (*Kokoro*) lényegét (j. *Kokoro-o* ataeru).
(Vö.: *Bokuseki*)

SHOGEN SOGAKU

Z.j. = *Sung-yüan Ch'ung-yüeh*

SHOICHI KOKUSHI

Z. = *Ben'en*

SHOITSU KOKUSHI

Z. = *Ben'en*

SHOJI

Z.j. „születés (és) halál” : *Szamszára*

SHOJIKI

Z.j. „étkezés/előtti/ recitálás”
Szerartásos szövegmondás a *zen* kolostorokban (*Thera*) étkezések előtt.

SHOJI SOKU NEHAN

Z.j. „születés (és) halál maga (a) Nirvána”
A megvilágosodott számára *Szamszára* és *Nirvána* nem különböznek egymástól.

SHOJO

Z.j. = *Hinajána*

SHOJU ROJIN

Z. = *Dokyo Etan*

SHOKAKU KOKUSIII

Z. = *Muso Soseki*

SHOKAN

Z.j. = *Shoken*

SHOKEI EKI

Z.j. = *Chang-ching Huai-hui*

SHOKEN

Z.j. vagy Shokan : „egymás látása”
A tanítvány első találkozása a mesterével (*Roshi*). (Vö.: *Dokusan*)

SHOKYO EKI

Z.j. = *Chang-ching Huai-hui*

SHOMYO

Z. vagy Nampo Shomyo (Jomyo), Nampo Somin, Daio Kokushi (: *Kokushi*); 1235-1309, japán *zen* mester (*rindzai zen*, *jógi iskola*) *Hsü-t'ang Chih-yü* (j. Kido Chigu) tanítványa és utóda (*Hassu*).

SHORIN-JI

Z.j. *Shao-lon* kolostor

SHOSHI

Z.j. „lgaz/v/ mester”
Zen tanítvány, az *Inka-Shomei* birtokosa, aki jogosult *Zendo* vezetésére.

SHOSO-FUNI

Z.j. „lényeg (és) alak nem-kettő” a megvilágosodott számára.

SHOU

T.k. „hosszú élet”
A halhatatlanságot megelőző fokozat. (Vö.: *Ch'ang-sheng pu-ssu*)

A kínai (ornamentális) „Shou” írásjel, mint a taoista ideál jelképe.

SHOU-CHIU

Z. = *Tung-shan Shon-chu*

SHOU-HSING

T. = *San-hsing*

SHOU-I

T.k. „az Egy megőrzése”
A taoizmus meditációs módszere: istenségek vizualizálása. A test belsején uralkodó (*Shen*) hatalmasságok fölötti elmélkedés. Közülük a leghatalmasabb az „Egy” (*T'ai-i*).

SHOU-LAO

T.k. A *taoizmus* „Hosszú Élet” istensége (: *Ch'ang-sheng pu-ssu*).

SHOU-SHAN SHENG-NIEN

Z.j. vagy Shuzan Shonen, Shou-shan Hsing-nien (926-993) kínai *zen* mester (*rindzai iskola*). *Feng-hsüeh Yen-chao* (j. Fuketsu Ensho) tanítványa és utóda (*Hassu*). *Fen-yang Shan-chao* (j. Fun'yo Zensho) tanítója.

SHOYO-ROKU

Z.j. = *Ts'ung-jung-lu*

SHRADDHA

H.B.sz. „hit, bizalom”
H. 1. Hit a szentiratok igazságában. 2. *San-kara* (Tattvabodha): „Hat Nagy Vívmány” (*Saikasampatti*) egyike.

B. (p. Saddha). 1. Bizalom a Buddha és Tana iránt. 2. A Nemes Nyolcérteű Ösvény első két tagjának alapja. 3. Hit *Amida* (*Amitabha*) Buddhában.

SHIRADDHA

H.sz. „halotti tor”
1. Vallási szertartás, melynek során étellel és itallal kínálják a gyászolókat. 2. *Mahabharata* : *Manu* (az első ember) és fivére *Jama* (a halálistentiség) Shradha-Deva jelzővel szerepelnek.

SHIRADDHANUSARIN

B.sz. (p. Saddhanusarin)
Az *Arja Marga* olyan követője, aki hívő bizalom (*Shraddha*) révén lett tanítvány. Ellentétben a *Dhannanusarin*, akit a mérlegelést követő megértés vezetett döntésében.

SHIRAMANA

B.sz. (p. Samanna, k. Shamen) aszkéta, szerzetes.

SHIRAMANERA

B.sz. illetve Shramancrika : szerzetes jelelt(nő), rendtagjelelt(nő).

SHIRAVAKA

B.sz. „hallgatós”
1. Eredetileg a Buddha személyes tanítványa.
2. Az *Arhat* megfelelője.

SHIRAVAKAYANA

B.sz. „Hallgatók Járműve”
1. A *Nirvánához* vezető 3 út (*Trijána*) közül az első.
2. A *hinajána* megfelelője.

SHIRAVANA

H.sz. „hallani, tanulni”
A felismeréshez vezető 3 út (fokozat) közül az első : a *védá* hallgatása, olvasása és a fölötté való elmélkedés. A további 2: *Manana* és *Nididhjasana*.

SHRI

H.sz. „szépség, pompa, szerencse, jólét, fenség, magasztos”
1. Istenségek és kiváló, szentéletű emberek neve előtti jelző. 2. *Lakshmi*, a szerencse istennőjének másik neve.

SHRIHARSHA

H. = *Harsha*

SHRIMALADEVI-SZÚTRA

B.sz. „Shrimala Hercegnő szútrája”
Mahájána szentirat, melyet az 5. sz.-ban fordítottak kínaira. Japánban Shotoku herceg írt hozzá kommentárt. A *szútra* szerint a mahájána ideál megvalósításának 3 útja:
1. A bölcsesség (*prajna*) útján való megvalósítás.
2. A tan (*dharma*) meghallgatása útján való megvalósítás.
3. A hívő bizalom (*shraddha*) útján való megvalósítás.

SHRIMAT

H.sz. „kellemes, szép, szerencsés”
Neveket megelőző jelző (pl. *Shrimat Bhagavata-Purana*).

SHRI-YANTRA

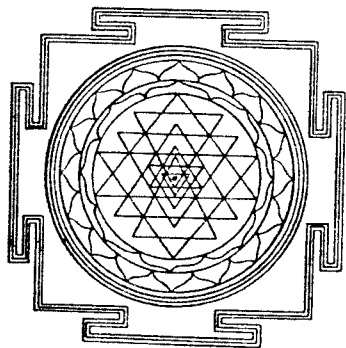
H.sz. „A Magasztos Jantrája”
A hindu *Tantra* legjelentősebb *Jantra* : 9 egymáson elhelyezkedő háromszög, a központban (.) a *Bindu*. Az 5 csúcsával lefelé forduló háromszög a *Sakti*, a 4 fölfelé irányuló *Siva* szimbóluma.

SHROTA-APANNA

B.sz. (p. Sotapanna) „Az Áramlatba belépő”
A szentség (: *Hinajána* : *Arja-Marga*, *Arja-Pudgala*) 1. fokozata.

SHRUTI

H.sz. „hallgatni”
A *hinduizmus* szentiratainak beosztása : Shruti és *Smriti*. Shruti : isteni kinyilatkoztatás (*védai* szövegek; *Samhita*, *Brahmana*, *Upanisád* és a *szútrák* egy része).

Shri-Yantra

SHUBHIKARASHIMA

B. = *Mi-tsung*

SHUDDHADVAITA-VEDANTA

H.sz. = *Vallabha*

SHUDRA

H.sz. : *Varna*

SHUHO MYOCHO

Z. = *Myocho Shuho*

SHUI-KUAN

Z. = *San-Kuan*

SHUKHADEVA

H.sz. vagy Shuka. *Vjasa*, a *Bhagavata-Purana* elbeszélőjének fia, a *Sannyasinok* példaképe, a *Nitja-Siddhák* (: *Nitja*) egyike.

SHUMITSU

Z.j. = *Tsung-mi*, *Kuei-feng Tsung-mi*

SHUN

T. (i.e. 2255-2205 vagy 2233-2184) az 5. legendás császár (*Wu-ti*) egyike. Yao utóda.

SHUN'O REIZAN

Z. (1344-1408) japán *zen* mester (*rinzai is-kola*), a Koan-ji (Edo, mai Tokio) kolostor

alapítója. 1405-ben kiadja a *Wu-men-kuan* (j. Mumonkan) leghitelesebb változatát.

(Vö.: *Kakushi*)

SHUNJATAVADA

B. = *Madhjanika*

SHURANGAMA-SZÚTRA

B.Z.sz. (j. Ryogen-kyo) „A Hősi/esség/ szútrá/ja/”, amely csak kínai változatban maradt fenn. A *súnjátó*-meditáció gyakorlatait ismerteti, amelyek segítségével szerzetes és világi hívők egyaránt elérheti a megvilágosodást.

SHUSHANA

H.sz. : családság, álnokság, szenvedést kiváltó erők, melyek tisztátalan gondolatok következményei.

SHUSSOKU-KAN

Z.j. = *Susoku-kan*

SHUTSUNYUSOKU-KAN

Z.j. = *Susoku-kan*

SHUZAN SHONEN

Z.j. = *Shou-shan Sheng-nien*

SHIVETAKETU

H.sz.

1. Egy. a *Mahabharataban* szereplő szent.
2. Egy szent, aki apjától (*Uddalaka Aruni*) nyerte el a mélyértelmű tanítást (: *Tat Tvam Asi*) – *Chandogya-Upanisád*

SHIVETASHVATARA

H.sz. A Fekete *Jajurvéda* egyik *Upanisádja*, amely annyira jelentős, hogy a *vedanta* valamennyi értekezése idéz szövegéből. Kommentárjának szerzője *Sankara*.

SHJAMA

H.sz. „A Fekete” : *Kali* az isteni Anya, *Siva* felesége.

SIDDDHI

H.B.sz. „tökéletes képesség/ek/”

H. Természetfeletti képesség(ek), melyek a szellemi fejlődés során (*jóga*) bontakozhatnak ki.

B. (: *Vadzsrájána*) A test és a természet erői fölötti uralom.

A 8 Siddhi:

1. A legyőzhetetlenség kardja.
 2. Láthatatlanná válás.
 3. Szélső helyváltoztatás.
 4. Az istenségek meglátását biztosító elixír.
 5. Az ifjúságot megőrző életesszencia.
 6. Repülés (levitáció).
 7. Szellemek és démonok fölötti uralom.
 8. Csodapirulák készítésének tudománya.
- (Vö.: A 84 *Mahasiddha*)

SIKHIZMUS

H. *Nanak Guru* (1469-1538) által alapított vallás, amely a hindu és muzulmán tanokat igyekezett összeegyeztetni. Szent könyvük az *Adi Granth*.

SIMHABODHI

Z. (j. Shishibodai) A *zen* indiai vonalának 24. patriarchája.

SINGH

H.sz. „Az Oroszlán”

Guru Govind Singh (1666-1708), a Sikh Testvériség megalapítója (: *sikhizmus*). Mozgalma harcot hirdetett a Mogul uralom ellen.

SITA

H.sz. „eke barázda”

1. *Véda* : a földművelés istensége.
2. *Rámájána* : *Janaka* király leánya, *Rama* felesége.

SIVA

H.sz. „Jóságos, Barátságos”

A hindu „Háromság” (*Trimurti*: *Brahma*, *Visnu* és *Siva*) 3. istensége, a „pusztító”.

Mint a nemtudás (*avidzsá*) elpusztítója „üdvözítő” istenség. Jelképe a *linga*.

Gyakran ábrázolják feleségével (*Sakti*) ölelkező pózban. A Sakti szimbóluma a *Joni*.

SIVAIZMUS

H. = *Saivismus*

SIVA-LINGA

H.sz. = *Linga*

SIVANANDA

H. = *Shivananda*

(1887-1963) indiai szentéletű *guru*. 1912-től orvosként tevékenykedik, 1923-tól kolduló vezeklőként járja be Indiát és különböző *jógamesterektől* tanul, majd Hrishikeshben elnyeri a szerzetesi felavatást. 1936-ban ugyanott megalapítja a „The Divine Life Society”-t. További alapítása: 1948-ban a „Jóga-Vedanta Forest Academy” és 1953-ban a „World Parliament of Religion”. Irodalmi munkássága igen széles körű, és számos művét lefordították angol és német nyelvre.

SIVARATRI

H.sz. „Siva éjszakája”

Siva tiszteletét szolgáló tavasz-éjszakai ünnep (: koplálás, ima és meditáció).

SIVA-SAMHITA

H.sz. A *hatha-jóga* előírásaival foglalkozó klasszikus munka.

SIVATHIKA

B.p. temetőben végzett szemlélődés, a mulandóság felőli meditáció.

SKANDHA

H.sz. A harcosok istensége. Másik neve: *Kartikeja*.

SMRITI

H.B.sz. „emlékezés, hagyomány”

H. A szentiratok beosztása : *Shruti* és *Smriti*. *Smriti* : a *vedangak*, a *Shranta*- és *Grihya-*

szútrák, a *Manu-Samhita*, a *Mahabharata*, a *Puranak* és a *Niti-Shastrak*.
B. (p. Sati) „figyelem, éberség”
A „Nemes Nyolcérétű Ösvény” 7. tagja: a 7 „megvilágosodás-faktor” (*Bodzhanga*). az 5 képesség (*Bala*) egyike. (Vö.: *Satipatthana*)

SNANAJATRA

H.sz. Jyashtha-havi (bengáli naptár) ünnep, amelynek során az istenség képét megmossák (: *Jagannatha*).

SODO

B.j. „szerzetesi csarnok”
Zen kolostor (*Thera*).

SÖE-TAE SAN

B. = *Won-buddhizmus*

SO'HAM

H.sz. *mantra* : „Én vagyok Ó!”

SOJI-JI

Z.j. A *Soto iskola* 2 fő kolostorának egyike, melyet a 8. sz.-ban Gyogi szerzetes a Hosso iskola (k. Fa-hsiang-tsung) részére alapított (Ichikawa megye). *Keizan Jokin* apátsága idején (1898) tűz martaléka lett, majd Yokohamában építették fel. A *Soto iskola* másik fő temploma (*Dogen Zenji* alapítása) az *Eihei-ji*.

SOKA GAKKAI

B.j. „Az Értékek Teremtésének Tudományos Társasága”
Japán buddhista tömegmozgalom, amelyet 1930-ban hívott életre Makiguchi Tsunesaburo (1871-1944) tanító. A mozgalom *Nichiren* tanításain alapul.

SOKUSHIN-SOKOBUTSU

Z.j. *Zen*-megállapítás : „Szív-szellem (*Kokoro*) maga Buddha”.

SOMA

H.sz. Bódító ital, melyet az istenségnek felajánlva az áldozópap iszik a szertartás során. A *Rig-védában* jelentős szerepet játszik. (Vö.: *amrita*)

SOPADHISHESHA-NIRVÁNA

B.sz. (p. Savupadisesa-Nibbana)
A halált megelőző *Nirvána*, amelyben *Klesha* már nem létezik, nem következik újraszületés. (Vö.: *Arhat*)

SORIN

Z.j. Sok szerzetes befogadására alkalmas *zen* kolostor (: *Thera*).

SOSAN

Z.j. 1. = *Seng-ts'an*. 2. „Általános” *Sanzen*.

SOSHI

Z.j. „A patriarcha”
Bodhidharma egyik jelzője. (Vö.: *Soshigata*)

SOSHIGATA

Z.j. „patriarcha/k”
Nagy *zen* mesterek, akik a *Buddha-dharmat* közvetlen úton sajátították el („szív-szellem-től szív-szellemhez”), és azt hasonló módon adják tovább (: *Hassu*, *Denko-roku*). Indiában *Sákjamuni Buddha* után 28. Kínában 6 patriarcha (*Soshigata*) követte egymást. *Bodhidharma* a 28. indiai, és egyben az 1. kínai patriarcha.

SOSHI-NO SIHN-IN

Z.j. „a patriarcha szellempecsétje”
: *Inka-Shomei*, *Hassu*.

SOSHI-SEIRAI

Z.j. „Nyugatról érkező patriarcha”
Zen kifejezés, amely *Bodhidharmara* vonatkozik.

SOSHI-ZEN

Z.j. „Patriarcha *Zen*”
A *zen* ún. „Déli Iskolája” (k. Nan-ts'ung-ch'an, j. Nanshu-Zen). A 6. patriarcha (*Huineng*) tanításain alapuló irányzat. (Vö.: *Goke-Shichishu*)

SOSHUN

Z.j. = *Ch'u-chün*

SOTO ISKOLA

Z. (k. Ts'ao-tung-tsung, j. Soto-shu)
A nagy kínai *zen* mester, *Tung-shan Liang-chieh* (j. Tozan Ryokai) és tanítványa *Ts'ao-shan Pen-chi* (j. Sozan Honjaku) hagyományain alapuló iskola. A 13. sz. első felében jutott Kínából Japánba és vált ott igen népszerűvé.

SOZAN HONJAKU

Z.j. = *Ts'ao-shan Pen-chi*

SPARSA

B.sz. (p. Phassa) : „érintés, kontaktus”
Az érzékszervek és az azoknak megfelelő tárgyak, valamint a tudat (*Vijnana*) kapcsolata, amely az észlelést (*vedana*) eredményezi. (Vö.: *Pratijja-Samutpada*)

SPHOTA

H.sz. = *Shabda*

SRISHTI

H.sz. „teremtés, keletkezés”
A rejtett (látens) kibontakozása (az univerzum létrejötte).

SSU-HSIANG

T.k. „Négy Kép”
Az *I-ching* fogalma : a 64 hexagramm építőkövei, melyek 2-2 *jin*-, ill. *jang*-vonalból állnak.

1. kép: T'ai-jang – nyár

2. kép: Shao-jin – tavasz

3. kép: Shao-jang – ősz

4. kép: T'ai-jin – tél

SSU-HSIN WU-HSIN

Z.j. (Shishin Goshin) 1044-1115. kínai *zen* mester (*rindzai zen*, *Orjo iskola*). *Hui-t'ang Tsu-hsin* (j. Maida Soshin) tanítványa és utóda (*Hassu*).

SSU-MING

T.k. „Sors Ura” vagy *Tsao-chün*, a Tűzhely Istensége, a halhatatlanok (*Hsien*) nevének jegyzékbe foglalója.

STHIRAMATI

B. *Jógacsára* filozófus (i.sz. 6. sz.) *Vasubandhu* (: *Abhidharmakosha*) és *Nagarjuna* műveéhez írt kommentárt.

STHULA-SHARIRA

H.sz. „durva/anyagi/ test”, amely az *Ammant* burkolja. Azonos az *Annamaja-Koshaval*. (Vö.: *Kosha*, *Sharira*)

STOTRA

B.sz. „dicsőítő ének”
*Buddha(k)*hoz, *bodhiszattva(k)*hoz, *guru(k)*hoz, istenségekhez intézett himnuszok.

SUBHUTI

B. A *Buddha* 10 nagy tanítványának egyike, aki szelídségével és jóságával (*Maitri*, *mettaszutta*) példát mutatott. A *Prajnaparamita-szútrában* ő magyarázza az „Üresség” (*súnjaitá*) tanát.

SUIBI MUGAKU

Z.j. = *Ts'ui-wei Wu-hsüeh*

SUIGAN REISAN

Z. = *Ts'ui-yen Ling-ts'an*

SUKHAVATI

B.sz. „Boldogságteljes”
Az ún. „Nyugati Paradicsom”, *Amidába* (j. Amida) birodalma. Vö.: *Amidába-szútra*, *Sukhavati-Vjuha*, *Amidajurdhjána-szútra*.

SUKHAVATI-VJUHA

B.sz. „A Boldogság Birodalmának Szútrája”, vagy Aparimitajur-Szútra (: „A Végtelen Élet szútrája”), a rövidebb és hosszabb *Amitábha-szútra*, amelyet 147-713 között 12-szer fordítottak kínaira.

SUKSHMA-SHARIRA

H.sz. vagy Linga-Sharira : „finom anyagi test”

Vedanta : a 2 finom anyagi test, amely az *átmant* burkolja. „Anyaga” a gondolat, szándék (akarat) és érzékelés : a *Pránámaja-Kosha*, *Manomaja-Kosha* és *Vijnanamaja-Kosa* összetétele. (Vö.: *Kosa*, *Sharira*)

SUMERU

H.B.sz. = *Meru*

SUNG-SHAN

Z.k. (j. Susan, Suzan) szent hegy (Honan tartomány), melyen sok híres kolostor épült. (Pl. a *Shao-lin*, amelyben a zen 1. kínai patriarchája, *Bodhidharma* időzött.)

SUNG WEN-MING

T. (6. sz.) író és reformátor, aki buddhista mintára a taoista szerzetesek nőtlenségét propagálta. Kommentárt írt *Chang Tao-ling* munkáihoz és szorgalmazta a *Ling-pao-p'ai* tanok terjesztését.

SUNG-YÜAN CH'UNG-YÜEH

Z. (j. Shogen Sogaku, 1139-1209) kínai zen mester (*rindzai*, *jógi-vonal*) *Hu-ch'in Shao-lung* (j. Kukju Jorju) tanítványa.

SÚNJATÁ

B.Z.sz. (p. Sunnata, j. Ku) „Üresség”
A *buddhizmus* központi fogalma, amely szerint : „minden összetett dolog (*Szamszkrita*) üres, állandótlan (*Anitja*), lényegét nélkülöző (*Anatman*) és szenvedésteljes (*Duhkha*)”.
A *hinajána* föntieket a „személyiségre” vonatkoztatja, a *mahájána* „minden dolgokra” (*Svabhava*).

SUN SSU-MIAO

T. (581-682) taoista tudós és orvos (: akupunktúra), aki Sung Hui-tsung császártól elnyerte az „Igaz Ember” (*Chen-jen*) címet. Művei: *Ch'ien-chin fang* (1000 recept), *Ts'un-shen* (: *Ts'un-ssu*), értekezés az élet meghosszabbításáról és a lélegzet felolvasztásáról (*Lien-ch'i*).

SURABHI

H.sz. vagy Kamadhenu „a bőség tehene”, a kívánságokat teljesítő. Az Óceán „köpülésekor” emelkedett ki a hullámokból. A hagyomány szerint a szent *Vasistha* tulajdona.

SURESHVARA

H. vagy Sureshvaracsárja, szent, *Sankara* személyes tanítványa. Az *Advaita-vedantát* ismertető művei a *Naishkarmja-Siddhi*, *Manasollasa* és *Varttika*.

SURJA

H.sz. vagy *Savitri* : Nap, Napisten.

SURJADVARA

H.sz. „Nap Kapu” : A megvilágosodás szimbóluma.

SUSHUMNA

H.sz. A legfontosabb energiavezeték (*Nadi*, vö.: *Kundalini*) L. még: *Ida*, *Pingala*, *Cakra*.

SUSHUPTI

H.sz. „mélyálm”, amelyben gondolat és ego-tudat nem létezik A 4 *Avastha* egyike, amelyet a *vedanta* *Prajnaként* említ.

SUSOKU-KAN

Z.j. „lélegzetszámlálás”

A *zazen* kezdő tanítványainak meditációs gyakorlata. 4 fajtája:

1. Shutsunjusoka-kan (ki- és belégzés),
2. Shussoku-kan (kilégzés számlálása),
3. Nissoku-kan (belégzés számlálása),
4. Zuisoku-kan (a légzés követése).

Surja

SUZUKI DAISETSU TEITARO

Z. (1870-1966) a *zen*. Nyugaton legismertebb interpretálója. Számos munkája jelent meg angol, német nyelven.

SUZUKI SHUNRJU

Z. (1905-1971) japán *zen* mester (*Soto iskola*). 1958-tól az USA-ban tevékenykedett, ahol több zen kolostort alapított.

SVADHARMA

H.sz. A személyes, belső törvény, amely a gondolkodást és cselekvést meghatározza, és összhangban kell álljon az isteni akarral.

SVADHISHTHANA-CSAKRA

H.B. : *Cakra*, 2.

SVÁDHJÁJA

H.sz. „önképzés”

A *Védák* és más szentiratok memorizálása. Az „5 erény” a *raja-jóga* (*Patanjali*, II, 32) 2. fokozata (*Nijama*). A többi 4 : *Santosha*, *Shaucha*, *Tapas*, *Ishvara-Pranidhana*.

SVAHA

H.B.sz. (t. kiejtése: Soha)

Az áldozati adomány(ok) felajánlását kísérő rituális felkiáltás. Értelme : „Így legyen! Vádjék üdvét hozóvá!”

SVAMI

H.sz. vagy Svamin : „Úr”

1. A szerzetesi nevet megelőző jelző.
2. *Guru* megtisztelő megszólítása.

SVAPNA

H.sz. „álomállapot”, amelyben a gondolkodás a testtől és a külvilágtól függetlenül működik. A 4 *Avastha* egyike. A *vedantában* mint *Tajjasa* szerepel.

SVAR

H.sz. egy *Vjahriti*, a *Gajatri* 3. szava, amelyet *Prajapati* a teremtetéskor kimond, és amelynek nyomán a menny keletkezik.

SVARLOKA

H.sz. *Indra* mennyországa, a fény, a tiszta gondolatok és érzések birodalma.

SVARUPA-JNANA

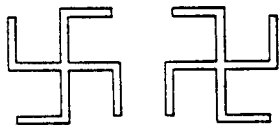
H.sz. „felismerés”
Az *Atmanra* vonatkozó kifejezés, amely a *Brahmannal* való azonosságra utal.

SVASTIKA

H.B.Z. : „horogkereszt”

H. Szerencsét hozó jelkép.

B.Z. A *dharma* *csakra* szimbóluma. Kínában a 10 000, a végtelen, az örök jele, valamint a *Buddha* jelképe (ábrázolásokon a mellen). Japánban a „Buddha-szellem *Pecsetje*” (*Bussin-in*).

Svastika

SVAYAM-BHAGAVAN

H.sz. „Önteremtett Úr/isten/”

A legfelső *Atman*.

SVAYAMBHU

H.sz. „Önléttel bíró”

A jelenségvilág dolgai, amelyek a „rejtett idea” erejénél fogva léteznek.

SVAYAMPRAKASIA

H.sz. „Önfényű”

A legfelsőbb lét, az abszolút tudat.

SVEDAJA

H.sz. „izzadmányból született”

A 4 keletkezés mód közül az 1. (rovarok). A többi három: magból született – növények; tojásból született – madarak és halak; anyából született – emberek és emlősállatok.

SWAMI

H.sz. = *Svami*

SYÁDVÁDA

H.sz. „lehetőségtan”

A *jainizmus* fogalma : a „valóság” szemléletének sokoldalú „lehetősége”, amely mindenkor szubjektív.

SZAMANTABHADRA

B.Z.sz. (k. P'u-hsien, j. Fugen)

„Legmagasabbrendű Jóság”

A *mahájána* *Dhyani-bodhiszattva*ja, a *Vadz-rajána* *Adi-Buddhá*ja.

Kép: tibeti *jah-jum* ábrázolás

SZAMATHA

B.sz. „nyugodalmasság időzése”

A *Gelugpa* iskola (t. dGe-lugs-pa : *tibeti buddhizmus*) szerint a *szamádhi* egyik előfeltétele. A másik követelmény a „tökéletes belátás” (: *vipasszána*).

SZAMBHOOGAKÁJA

B.Z.sz. = *Trikája*

SZAMJUKTAGAMA

B.sz. : *Agama, nikája; Samjuuta-nikája*

SZAMJUTTA-NIKÁJA

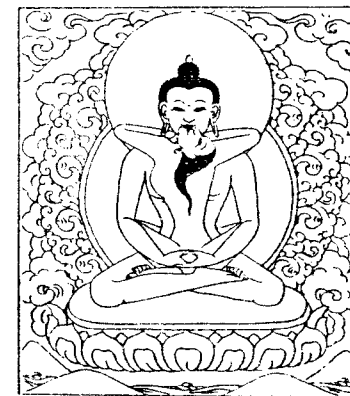
B.p. (sz. Samyuktagama) „Összesített Gyűjtemény”

A *szútra-pitaka* 3. része (: *nikája, agama*)

SZAMSZÁRA

H.B.Z.sz. „vándorlás”

H. Születés, halál és újraszületés körforgása: a *Brahmánnal* való azonosság fel-nem-ismerése.

Szamantabhadra

B.Z. „Létforgatag”. Újraszületések (dzsáti) sora, amely a *Nirvána* megvalósulásáig tart. A szamszára alapját a 3 „üdvöt nélkülöző” (*Akushala*) gyökér alkotja: gyűlölködés (*dvesha*), szomj (*trishná*), nemtudás (*avidz - dzsá*).

SZAMSZKÁRA

H.B.sz. „benyomás, utóhatás”

H. A tudat hajlamai, amelyek előző létben gyökereznek. A Szamszkárák összessége alkotja az ember karakterét.

B. (p. Sankhara) „alakulás, pszichikai formálórő, cselekvési szándék”. A Szamszkára a 4. *Szkandha*, és a *Pratitja-Samupada* 2. tagja.

SZAMSZKRITA

B.sz. (p. Sankhata), „megalkotott, feltételhez kötött”

Minden jelenség, amelyeknek közös ismérve a keletkezés, változás és elmúlás; ezért üres, lényegét nélkülöző (*anátman*).

SZAMUDAJA

B.sz. (: „Négy Nemes Igazság”; sz. Árja-Szatja; p. Áriya-Satta) 2. tagja. 1. *dukkha*, 2. Szamudaja, 3. *Nirodha*, 4. „Nemes Nyolcérű Ösvény”.

SZANGHA

H.B.Z.sz. „sokadalom”

H. *Guru* környezetében élő keresők csoportja.

B.Z. Szerzetesek és szerzetesnők (*Bhikshu*, *Bhikshuni*) és novíciusok (*Shramanera*) közössége. A Sangha a „Három Drágaság” (sz. *Triratna*) 3. tagja.

SZANSZKRIT

H.sz. „tökéletes, végleges”

India klasszikus (szent, isteni: Devanagri) nyelve, melyet a hagyomány szerint a *Rishik* transzcendens igazságainak közvetítésére szerkesztettek.

SZARVASZTIVADA

B.sz. *Hinajána* irányzat, amely *Ashoka* idején vált el a *Sihavira* iskolától, és átmenetet képez a *hinajána* és *mahájána* között. Legfontosabb szentiratai: *Vasubandhu*, *Abhirdhar-makosha* és *Vasumitra*, *Mahavibhasha*. (Vö.: *Vaibhashika iskola*)

SZATI

H.sz. „hűséges hitves”
Siva feleségének egyik neve.

SZATJA

H.sz. „igaz, való”

A *Raja-jóga* (*Patanjali*, II,30,31.) első foka (*Yama*) 5 erényének egyike. A többi 4: *Ahim-sa* (nem ártani), *Asteja* (nem lopni), *Brahma-eharja* (lemondást gyakorolni), *Aparigraha* (nincstelenség). (Vö.: *Mahavrata*)

SZATJAGRAHA

H.sz. „Igazsághoz ragaszkodás”

Mahatma *Gandhi* jelmondata.

SZATJAKAMA

H.sz. „Igazságvágy”

1. Az igazság áhítása.

2. Szatjakama Jabala, a *véda* neves magyarázója. Személyével behatóan foglalkozik a *Chandogya-Upanisád*; munkásságáról (idézetek) a *Brihadaranyaka-Upanisád*-ban olvashatunk.

SZATJALOKA

H.sz. „A Legfelső Igazság Világa”

A spirituális törekvés célja: a harmónia, béke és üdvösség állapota; az Abszolútummal való egység.

SZATJASIDDHI ISKOLA

B.sz. (k. Ch'eng"shih; j. Jojitsu) „A Legfelső Igazság Iskolája”. Az indiai *Sautrantika* tanain alapuló irányzat: Alapvető szövege *Hari-vannan* (i.sz. 4. sz.) Szatjasziddhi c. műve, amelyet *Kumarajiva* fordított (5. sz.) kínaira.

SZIDDHA

H.sz. „tökéletes”

1. Aki célját (: *Moksha*) elérte.

2. A *puranak* szerint „félisten”.

SZIDDHÁNTA

B.sz. „tanmódszer”

A tibeti buddhizmusban a különböző indiai filozófiai iskolákat ismertető kompendiumok gyűjtőneve. A buddhista tanok rendszerei: *Vaibhashika*, *Saurantika*, *Jógacsára* és *Madh-jamaka*.

A Siddhanta-irodalom leghíresebb szerzői: Jamyang Shepa (1648-1721) és Könchok Jig-me Wangpo (1728-1781).

SZIDDHÁRTHA GAUTAMA

B.Z.sz. (p. Sidhatta Gotama)

A történelmi *Buddha*, a *Buddha-dharma* ki- hirdetője, a *Sákja* nemzetség bölcse.

(szül.: Kapilavastu, i.e. 563) Apja *Suddhoda-na* király, anyja *Majadevi*, aki a fia születése utáni 7. napon meghalt. Nevelőanyja (anyai nagynénje) *Mahaprajapati*.

16 éves korában veszi feleségül *Jashodharat*, 29 éves, amikor fia (*Rahula*) megszületik. 35. életévében jut „felismerésre” (*Bodhi*), válik *Buddhává*. Haláláig (80 éves koráig) hirdeti a *Dhamat*.

SZKANDHA

B.Z. (p. Khanda) „csoport, felhalmozódás”

A „személyiség” 5 létrehozója :

1. testiség (*rupa*), 2. érzékelés(ek) (*vedana*), 3. észlelés (*samjna*, p. Sanna), 4. pszichikai alkotóerő (*szamszkára*), 5. tudat (*vijnana*).

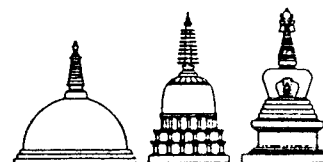
SZTHAVIRA

B.sz. „Öreg”, „Öregek Iskolájához tartozó”

A *hinajána* 2 irányzatának egyike, amely a 3. buddhista zsinaton (: Pataliputra) vált el az ősközösségtől. Az i.e. 240. évben további ágakra szakad: *Vatsiputrija*, *Szarvasztiváda* és *Vibhajjavadin*.

SZTÚPA

B.sz. (p. Thupa, singalez Dagoba, j.k. Pagoda, t. Csörten : mchod-rten) : „varkocs”

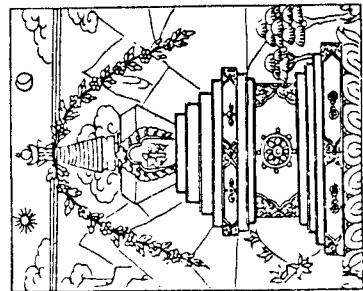
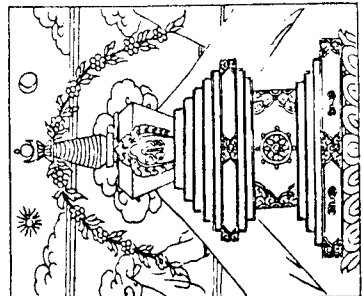
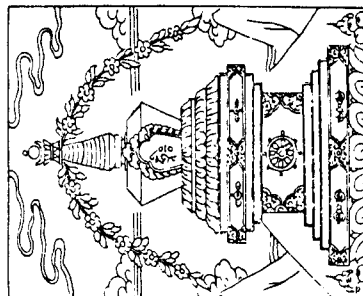
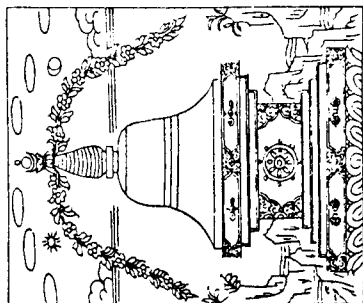
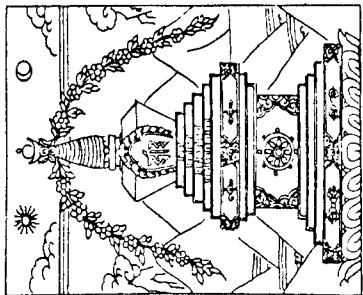
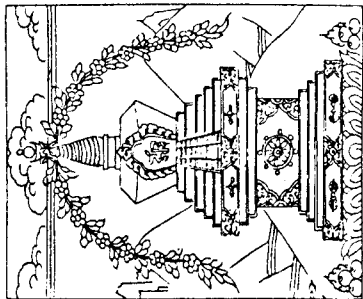
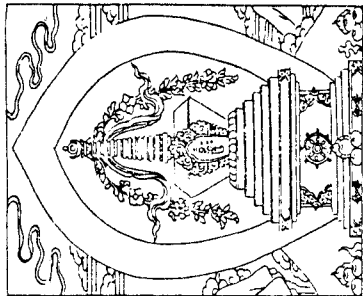
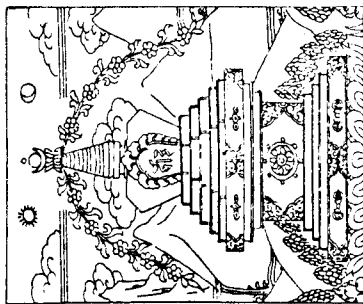

Az ideális *Buddha* alak megfelelője megtalálható a vallási építmények között is. Ilyen a tibeti Csörten, melynek előképe az indiai ereklyetartó (Sztúpa, Caitya). Architektúrájának az ősi sírdomb az alapja, melyben szent aszkéta tetemét helyezték el *jóga* ülésben. A sírdombon eredetileg *lingam* nyert elhelyezést, jelképezve az istenséggel való azonosulást. A buddhista szimbólum esetében a menny felé irányuló szellemi erőről, a megvilágosodás-akaratáról van szó. A Csörten csúcán elhelyezkedő jelkép és a Buddha ábrázolások *usnisaja* („varkocs”) tehát szoros a párhuzam. A „Kék Kalendárium”, a tudós Zsonnupel (gZon-nu-dpal) műve (i.sz. 1478) arról tudósít, hogy a *tantrikus* hagyomány szerint a nemi erő szublimálása a „koponyadudor” megjelenését eredményezi. Buddhista forrásokból arról értesülünk, hogy az első *sztúpák* i.e. a 3. sz.-ban, *Ashoka* idején épültek a mai Nepál területén. Bhutánban és a Távol-Keleten a 8. sz.-ban jelentek meg ezek az építmények. Nyugaton (Európa, Amerika) századunkban emelték az első Csörtenekeket, Magyarországon (ahol ezidő szerint 6 áll) 1982-ben épült az első.

A kockaalap a földelem, a kupola a vízelem szimbóluma. A megvilágosodás (*Bodhi*) 13 fokozatát szemléltető, fölfelé keskenyedő torony a tüzelem jelképe. A legfelül elhelyezett félkör a levegőelemet képviseli, melyet a Nap és Hold koronáz.

Gyakran találkozunk a Csörtének nyolcas csoportjával a zarándokutak mentén. E 8 Mahacaitja (mChod-rten Che brGyad) *Sákjamuni Buddha* életének fontos eseményeire emlékeztet.

1. Kutam Csörten (sKu-babs mchod-rten) : *Buddha* születése.
2. Lhabab Csörten (lHa-babs mchod-rten) : a „Nagy Tanító” (sTon-mchog) látogatása az Istenek Világában.
3. Namgyel Csörten (rNam-rgyal mchod-rten) : a hosszú élet jelképe.

4. Csothül Csörtén (Cho-'prul mchod-rten) : a Buddha küzdelme Mára ellen.
5. Dütül Csörtén (bDud-bTul mchod-rten) : a Mára fölötti győzelem.
6. Jangesub Csörtén (Byan-chub mchod-rten) : a Buddha megvilágosodása.
7. Pepung Csörtén (Pad-sPuns mchod-rten) : a *Buddha-dharma* és a „Három Ösvény” (Theg-pa gSum) : *hinajána*, *mahájána*, *vadszrajána*.
8. Mjangde Csörtén (Myan-'das mchod-rten) : *nirvána*.

SZÚTRA

H.B.Z.sz. „vezérfonal”

H. A *Bráhma*nák rövid összefoglalása, 3 fajtájuk:

1. Shtranta-Szútra, amelyek isteni kinyilatkoztatáson (*Shrutii*) alapulnak.
2. Grihja-Szútra (szertartások: születés, házasság, halál)
3. Dharma-Szútra (kasztok és életszakaszok szabályai). (Vö.: *Manu*, *Vedanta*- és *Brahma*-Szútra, valamint *Patanjali*, *Jóga*-Szútra)

B.Z. (p. Sutta, j. Kyo) A *Buddha* tanbeszédei, a *Tripitaka* 2. része (*Szútra-pitaka*). A *hinajána-szútrák* „Gyűjteményekre” tagozódnak, melyek neve a Páli kánonban *nikája*, sz. *Agama*.

Az 5 *nikája*.

1. *Digha-nikája*, 2. *Madzsima-nikája*, 3. *Szamjutta-nikája*, 4. *Anguttara-nikája*, 5. *Khuddaka-nikája*.

A *Mahájána-Szútrák* : *Vaipulja-Szútra*, *Dhara*ni.

SZÚTRAPITAKA

B.Z.sz. (p. Suttapitaka) : „Írások Kosara”, a *Tripitaka* 2. része. *Sákjamuni* tanításai.

SZÚTRÁTMAN

H.sz. „fonál-én”

„Világílélek”, amely a lényeket egybekapcsolja. Azonos a *Hiranjagarbh*aval.

SZUTTA-NIPATA

B.p. = *Khuddaka-nikája*

SZUTTAPITAKA

B.p. : *Szútrapitaka*

SZVABHAVA

H.B.sz. „Öntermészet”

H. Az ego önkifejező törekvése.

B. A *mahájána* szerint minden dolgok „üressek”, lényegiséget nélkülözők (*Svabhavata*). Az „Üresség” (*súnjaitá*) fajtája : *Svabhava-súnj*atá, a *Prajnaparamita*-irodalom, a *Madhjamika* iskola központi gondolata.

TADATMJA

H.sz. „lényegi egység”

A *Brahman* és az Önvaló azonosságára való ráébredés.

TAGORE, DEVENDRANATH

H. (bengáli: Thakur), 1817-1905, a nagy költő Rabindranath Tagore apja, a Raja Ram-mohan alapította *Brahmo-Samaj* szervezője. Az *Upanisádok* szellemében küzd a képi-másadás és a keresztény ideák behatolása ellen.

TAGORE, RABINDRANATH

H. (bengáli: Thakur), 1861-1941. az újkori India legjelentősebb költője, Devendranath Tagore, a *Brahmo-Samaj* irányítójának fia. Bengáli és angol nyelven fejtett ki gazdag irodalmi tevékenységet. Fő műve a *Gitanjali* (: Áldozati Ének, 1914, 1958) és a *Gora* (1924), a modern *Mahabharata*. 1911-ben megalapítja a filozófia és művészet egyetemét, amelyet a „Béke Otthonának” (Shantiniketan) nevez el. 1913-ban nyeri az irodalmi Nobel-díjat.

TAI-HUI TSUNG-KAO

Z.j. Daie Soko (1089-1163), kínai *zen* mester (: *rindzai zen, jógai iskola*), *Yüan-wu K'o-ch'in* (j. Engo Kokugon) tanítványa és utóda (*Has-su*).

TA-I

T.k. = *T'ai-i*

TAIBA HOJO

Z.j. = *Ta-mei Fa-ch'ang*

T'AI-CHI

T.k. „mestergerenda”

1. A Nagy Legvégső – az *I-ching* fogalma, amely a lét ősökára vonatkozik. 2. A neokonfucianizmusban (*Chu Hsi*) = *T'ai-i*, a Legfelső Egy.

T'AI-CHI-CH'UAN

T.k. „A Legfelső Egy (*T'ai-chi*) Ökle”
Önvédelmi küzdő módszerből kifejlesztett „mozgás (közben végzett) meditáció”. Fajtái: pusztá kézzel (*T'ui-shou* : taszító kezek), lándzsa, kés vagy kard alkalmazásával.

T'AI-CH'ING

T.k. = *San-ch'ing*

T'AI-CHI-T'U

T.k. „A Legfelső Egy (*T'ai-chi*) Diagrammja”
Chou Tun-i (1017-1073) neokonfucianista filozófus által kidolgozott kozmológiai diagramm, amely a „10 000 dolog” (*Wan-wu*)

keletkezését, kibontakozását a legfelső princípiumból (*T'ai-chi*) szemlélteti. (Vö.: *Wu-chi, Wu-hsing*)

T'AI-HSI

T.k. „Embriólégzés”

Taoista meditációs gyakorlat, az élet meghosszabbításának, a halhatatlanság (*Hsien*) megvalósításának módszere. (Vö.: *Pi-ch'i, Hsing-ch'i, Shang-t'ai, Shih-chieh*)

T'AI-HSÜ

B. (1889-1947) kínai szerzetes, az 1922 óta működő Buddhológiai Intézet és a Kínai Buddhista Szövetség (amelynek 1947-ben 4 milliónál több tagja volt) megalapítója. E két modern buddhista intézmény létrehozója a *Fa-hsiang* iskola követője volt.

T'AI-I

T.k. „Legfelső Egy”, vagy Ta-i, a „Nagy Egy”
1. A filozófiai *taoizmus* (*Tao-chia*) alapfogalma (= *Tao*).
2. A vallási taoizmus (*Tao-chiao*) főistensége (: *San-i*).

T'AI-I CHIN-HUA TSUNG-CHIH

T.k. „A Legfelső Egy (*T'ai-i*) Aranyvirágának Titka”

A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) fontos szövege (17. sz.), amely az Igazság Megvalósításának Iskolája (*Ch'üan-chen tao*) alapját képezi. A „belső elixír” (*Nei-tan*) és a *Ch'un* (j. *zen*) szintézise.

T'AI TAO

T.k. „A Legfelső Egy Útja”

A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) iskolája, amelyet Hsiao Pao-chen (12. sz.) alapított. Egy megelőző irányzat (: *Cheng-i tao*, „Az Igaz Egység Útja”) változata.

TAIJASA

H.sz. „fénylő”

Vadanta: álomállapot, a 4 Avastha egyike (= *Svapna*). A többi 3 tudatállapot : *Prajna* (mély álom), *Vaishvanara* (éber állapot), *Turiya* (a „negyedik”).

TAIKO KOKE

Z.j. = *Ta-kuang Chü-hui*

T'AI-P'ING CHING

T.k. „A legmagasabbrendű Béke Könyve”, amelynek a hagyomány szerint *Yü Chi* a szerzője. A mű a „Legmagasabbrendű Béke” iskola (*T'ai-p'ing tao*) alapját képezi, de csak töredékeiben maradt fenn. (Vö.: *Yin-yang, Wu-hsing, Shou-i*)

T'AI-P'ING TAO

T.k. „A Legmagasabbrendű Béke iskolája”, amelyet 172-178 között alapított *Chang Chüeh*. (Vö.: *T'ai-p'ing ching*)

TAISHAN

T. Szent hegy Kínában, a vallási élet központja. Fő istensége *T'ai-yüeh ta-i* (: A Keleti Orom Nagy Császára), a Föld és az emberiség ura, a Jade-császár (*Yü-huang*) helytartója. Az 1545 m magas hegy csúcsára a „Menny Lépcsője” (7000 fok) vezet, amelyen a Jade-császár temploma áll. A kínai mitológia szerint ide térnek meg az elhaltak lelkei. Nehezen hozzáférhető magaslatain mutatták be a császári áldozatokat. A magasba vezető út sziklafalait számos felirat díszíti.

T'AI-SHANG KAN-YING P'EN

T.k. „A tettek következményeit tárgyaló értekezés”

Taoista mű (sung-kor), amely a *taoizmus* morális aspektusát hangsúlyozza. A cselekedetek minősége szabja meg az emberi lét időtartamát: minden nagy bűn „ára” 12 év, a kisebb vétek 100 napot jelent. 300 jó cselekedet jutalma földi halhatatlanság : *Hsien*, míg 1300 jótett „mennyei” halhatatlanságot eredményez.

T'AI-SHANG LAO-CHÜN

T.k. „Lao Nagyúr” = *Lao-chün*

T'AI-SHANG TAO-CHÜN

T.k. „A *Tao* Nagyura”, vagy Ling-pao t'ien-tsun (: „A Mágikus Ékkő Mennyei Magasztossága”). A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) 3

fő istenségének egyike, a 3 „Tiszta Menny” (*San-ch'ing*) egyikének „A Tökéletes Tiszta-ság Mennysországa” (*Shang-ch'ing*) ura. Ezen kívül a taoista kánon (*Tao-tsang*) 2. részének (*Tung*) patrónusa. Az ő testetöltése *Lao-izu*.

T'AI-SHAN NIANG-NIANG

T. = *Pi-hsia yüan-chün*

T'AI-SIHII

T.k. 1. „Embriótáplálás”. Az élet meghosszabbítását célzó taoista (meditációs) gyakorlat, az „embriólégzés” (*T'ai-hsi*) bevezető gyakorlata. 2. „nagy kezdet”, a világ ősalápota, amely a formák keletkezését megelőzi (: *Huai-nan-izu*).

TAISHO ISSAKJO

B.j. A kínai *Tripitaka* modern változata, amelyet Takakusu j. buddhológus adott ki (1924-1934). Terjedelme 100 kötet (3360 *szútra*). Beosztása: 55 kötetben – 25 *szútra*, 3 *Vinaja*, 8 *Abhidharma*, 12 kommentárok, 4 a buddhizmus kínai és japán iskolái, 7 egyháztörténet és biográfiák, valamint katalógusok. További 30 kötetben japán szerzők (736) munkája, valamint 15 kötet illusztráció és regiszter.

TAI-SO-YU

Z.j. A Valóság 3 síkja, a *Trikája* megfelelője.

TAITTIRIJA-UPANISHAD

H.sz. A „Fekete” *Jaunvéda*hoz tartozó szentírat, amelynek 3 része van (: *Valli*) : 1. Shiksha-Valli, a tanítványnak szóló utasítások (a szöveg helyes kiejtése és hangsúlyozása). 2. Ananda-Valli, az *Annan*ról és *Brahman*ról (: *Satchidananda*). 3. Bhri-gu-Valli, Varuna fiához (*Bhri-gu*) intézett tanításai.

T'AI-YÜEH TA-TI

T.k. „Kelet Szent Hegyének” (*Taishan*) Nagy Uralkodója”

A *taoizmus* egyik legnépszerűbb (hegy-)isten-sége, a Föld és az emberiség ura, a Jade-császár (*Yü-huang*) helytartója.

TAIZAN HOSHIIN

Z.j. = *Ta-sui Fa-chen*

TAJO-IPPEN

Z.j. „helyesen ülve egynek /lenni/ A *Soto iskola* kifejezése, amely a Buddha-lényegiségre (*Bussho*) vonatkozik. (Vö.: *zazen, Shikantaza*)

TAKADHARA

H.sz. „olajforrás” (amely hangtalanul, megszakítás nélkül ömlik)

1. Az altudat szimbóluma. 2. Az istenséggel való folyamatos kapcsolat, a *Sadhaka* (: *Sad-hana*) áhított (tudat-) állapota.

TAKUAN

Z.j. 1. Sóban tartósított száraz retek, amely a *zen* kolostorok (*Thera*) napi étrendjének tartozéka.

2. Soho (1573-1645) japán *zen* mester (*rin-dzai iskola*) önmagának adott neve. Tanítója Enkan Kokushi Shushuku és Mindo Kokyo. Utóbbtól nyerte el az „Elismerés Pecsétjét” (*Inka-Shomei*). 1609-től a *Daitoku-ji* (Kyoto) apátja, majd 1638-tól Tokugawa Iemitsu Shogun utasítására a Tokai-ji (Edo, a későbbi Tokió) vezetője. A Tus és Ecset Ösvénye (*Shodo*), a Tea Ösvénye (*Chado*), valamint a Kard Ösvénye (*Kendo*) elismert mestere, a híres Mijamoto Niten vívómester tanítója.

TA-KUANG CHÜ-HUI

Z. vagy Ta-kuang Chü-tun (j. Daiko/Taiko/Koke, 836-903, kínai *zen* mester, *Shih-shuang Ch'ing-chu* (j. Sekiso Keisho) tanítványa és utóda (*Hassu*).

TAKUHATSU

Z.j. „alamizsnás szilkével /hachi vagy hatsu/ kérni /taku/”
Buddhista szerzetesek napi kolduló körútja.

TALA

H.sz. A sötétség állapota/i/, a 7 alsó sík (: *Lo-ka*):

1. Atala, nem-anyagi sík, a szellemi feloszlás állapota.

2. Vitala, az anyaghoz való vonzódás állapota.
3. Sutala, anyagi sík (vágynak és szenvedélyeknek).
4. Rasatala, az érzéki kielégülés síkja.
5. Talatala, nem-anyagi sík (fékevesztettség állapota).
6. Mahatala, az árnyéklét síkja (énség, önzés).
7. Patala, az altudat síkja (impulzusok, emlékek).

TA-LUO-T'IENT

T.k. = *T'ien*

TAMASZ

H.sz. „sötétség, elvakultság, tudatlanság”
A 3 *Guna* egyike, melyek a *Prakriti* alapját képezik: a természet inaktív erői.

TA-MEI FA-CH'ANG

Z. (j. Daibai/Taiba/Hojo, 752-839) kínai *zen* mester, *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Hang-chou T'ien-lung* (j. Koshu Tenryu) tanítója.

TAN

Z.j. A szerzetes számára kijelölt hely, ahol a *zazen* gyakorolja.

TAN

T.k. „cinóber”

A taoista alkímia (*Wai-tan*) legfontosabb szubsztanciája.

TAN-CHING

Z.k. = *Liu-tsu-ta-shih fa-pao-t'an-ching*

TANDEN

Z.j. A *Buddha-Dharma* közvetlen és hamisítatlan átadása a *zen* szellemében.
(Vö.: *Ishin-Denshin*)

TANDEN

Z.j. (k. Tan-t'ien), „cinóbersík” (: *Hara*).

TANGA

Z. vagy Tanka : „időzés reggelig”

A szerzetes éjszakai pihenője egy *zen* kolostorban (*Thera*) az arra kijelölt (vendég)szobában (Tanga-Rjo), zárándokútja (*Angya*) során.

TANGA-ZUME

Z.j. „időzés a vendégszobában”

A kolostorba való felvételét kérő szerzetes vizsgaideje. (Vö.: *Niwa-Zume*)

TANGEN OSHIN

Z. vagy Tangen Shin'o = *Tan-yüan Ying-chen*

TAN-HSIA T'IENT-JAN

Z. (j. Tanka Tennen), 739-824, kínai *zen* mester, *Shih-t'ou Hsi-ch'ien* (j. Sekito Kisen) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Ts'ui-wei Wu-hsüeh* (j. Suibi Mugaku) tanítója.

TAN-HSIA TZU-CH'UN

Z. (j. Tanka Shijun, megh. 1119) kínai *zen* mester (*Soto* iskola), *Yün-chü Tao-ying* (j. Ungo Doyo) utóda (*Hassu*), *Hung-chih Cheng-chüeh* (j. Wanshi Shogaku) és *Chen-hsieh Ch'ing-liao* (j. Shingetsu Shorjo) tanítója.

TANKA

Z.j. *Tanga*

TANKA SHIJUN

Z.j. *Tan-hsia Tzu-ch'un*

TANKA TENNEN

Z.j. *Tan-hsia T'ien-jan*

TANKU

Z.j. „csupán üresség” : *Futan-ku*

TANMATRA

H.sz. „őanyag”

Ama „finom elemek”, melyekből a „durva elemek” (*Mahabhuta*) keletkeznek. Az 5

Tantra kultusz istensége

Tanmatra: 1. shabda (hang). 2. sparsha (érin-tés). 3. rupa (látás). 4. rasa (ízlelés). 5. gandha (szaglás).

Az 5 Mahabhuta: 1. ákása (éter). 2. vaju (levegő). 3. tejas (tűz). 4. apas (víz). 5. prithivi (föld).

TANNISHO

B.j. *Shinran*

TAN-TINE

T.k. „cinőbersík”

A 3 testtáj, amelyeken keresztül az „életerő” (: *Ch'i*) áramlik: 1. „Felső cinőbersík” : agy; 2. „Középső cinőbersík” : szív(táj); 3. „Alsó cinőbersík” : köldök(táj). Több taoista iskola (: *Shen*) szerint a „testi istenségek” és az „ártó lények” (: *San-ch'ung*) otthonai. (Vö.: *Huan-ching*; *Nei-tan*; *T'ai-hsi*; és *Wai-tan*)

TANTRA

H.B.sz. „szövevény, összefüggés”

H. A védák, *Upanisádok*, *puránák* és *Bhagavad-gítá* szerint a *Sanatanadharma* alapja. Központi témája az isteni (teremtő) erő, *Shakti*, mely Devi (Istennő), nevezetesen *Siva* felesége személyében nyer kifejezést különböző alakjaiban: Maheshvari, Lakshmi, Sarasvati, Uma, Gauri, Kali, Durga.

A 2 tantrikus iskola: 1. *Vamacsára* („balkéz-ösvény”) = szexuális praktikák. 2. *Dakshinacsára* („jobbkez-ösvény”) = az Isteni Anya iránti odaadás. (Vö.: *kundalini*)

B. A *tibeti buddhizmus* különböző szövegeinek (orvosi és asztrológiai stb. munkák) gyűjtőneve. A *Vadzsrajána* szentiratai, melyek a hagyomány szerint *Sákjamuni* (*Dharmakája* aspektusában kiharított) tanításai. A 4 Tantra Osztály: 1. Krija-Tantra (Cselekvés-Tantra), 2. Charya-Tantra (Véghezvitel-Tantra), 3. Jóga-Tantra és 4. Legfelső Jógatantra/k/ = Guhjasamaja-Tantra, *Kalacsakra-Tantra*.

A *Nyingmapa iskola* (t. rNin-ma-pa) a „Legfelső Jóga-Tantrat” további 3 osztályba sorolja: Maha-jóga, Anu-jóga, Ati-jóga (*Dzogcsen*).

TANTRA-JÓGA

H.sz. = *Kundalini-Jóga*

TANTRIZMUS

H. = *saktizmus*

TAN-YÜAN YING-CHIEN

Z. vagy Tan-yüan Chen-ying (j. Tangen Oschin vagy Tangen Shin'o) 8-9. sz.-i. kínai zen mester, Nan-yang Hui-chung (j. nan'yo Echu) tanítványa és utóda (*Hassu*).

TAO

T.k. „Út”

A *taoizmus* (: *Tao-chia*, *Tao-chiao*) központi fogalma, a *Tao-te ching* és *Chuang-tzu* vezér eszméje, az „Ember Útja”. A *konfucianizmus* szövegeiben erkölcsi magatartást fejez ki. *Lao-tzu* metafizikai aspektusát hangsúlyozza (: *Tao-te ching*) = „mindenek alapját képező ősprincípium”.

TAO-AN

B. (312-385) kínai buddhista tudós, aki nagy hatással volt a kínai buddhizmus fejlődésére. A korában kínai fordításban már létező *szútrák* rendszerezője, a *Maitreja* kultusz és a *Ch'an* (*zen*) propagálója.

TAO-CHIA

T.k. Az ún. filozófiai *taoizmus*, amely *Lao-tzu* (: *Tao-te-ching*) és *Chuang-tzu* munkáin alapul. (Vö.: *Lieh-tzu* és *Yang Chu*)

TAO-CHIAO

T.k. Az ún. vallási *taoizmus*, amelynek célkitűzése a halhatatlanság (: *Ch'ang-sheng p'uszu*) megvalósítása. (Vö.: *Wu-tou-mi tao*; *T'ai-p'ing tao*; *Cheng-i tao*; *Ch'üan-chen tao*).

TAO-HSIN

Z. (j. Doshin), 580-651. a *zen* (*Ch'an*) kínai vonalának 4. patriarchája (*Soshigata*). *Seng-ts'an* utóda (*Hassu*). *Hung-jen* tanítója.

TAO-HSÜAN

B. *Lü-tsung*

TAO-HSÜAN LÜ-SHII

Z. (j. Dosen Rishii), 702-760, a *Vinája* iskola kínai mestere, *Shen-hsiu* utóda (*Hassu*), a japán Gjoho (722-797) tanítója.

T'AO HUNG-CHING

T. (456-536) taoista tudós és orvos. Műveiben igyekezett a *konfucianizmus*, a *Buddhadharma* és a *taoizmus* tanításait összeegyeztetni.

TAO-I

Z. *Ma-tzu Tao-i*

TAOIZMUS

A kínai filozófia és vallás különböző irányzatainak gyűjtőneve. (Vö.: *Tao-chia*, *Tao-chiao*; *Cheng-i tao*, *Ch'üan-chen tao*, *Lieh-tzu*, *Nei-tan*, *Wai-tan*, *Wu-tou-mi tao*).

TAO-SIENG

B. (355-434) neves kínai szerzetes, a *Nirvána*-iskola alapítója. *Kumarajiva* munkatársaként a *Lónus-Szútra* és a *Vimalakirtinirdeshasútra* fordítója, a *Mahaparinirvana-Szútra* és a *Prajnaparamita-Szútra* szintézisének megalkotója.

TAO-SHII

T.k. Taoista tudós, a vallási taoizmus (*Tao-chiao*) papja. A 4. sz.-tól kezdődően a különböző szertartások (*Chai*) végzője és a talizmánok (*Fu-lu*) készítője.

TAO-TE CHING

T.k. „Az Út és erény (erő) könyve” *Lao-tzu* műve, amely 5000 írásjelből áll. A filozófiai és a vallási taoizmus (: *Tao-chia*, *Tao-chiao*) alapvető munkája. Keletkezésének ideje az i.e. 4. vagy 3. sz.

TAO-TSANG

T.k. Taoista kánon, amelynek legrégebb szövegei az 5. sz.-ból valók.

A napjainkig fennmaradt változat a Ming-dinasztia idején keletkezett. A gyűjtemény 5486 kötete 1476 művet tartalmaz. Az egyes munkák sem a szerző nevét, sem keletkezést nem tüntetnek fel.

TAO-WU YÜAN-CHIH

Z. (j. Dogo Enchi), 768-853, kínai zen mester, *Yüeh-shan Wei-yen* (j. Yakusen Igen) tanítványa és utóda (*Hassu*). *Shih-shuang Ch'ing-chu* (j. Sekiso Keisho) tanítója.

TAO-YIN

T.k. „nyújtózni és összehúzódni”

Taoista, légzéssel összekötött testgyakorlat, amely a „keringést” (*Hsing-ch'i*) szabályozza. A hagyomány szerint e gyakorlatok a halhatatlanságtól (*Hsien*) származnak.

TAPAS

H.sz. vagy Tapasja, „izzás, aszkézis” Intenzív szellemi (jóga)gyakorlatok, amelyek célja az istenséggel (*Brahman*) való azonosulás. A *raja-jóga* 2. fokozata (*Nijama*) 5 „erénynek” egyike. A többi 4: *Shancha* (tisztaság), *Santosha* (megelégedettség), *Svádhyája* (szentiratok tanulmányozása), *Ishvara-Pranidhana* (Isten iránti odaadás).

TARA

B. (sz. „Csillag”, t. Dölma – sGrol-ma) „Szabadító”

Avalokitésvara (t. sPyan-ras-gzigs) Dhjáni-Bodhiszattva emanációja (női vetülete), a *tibeti buddhizmus* egyik legnépszerűbb női istensége. Kultuszát a 11. sz.-ban *Atisha* propagálta. Az ikonográfia 21 formáját különbözteti meg: közöttük a legismertebb a Fehér és Zöld Tara. Sron-bcan-sgam-po tibeti király két felesége e két istennő testetöltése.

TARKAVIDJÁ

H.sz. = *Njája*

TA-SHII

Z.k. „Nagy Mester” : *Daishi*

Tara „csillag”

Fehér Tara

Zöld Tara

Avalokitésvara

TA-SUI FA-CHEN

Z. (j. Taizui Hoshin, 9. sz.) kínai *zen* mester, *Ch'ang-ch'ing Ta-an* (j. Chokei Daian) tanítványa és utóda (*Hassu*).

TAT

H.sz. „AZ”

A szavakba nem foglalható princípium, a mélységes titok, az abszolútum. (Vö.: *tat tvam asi*)

TATHAGATA

B.Z.sz.p. „Az úgy eltávozott” (: A Bölcsesség túlpártjára érkezett) : *Samjak-Szambuddha*.

TATHÁGATA-GARBHA

B.sz. „*Tathágata*-csíra”
Mahájána : a látens Buddha természet.

TATHATÁ

B.sz. „Olyanság”
A *mahájána* központi fogalma, amely mindennek „való lényegiségére” utal. (Vö.: *Tathágata-garbha, Dharmata*)

TATTVA

H.B.sz. „Igazság, alapelv, az igazi lét”
1. *Vedánta* : tat + tvam (: AZ + Te)
2. *Sánkhja* : az alapp princípium 25 tattvaja: *Avjakta, Buddhí, Ahamkara, az 5 Tanmatra, 5 Mahabhuta, 5 Buddhindrija, 5 Karmendrija, Manas és Purusha*.

TATTVABODHA

H.sz. „Az Igazság felismerése”
Az *Advaita-vedánta* klasszikus műve, szerzője *Sankara*.

TATTVA-JNANA

H.sz. A dolgok lényegének felismeréséből fakadó bölcsesség.

TAT TVAM ASI

H.sz. „Az (Ez) vagy te!” (: az abszolútum egylényegű veled)
A legjelentősebb *Mahávjkja*. (Vö.: *Vedánta, Chandogja-Upanisád*)

TA-TUNG CHEN-CHING

T.k. „A Nagy Titok Igaz Könyve”
Taoista mű (2-4. sz.), amely 39 fejezetben 39 istenség kinyilatkoztatását közli. (Vö.: *T'ai-i*)

TA-YÜ

T.k. „A Nagy Yü”
A kínai mitológia szerint a Hsia-dinasztia alapítója, a „Hullámok Ura”, aki egy nagy özönvíz után a világot (újra) teremtette. (Vö.: *Ho-t'ou, Lo-shu*)

TE

T.k. „erény, erő”
1. A *tao* hatóereje, a dolgok immanens princípiuma. (Vö.: *Tao-te ching*)
2. Konfucius (*K'ung-tzu*) szerint a kultúrált ember tulajdonsága.

TEISHIO

Z.j. „magyarázat”
Zen : a zen tapasztalás *Roshi* által való ismeretése egy *Sesshin* alkalmával.

TEJAS

H.sz. „fény, izzás”
1. egy *guru* dicsfénye. 2. a szív 4 tökéletességének egyike. (Vö.: *Kaljána-Shraddha*)

TEJOBINDU-UPANISHAD

H.sz. „*Brahma* erejének pontja”
1. Az *Atharvaveda* egyik *Upanisádja*. 2. Az *OM*.

TEKIDEN

Z.j. „Hiteles közvetítés”
Az *Inka-Shomeivel* igazolt (tanulmányi) eredmény. (Vö.: *Hassu, Sanmotsu*)

TEMPYO

Z.j. = *T'ien-p'ing*

TENDAI ISKOLA

B.j. A kínai *T'ien-t'ai* iskola japán megfelelője, amelyet a 8. sz.-ban *Saicho* (Dengyo Daishi) honosított meg Japánban.

TENDAI TOKUSHO

Z.j. = *T'ien-t'ai Teshao*

TENDO NYOJO

Z.j. = *T'ien-t'ung Ju-ching*

TENGYUR

B. (t. bsTan-'gyur) = *Kangyur/Tengyur*

TENJIN

Z.j. vagy Tenshin. „szív-szellem (*Kokoro*) megvilágosodás (segítője)” 1. *Zen* kifejezés, amely a felüdülést szolgáló kis étkezésre vonatkozik. 2. Látogatóknak (kolostorok vendégei) felkínált süteményfajta.

TENJO TENGE YUIGA DOKUSON

Z.j. „Ég fölött, ég alatt, egyedül én vagyok tiszteletre méltó”
Sakjamuni-nak tulajdonított nyilatkozat, amelyet a hagyomány szerint közvetlen megvilágosodása után tett.

TENNO DOGO

Z.j. = *T'ien-huang Tao-wu*

TENRYU

Z.j. = *T'ien-hung; Hang-chou T'ien-lung*

TENRYU-JI

Z.j. Nagy *zen* kolostor Kyotóban, amelyet Ashikaga Takauji Shogun építtetett 1339-ben
Első apátja *Muso Soseki* volt

TENZO

Z.j. Egy *zen* kolostor konyhafőnöke.

TERA

Z.j. vagy O-Thera, *zen* kolostor vagy templom.

TERMA

B. (t. gTer-ma) : „Kincs”
A *tibeti buddhizmus* a 8. sz.-ban titkos helyekre rejtett vallásos szövegeket jelöl e kifejezéssel, amelyeket adott (alkalmas) időpontban egy *Tertön* (: kincs-fellelő) hoz a napvilágra.

TERTÖN

B.t. : *Terna*

TE-SHAN HSÜAN-CHIEN

Z. (j. Tokusan Senkan, 781-867) kínai *zen* mester, *Lung-t'an Ch'ung-hsin* (j. Ryuton Soshin) tanítványa és utóda (*Hassu*). *Teshannak* 9 Dharmakövetője volt, akik közül a legismertebbek *Yen-t'ou Ch'üan-huo* (j. Ganto Zenkatsu) és *Hsüeh-feng I-ts'un* (j. Seppo Gison).

TETSUYA

Z.j. „Éjen át (ülés)”
A *Rohatsu-Sesshin* utolsó éjszakája.

THA

H.sz. *Hatha-jóga*

THAKUR

H. bengáli : *Tagore*

THANGKA

B.t. *Thanka*

THANGTONG GYELPO

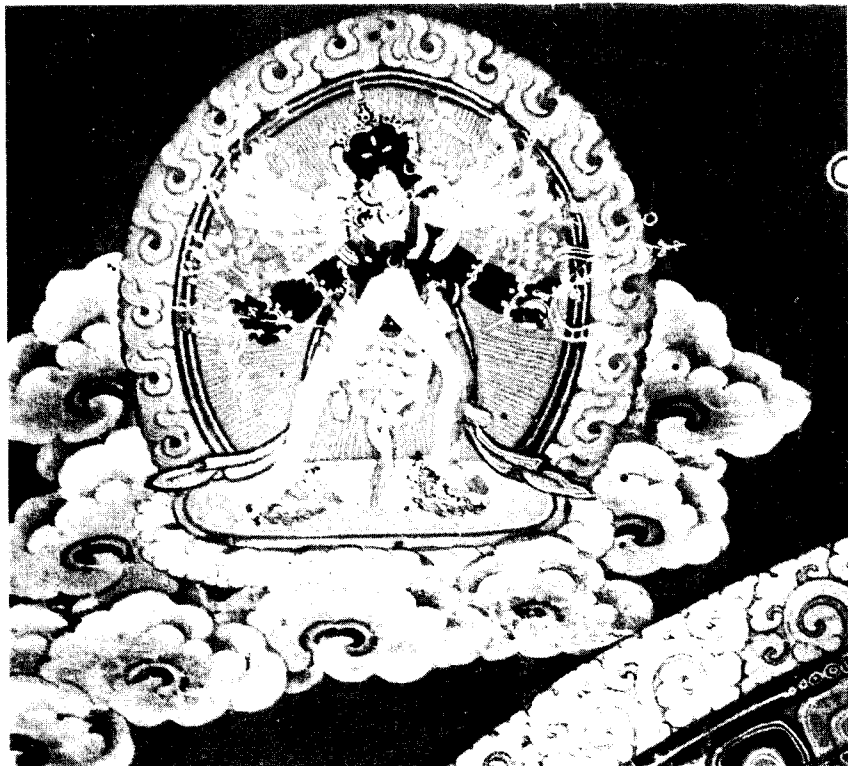
B. (t. Than-ston rGyal-po) „a vadon királya”
A *tibeti buddhizmus* híres tanítója (15. sz.), aki 125 évet élt, és ebből 100 évet töltött tanítással.

THANKA

B. (t. Than-ka) vagy Thangka : „/tekeres/kép, festmény”
Vászonra festett, brokáttal keretezett szentkép, amely a *Buddha-dharma* ismertetését szolgálja, ill. az elmélyedést (*Dhjána*) segíti. Tárgyai: az „Életkerék” (*Bhava-Csakra*), jelenetek a Buddha előző létformáiból (*Jataka*), istenségek és buddhista szentek, iskolák alapítói. (Vö.: *Mandala, Sadhana, Kjabdro*)

TEOZÓFIAI TÁRSASÁG

H.B. Ezotérikus tanításokat kutató egyesülés, amelyet 1875-ben (New York) alapított Helena Petrovna Blavatsky és Henry S. Olcott. 1882 óta központja az indiai Adyar (Madras

Thanka (templomi selyemfestmény)

elővárosa). Számos (sok nyelvre lefordított) kiadványával nagyban hozzájárult a keleti vallások és filozófiák népszerűsítéséhez. Társaságok működnek Amerika és Európa számos országában. A budapesti egyesület működését 1952-ben betiltották, de a rendszerváltás után újraalakult.

THERA

B.p. „Öreg”

A *hinajána* irányzat szerzetese (*bhikkhu*), aki sok éve tagja a közösségnek (*Sangha*), vagy bölcsességével érdemelte ki e címet.

TIHERA-GATHA

B.p. „Öregek Himnuszai”: *Khuddaka-nikája*.

TIHERAVÁDA

B.p. „Öregek Útja”

Hinajána iskola (: *Sihavira, Vibhajjavadin*). Alapítója Mogaliputta Tissa. I.e. 250-ben *Mahinda* honosította meg Ceylonban, ahol a Mahavihara (kolostor) szerzetesei képviselték tanait. Az irányzat napjainkban a dél-ázsiai országokban (Sri Lanka, Burma, Thaiföld, Kambodzsa, Laosz) honos.

THERI

B.p. : *Bhikshuni* (Vö.: *Thera*)

THERI-GATHA

B.p. : *Khuddaka-nikája* (Vö.: *Thera-Gatha*)

TI

T.k. „Úr, Úristen”

vagy Shang-ti : „Legfelső Úr”

Eredetileg a Shang-nép (i.e. 2. évezred) ősapja.

T'IAO-CI'I

T.k. „a légzés harmonizálása”

Taoista légzőgyakorlat.

(Vö.: *Fu-ch'i, Hsing-ch'i, Lien-ch'i*)

TIBETI BUDDHIZMUS

B.

A buddhizmus Tibetbe való bevezetésének jelképes ábrázolása:

A lótusz *Padhasambhava*t szimbolizálja, a lángoló kard *Khri-sron-lde-bcan* király, a tó *Shantirakshita* jelképe. A két madár a két nagy fordító (: *Rin-chen-bzan-po* és 'Brog-mi) munkásságára utal. Az ábrázolás, amely

rendszerint a *Than-ka* alsó részén fordul elő, *Sa-skya Pandita* alkotása.

A tibeti buddhizmus a nyugati irodalomban mint „lámaizmus” ismert, a *mahájána* Tibetben és a Himalája országaiban (újabbban Nyugaton is) elterjedt irányzata (: *vadzrajána*). Tibet ősvallása a *bön* volt, és az uralkodóház *Songcen-Gampo* (t. *Sron-bcan-sgam-po*) uralkodása idején (620-649) fordult az új vallás felé. Az első buddhista kolostort (*Samyé*, t. *bSam-yas*) 775-ben alapította *Padma-sambhava*.

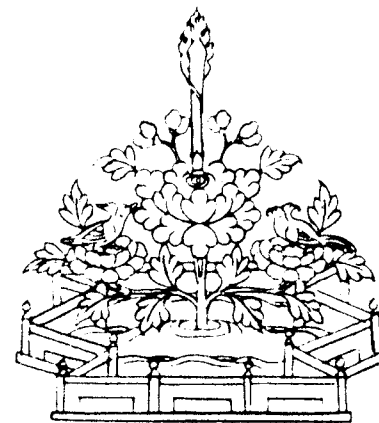
A *Buddha-dharma* szilárd alapjait *Tisong Decen* (t. *Khri-sron-lde-bcan*) király uralkodása idején (755-797) *Shantirakshita* és *Padmasambhava* fektette le. Nagy iskolái: a *Nyingnapa* (t. *rNin-ma-pa*), *Kagyüpa* (t. *bKa'-rgyud-pa*), *Sakjapa* és a *Gelugpa* (t. *dGe-lugs-pa*).

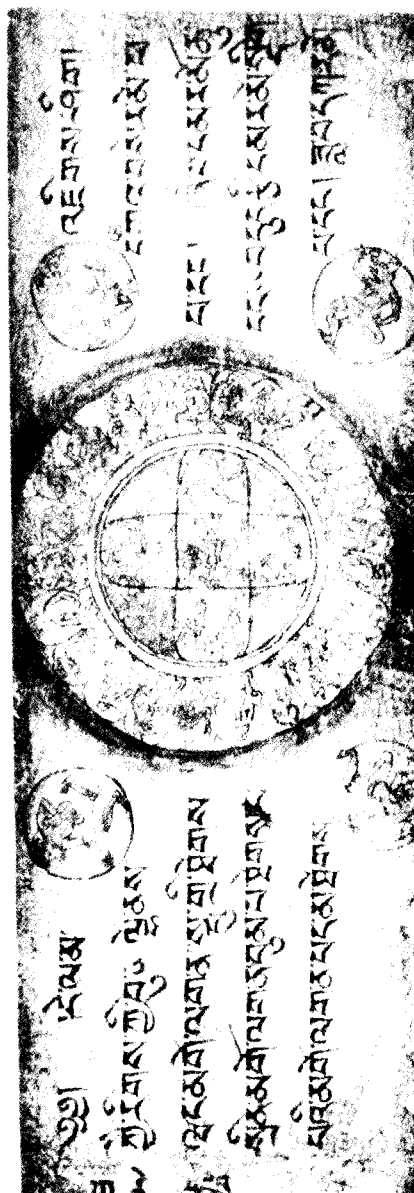
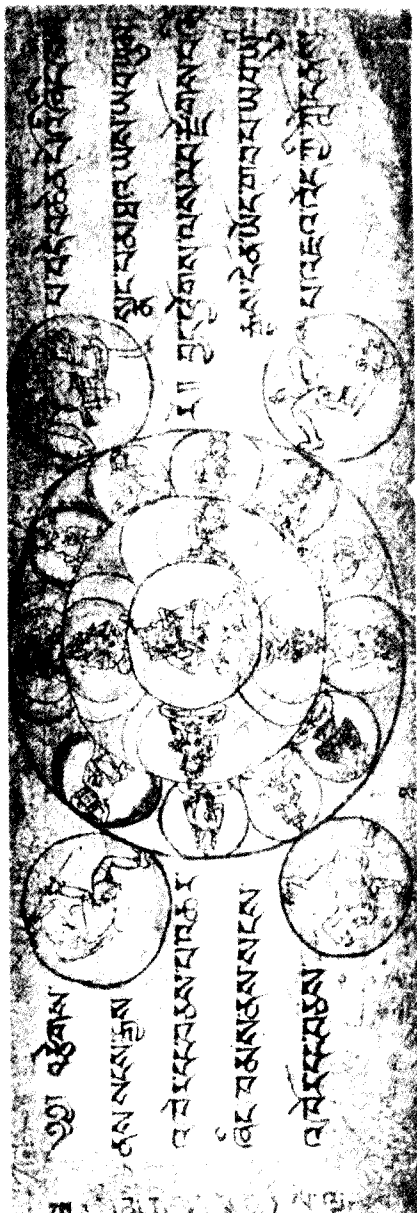
(Lásd még: *Kangyur/Tengyur, Tsongkhapa, Marpa, Milarepa, dalai láma*.)

TIBETI HALOTTASKÖNYV

B. : *Bar-do tödöl*

A *Bar-do* tosz-grol 2 oldalának fadüclenyomata (köv. oldal)

1. és 2. lapon az ábrázolások:

Avalokitésvara, Szamantabhadrha, Padmasambhava, Szamantabhadrha és Vajraszattva-Buddha.

T'IENT

T.k. „menny”

A vallási taoizmus (*Tao-chiao*) a buddhizmushoz hasonlóan 36 mennyei világot ismer, melyek 6 osztályt alkotnak és különböző istenségek otthonai. A beosztás:

1. A vágy 6 mennyei világa, 2. a formák 18 mennyei világ, 3. a formákat nélkülöző 4 mennyei világ, 4. Brahma 4 mennyei világ, 5. a „3 tiszta” (*San-ch'ing*) mennyei otthona, 6. a „Nagy Háló” (*Ta-luo-t'ien*), amely az univerzumot a „nagy sötétségtől” elválasztja.

T'IENT-HUANG TAO-WU

Z. (j. Tenno Dogo, 738-807) kínai zen mester, *Shih-t'ou Hsi-ch'ien* (j. Sekito Kisen) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Lung-t'an Ch'ung-hsin* (j. Ryutan Soshin) tanítója.

T'IENT-I

T.k. = *San-i*

T'IENT-KU

T.k. „Mennyei Dob”

Taoista „egészséggyakorlat”: tenyerek a füleken, ujjak a tarkótájon, a bal mutatóujj a jobb középsőujjat érinti – a „menny dobjának” hangja így válik hallhatóvá.

T'IENT-KUAN

T. = *San-kuan*

T'IENT-LUNG

Z. = *Hang-chou T'ien-lung*

T'IENT-MING

T.k. „Mennyei felhatalmazás”

A „Menny Fia” (: kínai császár) ennek alapján uralkodik.

T'IENT-P'ING

Z. (j. Tenpyo, 8-9. sz.) kínai zen mester, *Hsü-*

eh-feng I-s'un (j. Seppo Gisen) dharma követője (*Hassu*).

T'IENT-SHIH

T.k. „Mennyei Mester”

A *Chang Tao-ling* leszármazási vonal taoista mestereinek megítéző címe.

T'IENT-SHU

T.k. „Mennyei írásmód/ok”

A taoista iratok 2 betűtípusa:

1. „Természetes” T'ien-shu : a vonuló felhőket utánozó írás, amelyet csak a tao megvalósítói tudnak elolvasni.
2. „Felhőírás” (: *Yün-chuan*) a taoista iratok betűtípusa.

T'IENT-TAI ISKOLA

B.k. „Mennyei katedra (szószék)”

Buddhista iskola, amelyet *Chih-i* (538-597) a *Lótusz-szútra* alapján öntött végső formába. Az iskola *Nagarjunat* tekinti 1. pátriárkájának.

T'IENT-TAI TE-SHAO

Z. (j. Tendai Tokusho, 891-972) kínai zen mester, *Fa-yen Wen-i* (j. Hogen Bun'eki) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Yung-ming Yen-shou* (j. Yomyo Enju) tanítója.

T'IENT-TSUN

T.k. „Mennyei Tiszteletreméltó/k/”

A vallási taoizmus (*Tao-chiao*) főistenségei. A legjelentősebbek:

Az „Öskezdet Mennyei Tiszteletreméltója” *Yüan-shih t'ien-tsun*. A „Mágikus Drágakő Mennyei Tiszteletreméltója” *Ling-pao t'ien-tsun*. A Tao és Te Mennyei Tiszteletreméltója *Tao-te t'ien-tsun*; *San-ch'ing*. A „Jade-császár” *Yü-huang*.

T'IENT-TUNG JU-CHING

Z. (j. Tendo Nyojo, 1163-1228) a *Soto* iskola kínai zen mestere, *Chen-hsieh Ch'ing-liao* (j. Shingetsu Shoryo) tanítványa és utóda (*Hassu*), Dogen Zenji (a *Soto zen* bevezetőjének) tanítója.

T'IENT-WANG

B.k. „Mennyei Király/ok/”

TI-I

T.k. = *San-i*

TI-KUAN

T. = *San-kuan*

TILOPA

B. (t. Ti-lo-pa)
(988-1069) *Mahasiddha*, a *Mahamudra*-hagyomány első emberi guruja. Tanítványa *Naropa*.

Tilopa

TI-LUN ISKOLA

B.k. „A Birodalmakról szóló Értekezés iskolája”

A kínai buddhizmus korai irányzata, amely *Vasubandhu* a *Dashabhumikához* frott kommentárján alapul. A művet i.sz. 508-ban *Bodhiruchi*, Ratmanati és Buddhásanta fordították kínaira.

TING SHANG-TSO

Z. (j. Jo Joza, 9. sz.) kínai *zen* mester. *Lin-chi I-tsüan* (j. Rinzaigen) tanítványa és utóda (*Hassu*).

TIRTHANKARA

H.sz. „Ütmutató”

A *jainizmus* 24 Tirthankarát ismer, akik a tanítást évszázadokon keresztül átörökölték. Közülük az utolsó *Mahavira*.

TITIKSHA

H.sz. = *Shatkasampatti*

TI-TS'ANG

B.k. (sz. *Kshitiagarbha*) a „Föld Öle”

1. A kínai buddhizmus 4 nagy *bodhiszattvá*-jának egyike, a pokol (*Naraka*) lakóinak megmentője.
2. *Lo-han Kuei-ch'en* kínai *zen* mester. (bodhiszattva indiai ábrázolása)

Ti-ts'ang

TOHO ANSHU

Z.j. vagy Toho Anju = *T'ung-feng An-chu*

TOKUDO

Z.j. „Az áthaladás megvalósítása”

1. Buddhista szerzetes felavatási szertartása.
2. Világi személy felvétele (: menedéért való folyamodás) szertartása.
3. A „megvilágosodás” élményére vonatkozó kifejezés.

TOKUSAN SENKAN

Z.j. = *Te-shan Hsüan-chien*

TONGO

Z.j. „spontán megvilágosodás” (: *Satori*)
Ellentéte: *Zengo*, a megvilágosodás (felismerésre jutás) fokozatos elérése. (Vö.: *Hui-neng. Lin-tsu-ta-shih fa-pao-t'an-ching*)

TOSAN SHUSHO

Z.j. = *Tung-shan Shou-chu*

TOSOTSU JUETSU

Z.j. = *Ton-shuai Ts'ung-yüeh*

TOU-MU

T.k. „A Nagy Kocsi Anyja”
Taoista női istenség, az élet és halál könyvének őrzője, a részvét megszemélyesítője.

TOU-SHUI TS'UNG-YÜEH

Z. (j. Tosotsu Juetsu, 1044-1091), kínai *zen* mester (*Rinzai zen. Orjo-vonal*), *Pao-feng K'o-wen* (j. Hobo Kokumon) tanítványa és utóda (*Hassu*).

T'OU-TZU TA-TUNG

Z. (j. Tosu Daido, 819-914) kínai *zen* mester. *Ts'ui-wei Wu-hsüeh* (j. Suibi Mungaku) tanítványa és utóda (*Hassu*).

TOZAN RYOKAI

Z.j. = *Tung-shan Liang-chieh*

TOZAN SHUSHO

Z.j. = *Tung-shan Shou-chu*

TRAIDHATUKA

B. = *Triloka*

TRAILANGA SVAMI

H. Szentéletű *guru* (19. sz.), aki Benaresben a Gangesz-parti (: *Manikarnika-Ghat*) templomban tanított.

TRAILOKYA

B.sz. = *Triloka*

TRATAKA

H.sz. A szemöldökök közötti pontra, vagy egy

bizonyos tárgyra irányuló koncentráció.
(Vö.: *hatha-jóga: Krija-gyakorlat*)

TRETA-YUGA

H.sz. = *Yuga*

TRICSIVARA

B.sz. „3-részes öltözk”

A *Bhikkhu* vagy *Bhikkshuni* ruházata: alsóruha (antaravasaka), felsőruha (uttarasanga), amely 5 szövetszálból van összevarrva, valamint a kötös (sanghati), az ünnepi viselet. Utóbbi 9-25 darabból összeállított köpeny. (A darabokból összevarrt ruházat azt jelképezi, hogy a szerzetesi viselet eredetileg koldusrongyokból készült.)

TRIGUNA

H.sz. : a 3 *Guna*

TRIGUNATITA

H.sz. vagy Traigunajitita = *Gunatita*

TRIKA

H.sz. „háromból alakuló”

A *shaivaizmus* „újrafelismerés” tanítása (*Pratibhijna*):

1. A világmindenség *Siva* akaratából létező (csak látszólag valóságos).
2. Az Istenség kegyelme révén ismeri fel az ember, hogy való lényege (*átman*) nem különbözik *Brahman*-tól.
3. Az „újrafelismerésre” jutott ember hivatott arra, hogy embertársait az igazság megismeréséhez vezesse.

TRIKALA-JNANA

H.sz. „3 idő tudása”

A *kundalini* felhatolása során különböző képességek (*Siddhi*) birtokába jut a *jógi*. A Trikala-Jnani (: 3 idő tudója) ismeri a múlt, jelen és jövő eseményeit.

TRIKÁJA

B.Z.sz. „Három Test”

A *mahájána* szerint egy Buddha 3 testtel rendelkezik:

1. *Dharmakája*: „Törvényttest”, amely egy

Buddha igazi lényét alkotja, és a transzcendens igazsággal azonos.

2. *Szambhogakája* : „Elragadtatás test”, amelyben egy Buddha a paradicsomi világokban nyilvánul meg.

3. *Nirmánakája* : „Mágikus test”, amelyben egy Buddha a földi világban (emberi alakban) jelenik meg.

TRILAKSHANA

B.sz. (p. Tilakkhana) „3 ismertetőjel”, amely kifejezés minden létező, feltételhez kötött lényegére utal: 1. mulandóságnak alávetett (*Anitja*), 2. szenvedésteljes (*Dukkha*), 3. lényegiséget nélkülöző (*Anaman*).

TRILOCHANA

H.sz. „Háromszemű” = *Siva*

TRILOKA

H.B.sz. „Három Világ”

H. A hindu kozmológia 3 világa: Menny (*Svarga*), Föld (*Bhumi*) és Alvilág (*Patala*).

B. Trailokja. Traidhatuka; a *Szamszára* 3 szférája, amelyet a lények 6 létformában (*Gati*) tapasztalnak:

1. *Kamaloka* vagy *Kamadhatu* (Vágyak Világa), amelynek lakói a pokolbeli lények (*Naraka*), emberek és az istenségek (*Deva*).

2. *Rupaloka*, vagy *Rupadhatu* (vágytalan testiség) világa, amelynek lakói az ún. *Dhjána*-istenségek. Az ide való születés a *Dhjána* (elmélyedés) gyakorlása révén lehetséges.

3. *Arupaloka*, vagy *Arupadhatu* (a testnélküliség szférája), amelynek 4 mennyei világában a „tisztá szellemiség boldogsága” tapasztalható.

TRIMARGA

H.sz. „Hármas Út”

A 3 jógaośvény: 1. *karma-jóga*, 2. *bhakti-jóga*, 3. *jnana-jóga*. (A *Patanjali*, *Jóga-szútrájában* ismertetett *raja-jóga* későbbi megjelölése a jógaośvénynek.)

TRIMURTI

H.sz. „Hármaság”

Brahma a „teremtő” (középen).

Visnu a „fenntartó” (jobbra).

Siva a pusztítva újratereztető (balra).

TRIPITAKA

B.sz. (p. *Tipitaka*) „Hármas Kosár” a buddhista szentíratok (Páli kánon) 3 fő részéből álló gyűjteménye: *Vinájapitaka*, *Szútrapitaka* és *Abhidhammapitaka*, a Rendi Szabályok, a Buddha Tanítóbeszédei és a Kommentárok, filozófiai értekezések gyűjteménye. A Szútrapitaka 5 része: *Digha-nikája*, *Majjhima-nikája*, *Szarnjutta-nikája*, *Anguttara-nikája* és *Khuddaka-nikája*. Más iskolák iratai, mint pl. a *Mahászanghikak* és a *Dharmagupta* iskola szövegei csak kínai fordításban maradtak ránk. A legrégebbi katalógus (i.sz. 518) 2113 művet sorol fel, és első ízben i.sz. 972-ben jelent meg kinyomtatva.

(Vö.: *Taisho Issaikjo, Kangyur/Tengyur*)

TRIPUTI

H.sz. „hármasság”

A legmagasabbrendű valóság tér- és időbeli három manifesztációja (jelképesen megjelölve, mint: felismerő, felismert és felismerés, vagy szerető, szeretett és szeretet).

(Vö.: *Drig-Drishja-Viveka*)

TRIRATNA

B.sz. (p. *Tiratana*) „Három Drágaság”

Buddha-dharma-Sangha : Megvilágosodott-Tan-Közösség.

(Vö.: *Trisharana, Anussati*)

TRISHARANA

B.sz. (p. *Tisarana*) „Hármas Menedék” (kéreése)

Vö. *Triratna*. A vallási formula elmondása (ill. háromszori elismertlése) a buddhizmus tanainak elfogadását jelenti.

TRISHIKSHA

B.sz. (p. *Tisso-Sikkha*) „Hármas iskolázás”

1. Morális magatartásra való nevelés (*Adhishila-Shiksha* : *Shila*).

2. Szellemi iskolázás (*Adhichitta-Shiksha* : *Samadhi*).

3. Bölcsesség (*Adhiprajna-Shiksha* : *Prajna*).

TRISNÁ

H.B.sz. „szomj, mohóság, érzéki vágy”

H. Életvágy, amely szellemi gyakorlatok (*Sadhana*) révén közömbösíthető.

B. (p. *Tanha*), a buddhizmus központi fogalma, amely az érzékszervek és azok tárgyai érintkezése révén keletkezik és mindenkor szenvedést (*dukkha*) okozva a lényeket a *szamszára*hoz láncolja.

(Vö.: *Pratitja-Szamutpada*)

TRISHULA

H.B.sz. „Háromágú” szigony

Siva jelvénye, a *Sadhuk* kegytárgya. B. A 3 főbűn: gyűlölködés, mohóság és elvakultság legyőzésének szimbóluma.

TRIJÁNA

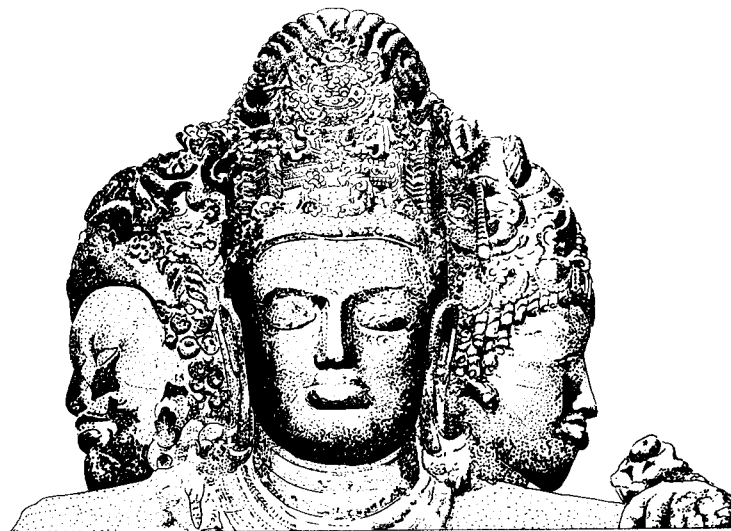
B.sz. „Három Jármű”

A *Nirvána* megvalósításának 3 módja: *Shravaka-Yana*, *Pratyeka-Yana*, *Bodhiszattva-Yana*. (Vö.: *Shravaka*, *Pratyeka-Buddha*, *Bodhiszattva*). A *mahájána* a *Shravaka-Yanát* a *hinajánával* azonosítja, amely az *Arhatsághoz* vezet; a *Pratyeka-Yanát* „Középső Járműnek” (*Madhjamajana*) nevezi, amely az „ön-célú” buddhaságot valószínűsíti meg; a *Bodhiszattva-yanát* a *mahájána* ideáljának tekinti, amely számtalan, áldozatot vállaló újrászülés után a legmagasabbrendű buddhaság elnyerését eredményezi.

TS'AI-SHEN

T.k. „A Jólét Istensége”

A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) népszerű istenségének alakja.

TS'AN-TUNG-CH'I

Z.k. (j. Sandokai) : „Különbség és azonosság egybeesése”

Shih-t'ou Hsi-ch'ien (j. Sekito Kisen) kínai zen mester költeménye, amelyben az ellentétek fölött álló tudatállapotot dicsőíti.

TS'AO-CHÜN

T.k. „A Tűzhely Ura”

Taoista (*Tao-chiao*) istenség, akinek képét a tűzhely fölé helyezik. Áldozati szertartást havonként kétszer (új- és teliholdkor) mutatnak be tiszteletére. Az istenség szerepe a házban történetek feljegyzése, és azok közlése a „Jade Császárral” (*Yü-huang*).

TS'AO KUO-CHIU

T. = *Pa-hsien*

TS'AO-SHAN PEN-CHI

Z. (j. Sozan Honjaku, 840-901) kínai zen mester, *Tung-shan Liang-chieh* (j. Tozan Ryokai) tanítványa és utóda (*Hassu*), aki mesterével alapította a Ts'ao-tung (j. *Soto*) iskolát

TS'AO-TUNG-TSUNG

Z.k. = *Soto iskola*

TSO-CH'AN

Z.k. = *zazen*

TSOGCHEN

B. (t. *Yog-chen*) = *Dzogchen*

TSONGKHAPA

B. (t. bCon-kha-pa) „Hagymásvölgy Szülötte” (1357-1419) a *tibeti buddhizmus* nagy reformátora, a *Gelugpa* (t. dGe-lugs-pa) iskola alapítója. Fő művei a *Lam-rim Chenmo* („Az Út Fokozatainak Ismertetése”) és a *Ngag-rim Chenmo* („A Titkos *mantra*-ra vonatkozó Nagy Értekezés”).

TSOU YEN

T. (i.e. 3. sz.) a *jin jang chia* legjelentősebb képviselője. Ssu-ma Ch'ien történetíró híra-

Tsongkhapa

dása szerint az „Öt Elem Tanát” (*Wu-hsing*) a geográfiára és Kína történelmére alkalmazta. Rendszerbe foglalta az ország folyóit, hegyeit, völgyeit, állatait stb., és azt állította, hogy a „Középső Birodalom” a világ 81-ed részét alkotja, amely 9 kontinensből áll és óceán veszi körül. Az „Öt Elem” és a dinasztiák összefüggését magyarázva arra az eredményre jutott, hogy a Sárga Császár (*Huang-ti*) a Föld-elem, a Hsia” dinasztia a Fa-elem, a Shang-dinasztia a Fém-elem, a Chou-dinasztia a Tűz-elem, míg a következő a Víz-elem uralma alatt áll, és ez a folyamat ismétlődni fog a jövőben is.

TSO-WANG

T.k. „ülni (és) felejtetni”

Taoista meditációs gyakorlat, amelynek során a „nemcselekvés” (*Wu-wei*) révén valósul meg a taoval való egység.

TS'UI-WEI WU-HSÜEH

Z. (j. Suibi Mugaku, 9. sz.) kínai zen mester, *Tan-hsia T'ien-jan* (j. Tanka Tennen) tanítványa és utóda (*Hassu*). *T'ou-tzu Ta-t'ung* (j. Tosu Daido) tanítója.

TS'UI-YEN LING-TS'AN

Z.j. (j. Suigan Reisan, 9-10. sz.) kínai zen mester, *Hsüeh-feng I-t'un* (j. Seppo Gison) tanítványa és utóda (*Hassu*).

TS'UNG-JUNG-LU

Z.k. (j. Shoyo-roku) „Közömbösség Könyve” 100 *koant* tartalmazó gyűjtemény, amelyet a 12. sz.-ban *Hung-chih Cheng-chüeh* (j. Wanshi Shogaku) kínai mester állított össze.

TSUNG-MI

B. (780-841) a *Hua-yen* iskola 5. és utolsó pátriárkája.

TS'UNG-SHEN

Z.k. = *Chao-chou Ts'ung-shen*

TS'UN-SHEN

T.k. = *Ts'un-ssu*

TS'UN-SSU

T.k. „gondolat megőrzése”

Taoista meditációs gyakorlat: kiválasztott tárgyra irányuló koncentráció. Ilyen lehet pl. a *taoizmus* „Három Drágasága” a *San-pao*: *Tao*, szentiratok – mindenekelőtt a „Mágikus Ékkő” (*Ling-pao ching*) és a Mester (ez esetben) *Lao-chün*.

TUKARAM

H. (1608-1649) jelentős indiai költő (vallásos versek marathi nyelven), aki verseiben meditációs élményeit ecsetelte.

T'U-KU NA-SHIN

T.k. vagy T'u-na: „régit leadni, újat felvenni” Taoista légzőgyakorlat: a „halott levegő” (*Ssu-ch'i*; *Ch'i*) kibocsátása, az „élő levegő” (*Sheng-ch'i*) felvétele.

TULKU

B. (t. sPrul-sku) „Változó Test”

A *tibeti buddhizmus*ban olyan személyt jelöl, akit különböző ismérvek alapján – elhalálózott kiválóság (vagy vallási ideál) reinkarnációjaként ismernek el. A Tulku intézményt, amelynek alapja a *Trikája tan.* a 2. *Karmapa*, Karma Pakshi (1204-1283) fellelése vezette be. (Vö.: *Dalai Láma*)

TULSIDAS

H. vagy Tulasidas (1532-1623) kora híres költője. Legismertebb munkája *Valmiki, Rámájana*jának hindi nyelvű változata.

TUMO

B. (t. gTum-mo) „belső hó”

Naropa „Hat Tanának” (*Naro Chödrug*) egyike. Ezt az indiai eredetű *jógamódszert* Tibetben nem csupán a megvilágosodás eszközeként, de a hideg elleni védekezés céljából is gyakorolják.

TUNG-SHAN LIANG-CHIEH

Z. (j. Tozan Ryokai, 807-869) kínai zen mester, *Yün-yen T'an-sheng* (j. Ungan Donjo) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Ts'ao-shan Pen-chi* (j. Sozan Honjaku) és *Yün-chü Tao-ying* (j. Ungo Doyo) tanítója.

TUNG-SHAN SHOU-CHIU

Z. (j. Tosan /Tozan/ Shusho, 910-990) kínai zen mester, *Yün-men Wen-yen* (j. Ummon Bun'en) tanítványa és utóda (*Hassu*).

TUN-HUANG

B. A kínai Kansu provincia oázisvárosa, amelynek barlangjaiban (Mo-kao-k'u) buddhista szentélyeket fedeztek fel. Ezek közül a legrégebbi az 5. sz. elejéről való. Napjainkig 492 barlangszentély maradt fenn. A 6. sz.-ban készített falfestmények tárgya: jelenetek *Sákjamuni* életéből (: *Jataka*), a Nyugati Paradicsom (*Sukhavati*) ábrázolása, *Maireja*, illusztrációk a *Buddhavatamsaka-* és a *Vimalakirtinirdesha-Szútrákhoz*, *Avalokitésvara*, *Ti-ts'ang*, *Lo-hanok*.

TUN-TO

T.k. = *Yü-chiang*

TURIJA

H.sz. „Negyedik”

a 4. tudatállapot az ébrenlét, álom, mélyálom után. A Turija az *Átman* lényege. (Vö.: *Avastha*, *Brahma-Chaitanja*)

Tun-huang

TUSHITA

B. Az „elégedett istenségek” (*déva*) mennyország
Lakói már csak egy alkalommal születnek földi világba. Itt időznek idejük elkövetkezésére várva az eljövendő Buddhák (pl. *maitreja*).

TU-SHUN

B. vagy Fa-shun (557-640), a *Hua-yen* iskola 1. pátriárkája.

TU-T'AN-CHAI

T.k. = *Chai*

TU-YEN-LUNG

Z. = *Ming-chao To-chien*

TZU

T.k. „ős/tisztelet”

Az elhunyt elődök védőszentként való tisztelése, ami a kínai vallásos életben központi helyet foglal el.

TZU-FU

Z. (j. Shifuku, 9-10. sz.) kínai *zen* mester (*Igyo* iskola), *Yang-shan Hui-chi* tanítványa.

TZU-HU LI-TSUNG

Z. (j. Shiko Risho, 800-880) kínai *zen* mester, *Nan-ch'üan P'u-yüan* (j. Nansen Fugan) tanítványa és utóda (*Hassu*).

U-ANGO

Z.j. = *Ango*

UCHCHISHTA

H.sz. „maradék”

Áldozati szertartás (étel) maradéka, amely a hagyomány szerint isteni erőt rejt (: *Prasada*).

UDANA

H.B.sz.

H. 1. A *Prana* bizonyos fajtája. 2. A lélek kíséretében távozik az elhunyt testéből.
B. *Khuddaka-nikája*.

UDBHIJJA

H.sz. „magból született”

A 4 létforma közül a 2. : növények.
(Vö.: *Chatur-Joni*)

UDDALAKA ARUNI

H. *Shvetaketu* apja (: *Csándogja-Upanisád*).

UDDHAVA

H. *Krisna* rokona, barátja és bizalmasa (: *Bhagavata-Purana*, 11. Skandha).

UDGATRI

H.sz. vagy Udgatar. Az áldozatot bemutató 4 főpap egyike, a *Samaveda* himnuszainak

(Udgitha) előadója. A *Csándogja-Upanisád* ban Udgitha = *OM*.

UKTHA

H.sz. A *Rigveda* egyik dicsőítő éneke.

UKJU

Z.j. = *Wu Chiu*

ULLAMBANA

H.sz. Az „éhező szellemek” (*Preta*) ünnepe (Kínai naptár 7. havának 15. napja.)

UMA

H. *Siva* feleségének egyik neve.

UMBAN

Z.j. = *Umpun*

UMMON BUN'EN

Z.j. = *Yün-men Wen-yen*

UMMON ISKOLA

Z. (k. Yün-men tsung; j. Ummon-shu) *zen* irányzat, amely *Yün-men Wen-yen* (j. Ummon Bun'en) kínai mester alapítása.

UMPAN

Z. vagy Umban : „felhőtányér”

A zen kolostorokban használatos bronzból készített lapos gong. (Vö.: *Unsu*)

UNGAI SHICHI

Z.j. = *Yün-kai Shou-chih*

UNGAN DONJO

Z.j. = *Yün-yen T'an-sheng*

UNGO DOYO

Z.j. = *Yün-chü Tao-ying*

UNNO

Z.j. „felhőköntös”

: *Unsu*

UNSUI

Z.j. „felhővíz”

1. A *zen* kolostor novíciusai.

2. A kolostorok és templomok felhő alakú és hullámokat utánzó díszítő motívumai.

UPADANA

B.sz.p. Ragaszkodás, kötöttség, amely a lényeket a léthez bilincseli.

(Vö.: *Pratijja Samuppada*, *Trisná*)

UPADANA-SKANDHA

H.sz. = *Skandha*

UPADESHA-SAHASRI

H.sz. „Ezerszeres Tanítás”

Sankara egyik művének címe (prózában és versben).

UPADESHA-VAKJA

H.sz. „szóbeli tanítás”

A *guru* tanítványához intézett „igazságba beavató” szavai, amelyek (magyarázatokat mellőzve) a lényegre mutatnak rá.

UPADHI

H.sz. „kiegészítés”

A *vedánta* filozófia kifejezése, amely az *átmant* eltakaró fogalmakra (: test, intellektus, érzetek, személyiség) utal.

UPADHJAJA

B.sz. A szertartások rendjére és a szabályok betartására felügyelő mester. (Vö.: *Acharja*)

UPAGUPTA

Z. A *zen* indiai vonalának 4. pátriárkája.

UPALI

Buddha (*Sákjamuni*) tanítványa, eredetileg a Sákja-hercegek borbélymestere.

UPANAJANA

H.sz. „felszentelés”

A „szent zsinór” (a brahminok jelvénye) átadásának szertartása, nevezetesen a Brahman-kaszthá való felvétel. (Vö.: *Varna*)

UPANISÁD

H.sz. „melléülés”

1. A tanítás meghallgatása a *guru* lábainál ülve.

2. A *Shrut*i befejező része, amely a *vedánta* alapját képezi. A legjelentősebb *Upanisád*ok: *Rigveda* : Aitareja- és Kaushitaki-Upanisád. *Sámaveda* : *Chandogya*- és *Kena-Upanisád*. *Jajurveda* : Taittiriva-, Katha-, Shvetashvatara-, Brihadaranjaka- és Isha-Upanisád. *Atharvaveda* : Prashna-, Mundaka- és Mandukja-Upanisád.

UPA-PURANA

H.sz. = *Purana*

UPARAMA

H.sz. vagy Uparati : „megszűnés”

1. Minden, ami a szellem nyugalalmát szolgálja.

2. A 6 „vívmány” (*Shatkasampatti*) egyike. (Vö.: *Sankara*, *Tatvabodha*)

UPÁSAKA

B.p. (fem. Upasika) : „résztvevő”

Buddhista világi személy, aki „menedéért folyamodott” (: *Trisharana*) és vállalja az 5 parancsot (*Shila*) betartását.

UPASAMPADA

B.sz. Felavatás, rendi felvétel.

UPÁSANA

H.sz. Az istenség iránti tisztelet különböző formái (áldozatbemutatás, imádkozás, meditáció stb.).

UPASANA-KANDA

H.sz. A *védák* felosztásában (: Karma-Kanda : Cselekvés rész; Jnana-Kanda : Felismerés rész) szerepel egy harmadik, az Upasana-Kanda : Áhítat rész, amely mindazt magában foglalja, ami a *bhakti-jóga* szempontjából lényeges (: szertartás, ima stb.)

UPAVEDA

H.sz. A 4 ún. „Alárendelt *Veda*”

1. Arjaveda (orvoslás), 2. Gandharvaveda (zene, tánc), 3. Dhanurveda (íjlövészet), 4. Sthapatjaveda (építészet).

UPÁJA

B.sz. „Sikeresen alkalmazott módszer”

1. A *bodhiszattva* különleges képessége, a *Páramiták* egyike, a *Bhumi* 7. fokozata.

2. „Sikeres dharma-hirdetés”. A *T'ien-t'ai* és a *Hua-yen mahájána* iskolák szerint *Sákjamuni* által gyakorolt tan módszer, amely a tanítvány képességeihez igazodik.

UPAJA-PRATJAJA

H.sz. „Az alap elérése”

Az individuális tudat abszolút tudattá változása (*Samadhi*).

UPEKSHA

H.B.sz. „figyelmen kívül hagyás”

H. Mások bűneinek, hibáinak figyelmen kívül hagyása.

B. (p. Upekkha) „közömbösség” :

1. Öröm és bánat iránti közömbösség. 2. Megkülönböztetés (ellentétek) elkerülése. A 7 *Bodzsanga*, valamint a 4 *Brahma-vihára* egyike.

UPOSATHA

B.p. „koplalás”

A *Theravada* jelentős ünnepe (: a *Shilak* betartásának megfogadása, a *Pratimoksha* recitálása).

URDHVA-BUDIINA

H.sz. „mélységes alap”

A kifejezés a szavakban (*Vak*) rejlő erőre vonatkozik.

URVASHI

H.sz. Mennyei tündér, *Pururavas* szerelme. (Vö.: *Kalidasa*, Vikramorvasija c. drámájával)

USHA

H. *Daija* hercegnő, *Bana* leánya, *Bali* unokája. Másik neve: Prihjusha.

USHAS

H.sz. „virradat”

A hajnal istennője, a menny leánya, az *Áditi* ják testvére.

UTKATA-KARMA

H.sz. „telített *karma*”, amely megérett a beteljesedésre (: *Prarabdha-karma*).

UTSAHA

H.sz. erő, vitalitás, kitartás, éberség.

UTTARA

H.sz. = *Purva*

UTTARA-MIMASA

H.sz. „kiegészítő magyarázat”

A 6 *Darshana* egyike (: *Vedánta*). (Vö.: *Mimamsa*)

UTTARAJANA

H.sz. = *Devajána*

VACH

H.sz. = *Vak*

VACHCHAGOTTA

B. 1. Az *Anguttara-nikájában* felsorolt 41 „nagy szerzetes” egyike. *Sákjamuni* személyes tanítványa.

2. Hasonló nevű vándoraskéta szerepel a *Szamjutta-nikájában* is.

VÁDAVIDJA

H.sz. = *Njája*

VADZSA

H.B.Z.sz.

H. 1. *Indra* „villám/jogara/”, amely *Dadhichi* *Rishi* csontjaiból készült.

2. *Aniruddha* fia; anyja *Usha Daija*-hercegnő.

B.Z. (T. rDo-rje) „gyémánt/jogar/”

1. Az elpusztíthatatlanság, örökkévalóság, tö-

kéletes folttalanság, megingathatatlan egyensúly, a *Sünjatá* jelképe.

2. A *vadzsrájána* legjelentősebb szertartási eszköze.

VADZSRADHARA

B.sz. = *Szamanatabhadra*

Vadzsradhara (: *Vajraszattva*) a *Gelugpa* (t. dGe-lugs-pa) iskola *Adi-Buddhája*

VADZSRADHATU MANDALA

B.sz. Vö.: *Shingon iskola*

VADZSRAPRADAMA-MUDRÁ

B.sz. : *mudrá*, 10.

VADZSRASZATTVA

B.sz. „Gyémánt Lény”

a tisztaság, megtisztulás princípiuma.

Vadzsradhara

VADZSRAJÁNA

B.sz. „Gyémánt Jármű”

A buddhizmus Észak-Indiából származó *ma-hájána* irányzata. Keletkezésének idejét csaknem lehetetlen megállapítani, mivel e 3. nagy iskola beavatottjainak elmélete és gyakorlata már az ősbuddhizmusban sem voltak ismeretlenek. Az istenségek kultusza, mágikus formulák (*mantra*) recitálása, a misztikus kéztartások tana (*mudra*), valamint az elmélyedést elősegítő körök (*mandala*) és ábrák (*jantra*) meditációs tárgyként való alkalmazása a *hinajána* gyakorlatában sem volt ismeretlen. A *Dhjáni-Buddhák*, *Mánusi-Buddhák* és a *bodhiszattvák* osztályozása tantrikus (: *Tantra*) karaktert vesz fel. A *Trikája* tanát néhány tantrikus iskola újabb két testtel egészíti ki (: *Szvábhavikája* és a *Mahászukha*). Megjelennek a női istenségek (*prajna*), mint a férfi istenségek kiegészítő aspektusai. Az iskola központi gondolata: a szenvedélyeket nem elnyomni hanem szublimálni kell. A *Szamszara-Nirvána* dualizmus és a nemek polaritása misztikus analógiát képez, és így a szexuális kapcsolat jelképe lehet az abszolútummal való egyesülésnek (: *jab-jum* ábrázolások). A vadzsraja beavatottjai között sok tudós egyházatyát és nagy jógit tartanak számon (: *bCon-kha-pa*, *Tilopa*, *Naropa*, *Marpa*, *Mi-la-ras-pa*, *Gampopa*). Tibeten kívül Mon-

Vadzrsaszattva

góliában, a Burját Köztársaságban, Japánban (a *Shingon* és *Tendai* iskolák révén) virágzik a buddhizmus e harmadik nagy irányzata. Nyugaton (Amerikában és Európában) a Tibetből kivándorolt lámák révén terjed több évtizede a vadzsraja (másik nevén *Mantra-jána*).

VÁHANA

H.sz. „jármű”

A hinduizmus istenségeinek hátszállatai:

Agni : kos

Brahma : hatyú (*Hamsa*)

Durga : oroszlán vagy tigris

Ganesha : patkány

Indra : elefánt

Kartikeja : páva (Paravani)

Siva : bika (*Nandi*)

Varuna : hal

Vaju : antilop

Visnu : madár (*Garuda*)

Jama : bivaly

VAIBHÁSIKA

B.sz. „Mahávihásha követő” (: *Szarvásztiváda*).

VAIDHI-BHAKTI

H.sz. = *Bhakti*

VAIKHARI-JAPA

H.sz. = *Japa*

VAIKUNTHA

H.sz. 1. *Visnu* paradicsoma (a *Meru* hegyen)
2. *Visnu* egyik neve.

VAIPULYA-SZÚTRA

B.sz. „terjedelmes szútra”

Tartalma: *Prajnaparamita-szútra*, *Buddhavatamsaka-szútra* (: *Avatamsaka-szútra*), *Ratnakuta-szútra*. A kínai kánon ide sorolja még a *Mahaparinirvána-szútrát* és a *Lótusz-szútrát*.

VAIRÁGJA

H.sz. A *Védánta* szerint a mulandó dolgokról való lemondás. *Sankara* (: *Tatthabodha*) a 4 „előfeltétel” egyikeként említi. A többi 3: *Viveka*, *Mumukshurva* és *Shatasampatti*.

VAIROCSANA

H.B.Z.sz. „Naphoz hasonlós”

H. másnéven *Virocsana*, egy *Asura*, *Prahlada* fia, *Bali* apja.

Vairocsana

B.Z. Az 5 transzcendens (*Dhjáni*) Buddha egyike.

A hozzá sorolt *Bodhiszattva Szamantabhadra*, földi vetülete (*Mánusi-Buddha*) *Krakucsanda*.

VAISHÁLI

B.sz. (p. Vesali), a mai Basarh (40 km-re Patnáától) a *Lichhavi* dinasztia fővárosa, ahol gyakran időzött *Sákjamuni* az *Ambapáli* nevű kurtizán által adományozott *vihára*-ban. I.e. 386-ban a 2. buddhista konfílium színhelye.

VAISHAMPÁJANA

H. Népszerű szent, *Vjása* tanítványa, a *Mahábhárita* és a *Harivamsa* interpretálója.

VAISHARADJA

B. „Négy Bizonyosság”

Egy *Buddha* ismérvei : 1. A megvilágosodás bizonyossága. 2. A folttalanság (*Asrava*) bizonyossága. 3. Az akadályok legyőzésének bizonyossága. 4. A *szamszára* elhagyásának bizonyossága.

VAISHESHIKA

H.sz. „A különbözősége (*Vishesha*) vonatkozó”

A 6 ortodox hindu filozófiai iskola (*Darshana*) közül a legrégebb, alapítója *Kanada*.

VAISHNAVA

H.sz. A *vaishnavizmus* követője.

(Vö.: *Vaishnava-Purana*; *Purana*)

VAISHNAVIZMUS

H. vagy *visnuizmus*, a modern *hinduizmus* 3 nagy irányzatának egyike. A másik kettő: *saivizmus* és *saktizmus*.

VAISHVANARA

H.sz. vagy *Viraj* : „minden emberre jellemző”

1. *Védánta* : az ember éber tudatállapota.

2. A 4 *Avastha* egyike (= *Jagrat*).

(Vö.: *Prajna*, *Tajjasa*, *Turija*)

VAISHVANARA-VIDJÁ

H.sz. „mindent átfogó”

Annak tudása, hogy mindennek alapja a kozmikus tudat.

VAISHJA

H.sz. = *Vama*

VAIVASVATA

H.sz. „napszülött”

A jelen világkorszak Manuja (a 7. *Manu*), *Vivasvat* fia, Ikshvaku apja, a *Manu-Samhita* társszerzője. *Krisna* említi a *Bhagavad-gítá*-ban (Iv. 1.)

VAJRACSEDIKA-PRAJNAPARAMITA-SZÚTRA

B.Z.sz. „Gyémánt szútra”

A *Prajnaparamita-szútra* önálló része, amely „éles mint a gyémánt”, lemetszi az önkényes gondolatokat, és a bölcsesség túljartára vezet.

VAK

H.sz. vagy vach : „hang, szó, beszéd”

1. *Védák* : a kinyilatkoztatás hordozója.

2. *Rigveda* : az istenek őseje.

3. *Sarasvati* : a beszédkészség megszemélyesítője.

VAKJANU-SADHANA

H.sz. a *Mahávákja* felől való meditáció.

VAKJAVRITTI

H.sz. „A Mondás Kifejtése”

Az *Advaita-Vedántá*hoz tartozó mű, amelyben a szerző (: *Shankara*) 53 verspárban (*Shloka*) fejti ki a *Tat Tvam Asi* jelentőségét.

VALLABHA

H. vagy Vallabhácárja. *Vaishnava* szent és filozófus (15. sz.). Filozófiája az ún. Shuddhadvaita-Vedanta (: „a makulátlan, hamisítatlan” tanítás).

VALLI

H.sz. „folyondár”

A *Taittiriya-Upanisád* 3 részének elnevezése.

VALMIKI

H. A *Rámájána* szerzője. Neki tulajdonítják a *Jóga-vasishtha* eposzt is.

VÁMÁCSÁRA

H. vagy Vamamarga = *Tantra*

VAMADEVA

H. *Vedai Rishi*, a *Rigveda* IV. szerzője

VAMANA

H.sz. „törpe, gnóm”

Visnu 5. inkarnációja (*Avatara*) a *Treta-Yuga*-ban (: *Yuga*).

VANAPRASTHIA

H.sz. „erdei tartózkodás”

A *hinduizmus* 3. életszakasza (: *Ashrama*) : erdei magány, a szentiratok tanulmányozása.

VARADA-MUDRA

B.sz. : *mudrá*, 6

VARNA

H.sz. „szín, kaszt”

A 4 kaszt: 1. Brahmanok, a műveltek osztálya: papok, filozófusok, szellemi vezetők. 2. Kshatriják, a harcosok osztálya: hadvezérek, tisztek, politikusok, világi uralkodók. 3. Vaishják, a dolgozók osztálya: kereskedők, földművesek. 4. Shudrák, szolgák osztálya: munkások, szolgáltatók. E 3 kaszt képviselőit „két-szer születetteknek” is nevezik. A kaszton kívüliek az „érintheetlenek”, a Páriák.

VARUNA

H.sz. 1. A „mindeneket átfogó” (: tér). 2. Óceán és Nap; az ősi védai istenségek. 3. A Nap-istenségek (: *Aditja*).

VASANANANDA

H.sz. Öröm, üdv/érzet/, amely a szellemi élmények nyomán keletkezik.

VASANA

H.B.sz. „elképzelés, benyomás”

H. 1. Titkos vágvak. 2. A *szamszkára* szinonímája.

B. *Alaja-Vijnana*.

VASISHTHA

H.sz. Népszerű szent, a *Rigveda* VII. szerzője.

VASUBANDHU

B.Z. (4. v. 5. sz.) Híres tudós (*Szarnvasztivada*-és *Jógacsára* iskola), a *zen* indiai vonalának 21. pátriárkája. *Asanga* fivére és tanítványa.

VASUDEVA

H. 1. *Krisna* apja. Testvére *Kunti* a *Pandava* hercegek anyja. 2. A *Bhagavad-gítá*-ban *Krisna* szerepel Vasudevaként. A *Mahabharata* szerint a lényekben lakozó Krisnát jelenti (: *vasanat*).

VASUKI

H. A *Nágók* királya.

VASUMITRA

Z. A *zen* indiai vonalának 7. pátriárkája.

VASU

H.sz. Istenségek nyolcas csoportja, *Indra* szolgálói:

1. ápas (víz).

2. dhruva (sarkcsillag).

3. soma (hold).

4. dhara (Föld).

5. anila (szél).

6. anala (tűz).

7. prabhava (fény).

8. pratyusha (hajnal).

VATSALYA

H.sz. „gyengédség”

Az 5 magatartás (*bháva*) egyike a *Bhakti-jóga* ösvényén.

VATSIPUTRIJA

B.sz. Buddhista iskola (i.e. 240) követői, akik a *Sthavira* iskolából váltak ki.

VATSJAJANA

H. Tudós, író (i.sz. 4. sz.). A *Kána-szútra* és a *Njaja-Bhashya* (*Gotama*, *Nyaya-szútra* kommentárja) szerzője.

VAYU

H.sz. „levegő, szél”

A Szelek Ura, a *védák*-ban *Indrával* együtt szerepel, aki kocsihajtója.

VEDA

H.sz. „tudás, szent tanítás” : *Védák*.

VEDANA

B.sz.p. „érzékelés”

Az 5 *Skandha* közül a 2., a *Pratitja-Samutpada* 7. tagja.

VEDANGA

H.sz. „a Védá tagjai”

A *Védák* kiegészítő iratai, amelyek olvasását, megértését és alkalmazását vannak hivatva megkönnyíteni. E védai segédtudományok témái: 1. fonetika (*Shiksha*), 2. versmérték (*Chanda*), 3. nyelvtan (*Vyakarana*), 4. etimológia (*Nirukta*), 5. asztrológia és asztrológia (*Jyotisha*), 6. szertartás (*Kalpa-szútra*).

VÉDÁK

H.sz. „tudás, szent tanítás”

4 része:

1. *Rigveda* (Versek védája),

2. *Samaveda* (Dalok Védája),

3. *Yajurveda* (Áldozati szövegek Védája)

4. *Atharvaveda* (az Atharvan : Tűz Papja – Védája).

A 4 rész (tartalmának megfelelően) további 3-ra tagozódik:

a/ *Samhita* (Gyűjtemény)

b/ *Brahmana* (Rituálé), amelyhez az *Aranyakak* (erdei tanítások) és részben az *Upanisádok* csatlakoznak, és a c/ *Szútra* (vezérfonal).

Ezen kívül minden *Véda* egy „cselekvő részből” (*Karma-Kanda*) és egy „felismerés részből” (*Jnana-Kanda*) áll.

VEDANTA

H.sz. „Védák vége”, azaz az *Upanisád*okban foglaltakra vonatkozó végkövetkeztetések. Összefoglalása Badarajana (*Vedanta-Szútra*) műve, amely a Vedánta-filozófia (: *Utara-Mimamsa*) alapját képezi. Témái: 1. *Advaita-Vedanta* (nem-dualizmus), amelynek fő képviselői *Gaudapada*, *Shankara*, *Padmapada*, *Sureshvara*, *Vidjara*nja. 2. *Vishistadvaita-Vedanta* (tulajdonságokhoz kötött nem-dualizmus), melynek fő képviselője *Ramanuja*. 3. *Dvaita-vedanta* (dualista Vedanta), amelynek fő képviselője *Madhva*.

VEDANTA-PARIBHASHA

H.sz. Dharmaraja (i.sz. 17. sz., *Padmapada* iskola) az *Advaita-Vedanta*val foglalkozó munkája.

VEDANTASARA

H.sz. „A *Vedanta* Magva”
1. *Ramanuja*. 2. *Sadananda* (15. sz.) munkái, amelyek a védák „nagy kijelentéseit” (: *Mahavakya*) és az „élete során megváltott” (*Jivanmukta*) állapotát tárgyalják.

VEDÁNTA-SZÚTRA

H.sz. vagy Brahma-Szútra (keletkezésének ideje i.e. 400 és i.sz. 200 között) szerzője *Vjasa* (vagy *Badajajana*). A szútra 555, 2-3 szavas mondasokból áll, amelyek magyarázat nélkül nem érthetőek. Számos kommentár foglalkozik értelmezésükkel, melyeknek neves szerzői *Sankara*, *Ramanuja*, *Bhaskara*, *Nimbarka*, *Madhva*, *Vallabha*.

VEDAVJÁSA

H.sz. „a Védák összegyűjtője” : *Vjasa*.

VESAK

B.p. vagy *Vesakha*, a *Theravada* legjelentősebb ünnepe (májusi holdtölte), *Sákjamuni Parinirvánájának* emléknapja.

VIBHAJJAVADIN

B.sz. *Hinajána* irányzat, amely i.e. 240-ben vált el a *Sthavira* iskolától. Ebből az irányzattól fejlődött ki a *Mahishasaka* és a *Theravada* iskola.

VIBHANGA

B.sz. = *Abhidharma*

VIBHISHANA

H.sz. vagy *Bibhishana* : „félelmetes”
Ravana fivére.

VIBHUTI

H.sz. „átható, hatalmas; kinyilatkoztatás, hatalom”
1. képességek, (jóga)-erők (: *Patanjali*, jóga-szútra 3. 16-55) (Vö.: *Siddhi*)
2. Isteni erők manifesztációja.

VICHARA

H.sz. „megkülönböztetés”
Az *Atman* és a *Jiva* egymáshoz való viszonya. (Vö.: *Panchadashi*)

VICHIKITSA

B.sz. (p. *Vicikichcha*) „kétség, kételkedés”
Az Ösvény (*Arja-Marga*) 5 akadályának (*Nivarana*) és a 3 bilincs (*Samjojana*) egyike.

VIDEHA

H.sz. „testet (világot) megtagadó”
1. *Janaka* király jelzője. 2. *Janaka* népe és birodalma.

VIDEHAMUKTI

H.sz. „szabadulás a testtől elválás (révén)”, azaz annak felismerése, hogy a test nem azonos az *átmannal*.

VIDHATRI

H.sz. „teremtő”
Brahma, *Visnu* és *Vishvakarma* jelzője.

VIDVAT-SANNJASA

H.sz. „a Megvilágosodott lemondásai”
A történelem közömbös szemlélete.

VIDJA

H.sz. „tudás, felismerés”
1. intellektuális úton szerzett tudás (*Apara-Vidjá*)
2. intuitív úton elnyert tudás (*Para-Vidjá*).

VIDJÁ-MÁJÁ

H.sz. : *Májá*

VIDJÁRANYA

H. vagy *madhavacsárja* (14. sz.) filozófus, *Sankara* tanainak (*Advaita-Vedanta*) képviselője. Fő műve a *Panchchadashi*.

VIDJÁ-SHAKTI

H.sz. „felismerő-erő”
: *Brahman* ereje, amely a *Jivat* a nem-tudástól (*avidhya*) megszabadítja.

VIGRAHA

H.sz. „alak”
Mantrával megszentelt istenség-képmás.

VIHARA

B.sz.p. „tartózkodási hely”
1. A meditációra visszavonult szerzetes (*Bhikshu*) otthona.
2. *Buddhista* kolostor. 3. Csarnok, amelyben *Buddha*-képmás nyert elhelyezést.

VIJATIJA-VRITTI

H.sz. „változó gondolatfolyamat”
A koncentrációt és meditációt zavaró gondolatok.

VIJAYA

H.sz. A *Durga-Puja* (ünnepe) utolsó napja, amikor sor kerül az istennő képmásának vízbe merítésére

VIJNANA

H.B.sz. „tudás, felismerés”
H. Annak felismerése, hogy a jelenségvilág *Brahman* manifesztációja.
B. (p. *Vinnana*) A tudat 6 fajtája (az 5 érzék és a szellem). Az 5 *Skandha* egyike, a *Pratiti-jam-Samutpada* 3. tagja.

VIJNANAKAJA

B.sz. = *Abhidharma*

VIJNANAMAJA-KOSHA

H.sz. : *Kosha*

VIJNANAVADA

B.sz. = *Jógacsára*

VIJNAPTIMATRATA-SIDDHI

B.sz. : *Hsüan-tsang*

VIKALPA

H.sz. = *Sankalpa*

VIKARA

H.sz. „átalakulás”
1. az ősforrás (*Prakriti*) jelenségvilággá alakulása.
2. a *Sánkja* filozófia része (: *Parinamavada*).

VIKRAMADITJA

H. *Ujjayini* királya, a *Samvatsara*-éra (i.e. 56-tól) névadója. *Udvarában* élt a „Kilenc Drágakő” (költők és filozófusok) : *Dhanavantari*, *Kalidasa*, *Vararuchi*, *Kshapanaka*, *Amara-Simha*, *Vetalabhattha*, *Ghatakarpura*, *Shanku* és *Varahamihira*.

VIMALAKIRTINIRDESHA-SZÚTRA

B.Z.sz. „*Vimalakirti* tanítóbeszéde”
A *mahájána* jelentős szentirata (keletkezési ideje i.e. 2. sz.), amely különösen Kínában és Japánban volt népszerű. Eredetije elveszett, kínai fordításai közül a legismertebb *Kumarajiva* munkája. Tárja a *súnjátá*.

VIMALAMITRA

B. : *Dzogchen*

VIMANA-VATTHU

B.p. : *Khuddaka-Nikája*

VIMUKTI

B.sz. (p. *Vimutti*)
Szabadulás a „Négy Nemes Igazság” megvalósítása révén.

VINAJAPITAKA

B.sz.p. „Szabályok Kosara”

A *Tripitaka* 2. része, a szerzetesekre (*Bhikshu*, *Bhikshuni*) vonatkozó (rendi) szabályok gyűjteménye. Több változata van: *Theravada*, *Dharmagupta*, *Sarvastivada*. Részei: *Bhikshuvibhanga*, *Bhikshunivibhanga*, *Khandaka*.

VINAJA ISKOLA

B.Z. A *Vinaja-pitaka* kínai és japán buddhista irányzatainak megfelelő rendi szabályokon alapuló iskola. (Vö.: *Lü-tsung, ritsu iskola*)

VINAJA-VIBHASHA

B.sz. = *Szarvasztiváda*

VIPARITA-BHAVANA

H.sz. „téves elképzelés”

A jelenségvilág valóságának hite.

VIPAKA

B.sz.p. „gyümölcs”

A *Karma* beérése a jelen élet során.

VIPARJAJA

H.sz. „félreértés”

Hamis elképzelés, tévhit.

VIPASSJÁNA

B.sz. (p. *Vipassana*)

Belátás, tisztánlátás. A lét 3 ismérvének (*Trilakshana*) intuitív felismerése. 1. mulandóság (*Aniija*), 2. szenvedést hozó (*Duhkha*), 3. lényegét nélkülöző (*Anatman*).

VIPASHYIN

B.sz. Egy megelőző világkorszak Buddhája (: *Buddhu*. 1.)

VIRAJ

H.sz. „sugárzó”

Vedanta : *Saguna-Brahman*, mint *Ishvara*.

VIRASHAIVA

H.sz. = *Lingajai*

VIROCSANA

H.sz. = *Vairocsana*

VIRJA

B.sz. (p. *Virija*)

Energia, akaraterő: az üdvöt hozó ápolása, a kárhozatos kerülése.

VISHAJA-CHAITANYA

H.sz. „érzékvilág-tudat”

Ama tudat, amely a test és gondolkodás révén a világ dolgait megjelenteti. A *vedanta* szerint minden a gondolkodás produktuma.

VISHAJA-SHAKTI

H.sz. „érzékvilág ereje”

Gondolódásunk titokzatos ereje, amely tudatunkat kifelé (a jelenségek világára) irányítja.

VISHESHA

H.sz. „különbözőség”

A *Vaisheshika* 6 kategóriája (*Padartha*) közül az 5. (Vö.: *Darshana*)

VISHIISHTADVAITA-VEDANTA

H.sz. „tulajdonsággal bíró nem-kettősség”

Az istenség és a világ egymáshoz való viszonya (: *Ramanuja*).

VISHVA-DEVA

H.sz. *Rigveda* : istenségek összessége.

VISHIVAKARMA

H.sz. „mindenható”

Rigveda : (X, 81-82) a megszemélyesített teremtő-tevékenység.

VISHVAMITRA

H. népszerű szent, a *Rigveda* III. szerzője, a 7 nagy *Rishi* egyike.

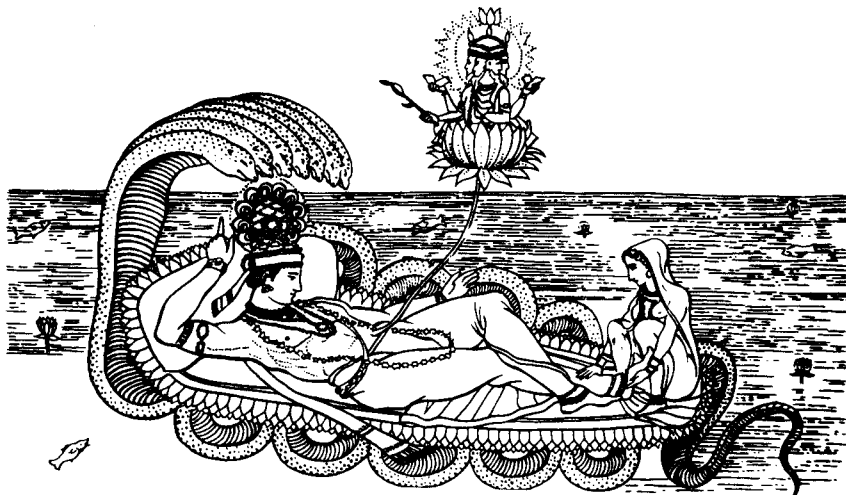
VISHVANATHA

H.sz. „Világ Ura”

1. *Kashi* (Benares) fő istenségeinek egyike. Az ottani Siva templom neve. 2. A *Raghava-Vilasa* (*Rama* életrajza) szerzője, akinek másik neve *Vishvanatha Kaviraja*.

Visnu

Visnu és Sesa a kigyón

VISHVARUPA-DARSHANA

H.sz. Az univerzális istenalak víziója. A *Bhagavad-gítá*-ban (11. fejezet) *Krisna*.

VISHVASRIJ

H.sz. „mindenség teremő”
Brahma egyik jelzője.

VISHVESHVARA

H.sz. vagy Vishvesha, a „Világ Ura”
1. *Siva* egyik neve. 2. *Linga*, a *Siva*-jelkép.

VISHUDDHIA-CSAKRA

H.B.sz. = *Csakra*, 5

VISHVA

H.sz. = *Vaishvanara*

VISHVABHU

B.sz. Egy előző világkorszak Buddhája
(: *Buddha*, 1.).

VISNU

H. A hinduizmus egyik fő istensége, a „fenntartó”, a Dharma őrzője.
(Vö.: *Avatara*, *Vaishnavizmus*)

VISNU-PURANA

H.sz. A 6 *Vaishnava* purana egyike.
(Vö.: *Vaishnava*)

VISUDDHI-MAGGA

B.p. „A Tisztaság Útja”
Theravada irat (5. sz.), szerzője *Buddhagosa*. Három részből (23 fejezet) áll: 1-2 *Shila*, 3-13 *Samadhi*, 14-23 *Prajna*.

VITALA

H.sz. Alvilág, pokol (*Tala*), a 7 állapot közül a 2.

VITA-RAGA

H.sz. Szenvedélymentesség.

VITARKA-MUDRA

B.sz. : *mudra*, 2.

VIVASVAT

H. Egy *Aditja*, *Jama* és *Manu* apja. *Krisna* a *Bhagavad-gítá*-ban (IV, 1.) említi.

VIVEKA

H.sz. „megkülönböztetés”
Sankara (: *Tattvabodha*) : a szellemi törekvés 4 előfeltételének egyike. A *Viveka-Chudamani* központi fogalma.

VIVEKA-CHUDAMANI

H.sz. „A Megkülönböztetés Drágaköve”
Sankara, az *Advaita-vedantat* ismertető műve.

VIVEKANANDA

H. Svami (1863-1902) szül. neve: Narendranath Datta, *Ramakrisna* tanítványa, a *Ramakrisna Rend* (1887) alapítója. Számos tanítványa volt Nyugaton (Európa, USA) is.

VIVIDISHA-SANNYASA

H.sz. A szellemi törekvő lemondása (világtól való elfordulása).

VRAJA

H.sz. = *Vrindavan*

VRINDAVAN

H.sz. vagy Brindaban, Brindavan, *Vraja*, *Braja*. Szent liget a *Yamuna* partján, *mathura*, *Krisna* szülőhelye közelében.

VRISHTI

H.sz. „eső”
A megvilágosító gondolatok esője, a kozmikus tudat manifesztációja.

VRITRA

H.sz. 1. viharfelhő. 2. egy *Indra* által legyőzött démon neve.

VRITTI

H.sz. „gondolat/hullám”
Az éber- és álmotudat gondolatfolyamai, amelyek az abszolút tudatot beburkolják.

VRITTI-JNANA

H.sz. A gondolkodás révén megvalósított felismerés.

VYAHIRITI

H.sz. *mantrák* (*Prajapati* 3 áldozati mondása: *Bhur*, *Bhavar*, *Svar*).

VYAKARANA

H.sz. = *Vedanga*

VYAKTA

H.sz. „észlelhető”
A jelenségek világa, a *Prakriti* produktuma.
Ellentéte: *Avyakta* (nem-manifesztálódott).

VYAKULATA

H.sz. „szenvédeyes igyekezet”
Ramakrisna : „Mint fuldokló a levegőt, úgy áhítja a kereső az Istent”.

VYASA

H.sz. A szanszkrit művek összegyűjtője: *Veda-Vjasa* (*védák*), *Shashvata* (*Mahabharata*). A *puranak* 28 *Vjasat* említenek.

VYAVAHARIK

H.sz. 1. relatív valóság. 2. a testtel való azonosulás. 3. a durva-anyagi univerzum.

WAI-CH'I

T.k. „külső lélegzet”

A belégzett levegő. ellentétben a „belső lélegzettel” (*Nei-ch'i*), amely a kozmikus energiát (*Yüan-ch'i*) jelenti az emberi testben.

WAI-TAN

T.k. „külső cinóber” a „külső elixír”, a „külső alkímia”. A taoizmus alkímiájának egyik irányzata. A másik a „belső alkímia” (*Nei-tan*). Kémiai anyagokból előállított, halhatatlanságot biztosító szer (*Ch'ang-sheng pu-ssu*).

WAKA

Z.j. Hagyományos japán versmérték (5-7-5-7-7 szótag). A *Haiku* költészethez hasonlóan a zen szellemiség kifejezője.

WAKUAN SHITAI

Z.j. = *Huo-an Shih-t'i*

WANG CH'UN-YANG

T.k. = *Ch'üan-chen tao*

WANG HSIAO-YANG

T.k. = *Ch'üan-chen tao*

WANG JUNG

T.k. = *Chu-lin ch'i-hsien*

WANG PI

T. (226-249) a *Tao-te ching* és az *I-ching* kommentátora, a *Hsüan-hsüeh* képviselője.

WANSHI SHOGAKU

Z.j. = *Huang-shih Cheng-chüeh*

WAN-WU

B.T.Z.k. „tízezer dolog”

Az univerzum jelenségeinek összessége.

WASAN

Z.j. „dicsőítő ének”

Egy *Buddhához*, *Bodhiszattvához* vagy pátriárkához (*Soshigata*) intézett himnusz.

WATO

Z.j. „fej-szó” (poén)

Egy *Koan* veleje.

WEI CH'ENG

T.k. = *Men-shen*

WEI-LANG

Z. = *Hui-neng*

WEI P'O-YANG

T. (i.sz. 2. sz.) A taoista alkímia jeles képviselője.

WEI-SHAN LING-YU
Z. = *Kuei-shan Ling-yu*

WEI-T'O
B.k. (sz. Veda), a „Dél Órzője”, a dharmaelenségeinek elpusztítója.

WEI-YANG-TSUNG
Z.k. = *Igyo iskola*

WEN-CH'ANG
T. 1. Az irodalom istensége
2. hat csillag konstellációja a Nagy Medve szomszédságában.

WEN-SHU
B.k. : *Manjushri*

WEN-TA
Z.k. = *Mondo*

WON-BUDDHIZMUS
B. koreai, „kerek”.
Modern buddhista mozgalom Dél-Koreában, alapítója Soe-Tae San (1891-1943).

WORLD FELLOWSHIP OF BUDDHISTS
B. ang. rövid. WFB. Buddhista Világszövetség, amelyet 1950-ben alapított a ceyloni buddhológus G.P. Malalasekera. 1959-ben Budapesten találkozott a Buddhista Misszió ügyvivőjével. Emléksorai a Misszió Emlékkönyvének 109. oldalán (l. szemben lévő oldal)

WU
T.Z.k. „Üresség”
T. 1. A *taoizmus* filozófiájának egyik alapfogalma : az érzékekkel tapasztalható tulajdonságok hiánya. 2. A *tao* megvalósítója.
Z. = *Mu*.

WU
Z.k. = *Satori*

WU-CH'ANG
T.k. A *konfucianizmus* (*K'ung-tzu*) 5 sarkalatos erénye : *Jen* (emberiesség), *I* (igazságos-

ság), *Li* (erkölcsösség), *Chih* (belátás, bölcsesség), *Hsin* (bizalom). (Vö.: *Wu-lun*)

WU-CHEN PIEN
T.k. „Az Igazság Ébredése”
Chang Po-tuan (983-1082) alkimista fő műve (100 fejezet), mely a „belső elixír” (*Nei-tan*) tanát ismerteti. A *Ch'üan-chen tao* iskola alapját képező munka.

WU-CHI
T.k. „a semmi csúcsa”
A határtalan, tulajdonságokat nélkülöző, őseredet, alakatlan, láthatatlan – ahová mindek visszatérnek (: *Fu*).
Vö.: *T'ai-chi-t'u*

WU-CH'IN-HSI
T.k. = *Hua T'o*

WU-CHI-T'O
T.k. = *Ch'en T'uan*

WU CHIU
Z.j. Ukju (8-9. sz.) kínai *zen* mester, *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utódja (*Hassu*).

WU-CHO
Z.j. Mujaku (821-900) kínai *zen* mester (Igyo iskola), *Yang-shan Hui-chi* (j. Kyozan Ejaku) tanítványa és utóda (*Hassu*).

WU-CHUN SHIH-FAN
Z.j. Bushun (Mujun) Shiban (1177-1249) kínai *zen* mester (*rindzai iskola*), *Ben'en* mestere.

WU-FENG CH'ANG-KUAN
Z.j. Goho Jokan (8-9. sz.) kínai *zen* mester, *Pai-chang Huai-hai* (j. Kyakujo Ekai) tanítványa és utóda (*Hassu*).

WU-HSING
T.k. vagy Wu-te : „5 mozgató”
az 5 elem: víz, tűz, fa, fém és föld, mint az anyag tulajdonságai (absztrakt erői).

I am most happy to meet Ven. Dr. Ernest Hetényi, leader of the Buddhists of Hungary, on my first visit to Budapest. I have known of the excellent work done by him and his collaborators in the cause of Buddhism and I am very glad to meet him personally. There is much interest in Buddhism in this country, as in every other country in Europe. I hope very much that the time will soon come when there will be a Buddhist Temple in this beautiful city with its rich and ancient culture. I am sure Buddhists everywhere in the world will readily help in order to realize that aim.

G. P. Malalasekera
Honorary President, World Fellowship
of Buddhists.

Budapest
21st July 1959

WU-HSÜEH TSU-YÜAN

Z.j. Mugaku Sogen (1226-1286) kínai *zen* mester (*rindzai iskola*). *Wu-chun Shih-fan* (j. Bushun Shiban) tanítványa, a Chen-pu T'ai-chou kolostor apátja. 1279-ben Hojo Tokimune Shogun meghívására Kamakurába utazik, és *Lan-ch'i Tao-lung* (j. Rankei Dorju) utódjaként a *Kencho-ji* apátja lesz.

WU-LUN

T.k. „5 kapcsolat”

Az emberek egymáshoz való viszonya:

1. Szülők és gyermekek
 2. Urak és szolgák
 3. Férj és feleség
 4. Idős és fiatal
 5. Barát és barát
- (Vö.: *Wu-ch'ang*)

WU-MEN HUI-K'AI

Z.j. Mumon Ekai (1183-1260) kínai *zen* mester (*rindzai iskola*, *jógi-vonal*), *Yüeh-lin Shih-kuan* (j. Gatsurin Shikan) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Shinchi Kakushin* mestere.

WU-MEN-KUAN

Z.k. (j. Mumonkan) : „Nincs Kapu”
Koan gyűjtemény, összeállítója *Wu-men Hui-k'ai* (j. Mumon Ekai).

WU-SHIH

T.k. „5 holttest”

Az 5 tisztátalan energia az emberi szervezetben (*Wu-tsang*), melyek jelenléte megrövidíti az életet, lehetetlenné teszik a halhatatlanság elérését. Szimbólikus színeik: vörös, zöld, fehér, sárga és fekete.

WU-SHIH CH'I-HOU

T. „5 periódus, 7 szakasz”
A taoista meditáció fázisai.
Az 5 Wu-shih:

1. A szellem nyugtalan
2. A szellem nyugodtabb
3. A szellem kiegyensúlyozott
4. A szellem inkább nyugodt
5. A szellem mozdulatlan

A 7 Ch'i-hou:

1. A szenvedélyek elcsitulnak, a *tao* megvalósul
2. Természeteletti erők birtoklása
3. Hosszú élet, halhatatlanság (*Hsien*)
4. Az energia (*Ch'i*) tökéletesedése, az „Igaz Ember” (*Chen-jen*) megvalósulása
5. A szellem (*Shen*) tökéletesedése, a szent (*Shen-jen*) megvalósulása
6. Az ellentétek kiegyenlítődése
7. Szabályok és szertartások jelentéktelensége.

WU-SHIN

Z.k. = *Mushin*

WU-T'AI-SHAN

B.k. „5 terasz hegye”

Kína 4 szent hegyének egyike (Shansi tartomány), ahol a hagyomány szerint *Wen-shu* (sz. *Manjushri*) Bodhiszattva időzött.

WU-TE

T.k. = *Wu-hsing*

WU-TI

T.k. „5 császár”

Legendás császárok, akik Kínában i.e. 2697-2205 között uralkodtak: 1. *Huang-ti* (Sárga Császár), 2. Chuan Hsü, 3. Ku, 4. *Yao* és 5. *Shun*.

WU-TOU-MI TAO

T.k. „5 mérő rizs-taoizmus”

A *tao-chiao* irányzata, amelyet 126-144 között *Chang Tao-ling* alapított. Az iskola *T'ien-shih* néven is ismert. Tanai *Lao-tzu* művén (: *Tao-te ching*) alapulnak.

WU-TSANG

T.k. „5 belsőség” :
tüdők, szív, lép, máj és vesék.

WU-TSU FA-YEN

Z.j. Goso Hoen (1024-1104) kínai *zen* mester (*rindzai zen*, *jógi-vonal*), *Pai-yün Shou-tuan* (j. Hakuun Shutan) tanítványa és utóda

(*Hassu*), *K'ai-fu Tao-ning* (j. Kaifuku Donei) és *Yüan-wu k'o-ch'in* (j. Engo Kokugon) mestere.

WU-TSUNG

B.T. (814-846) kínai császár (T'ang-dinasztia), a *taoizmus* fanatikus pártfogója. A papok (*Tao-shih*) és alkímisták befolyására a buddhizmus üldözőjévé válik és 845-ben

260 000 szerzetest kényszerít vissza a világi életbe.

WU-WEI

T.Z. „nem-cselekvés”

T. A *Tao-te ching* (48. fejezet) fogalma, amely a „dolgok természetes rendjébe való nem-beavatkozást” jelenti.

Z. A *wu-wei* a kínai *Ch'an* (j. *zen*) buddhizmusban is fontos szerepet tölt be.

YANG-CH'I FANG-HUI

Z. (j. Yogi Hoe, 992-1049) kínai *zen* mester, *Shih-shuang Ch'u-yüan* (j. Sekiso Soen) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Pai-yün Shou-tuan* (j. Hakuun Shutan) mestere, a *rindzai zen jó-gi iskolájának* alapítója.

YANG-CH'I-P'AI

Z.k. = *Jógi-iskola*

YANG-CH'I-TSUNG

Z.k. = *Jógi-iskola*

YANG CHU

T. (i.e. 4-3. sz.) taoista filozófus. Alapvető tanításai a *Chuang-tzuban* és a *Lü-shihben* maradtak fenn.

YANG-SHAN HUI-CHI

Z. (j. Kyozan Ejaku, 807-883) híres kínai *zen* mester, *Kuei-shan Ling-yu* (j. Isan Raiyu) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Nan-t'a Kuang-jun* (j. Nanto Kyoyu) mestere.

YA-SHAN WEI-YEN

Z. = *Yüeh-shan Wei-yen*

YANG-SHEN

T.k. „a szellem táplálása” (Vö.: *Yang-hsing*)

YANG-SHENG

T.k. „a test táplálása” (Vö.: *Yang-hsing*)

YANG-HSING

T.k. „a létprincípium táplálása”
Taoista (élethosszabbító és halhatatlanságot eredményező) gyakorlatok gyűjtőneve.
(Vö.: *Yang-shang*, *Yang-shen*).

YASHODA

H.sz. *Krisna* nevelőanyja, aki *Putana* démon-tól megvédi a kisdedet.

YASHODHARA

B. *Sziddhartha Gautama* felesége, *Rahula* anyja.

YASKA

H. (i.e. 5. sz.) A *Védai* himnuszok első glosszáriumának (: *Nirukta*) szerzője.

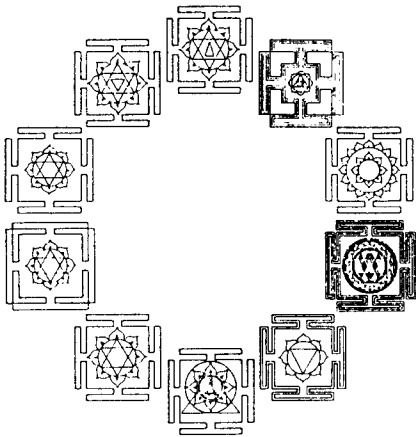
YASUTANI ROSHI

Z. = *Hakuun Ryoko Yasutani*

YATATMAN

H.sz. „önuralom”

1. gondolatok és szenvedélyek feletti uralom.
2. az „önvaló” (*átman*) uralma a test, érzelmek és gondolkodás felett. (Nem-azonosulás).

Yantra

YANTRA

H.sz. „támaszték, eszköz”

Misztikus diagram, az isteni szimbóluma.

A 10 Mahavidya jantra-csoportja (felülről az óramutató járásának megfelelően): Kali, Tara, Sodasi, Bhuvaneshvari, Chinnamasta, Tripura Bhaivari, Dhumavati, Bagalamukhi, Matangi, Kamala.

YATHABHUTAM

B.sz.p. A valóság (: *Tathata*, *Bhutatahata*) felismerése.

YATI

H.sz. „aszkéta” : *Sadhu*

YATRA

H.sz. „ünnep/ség/”

1. nagy vallási ünnep, zenével és körmenettel.
2. vallásos tartalmú színelőadás.

YAZA

Z.j. „éjszakai ülés”

Éjszaka végzett *zazen*.

YAYATI

H. A Hold-nemzetség 5. királya. Két felesége

Devajani és Sarmishtha. Fiai Yadu és Puru. a Yadava és Purava törzsek ősei.

YEN-CH'I

T.k. „lélegzet-elnyelés”

Taoista légzőgyakorlat, a *T'ai-hsi* (embrió-légzés) alkotóeleme.

YEN-KUAN CH'I-AN

Z. (j. Enkan Seian /Saian/, 750-842) kínai *zen* mester, *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu) tanítványa és utóda (*Hassu*).

YEN-LO

B.k. = *Jama*

YEN-T'OU CH'ÜAN-HUO

Z. (j. Ganto Zenkatsu, 828-887) kínai *zen* mester, *Te-shan Hsüan-chien* (j. Tokusan Senkan) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Jui-yen Shih-yen* (j. Zuigen Shigen) mestere.

YESHE TSOGYEL

B. (t. Ye-shes mcho-rgyal) „A Bölcsesség-tő hercegnője” (757-817) *Padmasambhava* (t. Pa-dma 'byun-gnas) személyes tanítványa, a *Njingnapa* (t. rNin-ma-pa) iskola legjelentősebb nőalakja.

YIDAM

B.t. „szilárd szellem”

Vadzsrajána : személyes védőistenség, akinek karaktere a hívó pszichológiai beállítottságának megfelel. A *Szambhogakája* manifesztációi, láthatóvá a meditációs gyakorlatok (*Sadhana*) során válnak a meditáló „belső világában”. Megjelenésük lehet békés, bosszús és haragvó, és egy bizonyos Buddha-családot (*Buddha-kula*) képviselnek. A legnépszerűbb *Jidamok*: *Avalokitésvara* (t. sPyan-ras-gzigs), *Tara* (t. sGrol-ma) és az ún. „Titkos Tanítások” istenségei.

Osztályozásuk szerint:

férfi Yidam

békés : Bhagavat – tevékeny

bosszús : Daka – részvét

haragvó : Heruka – könyörület

női Yidam

békés : Bhagavati – a legmagasabbrendű

bosszús : Dakini – valóság

haragvó : Dakini – felismerése

YING-CHOU

T.k. „Óceán-kontinens”

A Halhatatlanok (*Hsien*) 3 szigetének egyike.

A másik 2: *P'eng-lai* és *Fang-chang*.

YIN HSI

T. vagy Kuan-yin-tzu, a Hsien-ku határálomás őre, akinek *Lao-tzu* Nyugatra távoztában átadta 5000 írásjelből álló tanítását. (Vö.: *Tao-te ching*). Yin Hsi a *taoizmus* nevezetes személyisége, a Halhatatlanok (*Hsien*) egyike.

YIN-YÜAN LUNG-CH'I

Z. (j. Ingen Ryuki, 1592-1673), kínai *zen* mester, (*rindzai*), a Wan-fu kolostor (j. *Mam-puku-ji*) apátja. 1654-ben Japánban megalapítja az *Obaku iskolát*. A császártól kapott posztumusz neve: Daiko Fusho Kokushi (: *Kokushi*).

YÜAN-SHIH T'IENT-TSUN

T.k. „Az Óseredet Tiszteletreméltó Mennyei Ura”

A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) főistensége, a „Három Tiszta” (*San-ch'ing*) egyike.

YÜAN-WU K'O-CH'IN

Z. (j. Engo Kokugon, 1063-1135) kínai *zen* mester (*rindzai zen*, *jógi-vonal*), *Wu-tsu Fa-yen* (j. Goso Hoen) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Hu-kuo Ching-yüan* (j. Gokoku Keigen), *Hu-ch'in Shao-lung* (j. Kukyu Joryu) és *Ta-hui Tsung-kao* (j. Daie Soko) mestere.

YÜ CHI

T. vagy Kan Chi (megh. i.sz. 197) taoista tudós és orvos, az „5 elem” (*Wu-hsing*) specialistája.

YU-CH'ANG

T.k. „Jade folyadék”

Nyal, amely a taoista „egészséggyakorlatok” során nagy szerepet játszik. A „3 hernyó” (*San ch'ung*) előzője.

YÜ-CH'ING

T.k. = *San-ch'ing*

YUDHISITHIRA

H.sz. A legnépszerűbb és legidősebb *Pandava*. Amikor *Dhritarashtra* király fia helyett őt jelölte ki utódjául, tört ki a *Mahábháratában* leírt háború a *Pandavak* és *Kauravak* között.

YÜEH-AN SHAN-KUO

Z. (j. Gettan Zenka, 1079-1152), kínai *zen* mester, *K'ai-fu Tao-ning* (j. Kaifuku Donei) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Lao-na Tsu-teng* (j. Rono Sato) mestere.

YÜEH-CHOU CH'IENT-FENG

Z. (j. E'shu Kempo, T'ang-kori) *zen* mester, *Tung-shan Liang-chieh* (j. Tozan Ryokai) tanítványa és utóda (*Hassu*).

YÜEH-LIN SHIH-KUAN

Z. (j. Gatsurin /Getsurin/ Shikan, 1143-1217) kínai *zen* mester (*rindzai zen*, *jógi-vonal*), *Lao-na Tsu-teng* (j. Rono Soto) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Wu-men Hui-k'ai* (j. Mumon Ekai) mestere.

YÜEH-SHAN WEI-YEN

Z. vagy Yao-shan Wei-yen (j. Yakusan Igen, 745-828) kínai *zen* mester, *Shih-i'ou Hsi-ch'ien* (j. Sekito Kisen) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Tao-wu Yüan-chih* (j. Dogo Enchi) és *Yün-yen T'an-sheng* (j. Ungan Donjo) mestere.

YÜ-HUANG

T.k. „Jade-császár”

A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) főistensége, a „Három Tiszta” (*San-ch'ing*) egyike.

YUIGE

Z.j. „hátrahagyott vers”
(sz. gatha) Halálára készülő *zen* mester (Vö.: *Senge*) tanítványai épülését szolgáló búcsútánítása.

YÜ-JEN

T.k. „Toll/as/ ember”
1. taoista pap (: *Tao-shih*) jelzője. 2. repülő halhatatlan (*Hsien*).
(Vö.: *Ch'ang-sheng pu-ssu*; *Fei-sheng*)

YUKTA

H.sz. 1. a „Világlélekkel” való egyesülés (azonosulás).
2. a világi kötöttségektől való végleges szabaddulás.

YUKTESHVAR

H. (1855-1936) indiai szent, teljes nevén Jnanavata Svami Shri Yukteshvar Giri (*Shankara*-rendi szerzetes). *Yogananda* Paramahansa *guruja*.

YÜN-CHI CH'I-CH'EN

T.k. „Felhőkönv és 7 Bambusztekercs”
A 122 kötetes taoista enciklopédia (11. sz.) és a taoista kánon (*Tao-tsang*) 4 fő- és 7 mellékrése.

YÜN-CHUAN

T.k. „felhőírás”
A vallási *taoizmus* (*Tao-chiao*) írásmódja, amely hasonlít a kínai „pecsétírásra”.

YÜN-CHŰ TAO-YING

Z. (j. Ungo Doyo, megh. 902) kínai *zen* mester, *Tung-shan Liang-chieh* (j. Tozan Ryokai) tanítványa és utóda (*Hassu*).

YUNG-CHIA HSÜAN-CHÜEH

Z. (j. Yoka Genkaku, 655-713) kínai *zen* mester, *Hui-neng* tanítványa.

YUNG-MING YEN-SHOU

Z. (j. Yomyo Enju, 904-975) kínai *zen* mester, *T'ien-t'ai Te-shao* (j. Tendai Tokusho) ta-

nítványa és utóda (*Hassu*), a *Hogen* iskola neves képviselője.

YÜN-KAI SHOU-CHIH

Z. (j. Ungai Shichi, 1025-1115) kínai *zen* mester (*rindzai zen*, *Orjo-vonal*), *Hu-ang-lung Hui-nan* (j. Orjo E'nan) tanítványa és utóda (*Hassu*).

YÜN-KANG

B.k. „Felhődomb”
Barlangszentély/ek/, a kínai buddhizmus művészetének kiemelkedő emléke (Ta-t'ung, Shansi), amely 460-540 között keletkezett. A fennmaradt 53 barlangszentélyben 50 000 Buddha- és bodhiszattva-ábrázolás található, és egyes barlangokban a *Vimalakirtinirdesha-Szútra* illusztrációit fedezték fel.

YÜN-MEN WEN-YEN

Z. (j. Ummon Bun'en, vagy K'ung-chen, 864-949) kínai *zen* mester, *Hsüeh-feng I-ts'un* (j. Seppo Gison) tanítványa és utóda (*Hassu*). *Hsiang-lin Ch'eng-yüan* (j. Kyorin Choon), *Tung-shan Shou-chu* (j. Tosan Shusho) és *Pa-ling Hao-chien* (j. Haryo Kokan) mestere.

YÜN-YEN T'AN-SHENG

Z. (j. Ungan Donjo, 781-841) kínai *zen* mester, *Yüeh-shan Wei-yen* (j. Yakusan Igen) tanítványa és utóda (*Hassu*), *Tung-shan Liang-chieh* (j. Tozan Ryokai) mestere.

YÜ-PU

T.k. „Yü /tánc/lépései” (: *Ta-yü*)
Taoista mágikus tánc, amelynek első gyakorlója a hagyomány szerint Yü, a Hsia-dinasztia alapítója volt. A papok (*Tao-shih*) transzálapotban végzett, démonűző tánca.

YÜ-WANG CHO-AN

Z. (j. Ikuro Setsuan) kínai *zen* mester (: *Da-inichi Nonin*).

YÜ-YEN

T. (1258-1314) taoista tudós és alkímista, az *I-ching* és a Chou-i ts'an-t'ung-ch'i (: *Wei P'o-yang*) kommentátora.

ZABUTON

Z.j. „gyékényülőke”
Sötétkék szövettel borított, négyszögletes gyékény/párna/, amelyen a *zazen* gyakorolják az előírt testhelyzetben (: *Kekka-Fusa*).

ZADAN

Z.j. „ülve elvágni”
vagy *Zazetsu* : a zavaró gondolatok és érzelmek útjának „elválgása”.

ZAFU

Z.j. „ülőke”
Fekete szövetből készült kerek párna, amelyen a *zazen* gyakorlója ül. (Vö.: *Daishi*)

ZAGE

Z.j. „nyári ülés”
: *Ango*.

ZAGU

Z.j. „ülő alkalmatosság”
Könnyű gyékény vagy szövettakaró, a buddhista szerzetes tulajdonát képező 6 tárgy (roku motsu) egyike. Zarándokúton összehajtogatva a köntös alatt viselik.

ZAIKE

Z.j. „házlakó”
Buddhista világi hívő.

ZAMMAI

Z. vagy Sanmai : *Samadhi*
(Vö.: *Satori*, *Kensho*)

ZAZETSU

Z.j. „ülve ölés”
A téveszmék „megölése” a *zazen* során.

ZAZEN

Z.j. (k. Tso-ch'an) „ülni” (: *Satori*, *Kensho*)
A gondolatoktól mentes éberség gyakorlása.

ZAZEN-KAI

Z.j. „zazen találkozás (összejövetele)”
Csoportos *zazen* alkalmával a *Buddha-dharma* (: *Teisho*) meghallgatása.

ZAZEN-WASAN

Z.j. = *Hakuin Zenji Zazen-wasan*

ZAZEN YOJINKI

Z.j. „Amire a *zazen* során figyelni kell”
Keizan Jokin (a *Soto* iskola patriarkája) műve (14. sz.), amely a *zazenre* vonatkozó tudnivalókat ismerteti.

ZEMBAN

Z.j. „zen-deszka”
Az egymásra helyezett kezek tenyerén nyug-

vó támaszték, melyen az áll fekszik. A „hosszú” *zazen* segédeszköze.

ZEMBJO

Z. vagy Zenbjo „zen betegség”

1. Félrevezető jelenségek (: *Makjo*)
2. A *zazen* során tapasztalható (transzcendens) élményekhez való ragaszkodás.
3. A *zen* tapasztalások „természetfeletti” voltának hite.

ZEN

B.Z.j. vagy „Zenna, Zenno” (k. *Ch'an*) = *Dhjána*

A *mahájána* irányzata, amely *Bodhidharma* tanításán alapul. A zen 4 ismérve:

1. az ortodox tanításon kívüli hagyomány (*Kjoge-Butsuden*).
2. a szentiratoktól független (*Furju-Monji*).
3. a közvetlen szívre-utalás (*Jikishi-Ninshin*)
4. az önvaló felismerése (*Kensho-Jobutsu*).

A zen virágkorának leghíresebb képviselői: *Hui-neng* (: *Wei-lang*) és *dharma* utódai (*Hassu*), *Ma-tsu Tao-i* (j. Baso Doitsu), *Pai-chang Huai-hai* (j. Hyakujo Ekai), *Te-shan Hsüan-chien* (j. Tokusan Senkan), *Tung-shan Ts'ung-shen* (j. Joshu Jushin), *Lin-chi I-hsüan* (j. Rinzai Gigen).

A zen iskolái:

Soto-, *Ummon-*, *Hogen-*, *Igyo-*, *rinzai* iskola, és az utóbbi 2 ágazata: *jógi-* és *Orjo*-vonal. (Vö.: *Koan*, *Mondo*)

ZENBJO

Z. = *Zembjo*

ZENDO

Z.j. „Zen-csarnok” vagy Dojo „út-csarnok”
A *zen* kolostorok (*Thera*) elkülönített helyisége, amely a *zazen* gyakorlását és a *Teisho* meghallgatását szolgálja.

ZEN'EN

Z.j. „zen kert” vagy *Zenrin* : „zen-liget” = *Thera* (: zen-kolostor).

ZENGEN CHUKO

Z.j. = *Chien-yüan Chung-hsing*

ZENGO

Z.j. „fokozatos megvilágosodás”
A kínai *zen* (*Ch'an*) „Északi Iskolája”. A „Déli Iskola” a „spontán megvilágosodás” (*Tongo*) hirdetője.

ZENJI

Z.j. „zen-mester”
Nagy *Rishik* megtisztelő címe, amelyet rendszerint a kérdéses személy halála után adományoznak.

ZENJO

Z.j. = *Dhjána*

ZENKE

Z.j. „zen ház” vagy „zen család”
1. zen templom vagy kolostor (*Thera*).
2. a zen hagyomány (*Goke Shichishu*) követői, szerzetesek és világiak.

ZENKO KOKUSHI

Z. = *Eisai Zenji*

ZENNA

Z.j. = *zen*

ZENNO

Z.j. = *zen*

ZENRIN

Z.j. „zen erdő”
1. zen szerzetesek közössége.
2. zen kolostor (*Thera*).

ZENRIN KUSHU

Z.j. „A zen erdőből származó kijelentések gyűjteménye”
(6000 bejegyzés). Ijushi (világi zen tanítvány) 1688-ban kiadott antológiája. Tartalma: *szútra* kivonatok, nagy kínai zen mesterek monológjai, konfuciánus és taoista szövegek, valamint neves költők verssorai. A gyűjtemény alapját Tojo Eichó munkája (15. sz.) képezte.

ZENSU

Z.j. „zen gyermek”
Egy *Roshi* személyes tanítványa.

ZUIGAN SHIGEN

Z.j. = *Jui-yen Shih-yen*

ZUISOKU-KAN

Z.j. = *Susoku-kan*

72002